

Szerkesztőbizottság

Szepessy Péter (elnök)

Szabó-Tóth Kinga

Urbán Anna

Horváth Zita

Kotics József

Graholy Éva (olvasószerkesztő)

Kiadó

Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Szociológiai Intézet

Készült a Miskolci Egyetem Sokszorosító Üzemében, Miskolcon
A sokszorosításért felelős: Pásztor Erzsébet

A szerkesztőség címe:

Miskolci Egyetem, BTK, Szociológiai Intézet

3515 Miskolc-Egyetemváros

Graholy Éva

Telefon: (46) – 565111/2185

E-mail: boleva@uni-miskolc.hu

ISSN 2062-204X

A lap megrendelhető a szerkesztőség címén, vagy a megadott email címen.

Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében
és
Kárpátalja magyarlakta településein

Szerkesztette:

Dr. Szabó-Tóth Kinga és Dr. Várhelyi Krisztina

A kötetben megjelent tanulmányok készítését támogatta:

2017. október

Tartalom

Dr. Várhelyi Krisztina: A „Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyarlakta településein” című kutatás koncepciója	5. oldal
Mihályi Helga: Borsod-Abaúj-Zemplén megye – a kutatás magyarországi helyszíne	15. oldal
Mihályi Helga: Az egyházi működés sajátosságai korábbi kutatások alapján	26. oldal
Mikolai Vince: A történelmi egyházak társadalmi szerepvállalásának jelentősége a mai korban - az „Egyházak társadalmi tanítása” c. dokumentumkötet alapján	38. oldal
Dr. Szabó-Tóth Kinga: Szavak mögött a számok... A kérdőíves kutatás eredményeinek összefoglalása	45. oldal
Dr. Gyulai Gergely - Dr. Várhelyi Krisztina: A vallási közösségek működése és egyházi személyek szolgálata az interjúk alapján Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	61. oldal
Dr. Várhelyi Krisztina: Az egyházi oktatási és nevelési intézmények működése az interjúk alapján	94. oldal
Dr. Havasi Virág: A történelmi egyházak szerepvállalása a gyermekvédelem és szociális ellátás területén Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	110. oldal
Dr. Havasi Virág: A történelmi egyházak cigány missziós tevékenysége Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	147. oldal
Dr. Csatáry György: Előszó a „Kárpátaljai történelmi egyházak társadalmi, gazdasági szerepvállalása” c. kutatáshoz	192. oldal
Dr. Radvánszky Ferenc: Megtörő kegyelem. Avagy, a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és demográfiai tendenciáira	195. oldal
Molnár Ferenc: A görögkatolikus egyház helyzete Kárpátalján a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület példáján	215. oldal
Béres Attila: A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház társadalmi szerepvállalása	238. oldal

Dr. Várhelyi Krisztina¹

A „Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyarlakta településein” című kutatás koncepciója

I. Kutatás alapkonceptiója, célja

Az Éltető Lélek Alapítvány kuratóriumának tagjai és az Alapító Kalna Zsolt OFM.Conv minorita tartományfőnök együttműködésének és együttes gondolkodásának eredménye alapján született meg az a pályázat, ami jelen kutatásunk háttéréül szolgált és annak lehetőségét megteremtette. Alapítványunk ezen közös gondolatok mentén elkészítette a „Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása” c. pályázatot, mely elnyerését követően indulhatott el az empirikus adatgyűjtés és kutatómunka.

Azt tapasztaltuk, hogy a társadalom vallásos tagjai (és különösen a nem vallásosak) nem tudják, hogy az egyházak a hitéleti tevékenységek mellett milyen jelentős társadalmi szerepet töltenek be. Az értékválsággal küzdő világban szükséges megmutatni azokat a követendő értékeket, amelyet az egyházak képviselnek és végeznek a közjó érdekében. Hasonlóképpen a társadalom közérzetében, főleg a közösségek erősítésében szerepük jelentős.

A kutatás alapját tehát az a tény adja, hogy a történelmi egyházak hagyományos hitéleti tevékenységük mellett számos, a társadalom számára kiemelten fontos szerepet is vállalnak. Ez a karitatív, szociál- és társadalompolitikai tevékenység mindig is jellemezte az egyházat. Gondoljunk a szegénygondozásra, vagy az árvák ellátására, Anglia Erzsébet-kori szegénytörvényei (1601) előtti időkre. Hipotézisünk szerint ezek a karitatív, társadalompolitikai tevékenységek sokszor nem látszanak a társadalom tagjai

¹ Közgazdász, az Éltető Lélek Alapítvány munkatársa

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

számára, nem jelennek meg a különféle médiumokban, nem kapnak megfelelő publicitást. Az emberek jelentős része az egyházakat elvont hitéleti területnek tekinti és nincsenek tisztában azzal, hogy milyen társadalmi segítségre számíthatnak a részükről.

Az egyházak működése a határon túli magyarok esetében még nagyobb jelentőségű, mint határainkon belül - így a legközelebbi térség, Kárpátalja magyar lakta területeit is bekapcsoltuk a kutatási tevékenységünkbe.

Kutatásunk nemcsak a hitéleti tevékenységet, hanem a társadalom érdekében végzett más fontos tevékenységeket szeretné feltárni, megvizsgálni és a nyilvánosság számára is „felszínre hozni”. Emellett a vizsgálatunk kiterjed a papok, lelkészek szocio-demográfiai adatainak összegyűjtésére, anyagi, szociális és körülményeik felmérésére, hiszen azt is fontos lenne megismerni: kik, milyen feltételek, körülmények között végzik szolgálatukat, mennyire érzik saját tevékenységüket társadalmi szinten elismertnek, megbecsültnek, fontosnak, és eredményesnek.

A világban zajló változások, a háborúk veszélye, a globalizáció következményei, a terjedő terrorizmus, amelyekről a médiából nap, mint nap értesülünk, felhívja a figyelmet arra, hogy az keresztény egyházaknak egyre nehezebb feladatokkal kell megbirkózniuk. Társadalmi problémák feszítik a tágabb és szűkebb környezetünk mindennapjait. Ilyen a menekültválság, a pénz uralma, az társadalmi egyenlőtlenségek, a szegénység, éhezés, elmagányosodás, a különböző természeti katasztrófák, szekták, az ezotéria terjedése és még hosszan lehetne sorolni azokat a jelenségeket, amelyekkel a mai embereknek, és a történelmi egyházaknak meg kell küzdeniük.

A magyar társadalomban is számos feszültség tapasztalható. Polarizálódik a társadalom, nagyok a jövedelemkülönbségek, nagy számban vannak jelen a leszakadó rétegek, szegények, hajléktalanok, cigányok. Jelentős gazdasági és társadalmi különbségek tapasztalhatók az egyes országrészek között. A fiatalok, a képzett szakemberek, orvosok, ápolók, szakmunkások, de még a segédmunkások is a jobb megélhetés reményében külföldre vándorolnak. A demográfiai folyamatok kedvezőtlenül alakulnak. Alacsony a gyermekszületés, magas a halálozás, gyengíti az országot az elvándorlás. Elnéptelenednek a falvak. Az erőteljes családi kötelékek lazulnak, családok szétesnek, egyre több gyermek születik házasságon kívül, melynek megjelennek a káros következményei. Nincsenek igazi közösségek, amelyek a társadalom zavartalan működését segítenék.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az állami szervezetek mellett az egyházak vannak jelen szinte minden településen és a társadalom formálásában, közérzetének alakításában részt vállálnak, közösségeket hoznak létre, ezek valódi motorjává válnak.

A kutatás elsődleges célja tehát – a fentiekkel összhangban – a következő: A társadalom számára bemutatni, megismertetni és tudatosítani a történelmi egyházaknak a közjó szolgálata érdekében szerteágazó tevékenységeit. A kutatás másodlagos célja pedig egyrészt a történelmi egyházak és egyházi személyek társadalmi megbecsültségének erősítése az egyházak szerepének megismertetése által, másrészt a közösségek és a határon túli kapcsolatok erősítése, harmadrészt pedig motiváció nyújtása a nem vallásos személyeknek az egyházi közösségekhez való bekapcsolódásra – az ott végzendő munka iránti szimpátia felkeltésével.

II. Az Éltető Lélek Alapítvány működésének bemutatása

A pályázó Alapítvány 22 év óta működik, mint közhasznú szervezet, amelyet a Minorita plébánia alapított. Alapító Dr. Kartal Ernő, Kalna Zsolt minorita szerzetesek. A Bírósági végzés száma: 3.Pk.818/1995. Az alapítvány közhasznú szervezet.

Közhasznú tevékenysége:

- *Nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés*

Általános iskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai, nemzetiségi nevelés-oktatás, kollégiumi ellátás. Köznevelési Hídprogramok keretében folyó nevelés-oktatás, felnőttoktatás, alapfokú művészetoktatás. Fejlesztő nevelés, fejlesztő nevelés-oktatás, pedagógiai szakszolgálati feladat. A többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók óvodai nevelése és iskolai nevelése-oktatása, azoknak a sajátos nevelési igényű gyermekeknek, tanulóknak az óvodai, iskolai, kollégiumi ellátása, akik a többi gyermekkel, tanulóval nem foglalkoztathatók együtt, a gyermekgyógyújdulókben, egészségügyi intézményekben rehabilitációs intézményekben tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek tankötelezettségének teljesítéséhez szükséges oktatás, pedagógiai-szakmai szolgáltatás.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- *Kulturális tevékenység*

Közösségi kulturális hagyományok, értékek ápolásának/ művelődésre szerveződő közösségek tevékenységének/ a lakosság életmódja javítását szolgáló kulturális célok megvalósításának támogatása; művészeti intézmények/lakossági művészeti kezdeményezések, önszerveződések támogatása, a művészi alkotó munka feltételeinek javítása, a művészeti értékek létrehozásának, megőrzésének segítése.

- *Tudományos tevékenység, kutatás*

Az állam támogatja a magyarországi költségvetési intézmények és nonprofit szervezetek kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységét, - a piaci versenyt nem torzító módon - a Magyarországon működő vállalatok és vállalkozások kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységét, valamint elősegíti az ezen szereplők közötti együttműködéseket.

- *Műemlékvédelem*

A helyi közművelődési tevékenység támogatása, a kulturális örökség helyi védelme

- *A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel, valamint a határon túli magyarsággal kapcsolatos tevékenység*

Nemzetiségi feladatokat ellátó/más szervtől átvett intézmény fenntartása, érdekképviselés/esélyegyenlőség; kulturális autonómia megerősítésére önszerveződés szervezésének/működtetésének támogatása; nemzetiségi közösséghez kötődő kulturális javak megőrzése.

Az Alapítvány működési ideje alatt minden tevékenységi körét gyakorolta, számos szervezettel, intézménnyel alakított ki együttműködést határon innen és határon túl. Az Alapítványban olyan köztisztelőben álló szakemberek vannak, akik szakmai ismereteikkel, tekintélyükkel segítik az Alapítvány működését. A hosszú évtizedes működés alatt a város lakossága megismerte az Alapítványt, a rendezvények látogatottak, közérdeklődésre tartanak számot.

A Miskolci Egyetem BTK Szociológiai Intézetével közösen alakítottuk ki a kutatási elképzelést, együttesen véglegesítettük a kutatási pályázatot és tervet. Több elvi támogató állami szervezetet kerestünk meg pályázati elképzelésünkkel. Bemutattuk a pályázatot a Miniszterelnökség Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja fejlesztési feladatainak kormányzati koordinációjáért felelős kormánybiztosának Dr. Grezsa Istvánnak és kértük a támogatását.

III. A kutatási pályázat támogatása

A Miniszterelnökség Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja fejlesztési feladatainak kormányzati koordinációjáért felelős kormánybiztosa a Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása c. kutatási tervünket támogatásra érdemesnek tartotta. Javaslatára a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt-vel kötött BGA/8598/6/2016. sz. szerződés alapján a kutatásra 5 millió Ft támogatást nyert el az Éltesítő Lélek Alapítvány a 2010. évi CLXXXII. Törvényben meghatározott célok biztosítása érdekében. A forrás biztosítása lehetővé tette a kutatás elvégzését.

Kidolgoztuk a kutatás részletes kutatási tervét, a kutatás módszerét, a kérdőíveket és az interjúk tartalmát. Felvettük a kapcsolatot a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektorával az együttes kutatás lebonyolítása érdekében. Szakmai megbeszélés alapján véglegesítettük a kutatási tervet. Együttműködési megállapodást kötöttünk a Kárpátaljai II. Rákóczi Ferenc Főiskolával a kutatás elvégzésére.

III.1. A kutatásban együttműködő szervezetek, kutatási ütemterv, alanyok, módszer

A kutatás a történelmi egyházak: a római katolikus, református, görög katolikus és evangélikus felekezetekre és intézményeikre terjed ki.

A kutatást végző szervezetek együttműködési megállapodás alapján: az Éltesítő Lélek Alapítvány, Miskolci Egyetem BTK Szociológiai Intézete, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola valamint a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Munkabizottsága.

A kutatást Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyar lakta területein folytattuk le. Az ukrain háború az országnak és a magyarságnak is igen jelentős megpróbáltatást jelent. Kárpátalja területén élő magyarok megsegítésében az egyházak kulcsfontosságú szerepet tölthetnek be. A kutatással számszerűsíteni lehet az egyházak hitéleti tevékenysége mellett az anyagi jellegű támogatás értékét.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

III.2. A kutatási ütemterv

TEVÉKENYSÉGEK	1. hó	2. hó	3. hó	4. hó	5. hó	6. hó	7. hó	8. hó
A kutatási terv véglegesítése								
Kapcsolatfelvétel és együttműködés kialakítása az egyházakkal								
Szükséges statisztikák, elemzések összegyűjtése								
Minta összeállítása a kérdőíves kutatáshoz								
Kérdőívek megszerkesztése, sokszorosításuk								
Kérdőbiztosok felkészítése								
Kérdőívek lekérdezése								
SPSS program vezérlőfile elkészítése a kérdőívhez								
A kérdőívek kódolása, az adatok rögzítése SPSS programba								
Kérdőíves adatok feldolgozása, táblák készítése								
A rendelkezésre álló adatok, elemzések rendszerezése, csoportosítása, feldolgozása								
Interjú kutatás előkészítése								
Mintavétel az interjú kutatáshoz								
Interjúk lebonyolítása								
Interjúk feldolgozása								

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Konferencia szervezése és megtartása								
Tanulmány írása								
Pályázati elszámolás								

III.3. A kutatás részfeladatai, módszerei

- Együttműködési rendszer kialakítása, együttműködési megállapodások kidolgozása
- Személyes kapcsolatfelvétel a történelmi egyházak vezetőivel. Az Egyházi előjárók megnyerése a kutatás céljainak segítésére.
- Kuratóriumi felhatalmazása a munka elvégzésére, a pályázati összeg felhasználására
- A kutatók feladatainak meghatározása, a szükséges szerződések megkötése
- A kutatási probléma konceptualizálása, operacionalizálása
- A fellelhető szakirodalom áttekintése
- Jogsabályi háttér elemzése
- Statisztikák áttekintése
- Meglévő dokumentumok, források összegyűjtése, elemzése
- A kérdőív kidolgozása
- Kérdőíves kutatás lelkészek, papok körében 80 fős mintán Borsod-Abaúj-Zemplén megyében
- Kérdőíves adatok feldolgozása, kiértékelése, jelenségek megállapítása, következtetések levonása
- Interjúvázlat kidolgozása, interjúk készítése az egyházi hierarchia különféle szintjein álló előjárókkal és intézmények vezetőivel Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (50 db)
- Tanulmány készítése, javaslatok kidolgozása a hazai minta alapján
- Kárpátaljai tanulmányok elkészítése
- Tanulmány publikálása folyóiratokban, és közmédiában és interneten
- Konferencia rendezése a kutatásban résztvevő szervezetek, egyházi személyek bevonásával
- Összegzés

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

III.4. Az eredmények disszeminálása

A kutatás részleges eredményei és feldolgozottsága alapján nemzetközi tudományos konferenciát rendezett az Éltető Lélek Alapítvány, a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézete, a Miskolci Akadémiai Bizottság Szociológiai Munkabizottsága a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottságának székházban. Magas színvonalú előadások hangzottak el. A konferenciát nagy érdeklődés kísérte nemcsak a tudományos élet területéről, hanem az egyházak és civil lakosság köréből, valamint a média részéről. Az elhangzott előadások sorozatként jelennek meg helyi keresztény folyóiratban és a rádióban.

A konferencia programja

Plenáris ülés Üléselnök:

Dr. Csatáry György, igazgató (Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Beregszász)

Köszöntők:

Prof. Dr. Roósz András egyetemi tanár, MAB-elnök

Dr. habil. Horváth Zita általános rektorhelyettes, intézetigazgató (Miskolci Egyetem),

Óváriné Dr. Balajti Zsuzsanna tanulmányi rektorhelyettes

Kalna Zsolt minorita tartományfőnök, plébános

Kutatási motiváció - A minoriták tevékenysége Miskolcon

Dr. Várhelyi Krisztina projektvezető (Éltető Lélek Alapítvány, Miskolc)

„.....és, mint élő kövek épüljetelek fölé.....”

Mihályi Helga mestertanár (Miskolci Egyetem)

Egyházak társadalmi szerepvállalása a statisztika tükrében

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Dr. Szabó-Tóth Kinga intézetigazgató, egyetemi docens (Miskolci Egyetem)

Szavak mögött a számok - A kutatás kérdőíves eredményeinek bemutatása

Dr. Havasi Virág egyetemi docens (Miskolci Egyetem)

Egyházi szerepvállalás a gyermekvédelem, a szociális ellátás és roma pasztoráció területén

Kávészünet

Plenáris ülés Üléselnök:

Dr. Szabó Tóth Kinga intézetigazgató, egyetemi docens (Miskolci Egyetem)

Dr. Gyulai Éva egyetemi docens (Miskolci Egyetem)

Történelmi egyházaink a 16-19. századi Miskolcon

Mikolai Vince főesperes, plébános

A történelmi egyházak társadalmi szerepvállalásának jelentősége a mai korban

Alakszainé dr. Oláh Annamária elnök (KÉSZ miskolci csoport)

Az önkormányzati intézmények működtetésének átadása és részaránya a történelmi egyházak részére

Dr. Vajda Norbert szakmai igazgató (Katolikus Szeretetszolgálat, Budapest) egyetemi adjunktus (Miskolci Egyetem)

A katolikus egyház szerteágazó társadalmi szerepvállalása

Makkai László püspöki helynök, igazgató

A Miskolci Egyházmegye Küldetése: A Társadalom Peremén Élők Szolgálat

Ebédészünet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Plenáris ülés Üléseknök:

Dr. Gyulai Éva egyetemi docens (Miskolci Egyetem)

Tókéczki Ilona kutató (Tiszáninneni Református Egyházkerület Püspöki Hivatala)

Helyzetkép a Tiszáninneni Egyházkerületről

Csapó Barbara projektvezető

„A peremvidékre menjetek ...” a Jezsuita Rend társadalmi szerepvállalása a hátrányos helyzet csökkentésében

Darcsi Karolina kutató (Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Beregszász)

Gyorsjelentés a "Kárpátaljai történelmi egyházak társadalmi gazdasági szerepvállalása" című kutatásról

Dr. Radvánszky Ferenc református lelkész, főiskolai tanár (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A református egyház szerepvállalása Kárpátalján

Molnár Ferenc kutató (Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Beregszász)

A görögkatolikus egyház szerepvállalása Kárpátalján

Sándor Frigyes lelkész, volt evangélikus esperes

Gondok és útkeresés az evangélikus egyházban

Összegzés és a konferencia zárása: Dr. Várhelyi Krisztina és

Dr. Szabó-Tóth Kinga

Mihályi Helga

Borsod-Abaúj-Zemplén megye – a kutatás magyarországi helyszíne

A település: az ember által ideiglenesen vagy állandóan lakott hely, amely lakó- és gazdasági célú épületekből, valamint a hozzájuk tartozó egyéb építményekből (pl. utak, hidak, közterek) áll. Eszerint a település kiszolgálja a benne lakók fizikai és szellemi igényeit, tükrözi a lakóinak múltját és jelenét, a helyi kultúra sajátosságait.¹

A települések több szempont szerint csoportosíthatók:

a, Nagyság, lakosságszám szerint:

500 fő alatt	törpefalu
500-1.000 fő	apró falu
1.000-2.000 fő	kisfalu
2.000-5.000 fő	nagyfalu
5.000-10.000 fő	óriásfalu
10.000-25.000 fő	kisváros
25.000-50.000 fő	középváros
50.000-100.000 fő	nagy középváros
100.000-250.000 fő	nagyváros
250.000-500.000 fő	regionális központ
500.000-1.000.000 fő	nemzetközi regionális központ
1-2,5 millió fő	főváros
2,5-5 millió fő	világváros
5-10 millió fő	nagy világváros
10 illió fő felett	megaváros (óriásváros) ²

b, Gazdasági jelleg szerint: mezőgazdasági, ipari, szolgáltató, tisztán lakófunkcióra épült

c, Földrajzi fekvés szerint: síkvidéki, dombvidéki, hegyvidéki

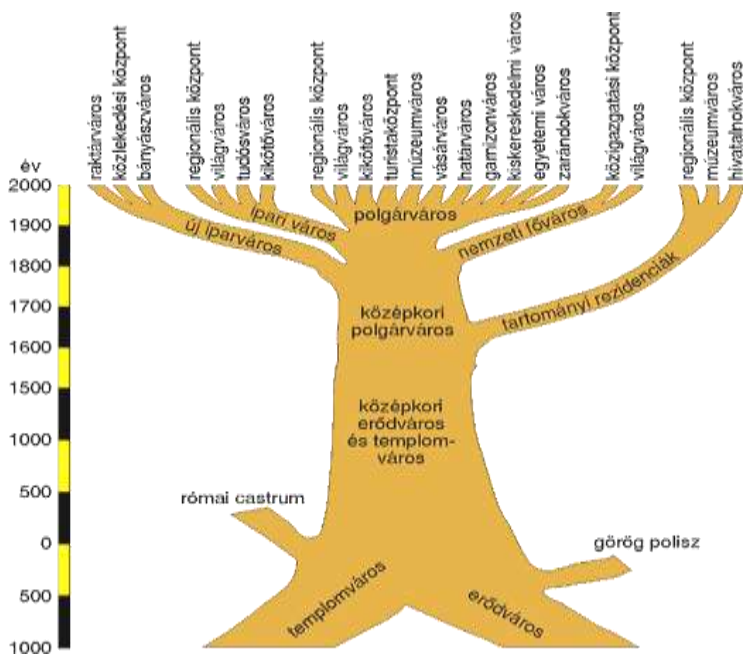
¹ Kovács Zoltán (2007): Népeesség- és településföldrajz. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

² Tóth József (2002): Általános társadalomföldrajz I. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- d, Alaprajz szerint: természetesen nőtt városok (rég), alapított városok (új)
- e, Településhierarchiában betöltött szerep szerint: központi funkcióval rendelkező (város), központi funkcióval nem rendelkező (falu)
- f, Lakóépületek száma szerint: magányos, szórványos (tanya), csoportos (város, falu)
- g, Hasznosítás módja szerint: állandó (város, falu), ideiglenes (nomád), szezonális³

1. ábra. Európai városok családfája

Forrás: https://www.google.hu/search?q=eur%C3%B3pai+v%C3%A1rosok+csal%C3%A1df%C3%A1ja&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJrYOVybXUAhVMLVAKHXUMAh0Q_AUICygC&biw=1280&bih=615#imgrc=mhksp86cWoEjoM

³ <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A bonyolult és hierarchikus szintekre tagolódó kapcsolatrendszerrel összefonódó települések településrendszereket, településhálózatot alkotnak. A kapcsolatok elemei a közlekedés, energetikai és kommunális hálózatok, informatikai rendszerek, illetve emberi, személyes kapcsolatok is lehetnek. A településrendszeren belül az egyes települések egymással alá- és fölérendeltségi viszonyban állnak. Ez a települések hierarchikus rendszere, amit a népesség száma is híven tükröz, hiszen a nagyobb települések több funkcióval, kiterjedtebb vonzáskörzettel rendelkeznek, így magasabb rendű központok, mint a kisebb népességszámú települések. Kisebb népességű, kevesebb funkcióval bíró településből több van és közöttük a távolság kisebb, mint a magasabb rendű központok esetében.

Ha a településrendszer történetét áttekintjük Magyarországon, a következőket emelhetjük ki: a XIX. század közepe előtt az országban a főváros Pest-Buda volt a legnépesebb város és egyben igazgatási, gazdasági és kereskedelmi központ is. Mellette az ország területén elsősorban a hegyvidéki bányavárosok (Nagybánya, Selmecbánya, Körmöcbánya, Pécs, Vajdahunyad térsége) ekkorra már megtorpanó fejlődése, valamint a hegyvidék-alföld vásárvonalán fekvő városok növekedése volt jellemző (Pozsony, Kassa, Nagyvárad, Miskolc, Arad, Kolozsvár, Munkács). Az alföldi területeken az elnéptelenedett területek újbóli benépesülésének folyamata ekkor fejeződött be (tanyák, telepes falvak, szalagtelkes falvak).

Az 1848-as változások, illetve az 1867-es kiegyezés lehetővé tette a polgári fejlődést és iparosodást Magyarországon. Jellemző módon ebben az időszakban az ország GDP növekedése évről-évre 2-3% volt, ami a dinamikus gazdaságfejlődésre utal. A településekre ható folyamatok közül kiemelhetjük az ekkor zajló folyószabályozási munkálatokat, amelyek elsősorban a vidéki települések növekedését és fejlődését vonták maguk után, különösen erősen hatottak a tanyák fejlődésére. Emellett az infrastrukturális beruházások is (vasútvonalak kiépítése, közúthálózat kiépítése, gőzhajózás megindulása, iskolarendszer fejlesztése) maguk után vonták városaink fejlődését (például Győr növekedése a hajózás révén, Nyíregyháza megerősödése a vasútvonalak kiépítését követően, hogy csak néhány példát említsünk). Mindezek mellett azonban az 1873-ban egyesített Buda, Óbuda és Pest (Budapest) dinamikus fejlődése emelhető ki („városrobbanás”), amelyet nagyon sok gazdasági és infrastrukturális beruházás tovább erősített. Általános volt ugyanis az a vélemény, hogy Budapestet az Osztrák-Magyar Monarchia fővárosaként, Bécs méltó párjaként kell fejleszteni. Ezért az új

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

fejlesztések javarésze ide irányult, ezért lett-tudatosan a vasút- és közúthálózat centrális vonalvezetésű és ezért maradtak el a vidéki régiókat összekötő közlekedési fejlesztések. Ezért azt mondhatjuk, hogy Budapest a századfordulóra Európa egyik nagyvárosává fejlődött ugyan, de már az akkori Magyarország településrendszerében is kissé túlméretezett volt (1910-ben kb. 1,1 millió lakosa volt). A vidéki Magyarországon ekkor formálódtak azok a régiók, amelyeket az alábbi ábrán láthatunk, Arad, Kolozsvár, Nagyvárád, Kassa, Pozsony és Zágráb központokkal, amely városok azonban népességszámban és gazdasági növekedésben jelentősen elmaradtak a fővárostól.

Az 1920-as Trianoni Békeszerződés szerint kialakult új határok nemcsak a gazdaságban és a társadalomban, hanem a településrendszerben is rendkívül hátrányosan érintették az országot. Az országtól elcsatolták a kialakult gazdasági régiók jelentősebb központjait (a történelmi településállomány kétharmada a szomszédos országokhoz került), azaz a nagyobb vidéki városokat, és a régiók megszakadt kapcsolatokkal, csonkán maradtak az ország területén. Ezzel még inkább torzzá vált a településszerkezete az országnak, még erőteljesebb lett Budapest túlsúlya, szembevetve a vidéki regionális központok hiánya.

A II. világháborúig, majd ezt követően folyamatosan történtek fejlesztések és próbálkozások a vidéki városok fejlesztésére (elsősorban a kiemelt régióközpontok: Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr), megerősítésére, de a településrendszer torz szerkezete, kiegyenlítetlensége a mai napig fennmaradt.⁴

Magyarország területi, települési beosztásáról – más országok gyakorlatához hasonlóan – az alkotmány rendelkezik. Ennek megfelelően az ország területe fővárosra, megyékre, városokra és községekre, míg a főváros kerületekre tagozódik. A városokban kerületek alakíthatók. Az Európai Unió regionális politikájához való illeszkedés elősegítésére, több megyére kiterjedően kialakításra került a tervezési-statisztikai régiók rendszere, amelyet a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosításáról szóló 1999. évi XCII. és a 2004. évi LXXV. törvény

⁴ Szűcsné Kerti Anita – Szűcs István: Településföldrajz
https://miau.gau.hu/avir/intranet/debrecen_hallgatoi/tananyagok/jegyzet/24-Telepulesfoldrajz.pdf

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

erősített meg. Ez jelenti hazánkban a NUTS-rendszer (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) 2. szintjét.⁵

2. ábra. Magyarország régiói, 2016. január 1.

MAGYARORSZÁG RÉGIÓI, 2016. JANUÁR 1.

Forrás: https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_megyek

⁵ <https://www.ksh.hu>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

3. ábra. Magyarország megyéi, 2016, január 1.

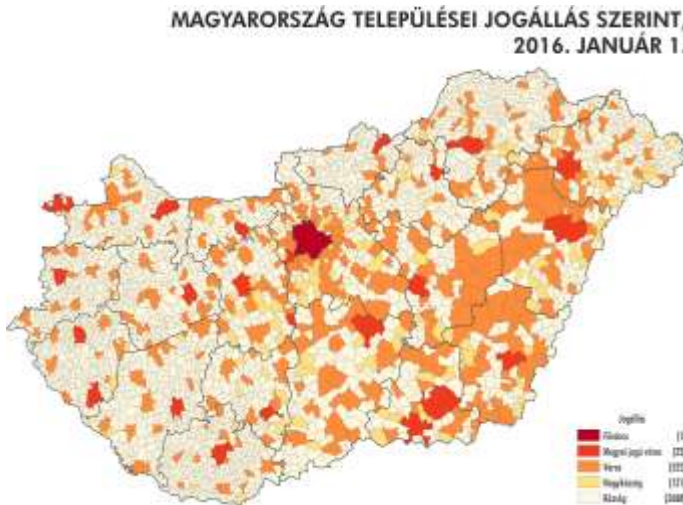

Forrás: https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_kozig

Az ország 3.155 településéből 346 város (1 főváros, 23 megyei jogú város), 2.809 község.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

4. ábra. Magyarország települései jogállás szerint, 2016. január 1.

Forrás: https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_kozig

Budapest Magyarország fővárosa, az ország politikai, gazdasági, kereskedelmi és közlekedési központja. Az Európai Unió 8. legnépesebb városa. Budapest mai területe 1949-ben alakult ki, 22 kerülettel. 1994-ben alakult meg a főváros XXIII. kerülete.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

5 ábra. Budapest kerületei, 2016. január 1.

Forrás: https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_kozig

Az agglomerálódás jelensége a magyarországi településállományban jól kirajzolódik. A Központi Statisztikai Hivatal 2003 augusztusában végezte el a nagyvárosi település-együttesek jelenleg is érvényes lehatárolását. Ez alapján, az ország területén 21 nagyvárosi település-együttes található. A nagyvárosi település-együtteseknek 3 típusa van: agglomeráció, agglomerálódó térség és település-együttes. A megnevezések a településtest összefonódásának szorosságára utalnak. A Budapesti Agglomerációhoz tartozó települések felsorolását a 2005. évi LXIV. törvény tartalmazza. A Miskolci Agglomerációhoz 36 település, közöttük 9 város tartozik.⁶

⁶ https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_kozig

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

6. ábra. Agglomerációk, agglomerálódó térségek, nagyvárosi településegységek

Forrás: https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_agglomeraciok

Borsod-Abaúj-Zemplén megye területe 7.247 km², az ország második legnépesebb megyéje. Népsűrűsége 2016 elején 91 fő/km², alacsonyabb az országos átlagnál (106 fő/km²). Népességét az 1980-as évek elejéig erőteljes növekedés, ezt követően fogyás jellemezte. A természetes fogyás Borsod-Abaúj-Zemplénben 1992-től jellemző. Lakónépessége 2016. január 1-jén 660.549 fő volt, 4,1%-kal kevesebb, mint 2012-ben. A népesség számát az alacsony születésszám, a magas halandóság mellett a vándorlási veszteség is nagymértékben csökkentette.⁷

⁷ http://www.baz.hu/content/2016november/1611_06_ksh.pdf

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

7. ábra. Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Forrás: https://www.google.hu/search?q=baz+megye&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj-3dfo2LXUAhVDUIAKHad9CZQQ_AUIBygC&biw=1280&bih=566#imgrc=MV2VpdnABhN6KM

Borsod-Abaúj-Zemplén megye település-szerkezetének egy részét Miskolc és vonzáskörzetének meghatározó szerepe, másrészt az apró- és törpefalvak sokasága jellemzi. A megyét 358 település alkotja, mely a megyék között a legtöbb. Településsűrűséget nézve, amit a száz km²-re jutó települések számával mérhetünk, Borsod-Abaúj-Zemplén a 4,9-es mutatójával hazai viszonylatban sűrű elrendezésű térségnek tekinthető. A települések átlagos népességszáma 1.959 fő, ez hattizede az országos átlagnak. Borsod-Abaúj-Zemplén aprófalvas jellegét mutatja, hogy a községek átlagos népességszáma nem éri el a 900 főt. A megye 330 községéből 142-ben a lakosok száma 500 fő alatti, 82-ben pedig 500-999 fő közötti.⁸

⁸ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/miskolchelyzetkep.pdf>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A megyében 2000 és 2009 között jelentős számú nagyközséget avattak várossá, 2016 év elején 28 városa volt Borsod-Abaúj-Zemplénnek: Abaújszántó, Alsószolca, Borsodnádásd, Cigánd, Edelény, Emőd, Encs, Felsőszolca, Gönc, Kazincbarcika, Mezőcsát, Mezőkeresztes, Mezőkövesd, Miskolc, Nyékládháza, Ózd, Pálháza, Putnok, Rudabánya, Sajóbábony, Sajószentpéter, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szendrő, Szerencs, Szikszó, Tiszaújváros, Tokaj.

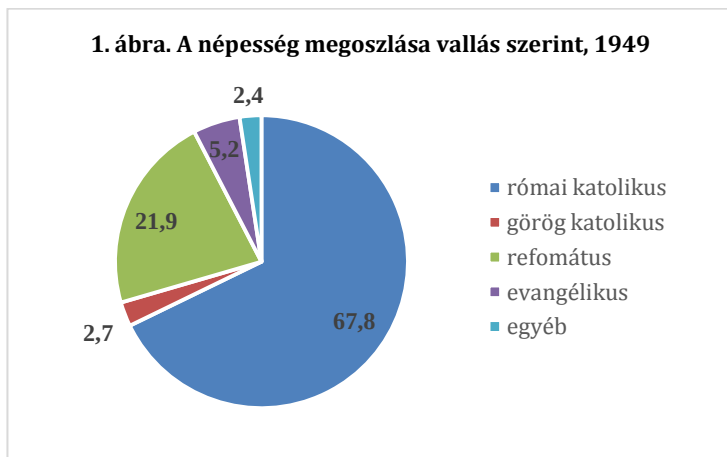
Az egy városra jutó községek száma (13) magasabb, mint országosan (9). A megyében 58% a városi népesség aránya, ami alacsonyabb az országos átlagnál (68%). Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 15 kistérség található. Legtöbb települést az Edelényi (47), legkevesebbet a Mezőcsáti (9) kistérséghez soroltak. Az egyes kistérségek népességének száma jelentősen szóródik, a Miskolci kistérségnek a legnagyobb a népessége (257.559 fő), melyet az Ózdi (67.963 fő) követ; a legkisebb lélekszámú a Tokaji (13.383 fő) kistérség.⁹

⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Borsod-Aba%C3%BAj-Zempl%C3%A9n_megye

Mihályi Helga

Az egyházi működés sajátosságai korábbi kutatások alapján

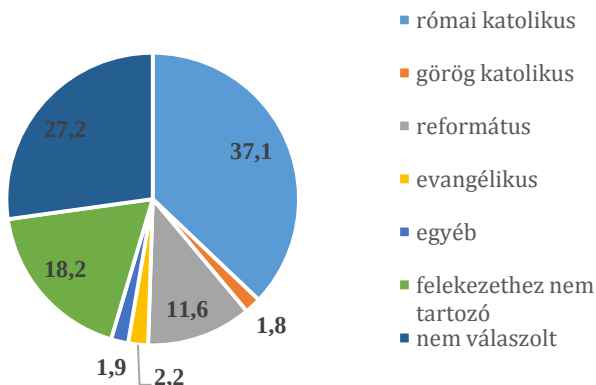
A 2011. évi népszámlálás szerint Magyarország népességének 54,6%-a vallja magát valamely felekezethez tartozónak. A kutatásunkban vizsgált négy felekezet tagjainak száma országosan: római katolikus 3.691.389 fő, görög katolikus 179.176 fő, református 1.153.454 fő és evangélikus 215.093 fő, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 248.030 fő római katolikus, 34.814 fő görög katolikus, 135.675 fő református és 3.486 fő evangélikus.

Forrás: KSH

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

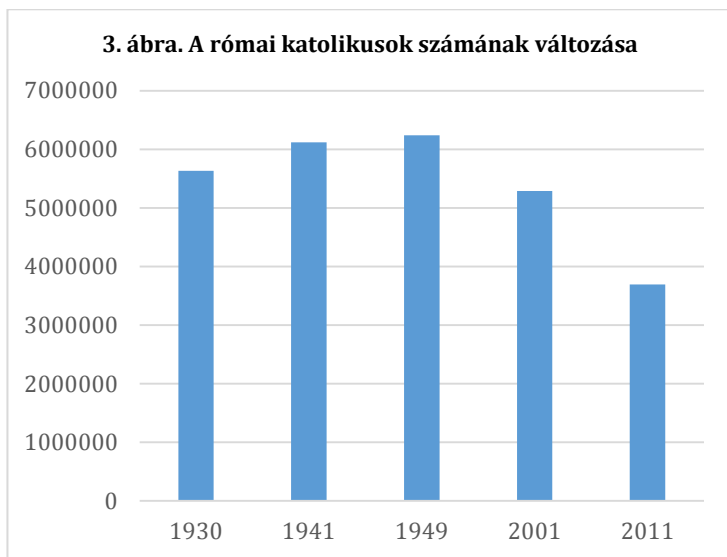
2. ábra. A népesség megoszlása vallás szerint, 2011

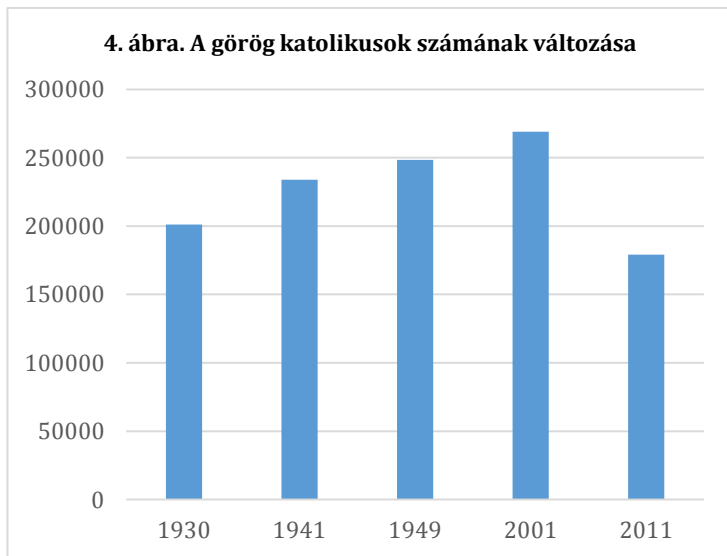
Forrás: KSH

Ha összehasonlítjuk az 1949-es és a 2011-es felekezethez tartozás adatait, azt látjuk, hogy a legjelentősebb különbség a felekezethez nem tartozók arányában van. A korábbival ellentétben, ma a népszámlálás során lehetőség van erre a kérdésre nem válaszolni, illetve nemmel válaszolni, így ma a magyarországi népesség alig több mint fele vallja magát valamely felekezethez tartozónak. A négy vizsgált felekezet egymáshoz viszonyítva nagyjából megőrizte a hívek arányát.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

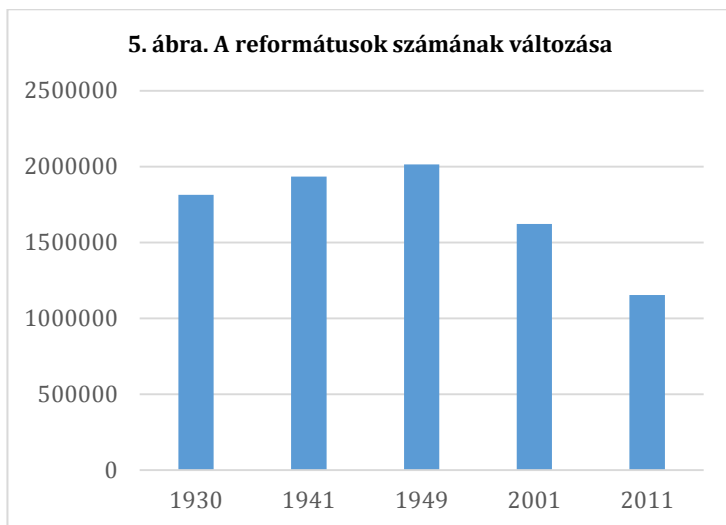

Forrás: KSH

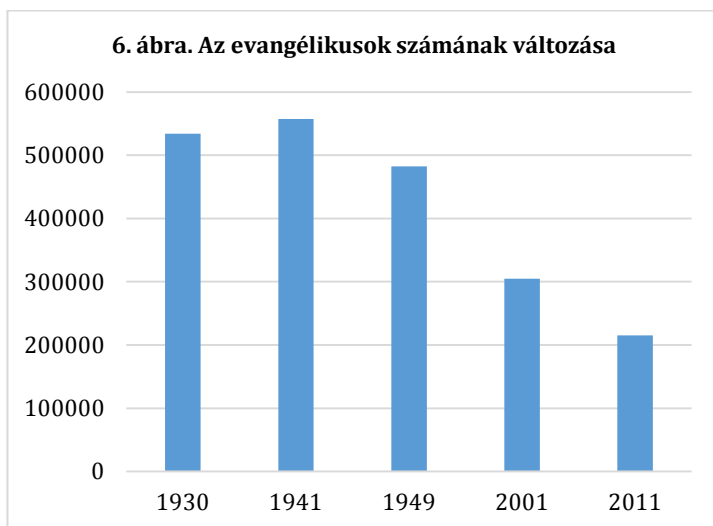

Forrás: KSH

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Forrás: KSH

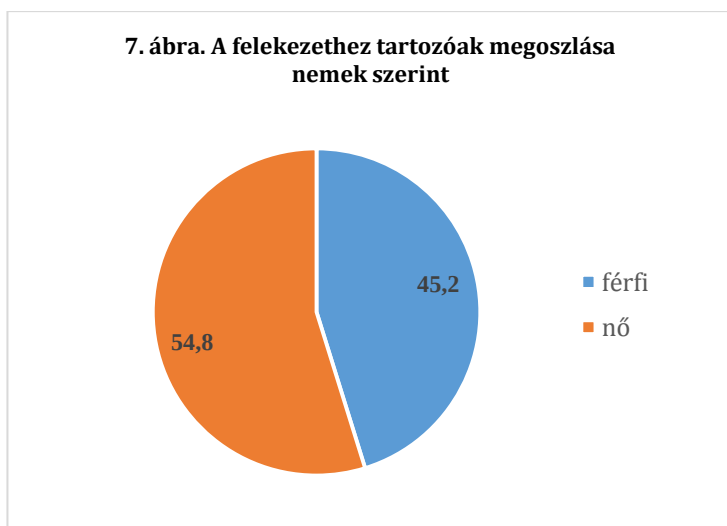

Forrás: KSH

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A négy felekezetet külön, az elmúlt nyolcvan év távlatában megvizsgálva a római katolikusok, a reformátusok és az evangélikusok számának jelentős csökkenését figyelhetjük meg napjainkra. A különbség közöttük abban van, hogy míg a római katolikusok és a reformátusok az 1949-es, addig az evangélikusok az 1941-es népszámlálás szerint voltak a legtöbben Magyarországon. A három felekezettel ellentétben a görög katolikusok száma a rendszerváltozás után, a 2001-es évre nőtt a legmagasabbra, majd 2011-re szintén bezuhant.

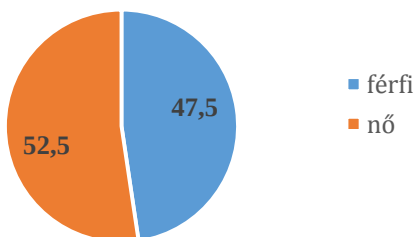
Érdekes megvizsgálni, hogy különböző ismérvek szerint – nem, életkor, családi állapot, lakóhely, iskolai végzettség – a felekezethez tartozók, illetve a nem tartozók között találunk különbségeket az alábbiak szerint:

Forrás: KSH

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

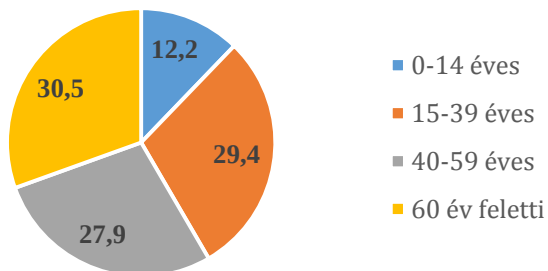
8. ábra. A felekezethez nem tartozók megoszlása

Forrás: KSH

Mindkét csoportban alacsonyabb a férfiak aránya, azaz mind a felekezethez tartozó, mind a felekezethez nem tartozók között több a nő. Ennek az egyszerű magyarázata az, hogy Magyarországon előregedő a népesség, ami azzal jár, hogy a teljes népességen és főleg a felnőtt népességen belül több a nő, hiszen ők tovább élnek, magasabb életkorra számíthatnak, mint a férfiak.

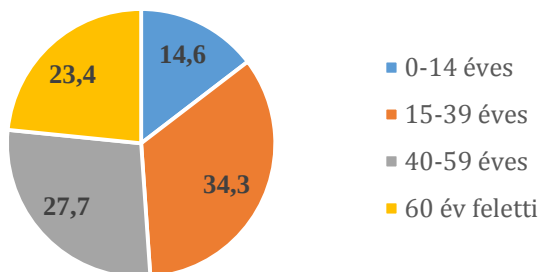
9. ábra. Felekezethez tartozók megoszlása életkori csoportok alapján

Forrás: KSH

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

10. ábra. Felekezethez nem tartozóak megoszlása életkori csoportok alapján

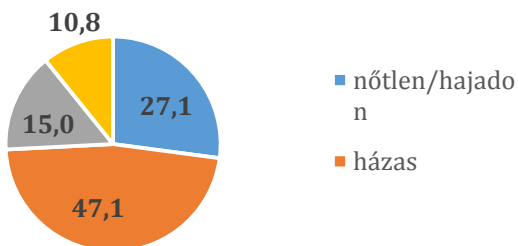

Forrás: KSH

Az életkori megoszlásban szignifikáns különbség van a két csoportban.

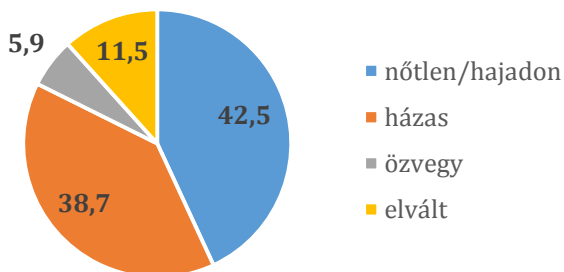
A felekezethez tartozók átlagosan idősebbek, mint a felekezethez nem tartozók. Az első csoportban a 41 év feletti aránya 58,7%, míg a második csoportban csak 51,1%. A felekezethez tartozók között a 60 év feletti vannak a legtöbben, míg a felekezethez nem tartozóknál a 15-39 év közöttiek.

11. ábra. A felekezethez tartozóak megoszlása családi állapot alapján

Forrás: KSH

12. ábra. Felekezethez nem tartozók megoszlása családi állapot szerint

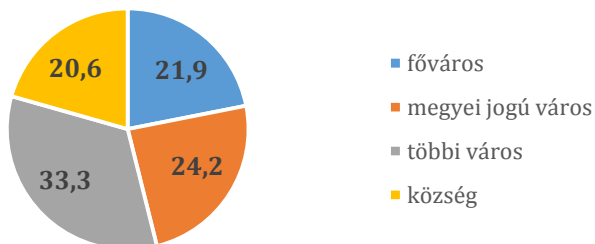

Forrás: KSH

Általános sajátosság, hogy a felekezethez tartozás és a családban való élet között egyenes arányosság van, azaz a házasok körében többen vannak mind a négy felekezethez tartozók, majdnem minden másodiknak közülük van felesége/férje. A felekezethez nem tartozók több mint negyven százaléka nőtlen/hajadon, a fiatalabb korosztályhoz tartozó népesség, míg az idősebb, özvegy csoportba tartozók között háromszor annyian tartoznak felekezethez, mint sem.

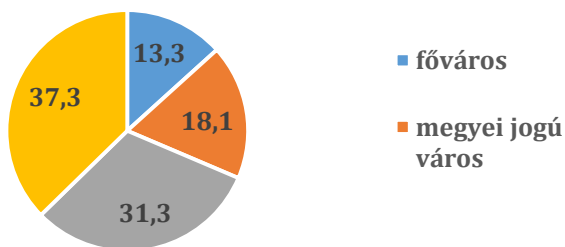
TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

13. ábra. Felekezethez tartozók megoszlása lakóhely szerint

Forrás: KSH

14. ábra. Felekezethez nem tartozók megoszlása lakóhely alapján

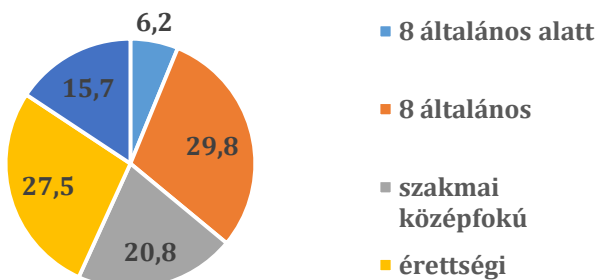

Forrás: KSH

A négy település típusban, felekezethez tartozók aránya Magyarországon nagyjából kiegyenlített, 21,9% és 33,3% között mozog. Ezzel szemben a felekezethez nem tartozóknál nagyobb a szóródás. A fővárosiakhoz képest háromszor, illetve a megyei jogú városokban élőkhez képest kétszer annyian vannak a községben élők.

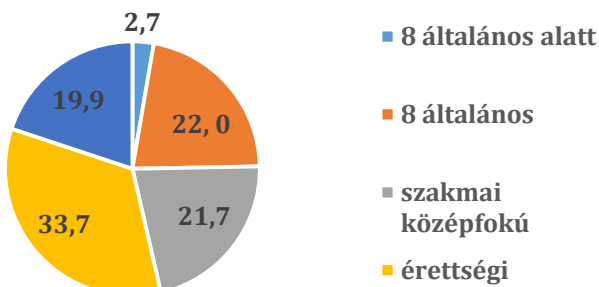
TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

15. ábra. Felekezethez tartozóak megoszlása iskolai végzettség alapján

Forrás: KSH

16. ábra. Felekezethez nem tartozóak megoszlása iskolai végzettség alapján

Forrás: KSH

Hazánkban a felekezethez tartozóknak átlagban alacsonyabb az iskolai végzettsége, mint azoknak, akik nem tartoznak felekezethez. Az első csoportban átlagosan a 8 általánost végzettek vannak a legtöbben (29,8%), míg a második csoportban az érettségizettek (33,7%).

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A vallásosság és istenhit magyarországi sajátosságaival kapcsolatosan az elmúlt években több hazai és nemzetközi vizsgálat készült. Ezek közül kettőt emelünk ki:

A Chicagói Egyetem a Nemzeti Közvélemény-kutató Központtal (NORC) együttműködve három évben (1991, 1998, 2008) vizsgáldott 29 országban (Istenhit koronként és országonként - Beliefs about God across Time and Countries). Ennek legfőbb, hazánkra vonatkozó sajátosságai az alábbiak:

1. táblázat. Istenhit koronként és országonként

Nem hiszek Istenben és sosem hittem %		Hiszek Istenben és mindig is hittem %	
Németország (kelet)	59,4	Németország (kelet)	13,2
Csehország	51,2	Csehország	19,7
Svédország	32	Japán	25
Lettország	29,5	Svédország	25,5
Japán	27,2	Franciaország	28,9
Norvégia	25,5	Norvégia	35,6
Hollandia	24,7	Lettország	36,1
Dánia	24,3	Dánia	36,5
Franciaország	24,3	Nagy-Britannia	36,7
Magyarország	23,1	Oroszország	37,3
Új-Zéland	21,1	Új-Zéland	37,9
Ausztrália	20,6	Magyarország	39
Nagy-Britannia	20	Ausztrália	39,1
Szlovénia	19,1	Hollandia	39,8
Szlovákia	14,2	Svájc	47,8
Svájc	12,4	Szlovénia	47,9
Oroszország	10,9	Szlovákia	51,4
Németország (nyugat)	9,2	Németország (nyugat)	54,2
Ízrael	8,6	Spanyolország	67,4
Spanyolország	8,4	Írország	70,6
Olaszország	7,4	Észak-Írország	71,4
Portugália	5,5	Olaszország	72,1
Észak-Írország	4,6	Ízrael	73,2
Amerikai Egyesült Államok	4,4	Ciprus	76,5
Írország	3,3	Portugália	78,9
Ciprus	2,4	Lengyelország	80,2
Fülöp-szigetek	2,1	Amerikai Egyesült Államok	80,8
Chile	2	Chile	87,9
Lengyelország	1,9	Fülöp-szigetek	93,5

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- A „hiszek Istenben és mindig is hittem” kérdésre legutóbb 39% válaszolt igennel, amivel a 18. helyen vagyunk az országok rangsorában (a 100%-tól csökkenő sorrendben).
- A „nem hiszek Istenben és sosem hittem” kérdéssel legutóbb 23% ért egyet, ami a 11. helyet jelenti (a 100%-tól csökkenő sorrendben).
- Az ateisták aránya nőtt a vizsgált években, ugyanakkor dinamikusan nőtt a személyes istenben hívők aránya.¹

A 2008-as Európai Értékrend Vizsgálat szerint Magyarországon a lakosság:

- 55% tartozik felekezethez;
- 54% a maga módján vallásos, 31% az egyház tanítása szerint vallásos;
- templomba jár: hetente 9%, havonta 15%, soha 42%;
- az egyes hittartalmakban hívők: Istenben 67%, a bűnben 50%, mennyországban 33%, a halál utáni életben 33%, a pokolban 24%, a reinkarnációban 22%;
- az egyházba vetett bizalom 44%.²

¹<http://www.origo.hu/tudomany/20120418-vallasossag-a-vilagban-felmeres-magyarorszag.html>

² <file:///C:/Users/User/Downloads/foldvari---vallasszociologiai-perspektivak.pdf>

*Mikolai Vince*¹

A történelmi egyházak társadalmi szerepvállalásának jelentősége a mai korban - az „Egyházak társadalmi tanítása” című dokumentumkötet alapján²

Nem elsősorban helyi dolgokról és a helyi egyházakban kialakuló társadalmi szerepvállalásról, oktatási, szociális kérdésekről írok, hanem inkább a szerepvállalás jelentőségéről korunkban, annál is inkább, mert annakidején, amikor az Egri Szemináriumban egyház társadalmi tanításának oktatása tantárgy volt. Fontos, hogy lássuk, nem úgy kell gondolkodni, ahogy a szocializmusban gondolkodtak, hogy a vallás magánfelelősség, lehetőség szerint a templomban kell gyakorolni, az egyházak maximum arra kapnak szerepet, hogy a társadalom által elrontott, meg nem oldható feladatokkal foglalkozzanak. Ez a fajta szerepmegosztás a szocializmusban volt érdekes, azóta azonban teljesen megváltozott.

Az egyház ma különös hangsúllyal hirdeti azt, hogy a küldetéséhez, a missziójához mindig hozzátartozik az egész emberrel és az egész emberi problémával való foglalkozás. Az egyház szerepet akar vállalni a társadalom minden gondjával kapcsolatosan, illetőleg az embernek, az egész embernek a problematikáját tekinti.

Az egyház társadalmi tanításának kezdetei XIII. Leo pápának a *Rerum novarum* című enciklikájához kötődnek, 1891-ben, és ennek századik évfordulóján a számunkra már ismert II. János Pál pápa *Centesimus annus*, Századik év enciklikájában visszatekint az egyház társadalmi tanítására, fejlődésére. Az egyház hozzáállása: „Az ipari társadalom kezdetén tapasztalt „szolgai járom” arra készítette elődömet, hogy szót emeljen az *ember védelmében*. Az Egyház az azóta eltelt száz év alatt hűséges maradt ehhez az

¹ Főesperes, plébános

² Tomka János és Goyák János (szerk.): *Egyházak társadalmi tanítása*: Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

elkötelezettségéhez. Felemelte szavát a forrongó osztályharc időszakában, az első világháborút követően, hogy megvédje az embert a gazdasági kizsákmányolástól és a totalitárius rendszerek elnyomásától.

A II. világháború után a személy méltóságát helyezte szociális üzenetének középpontjába, miközben az anyagi javak egyetemes rendeltetését, valamint az együttműködésre és a szolidaritásra épülő, elnyomás nélküli társadalmi rendet hirdette. Szüntelenül hangoztatta, hogy az embernek és a társadalomnak nemcsak anyagi javakra van szüksége, hanem lelki és vallási értékekre is. Azon felül, miután egyre határozottabban felismerte, hogy nagyon sok embernek nem a nyugati társadalmak jóléte, hanem a fejlődésben elmaradt országok nyomora jutott osztályrészül, akik olyan helyzetben élnek, amelyre ma is áll, hogy az „mintegy a szolgaság ígája”, kötelességének tartotta és tartja, hogy világosan és nyíltan megbélyegezze ezt az állapotot, noha tisztában van vele, hogy felhívását nem mindenki fogadja szívesen.

Száz évvel a *Rerum novarum* közzététele után az Egyház ma is „új dolgokkal” és új kihívásokkal néz szembe. Ezért ennek az évfordulónak erősítenie kell minden jóakarató ember és különösen is a hívők törekvéseit.” Egy rövid idézet arra nézve, hogy a pápa hogyan látta az egyház hozzáállását az előző évtizedek társadalmi problémáihoz. XIII. Leo pápa a kapitalizmussal találta szemben magát, az munkásosztályban, az osztályharchban, a tőke, a tulajdon kérdésében, és ezekben a kérdésekben adott nagyon világos állásfoglalást. Érdekes dolog, hogy az akkori Magyarországon nem nézték jó szemmel ezt az enciklikát, mert úgy ítélték meg, hogy forradalmi gondolatai vannak. Csak zárójelben érdemes megjegyezni, hogy Magyarországon Marx Tőkéjét először egy szeminárium spirituálisa olvasta és ismertette, akit úgy hívtak, hogy Prohászka Ottokár. Voltak még, akik intenzíven foglalkoztak társadalmi kérdésekkel.

Az első világháború, utána a nagy gazdasági világválság, a totalitárius hatalmaknak a jelentkezése megint csak arra készítette az egyházat, hogy megnyilatkozzék. XI. Piusz pápa *Quadragesimus anno* címmel, negyvenedik évvel 1891 után, 1931-ben tette közzé ezt az enciklikáját és külön enciklikát írt olasz és német nyelven, amiben elítélte az itáliai fasizmust, a német fasizmust és a kommunizmust, nagyon világosan és egyértelműen, mint totalitárius rendszereket. Ezeket persze akkor nem tették közzé, Németországban és máshol sem, Olaszországban sem, de mutatta, hogy az egyház rajta tartotta figyelmét a kor változásain és adekvát módon reagált rá.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A katolikus egyház van abban a helyzetben, hogy az egész világot átfogó szervezete van, és a világ minden részéből be tudja gyűjteni az információkat és tudja értékelni ezeket. A második világháború után a béke kérdése volt a legdöntőbb. XII. Piusz pápa sokat szólt erről, hasonlóképpen XXIII. János pápa is. Egy érdekesség: 1963-ban volt a karibi válság, a világ az atomháború szélén állt. Az orosz hadihajók vitték a rakétákat, hogy Kubában fogják azokat telepíteni és az amerikaiak azt mondták, hogy vagy visszafordulnak, vagy közbeavatkoznak. Washingtonban megszólaltak a szirénák és az emberek levonultak az óvóhelyekre. Ebben a helyzetben XXIII. János pápa és a pápai diplomácia intenzíven fellépett mind az amerikaiaknál, mind az oroszoknál és sikerült elérni ennek a konfliktusnak a megoldását, elsimítását és ekkor értékelődött fel a pápák szerepe a béke érdekében végzett munkájukat tekintve. Olyannyira, hogy XXIII. János pápa írt egy enciklikát, a *Pacem in terris*, Békét a földön címmel, ahol világosan megfogalmazta, hogy mik a békének a feltételei: az igazság, az igazságosság, a szabadság és a szeretet. Ez a négy alapkövetelmény, ami nélkül nem gondolható el a béke.

Az idősebbek emlékezhetnek rá, hogy a hatvanas években „békeharcot” vívtunk, hogy veled vagyunk Vietnámban, meg el a kezekkel Koreától és sok minden mást, ezt a szocialista világban hirdették, közben pedig keményen fegyverkeztek. Ezzel az ál békemozgalommal szemben foglalt állást az egyház és mutatta meg, hogy mi a békének az igazi szerepe.

Aztán jött a II. Vatikáni zsinat, az egyház életének nagyszerű időszaka, ahol egy jelentős dokumentum, a *Gaudium et spes* foglalkozott az egyház a mai világban tematikával, mindazokkal a társadalmi kérdésekkel, amelyek mindannyiunk számára fontosak. Az ipar, a gazdaság, a kultúra, a művészetek, az oktatás világa. Mindezekre vonatkozóan kifejtették az egyház álláspontját. Volt egy érdekes gondolat, ami uralta a következő évtizedeket. VI. Pál pápa 1968-ban bevezette a béke világnapot, január 1-jén van ez, erre a napra a pápák mindig üzenetet küldenek, az ő első üzenete az volt, hogy a béke új neve a fejlődés. Ezzel azt akarta sugallni, hogy vagy lesz a világban béke és igazi fejlődés, a harmadik, negyedik világban is, vagy ha ez nem lesz, újabb háborúk, konfliktusok elé nézünk.

1967-ben jelent meg ennek a pápának a *Populorum progressio* című enciklikája, A népek fejlődéséről, amelynek van egy kulcsmondata, amit azóta is nagyon sokszor idéznek: „Az egész ember és minden ember” fejlődéséről van szó. Nemcsak a technikai civilizációra van szükség, nagy szükség van a

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kultúrára és minden másra, tehát az egész ember kell, amihez nyilvánvalóan hozzátartozik a vallás is, és nemcsak néhány ember, az előkelők, a választottak, vagy az európai közösség, vagy Amerika, hanem minden ember fejlődésére szükség van. Ezekre az alapvető állításokra évtizedek után újból reagáltak a pápák. II. János Pál ennek az enciklikának a huszadik évfordulóján, 1987-ben adott ki *Sollicitudo rei socialis* címmel egy enciklikát, amelyben vizsgálta a fejlődésnek akkori problematikáját, illetőleg XVI. Benedek pápa 2008-ban ugyancsak visszatért erre a kérdésre és részletezte, mi minden van ebben.

Az egyház mára létrehozott a Vatikánban egy külön dikasztériumot, minisztériumot, az átfogó fejlődés címmel és egy ghánai püspök, bíboros ennek a vezetője. Ennyire fontosnak tartja az egész világegyház vonatkozásában ezt a kérdést. Természetesen mindnyájan tudjuk, hogy egészen mások a társadalmi problémák Európában vagy Afrikában, vagy Ázsiában, Dél-Amerikában, különböző adottságok vannak, de az nagyon fontos, hogy úgy kell tekinteni az embert és az ember világát meghatározó tényezőket, hogy azok ne az ember szolgátságához, kizsákmányolásához vezessenek, hanem az ember felemelkedéséhez. Most egy kis idézetet olvasok fel XVI. Benedek pápának a *Caritas in veritate*, Szeretet az igazságban című enciklikájának a végéből, amiben összefoglalja ezt a látásmódot.

„Isten nélkül nem tudja az ember, merre kell mennie, és nemegyszer annak a megértéséről is megfélemeznek, kicsoda is ő valójában. Tekintettel a népek fejlődésének hatalmas problémájára, amely szinte már elcsüggedésre és megadásra késztetne minket, a mi Urunk, Jézus Krisztus szava siet segítségünkre, és tudtunkra adja: „nála nélkül semmit sem tehettek” (Jn 15,5), biztat bennünket: „Én veletek vagyok mindennap a világ végéig” (Mt 28,20). Tekintettel arra a számtalan feladatra, amellyel meg kell birkóznunk, fenntartva Isten jelenvalóságát a hit által, mi azoknak az oldalán állunk, akik az ő nevében közösen cselekszenek, és az igazságosságért dolgoznak. VI. Pál pápa a *Populorum progressio* enciklikában emlékeztetett rá: az ember nincs olyan helyzetben, hogy saját haladását egyedül valósítsa meg, mert önmaga által nem képes megalapozni a valódi humanizmust. Arra kell gondolnunk, hogy mint egyes egyéneknek és közösségeknek az a hivatásunk, hogy Isten gyermekeiként az ő családjához tartozzunk, mert csak ekkor leszünk arra is képesek, hogy új gondolkodásmódot teremtsünk, és új erőfeszítéseket tegyünk a valódi teljes körű humanizmus szolgálatában, amely megleveníti a szeretetet, engedi, hogy az igazság vezesse, miközben az egyiket is, a másikat

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

is úgy fogadja, mint Isten maradandó adományát. Az Isten előtti kitárulkozás megnyit minket, hogy ugyancsak nyitottak legyünk testvéreinkkel és a világgal szemben, és ezt szolidáris és örömteli feladatként éljük meg. Ellentétben áll ezzel, az Istennel szembeni ideológiai elzárkózás és a közömbösség ateizmusa, amely megfelel a Teremtőről, és ezzel azt kockáztatja, hogy az emberi értékeket is elfelejti. Ez a szemlélet ma Istent a fejlődés legfőbb akadályaként mutatja be. *Az a humanizmus, amely kirekeszti Istent, embertelen humanizmus.* Csak az Abszolútum felé nyitott humanizmus vezethet minket a társadalmi és polgári életformák támogatásában és megvalósításában a struktúrák, az intézmények, a kultúra és az ethosz területén, olyan humanizmus, amelyben oltalmat lelhetünk azzal a veszéllyel szemben, hogy divatok és a pillanat foglyaivá váljunk.”

Azt hiszem, hogy egy nagyon mély és szép összefoglalás ez arról, hogy a fejlődéssel kapcsolatos elvárás konkrét feladatokat jelent a mai világban. Egy átfogó szemléletről és tanításról van szó, amit a helyi egyházakban, egyházközségekben is át kell gondolni és megoldani a konkrét feladatokat.

Egy konkrét, új dolog, a mostani pápának, Ferenc pápának a legutóbbi enciklikájából, az Áldott légy címűből, amely latinul Laudato si, Szent Ferencnek a Naphimnuszából veszi elnevezését. Ebben a pápa a következő felhívással fordul a világ közvéleményéhez.

„Sürgető felhívást teszek közzé: kezdjünk új párbeszédet arról, miként építsük bolygónk jövőjét. Olyan megbeszélésre van szükség, amely valamennyiünket egyesít, mert a környezettel kapcsolatos kihívás, melyet megélünk, és annak emberi gyökerei mindannyiunkat érdekelnek és érintenek. Az egész világra kiterjedő környezetvédelmi mozgalom már hosszú és gazdag utat járt be, és számos polgári csoportosulásnak adott életet, amelyek segítettek a problémák tudatosításában. Sajnos a környezeti válság konkrét megoldásainak keresésére irányuló sok törekvés nemcsak a hatalmasok elutasítása miatt szokott kudarcot vallani, hanem a többiek érdektelensége miatt is.

A magatartásformák, amelyek akadályozzák a megoldás útjait – a hívők között is –, a probléma tagadásától a közömbösségig, a kényelmes beletörődésig vagy a technikai megoldásokban való vak bizalomig terjednek. Új, egyetemes szolidaritásra van szükségünk. Ahogyan a dél-afrikai püspökök mondták: „mindenki tehetségére és részvételére szükség van az Isten teremtésével való emberi visszaélés okozta kár helyreállítására”. Mindnyájan együttműködhetünk Isten eszközeként a teremtés gondozásában, mindenki a

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

maga kultúrája és tapasztalata szerint, saját kezdeményezéseivel és képességeivel.”

Megint a mai kor egyik legaktuálisabb témáját veti fel, a környezetvédelmet, amit a pápa olyan tágasan akar megfogalmazni, hogy a környezetvédelemnek nemcsak a természeti környezetet veszi figyelembe, hanem a társadalmi környezetre és kultúrára is figyel, tehát átfogó ökológiai szemléletre van szükség. Elsősorban az ember tudatában kell bekövetkezni változásnak ahhoz, hogy aztán a mindennapi cselekvésében is tudja ezt érvényesíteni, hatékonyan védeni azt a teremtést, amiben élünk, amittől az életünk függ, amelyért felelősséggel tartozunk a következő generációk felé is. Ez a néhány utalás azt szerette volna alátámasztani, hogy az egyház társadalmi szerepvállalása nemcsak abból áll, hogy alkalmi emberi ügyeket akar felvállalni és azokat több-kevesebb sikerrel megoldani. Más szempontból azt mondhatjuk, hogy szükség van az átfogó látásra és a kor problémáinak valamilyen szintű megfogalmazására, hogy ennek a birtokában még hatékonyabb legyen a szerepvállalásunk és helytállásunk.

Még egy rövid rész Ferenc pápa enciklikájából. A mai kor legdrámaibb problémájára világít rá a pápa. „A félresiklott antropocentrizmus félresiklott életstílusnak ad teret. Az Evangélium apostoli buzdításban utaltam a gyakorlati relativizmusra, amely korunkat jellemzi, és „a tanbelinél is veszedelmesebb”. Amikor az ember önmagát helyezi a középpontba, végül annak ad feltétlen elsőbbséget, ami alkalmi előnyt jelent számára, és így minden más viszonylagossá válik. Így nem lehet meglepő, hogy a mindenütt jelenlévő technokratikus paradigmával és a korlátokat nem ismerő emberi hatalom imádatával együtt kialakul az emberben ez a relativizmus, amelynek értelmében minden jelentéktelenné válik, ha nem szolgálja saját közvetlen érdekeit. Ebben egy olyan logika rejtőzik, amely érthetővé teszi számunkra, hogyan táplálják egymást különböző magatartásformák, amelyek egyszerre eredményezik a környezet pusztulását és a társadalmi hanyatlást.”

Ez a mérhetetlen önzés, a saját érdekek előtérbe állítása, mindent ennek alávetése jellemző a mai világra.

„A relativizmus kultúrája ugyanaz a kór, amely arra készíti az embert, hogy a másikat kihasználja, és pusztán tárgyként kezelje, kényszermunkára kötelezze vagy adósrabszolgaságba döntse. Ez ugyanaz a logika, amely a gyermekek szexuális kihasználásához vagy a saját érdekeink szempontjából haszontalan időskorúak magukra hagyásához vezet. Ez a belső logikája annak is, aki az mondja: „Hagyjuk csak, hogy a piac láthatatlan erői

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

szabályozzák a gazdaságot, mert a társadalomra és a természetre gyakorolt hatásai elkerülhetetlen károk.” Ha saját törekvéseink elérésén és közvetlen szükségleteink kielégítésén túl nincsenek objektív igazságok, sem szilárd alapelvek, akkor milyen határokat lehet szabni az emberkereskedelemnek, a szervezett bűnözésnek, a kábítószer-kereskedelemnek, a véres gyémántok és a veszélyeztetett állatok szőrméi kereskedelmének? Vajon nem ugyanaz a relativista logika igazolja a szegény emberek szerveinek megvásárlását, hogy eladják vagy kísérletezésre használják őket, és a gyerekek eldobását, akik nem felelnek meg szüleik várakozásainak? Ez ugyanaz a „használd és dobd el” logika, amely hatalmas mennyiségű hulladékot termel, pusztán azért, mert az a féktelen vágy hajt bennünket, hogy többet fogyasszunk, mint amennyire valójában szükségünk van. Tehát nem gondolhatjuk, hogy a politikai tervek vagy a törvény ereje elegendő lesz a környezetet károsító viselkedésformák elkerülésére, mert amikor a kultúra megromlik, és az emberek már semmilyen objektív igazságot és egyetemesen érvényes alapelvet nem ismernek el, a törvényeket csak önkényes kényszerintézkedéseknek és megkerülendő akadályoknak tartják.”

Úgy gondolom, hogy ez a kis helyzetértékelés nagyon plasztikusan festi le korunkat, amely mindannyiunk gondolkodásában tetten érhető, és ha nem sikerül ezen változtatnunk, akkor nem sok jót várhatunk a jövőtől. Éppen ezért mindenkinek, aki emberek formálásával foglalkozik, akár az oktatásban, akár az egyházban, vagy bárhol másutt is, látni kell ennek a pontnak ellentmondásosságát, ennek tényleges, konkrét elemzését, és ebből kiindulva kell próbálni olyan távlatokat nyitni a jövő számára, amely a megmaradásunkat és az emberi jövőnket biztosítja. Az egyház minden nemzetközi szervezetben jelen van, az ENSZ-ben is, mint megfigyelő, és az összes nemzetközi szinteken törekszik arra, hogy a saját látásmódját, saját meglátásait továbbadja az emberek számára. Érdemes ezeket a dokumentumokat elővenni, elolvasni, ebben benne vannak a pápai enciklikák, külön a kompendium, ami összefoglalja az egyház társadalmi tanítását, és ebben minden lényeges dologgal kapcsolatos állásfoglalását egyértelműen és világosan megfogalmazza.

Dr. Szabó-Tóth Kinga

Szavak mögött a számok... A kérdőíves kutatás eredményeinek összefoglalása

Kutatásunk során kérdőíves megkeresést is alkalmaztunk annak felderítésére, hogy a lelkészek, papok hogyan látják saját, igen szerteágazó tevékenységüket.

Mint ahogyan arról a későbbiekben részletesen szólunk, a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény¹ rendelkezései az irányadóak az egyházak társadalmi szerepvállalását tekintve.

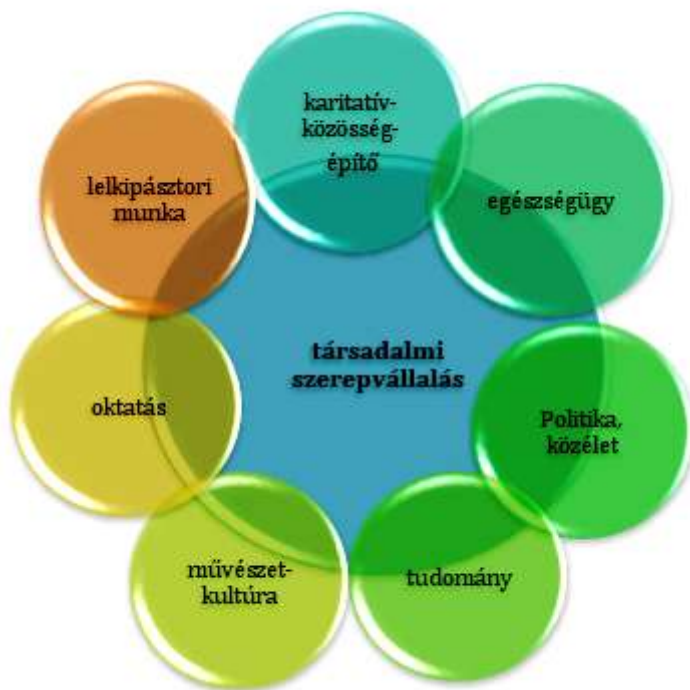
A jogszabály megfogalmazza, hogy a Magyarországon működő vallási közösségek a társadalomban kiemelt értékhordozó és közösségteremtő szerepet játszanak. Hitéleti tevékenységük ellátása mellett nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, környezetvédelmi, sport- és más területeken végzett szerteágazó munkájukkal járulnak hozzá a közös szolgálatához.

A kérdőív megtervezésekor a konceptualizálás és operacionalizálási folyamat részeként készítettünk egyfajta gondolati térképet arról, hogy milyen tevékenységekben nyilvánulhat meg az egyházak társadalmi szerepvállalása. Ehhez segítségünkre volt a fent említett jogszabály az egyházak tevékenységére, szerepére vonatkozóan.

¹https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100206.TV

TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

1. ábra. Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalásának kibontása

Mint ahogyan az a fenti ábrán látható, a történelmi egyházak társadalmi szerepvállalását kutatásunk során hét dimenzió mentén ragadtuk meg.

A kérdőív kérdései felölelték a lelkipásztori tevékenységet, az oktatást, a közösségformálást valamint a karitatív szerepvállalást.

Eredetileg online formában is elkészítettük és így került kiküldésre, majd papír alapon is „ráerősítettünk” az adatgyűjtésre – postai úton is

TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

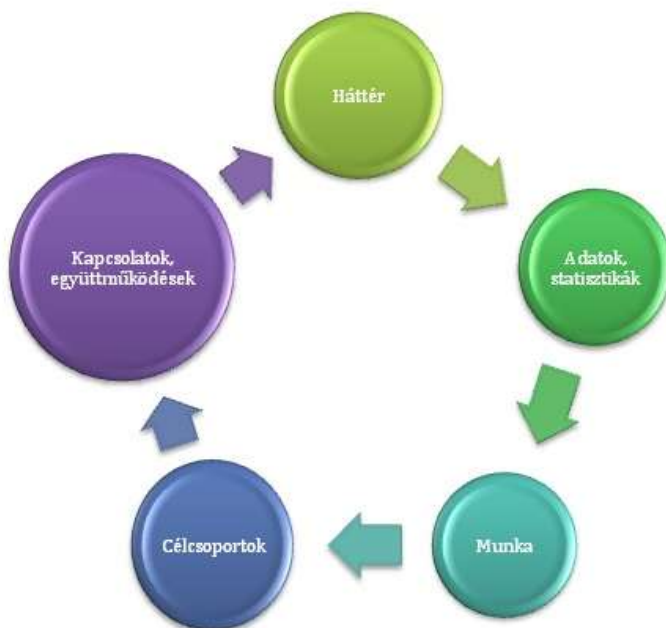
folytattuk a kérdezést. Ezek mellett elmenetünk olyan fórumokra, melyek egyházi szervezésben (lelkipásztori, papi gyűlések) alkalmat teremtettek a kérdőív személyes lekérdezésére. Munkánk eredményeképpen így összesen 80 kérdőívet tudtunk feldolgozni SPSS statisztikai program segítségével.

Valamennyi, általunk vizsgált felekezet képviseltette magát a kitöltők között.

A reformátusok szerepeltek a legnagyobb arányban (56%), a római katolikusok 32 %-kal, a görög katolikusok 9%-kal és az evangélikusok 3%-kal képviseltették magukat a mintánkban. Kérdőívünk 66 kérdést tartalmazott.

Szerkezetének áttekintő ábráját alább mutatjuk be.

2. ábra. A kérdőív szerkezete

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A dokumentum elején – a válaszadó háttérre vonatkozó kérdéseket követően - néhány statisztikai adatra kérdeztünk rá (pld. az egyházközségben szolgálatot teljesítő egyházi személyek száma, a felekezethez tartozók száma, a templomba járó hívek száma és részvételük gyakorisága, keresztelesek, házasságkötések száma, elsőáldozók, bérnalkozók, konfirmáltak száma, a templom és a templomhoz tartozó eszközök értéke, állaga, a képviselőtestület összetétele, állami és nem állami források, bevételek).

Külön kitértünk a fiatalokkal, az idősekkel és a gyermekes családokkal való kapcsolattartás vizsgálatára.

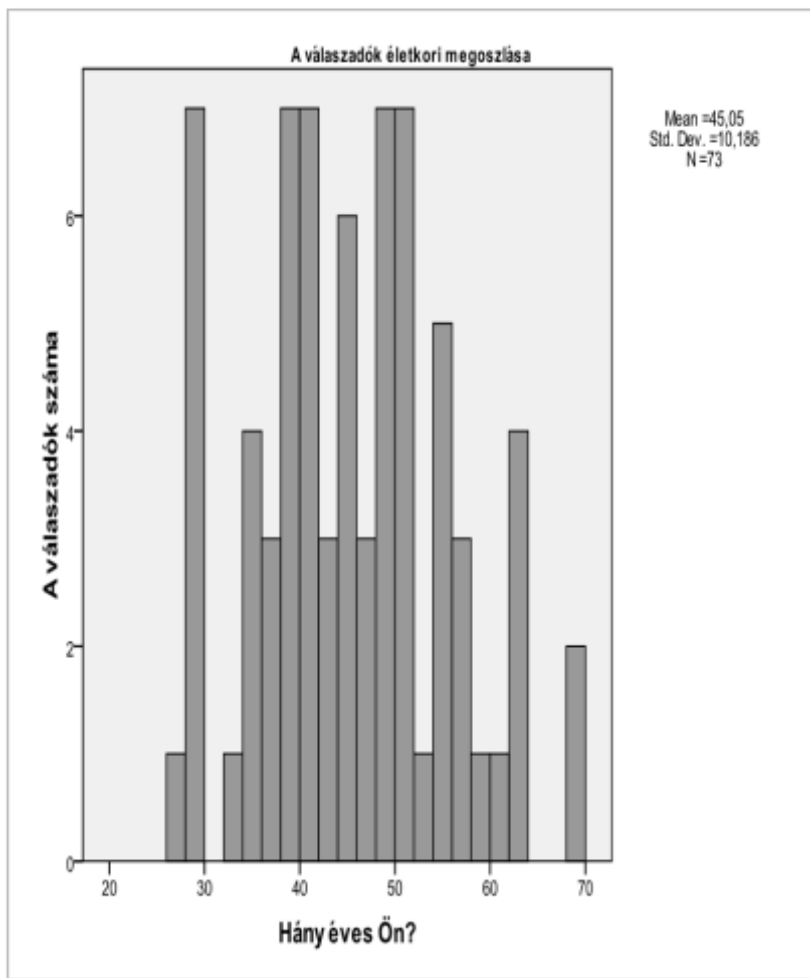
Az objektív mutatók mellett fel szerettük volna térképezni a kutatásban résztvevők véleményét, elképzeléseit is. Rákérdeztünk az egyházkerület életében az elmúlt években tapasztalható kedvező és kedvezőtlen folyamatokra, a lelkesedésen/parókián rendszeresen végzett tevékenységekre, a közösségformáló tevékenységek jellegére valamint arra, hogy melyik tevékenységet végzi a válaszadó a legszívesebben és mi a véleménye az egyes tevékenységek hatékonyságáról.

Kíváncsiak voltunk a lelkesedés/parókia oktatási intézményekkel, gyermekvédelmi és egészségügyi intézményekkel, civil szervezetekkel való kapcsolódásaira, valamint arra, hogy milyennek ítélik meg az együttműködést más felekezetekkel, hol, milyen tevékenységekben látnak kapcsolódási pontokat. A válaszadók között 9 miskolci lelkes/pap szerepelt. Ezen kívül a többen töltötték ki kérdőívünket Tokajról, Abaújszántóról és Mezőcsátról – de voltak kitöltőink Abaújszárról egészen Zubogyig. Átlagosan 1-7 település tartozott a mintánkba került lelkipásztorokhoz/papokhoz és szinte a teljes minta azt nyilatkozta, hogy ahol lakik, ott teljesít szolgálatot (vagy ott is).

A válaszadók átlagéletkora 45 év volt, mondhatjuk, hogy éppen életpályájuk csúcán álltak. Az életkori megoszlást a 3. ábrán láthatjuk.

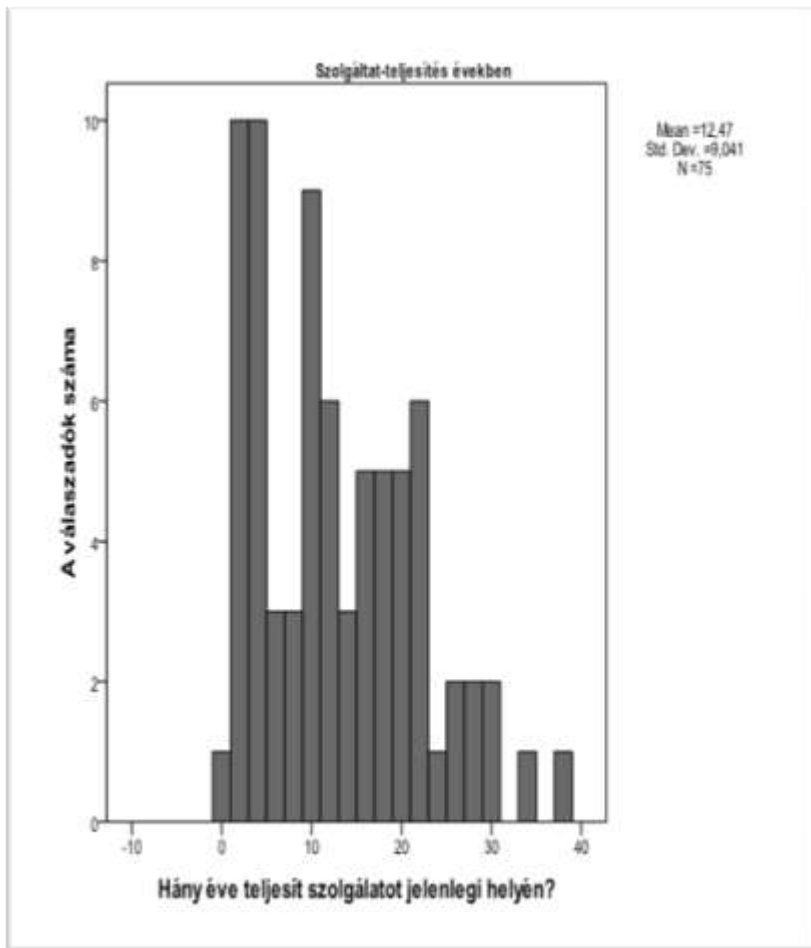
TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

3. ábra. A válaszadók életkor szerinti megoszlása

TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

4. ábra. Szolgálatteljesítés években

Az életkori megoszlás alapján már következtethettünk arra, hogy a szolgálat-teljesítés években számolva főleg a 20 év, vagy az alatti tartományba esik – ezt szemlélteti a fenti ábra. Látható, hogy a fenti grafikon három ponton csúcsosodik ki: a 2-3 évnél, a 10-12 évnél, valamint 22-23 év körüli határnál. Az adatok szórását mutató statisztika alapján is mondhatjuk, hogy a válaszadók többsége 2 évtől 22-23 évig terjedő szolgálati idővel rendelkezik.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Volt 1-2 igazi, veteránnak számító pap/lelkész: az ő esetükben ez az adat 33 illetve 37 év volt.

Remek mutatója egy helyi közösség vitalitásának az, hogy mennyi volt a keresztelesek, a házasságkötések valamint a temetések száma. E három mutató alapján képet kaphatunk a helyi társadalom életrevalóságáról, arról, hogy idősödik-e vagy fiatalodik a népesség, illetve mennyire képes a megújulása. E három mutató mintánk esetében: 14 az éves keresztelesek száma, 5 a házasságkötések száma és 20 a temetések száma. Ha nem állna más információ rendelkezésre, akkor is láthatnánk, hogy ez a három adat maga a mai társadalom lenyomata. Ebből kiderül, hogy több a temetés, mint a születés és hogy kevesen kötnek házasságot – templomban is, meg azon kívül is.

Napi rendszerességgel átlagosan 18-an járnak templomba, vasárnaponként átlagosan 100-an töltik meg a templomokat – persze ennél az adatnál szem előtt kell tartanunk, hogy különböző méretű településekről kerültek a mintába válaszadóink. Naponta – az előírásoknak megfelelően – legalább 1 misét/istentiszteletet celebrálnak a mintába került lelkészek/papok, de olyan van, hogy ezek az alkalmak négy misét/istentiszteletet jelentenek napi rendszerességgel.

Mint korábban írtunk róla, a fiatal felnőttek különösen fontos célcsoportot jelentettek kutatásunk számára. Rákérdeztünk arra, hogy hogyan változott a számuk a miséken/istentiszteleteken, és általában, hogyan, milyen arányban vannak jelen az egyházközség életében. Az 5. ábra ezt a változást /vagy stagnálást/ szemlélteti.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

5. ábra. A fiatal felnőttek számának változása az elmúlt években

A fenti ábra alapján elmondható, hogy a válaszadók fele a 18-25 évesek stagnálásáról számolt be az egyházközösségben, 22%-ban érzékelték növekedést és 29%-ban pedig csökkenést ebben a korosztályban.

6. ábra. Kedvező és kedvezőtlen tendenciák az egyházközösség életében az elmúlt években

Kedvező tendenciák.... ▪ helyben lakó lelkész ▪ ifjúsági misszió ▪ felújítás ▪ pályázati források ▪ lelkiiség	Kedvezőtlen tendenciák.... ▪ idősödés, elöregedés ▪ elvándorlás ▪ motiváció-hiány
--	--

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A fenti ábrán összeszedtük, hogy milyen kedvező és kedvezőtlen folyamatokról számoltak be válaszadóink az elmúlt években egyházközségük életében. Kedvező tendenciaként első helyre került az, hogy nagyon lényeges: legyen helyben lakó lelkész/pap a gyülekezet számára, hiszen így tud szervesen kapcsolódni, integrálódni a gyülekezet, közösség életébe, így tud együtt lélegezni a közösséggel, így válik hiteles emberré, olyanná, aki jelen van, aki elérhető, aki szinte egy a többiekkel.

A második helyre került a fiatalok körében végzett szolgálat: legyen az egy gyerektábor, egy gyermekközösséggel végzett munka, egy fiatal felnőttekkel végzett családi életre nevelő csoport vagy énekkar. A fiatalokkal végzett munka jelentősége magától értetődő: a velük való hatékony közösségépítő munka jelenti a zálogát annak, hogy később az általuk alapított családok által a helyi közösség folyamatosan meg tud újulni.

Sokan említették azt is, hogy pályázati források segítségével a templom felújításon ment át, megújulhatott. Megint sokan nyilatkozták, hogy nagyon örülnek annak, hogy egyfajta új lelkiesség alakult ki a közösségen belül, melyre az egymás segítése, a lelki élet, az Istennel és a közösséggel való összekapcsolódás a jellemző.

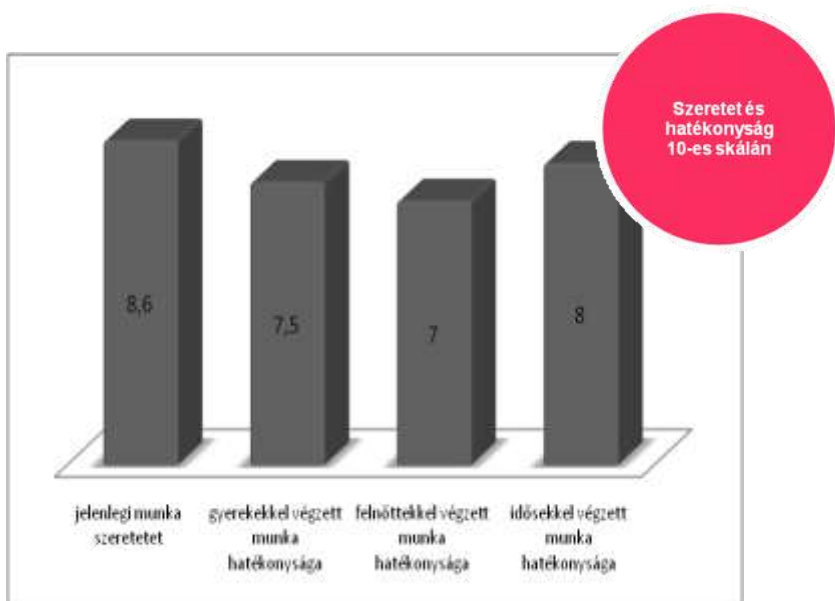
Kedvezőtlen tendenciaként a korábban már említett öregedési folyamatokat említik meg. Ez a hívek összetételében is megmutatkozik, ellehetetleníti a megújulást, a vallásosság tovább vitelét a közösség életében. Ezzel párhuzamosan jelenik meg - a folyamatokat mintegy erősítve - az elvándorlás. A motiváció-hiány mind a hívek, mind a papság részéről megmutatkozik egy idő után.

Rákérdeztünk arra is, hogy hogyan értékelik a rendelkezésre álló infrastruktúra állapotát a válaszadók, egy ötfokú skálán. A válaszok alapján az a kép rajzolódik ki, hogy a templom műszaki állapotát összességében 2,7-re értékelik a válaszadók. Valamivel alacsonyabbra (2,3) helyezik az egyházközség gazdasági helyzetét. Az állami szervekkel való együttműködésre pedig 2,6-ot adtak.

A következő ábrán annak az eredményeit mutatjuk be, hogy mennyire szeretik a munkájukat a lelkészek/papok, illetve mennyire tartják hatékonnak azt az egyes célcsoportok, a különféle generációk vonatkozásában.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

7. ábra. A munka szeretetének illetve hatékonyságának megítélése 10-es skálán

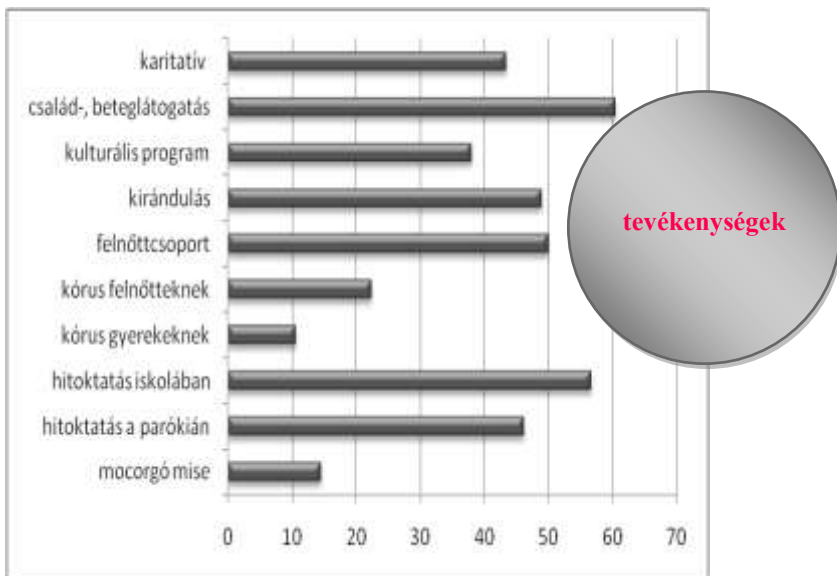

Látható, hogy a munkájuk szeretetét magasra értékelik a válaszadók. Az is leolvasható az ábráról, hogy az idősekkel végzett munkát tartják összességében a leghatékonyabbnak, de ez azért is lehetséges, mivel több kistélepuslén szinte kizárólag ez a generáció jelenik meg a templomokban, illetve azért is, mert a velük való munka igazából nem rejteget túl sok kihívást: járnak templomba, ismerik a szertartásokat.

A gyermekek körében végzett munka összességében 7,5-ös értékelést kapott, a felnőttekkel (akik nem az idősebb generációból kerülnek ki) már nehezebb boldogulni.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

8. ábra. Az egyes tevékenységek végzésének, előfordulásának aránya a lelkési/papi munka során

A lelkipásztori/papi tevékenységeknél maradva legtöbbször azt említették válaszadóink közül, hogy munkájuk szerves részét alkotja a család-, és beteglátogatás, illetve az iskolai hitoktatás. Az utóbbi hatékonysága és megítélése bonyolult kérdés, mert többen említették, hogy gyakran utolsó órában van az iskolai hittan, ami bosszantó, illetve, hogy elvonja az egyházközségi hittancsoportokból a gyerekeket – ami nem feltételül tesz jót a helyi közösségnek. Természetesen a parókián történő hitoktatás is hangsúlyos tevékenység és emellett a különféle karitatív tevékenységek végzése jelenik meg. Minden második válaszadó számolt be arról, hogy rendszeresen vannak kirándulások, illetve működnek a felnőtt-csoportok. Nagyjából minden harmadik pap/lelkész jelölte meg a különféle kulturális programokat (koncerteket, ünnepségeket), mint olyan eseményt, amely a helyi egyházközségben él.

A következő ábrán összefoglaltuk a papi/lelkési tevékenység esszenciáját.

9. ábra. A papi/lelkési tevékenység „szerkezete”, tartalma

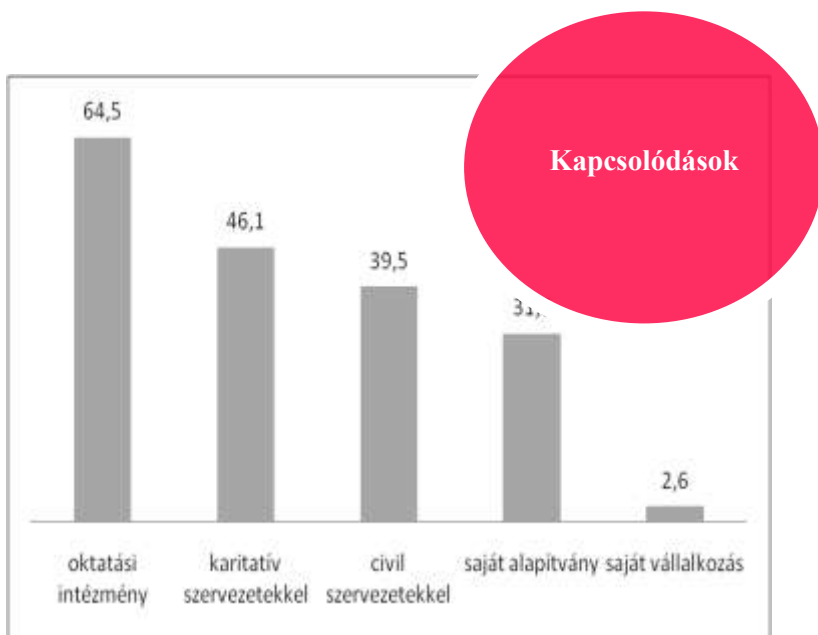
Ennek alapján látható, hogy széles, színes és változatos ez a paletta. Alapvető területei a gyermekekkel és családokkal végzett munka, az idősek körében folytatott tevékenységek, valamint a megye szerkezetét és jellegzetességeit visszatükröző romák körében végzett pasztorációs munka. Ez utóbbi néhány parókia esetén a tanoda programban csúcsosodik ki.

A gyermekekkel és családokkal végzett munka keretében több helyen vannak játszóházak, szerveznek gyereknapot, vagy Mikulás-napot, néhány helyen uniós forrásból játszótér építettek a templomkertbe. Sok helyen vannak ingyenes, vagy kedvezményes gyerektáborok, ifjúsági körök az érzékeny és fogékony életszakaszban lévőknek, valamint templomtúra, melyen az érdeklődők megismerkedhetnek a templommal, mint műemlékkel, annak történetével, érdekességeivel.

Az idősekkel végzett munka is igen szerteágazó: magában foglalja esetenként az idősgondozást, csomagok összeállítását, idősoththoni elhelyezésben való közreműködést, folyamatos látogatást az idősek otthonában, ottani misézést/úrvacsora-osztást.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

10. ábra. Kapcsolódások, együttműködések

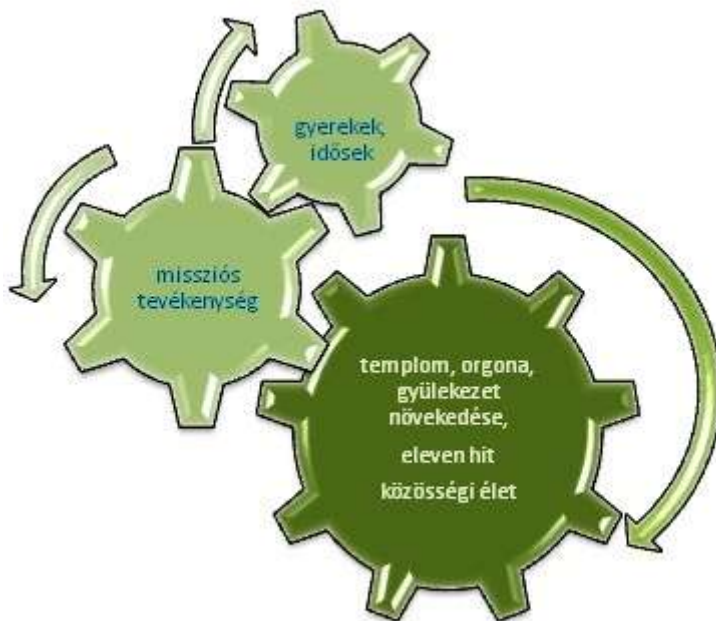

A 10-es ábrán mutatjuk be, hogy milyen kapcsolatokkal és mennyire kiterjedten rendelkeznek az egyházközségek.

Oktatási intézményekkel, az iskolai hittannak is köszönhetően az egyházközségek kétharmada áll kapcsolatban. Karitatív szervezetekkel körülbelül minden második, más, civil szervezetekkel nagyjából 40%-uk. Saját alapítványa, szervezete minden harmadik közösségnek van és kis arányban ugyan, de megjelennek a saját vállalkozások is – a tevékenységek piaci lábának erősítéseképpen. Rákérdeztünk a büszkeségekre is – melyek, mint a fogaskereknek szépen egymáshoz kapcsolódva alkotnak szerves egységet és tartják egyben egymást is.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

11. ábra. Amire büszkéek vagyunk...

A fentiek alapján is nyilvánvaló, hogy a gyermekekkel, idősekkel végzett munka, ha sikeres és eredményes, nagy öröm és állandóan megújuló erőforrást jelent az egyházközösségben.

A lelkészek/papok egy jelentős része a tevékenységét misszióknak, küldetésnek fogja fel: mely áldozatos, sokszor sziszifuszi küzdelmekkel jár, sokszor tarkított kudarcokkal, de mely tevékenység Isten rendelése szerinti és ezáltal áldás van rajta.

Többen nagyon büszkéek a pályázatok vagy egyéb források segítségével megújult templomra, az orgona felújítására, a gyülekezet, a közösség növekedésére, vitalitására és arra, hogy eleven hit érzékelhető,

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPEVÁLLALÁSA

szinte tapintható a gyülekezetben, mely hozzájárul a helyi identitás megszilárdításához, a helyi közösség megerősödéséhez.

Végül arra is kíváncsiak voltunk, hogy a fejlődésnek, megújulásnak milyen útjait látják a válaszadók.

12. Milyen lehetőséget látnak a fejlődésre, a megújulásra?

A lehetőségek között szerepel a romák hatékonyabb bevonása. Ez a társadalmi integrációt, a romák társadalmi beilleszkedését is segíti, csökkenti a devianciák arányát, megteremtheti a romák és nem romák közti együttműködés alapjait. A roma pasztorációnak több formája van a megyében – erről majd egy másik fejezetben részletesen írunk. Itt most azt említenénk meg, hogy a romák behozatala, bevonása az egyházközösség életébe kétélű lehet, hiszen egyrészt hívek nyerhetők, másrészt sajnos hívek veszíthetők általa. Nagyon kényes egyensúly ez, nagyon keskeny mezsgyéjén sétálnak azok, akik ezt a munkát végzik.

Fontos eleme a megújulásnak a hívek toborzása. Fontos eleme a felelősségvállalás hangsúlyozása, mely a magunkért, a közösségért és az egyházért érzett felelősségre is vonatkozik. Ez adja meg a keretét az egyéni lelkigondozásnak és a közösségépítésnek. Hangsúlyos szerepet kell adni a kulturális élet fellendítésének is, hiszen ezen keresztül, indirekt formában lesz képes a közösség megerősödni. Fontos az ifjúság körében végzett munka megerősítése, hiszen ettől várható a közösség fejlődése, életben maradása.

Fontos a személyes példamutatás. A reformátusoknál a család jelenléte, a nyugodt, harmonikus, szép párkapcsolat, férj-feleség-gyermekek

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

egységének példamutatása. Többet jelent ezer prédikációnál, ereje szinte felbecsülhetetlen. Fontos a pályázatok, források nyomon követése. Végül fontos lenne minél nagyobb publicitást biztosítani annak a szerteágazó tevékenységnek, melyet az egyházak végeznek. Munkánkkal mi is ezt szeretnénk kihangsúlyozni, felerősíteni, láthatóvá tenni.

Dr. Gyulai Gergely¹ - Dr. Várhelyi Krisztina²

A vallási közösségek működése és egyházi személyek szolgálata az interjúk alapján Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

I. Jogi szabályozás

A Magyar Alkotmány³ VII. Cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa, vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény⁴ szabályozza az egyházak és egyházi személyek tevékenységét. A törvény szerint a Magyarországon működő vallási közösségek a társadalom kiemelkedő fontosságú értékhordozó és közösségteremtő tényezői, amelyek hitéleti tevékenységük mellett, nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, környezetvédelmi, sport- és más tevékenységükkel, valamint a nemzeti tudat ápolásával is jelentős szerepet töltenek be az ország és a nemzet életében. Vallási közösségnek tekinthet az Országgyűlés által elismert egyház és a vallási tevékenységet végző szervezet, amely vallási tevékenység céljából jön

¹ A Testnevelési Egyetem egyetemi docense.

² Egészségügyi szakközgazdász, az Éltető Lélek Alapítvány munkatársa.

³ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV

⁴ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100206.TV

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

létre és működik. Az Országgyűlés által elismert egyház feltételeit a törvény részletesen szabályozza.

A vallási tevékenység olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység, amely természetfelettire irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint sajátos magatartáskövetelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja. Egyházi jogi személy a bevett egyház és annak belső egyházi jogi személye. Az egyházi személy a bevett egyház belső szabályában meghatározott, az egyházi jogi személy szolgálatában álló, egyházi szolgálatot sajátos egyházi szolgálati viszonyban, munkaviszonyban vagy egyéb jogviszonyban teljesítő természetes személy.

A vallási közösség saját belső szabálya, hitelvei és szertartási rendje szerint működik. A törvény lehetőséget a jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet önmaga vagy intézménye útján ellátó vallási közösséggel - működése biztosítása érdekében - a Kormánnyal való megállapodás megkötésére.

1. táblázat. Borsod-Abaúj-Zemplén megye
egyházközségei és gyülekezetei

Egyház	Térség		Egyházközség/ gyülekezet
Római katolikus ⁵ Egri Főegyházmegye	Borsodi főesperesség	78	
		Miskolci esperesi kerület	20
		Ónodi esperesi kerület	12
		Ózdi esperesi kerület	29
		Szendrőlői esperesi kerület	17

⁵ <http://eger.egyhazmegye.hu/index.php/hivatal>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

	Abaúj-Zempléni főesperesség	85	
		Gönci	14
		Szikszoói-Encsi	20
		Szerencsi	25
		Sárospatak	11
		Sátoraljaújhely	15
	Mezőkövesdi esperesi kerület	20	
	Lelkésztség		1
Tiszáninneni Református püspökség TIREK⁶		Abaúj	98
		Borsod-Gömör	100
		Zemplén	84
Görög katolikus exarchatus⁷	Miskolci Egyházmegye	61	
		Abaúj-Hegyalja	11
		Borsodi	12
		Csereháti	12
		Miskolci	5
		Sajópálfalai	9
		Sátoraljaújhelyi	12
		Lelkészségek	4
Északi evangélikus egyházkerület			7

⁶ Miskolci Keresztény Szemle 2017/2 szám 37.o

⁷ <http://www.exarchatus.gportal.hu/>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Kutatásunk során 50 interjút készítettünk. Az elbeszélgetést, az érdeklődést, egyházi személyek szívesen vették, nyitottak, készségesek voltak az interjúk során, őszintén nyilvánultak meg. Kértük a személyes bemutatkozást, szolgálati körzetük, egyházközségük, gyülekezetük, tevékenységük, kapcsolatrendszerük bemutatását, illetve véleményüket az egyház társadalmi szerepvállalásáról.

Ahogy az egyikük fogalmaz:

„Az egyház társadalmi szerepvállalásáról én azt gondolom, hogy Jézus az evangéliumban, azt mondja nekünk, hogy a probléma az ember szívében van. A társadalmi problémáknak van egy gyökere, és ez a társadalomban, ugye, igazságtalanság, az embertársaimnak, ha nem tisztetem, nem szeretem az embertársaimat, akkor abból fakadhat egy olyan, hogy igazságtalan vagyok velük szembe. Az önzés, a gőg ami aztán ha hatalomra kerül, és a hatalmon lévő emberek mind gyenge emberek, ugyan úgy, mint a többi. Persze vannak jobb, meg kevésbé jobb rendszerek, amik jobban kiaknázzák az emberek jó tulajdonságait és kevésbé engedik elharapódzni a rosszakat, de alapvetően én azt gondolom, hogy az egyháznak a szerepe leginkább az evangelizációban kell, hogy legyen. Tehát az egyház, nem arról van szó, hogy ne foglalkozzon a felületi, a tüneti kezelésekkal, mert azt gondolom, hogy igenis, nagyon is foglalkozik vele az egyház, de nem ez a lényeg. A lényege az, hogy a gyökerekhez menni. Jézus azt mondja, hogy az ember szívéből jön az önzés, a szeretetlenség, mert az ember szíve sebzett. Ha meg tudjuk gyógyítani az ember szívét, akkor önzetlenebb lesz, akkor segíteni fogja az embertársát, és ezért én azt gondolom, hogy egyházban a legfontosabb, az az evangelizáció. Ennek aztán rengeteg gyümölcse van: egészségesebb családok, tehát például házastársi hűség, az az egyik legnagyobb fegyver szerintem a szegénység ellen a társadalmunknak.”

II. Egyházi személyek papok, lelkészek, végzettsége, tanulmányai

A papi, lelkészi szerzetesi hivatás választása az Isten hit, a keresztény vallás és keresztény értékek iránti, valamint az emberek szolgálata iránti elköteleződésen alapszik. Emellett hosszú évekig tartó képzésben részesülnek. Az egyházi személyek képzése két részből tevődik össze: A lelki képzés célja a lelkipásztori munkára történő lelki előkészítés, a megfelelő lelkipásztori lelkiség kifejlesztése a papnövendékekben. A tanulmányi képzés, az oktatás (amelynek legalább 6 éven át kell történnie,) a katolikusoknál filozófiai és teológiai tanulmányokra tagozódik. A főbb teológiai tárgyak: szentírástudomány, dogmatika, erkölcsstan, lelkipásztorkodás tan, egyházjog, egyháztörténelem, és más szaktudományok tanítása.⁸ Az érdeklődési körüknek megfelelően különböző szakterületen folytathatják tanulmányaikat. Más felekezetek lelkészeinek képzési szintén hasonló időtartamú.⁹ Az interjúkból kiderült, hogy a szerzetesek képzési ideje még hosszabb, például a jezsuita képzés meglehetősen hosszú (általában 10-12 év).¹⁰

Szakaszai:

- A noviciátus (újoncidő) rendszerint két év, leglényegesebb eleme Szent Ignác harminc napos lelkigyakorlata. Az újoncidő a fogadalmak letételével ér véget.
- A juniorátus (idegen nyelv tanulása, általános műveltség fejlesztése) egy év. A filozófia legalább két évig tart, általában a rend saját egyetemein és főiskoláin.
- A magisztérium rendszerint két évig tartó gyakorlati időszak a rend intézményeiben. A teológia alaptanulmányai általában négy évig tartanak. Ekkor készül a skolasztikus (tanulmányait végző jezsuita rendtag) a pappá szentelésre, amire a teológiai és a lelkipásztori kiképzés végén kerül sor-

⁸ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Szemin%C3%A1rium_\(papnevel%C5%91_int%C3%A9zet\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Szemin%C3%A1rium_(papnevel%C5%91_int%C3%A9zet))

⁹ <http://www.drhe.hu/teologus-lelkesz-szak>

¹⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%A9zus_T%C3%A1rsas%C3%A1ga

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- Pasztorális gyakorlatok – Miután a jezsuita rendtagokat pappá szentelték, néhány évig rendszerint kifejezetten lelkipásztori munkát végeznek.
- A posztgraduális vagy speciális tanulmányok a fiatal szerzetes adottságaitól és a lelkipásztori szükségletektől függően kettő-négy évig tarthatnak.
- A képzés végén a tertia következik (ez a két év noviciátus után a harmadik próbációs év), ez egyben az addigi jezsuita élet tapasztalatainak értékelésére szánt idő is. Lényeges eleme a 30 napos nagy lelkigyakorlat, amit a jezsuiták ekkor végeznek másodszer és rendszerint utoljára. A tertia készít fel az ünnepélyes fogadalmakra, amelyekkel a szerzetes nyilvánosan és ünnepélyesen elkötelezi magát a rend mellett.

A lelkészek, papok képzési helye általában országhatáron belül hittudományi egyetemeken, szemináriumokban, papnevelő intézetekben történik. Széleskörű nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek az egyetemek és a növendékek híres külföldi egyetemeken tanulhatnak. Egyik Interjúalanyunk, aki jezsuita szerzetes 14 évet tanult, magyar, angliai és német egyetemeken, Kínában kínai nyelvet és kultúrát tanult és jelenlegi szolgálati helyén a kínai nyelvet és kultúrát tanítja, szervezi a diákok nyelvi környezetben történő tanulását is.¹¹

Megosztotta velünk, hogy képzésének állomásait interjú alanyunk:

„II. Szent János Pál Pápa alapított egy nemzetközi missziós szemináriumot Rómában, azoknak a kispapoknak a részére, akik ezekből a közösségekből jönnek, hogy legyen egy újfajta missziós klérus. Van lehetőség így menni a közösségeinkből a szemináriumba, hogy ha valaki ezt szeretné, akkor van egy nemzetközi találkozó évente Olaszországban, és ott az, aki kész bárhova menni, akárhova a világon, ahová csak küldik, azt kisorsolják valamelyik szemináriumba, engem az Egyesült Államokba küldtek, New Jerseybe.... A tanulmányokat megszakítottam, elmentem misszióba, majd visszajöttem és befejeztem a tanulmányokat. A missziót Óceániában csináltam. Ötféle szigeten dolgoztam, a Mariana-szigeteken, a Gilbert-szigeteken, és Hawaii- szigetén. A mesterképzést New Jerseybenvol végeztem, és a New Yorki székesegyházban szenteltek föl.”¹²

¹¹ Miskolcon szolgáló jezsuita szerzetessel készített interjúból részlet

¹² Miskolcon több templomban szolgáló pappal készített interjúból részlet

Egy másik interjúalanyunk a teológia tanulmányai mellett jogtudományi egyetemet is végzett.

Általában elmondható, hogy a lelkészek, papok, parókusok felsőfokú képzési ideje 6-14 év közötti időtartamot ölel át. Gyakori, hogy idegen nyelvismerettel rendelkeznek, külön is tanulják az idegen nyelveket, sokan több nyelven is beszélnek, otthonosan mozognak és eligazodnak a világban.

III. Szolgálati hely és életkörülmények

Az egyházi személyek szolgálati helye életkörülménye a településtípusától függően alakul. Nagyon eltérő életkörülmények között élnek. A szolgálati hely gyakran változik ma is. Az államszocializmus éveiben a szolgálati hely változása azt a célt szolgálta, hogy a híveket elbizonytalanítsák, az egyházhoz, a paphoz, lelkészhez való kötődést akadályozzák, a közösségeket felszámolják illetve a végzett tevékenységét megszüntessék. „.....egy szúrós szemű elvtárs keresett bennünket, valaki árulkodhatott a templomban folyó buzgó hitéletről, a sok hittanos gyerekről. Amikor találkoztunk elvtárral szikrázó szemmel csak ennyit mondott: - repülni fognak. Először plébános urat helyezték egy Tisza menti kis halászfaluba Miskolcra, majd én is megkaptam az útilaput Jászládányba”. A személyi kérdésekben teljhatalommal felruházott elvtárs minden velem kapcsolatos kérést, felvetést elutasított.”¹³ Az Egyházügyi Hivatal mozgatta az áthelyezéseket az egyházi előjárók formális közreműködése mellett.

Ma a papok, lelkészek szolgálati helyét a felekezet előjárója határozza meg. Az interjúkból az következtethető ki, hogy számos szempontot figyelembe vesznek a döntésnél. Az elvégzendő feladatot, az egyházi személy elgondolását, egészségi állapotát, az addigi életútját, az életkörülményeket, stb. Az élet kihívásaira reagálva kerülnek meghatározásra a szolgálati helyek, úgy hogy lehetőleg a legalkalmasabb egyházi személy kerüljön arra a helyre ahol a szolgálatára, a képzettségére, tapasztalataira a legnagyobb szükség van, és azt a leghatékonyabban tudja végezni.

¹³ Történetek a Miskolci Minorita templom életéből Kiadó: Éltető Lélek –alapítvány 2015. Szerkesztő Dr. Várhelyi Krisztina

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

„Én, a papszentelésemből kifolyólag a New Yorki egyházmegyéhez tartozom, oda vagyok – szakszóval szólva-, inkardinálva. Amikor engem ott felszenteltek, attól kezdve az én főnököm a mindenkori new yorki érsek, Ő az, aki elengedett öt évre és ha jövőre lejár ez az öt év, akkor az Ővé lesz az utolsó szó, hogy ezt lehet-e meghosszabbítani, vagy máshova akar küldeni, vagy vissza akar hívni az egyházmegyébe. Én remélem, vagy hát nekem igazából mindegy, mert én megtanultam az életben, hogy a legjobb az, amit az Isten akar, de én szívesen vagyok itt Miskolcon, azt azért szeretném hozzátenni. Tehát én maradnék szívesen, de ha máshova küldenék, annak is örülök.”¹⁴

Másik interjú alanyunk egy parókus 2 évet Nyíradonyban 6 évet Budapesten, 13 évet Pécsen, 13 évet Miskolcon élt, 2011-től jelenlegi városában szolgál.¹⁵ Katolikus plébános interjúalanyunk 1 évet Jászárokszálláson, 2 évet Ózdon élt. Káplán alanyunk 2 évet Mezőkövesden, 2 évet Jászberényben, 2 évet Sátorajáújhelyen, 10 évet Felsővadászon élt, 2 éve pedig a jelenlegi helyén szolgál.¹⁶

A szolgálati hely megváltoztatása nem cél, sőt kívánatos az, hogy minél hosszabb ideig szolgáljanak azonos helyen a feladatok folyamatossága, a közösségépítés, a hívekkel való együttműködés elmélyítése érdekében. *Egy idősebb plébános alanyunk 34 éve teljesíti papi szolgálatát azonos helyen.*¹⁷

Az interjúkból az is kikövetkeztethető, hogy ahol nagyon sokat kell utazni, mert több települést kell ellátni, ott dinamikusabb, fiatalabb egyházi személyt neveznek ki plébánosnak.

Amikor változó szolgálati helyről beszélünk, az azt is jelenti, hogy egy egyházi személynek több egyházközséget, több templomot, több plébániát kell ellátnia. Ez településtípustól függően változik. Nagyvárosokban általában több a római katolikus egyházközség, pl. Miskolcon 15 plébánia van, több helyen a plébánosok mellett káplán is teljesít szolgálatot. Ezek általában nagy létszámú egyházközségek. Az egyházközségek és plébániák száma nem egyforma. Egy plébános több egyházközséget is szolgál Miskolcon is. Közepes városokban, mint pl. Ózdon 5 plébánia van, kisvárosokban pl. Encsen 1 plébánia van és filia is tartozik hozzá. Kisebb településeken 1 plébánia van és ellát más településeket is. Aprófalvas területeken 1 plébánoshoz több plébánia, több

¹⁴ Miskolcon több templomban szolgáló római katolikus egyetemi lelkésszel készített interjú részlete

¹⁵ Közepes település görögkatolikus parókussal készített interjúból részlet

¹⁶ Közepes településen szolgáló római katolikus káplánnal készített interjúból részlet

¹⁷ Idős római katolikus plébánossal készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

egyházközség, több település tartozik. Pl. a Homrogi plébános 21 település katolikus hívóit szolgálja. Az evangélikusoknál Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 7 gyülekezet és 20 evangélikus templom van, általában nagyobb városokban, illetve a hagyományoknak megfelelően néhány kisebb településen is.

Az életkörülmények összefüggésben vannak a településszerkezettel, a lakosság összetételével és anyagi helyzetével, a szolgálatot teljesítő egyházi személy szükségleteivel. Itt arra utalunk, hogy a katolikus papok kivételével az egyházi személyek házasságban élnek. A családról, a gyermekek ellátásáról, taníttatásáról, a megfelelő lakásviszonyokról gondoskodniuk kell.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye település-szerkezetének egy részét Miskolc és vonzáskörzetének meghatározó szerepe, másrészt az apró- és törpefalvak sokasága jellemzi. 2017 elején a megyében a települések átlagos népességszáma 1959 fő volt, ez hattizede az országos átlagnak. Borsod-Abaúj-Zemplén aprófalvas jellegét mutatja, hogy a településinek mintegy 63 %-ánál a népességszám ezer fő alatti.¹⁸ Magas az elvándorlás. Ezek a mutatók hatással vannak az egyházi személyek megélhetési körülményeire is. Borsod-Abaúj-Zemplén mind területe, mind népessége alapján a második legnagyobb megye, Magyarország területének 7,8 százalékát, népességének 6,9 százalékát adta 2011. október 1-jén. Az országban a legtöbb település (358) itt található. A népesség 2001-hez képest nagyobb ütemben csökkent, mint országosan. Békés és Nógrád megye után Borsod-Abaúj-Zemplénben esett vissza legnagyobb mértékben a lakónépesség száma 2001–2011 között. Minden megyében magasabb volt a halálozások száma, mint az élveszületéseké. Migrációs veszteség kilenc megyében volt, köztük a legnagyobb Borsod-Abaúj-Zemplénben. A 18 éves és idősebb népesség 43 százaléka legalább érettségivel rendelkezett a megyében. Ez az arány az országosnál 5,9 százalékponttal kevesebb. 2011. október 1-jén a 25 éves és idősebb népesség 19 százalékának volt egyetemi vagy főiskolai oklevele az országban, Borsod-Abaúj-Zemplénben 4,8 százalékponttal kevesebb ez a hányad és legalacsonyabb Nógrádban (11 százalék). Az egy főre jutó bruttó hazai termék az országos átlag kétharmada körüli és a megyék közötti rangsor utolsó negyedében helyezkedik el.¹⁹

¹⁸ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/miskolchelyzetkep.pdf>

¹⁹ https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_05_2011.pdf

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Ezekből a mutatókból következik, hogy az egyházi személyek anyagi lehetőségei, lakhatási körülményei kedvezőtlenebbek a megyében, mint a gazdagabb vidékeken. És azt is jelzik, hogy az egyház segítségére ezeken a szegény vidékeken van a legnagyobb szükség. A helyzetet az egyik interjúalanyunk jellemezte a lefrappánsabban: *„Az egyházi személy nem gazdagabb, mint a hívek. A hit nagyon fontos, mert jó gyerekek, jó emberek, jó munkaérő lesz a hívő emberekből, de a hitből nem lehet megélni.”*²⁰

Az egyházi személyek szerény életkörülmények között élnek. Általában az egyházközség, gyülekezet határozza meg a fizetést. Sok olyan település van, ahol az egyházközség, gyülekezet néhány főből áll, idős emberekből, akik nem képesek a minimális jövedelmek biztosítására sem. Nagy segítséget jelen az állami hozzájárulás, amely szerint az 5000 lakosnál kisebb településeken szolgálatot teljesítő egyházi személyek jövedelempótlékban részesülnek, az egyház egyházi személy részére legfeljebb egy településen ellátott szolgálat címén folyósíthat jövedelempótlékot, melynek összege a mindenkori minimálbér 60%-át nem haladhatja meg.²¹

A jövedelmekkel, megélhetési viszonyokkal kapcsolatos vélemények:

*„A lelkészek alkalmazása a gyülekezettel kötött szerződés alapján történik. Minimálbéren van bejelentve az egyházi személy, a jövedelem pótlására az egyház a lelkészek megélhetésének biztosítására szolidaritási alapot hozott létre.”*²²

*„A parókus és családjának megélhetési feltételeit az egyházközség biztosítja adományokból. A családtagok képzettségüknek megfelelő munkát is vállalnak. A helyi közösség egyházadóból, perselypénzből biztosítja a parókus, a kántor, a sekrestyés és harangozó fizetését.”*²³

„Igen nagy probléma a lelkészi működésben az anyagi bizonytalanság. A diplomás lelkész legfeljebb a minimálbér, szakmunkás minimál bér, vagy a közfoglalkoztatott minimálbérét kapja, ez is gyülekezettel kötött szerződés alapján történik. Ez a jövedelem nem biztosítja a lelkészek megélhetését. A kistépüléseken pedig végképp nincs meg a megélhetéshez szükséges jövedelem

²⁰ Sok kis településen szolgáló plébánossal készített interjúból részlet

²¹ A Kormány 142/2012. (VII. 3.) Korm. rendelete az egyházi költségvetési céltámogatások sajátos szabályairól

²² Miskolci evangélikus lelkésszel készített interjúból részlet

²³ Több közepes településen szolgáló görögkatolikus parókussal készített interjúból részlet

biztosítva a református lelkészek családjai számára. (A vidéki lelkészek az államtól havi 40.000.- Ft támogatást kapnak.)”²⁴

A katolikusoknál több papnak, szerzetesnek nincs olyan személyes jövedelme, amivel önállóan rendelkezik.

Anyagi kiegészítést jelent, ha az egyházi személyek, hitoktatást, tanítást, nevelést, pályázatok menedzselését végzik, vagy más szolgálatukhoz illő feladatot vállalnak, amely fizetéssel jár együtt.

IV. Az egyházi személyek szolgálatának tartalma

- A **hitéleti szolgálat** a legfontosabb tevékenység minden lelkész számára. Ez a szentmisék, istentiszteletek különböző szertartások, imaórák (nyilvános és személyes) elvégzését jelenti. Ezek – bár naponta végzik – nem rutin szolgálatot jelentenek, minden esetben lelki ráhangolódást, elmélyülést, a szertartásokra, az ünnepekre történő alapos felkészülést igényelnek. A jeles egyházi ünnepek megszervezésénél sok ember munkáját kell összehangolni. Ehhez kapcsolódik, hogy az egyházi személyek a testvér egyházközösségek ünnepein részt vesznek, szolgálatot teljesítenek, ígét hirdetnek. Hasonlóképpen a más keresztény/keresztyén felekezetekkel közösen tartanak szertartásokat. Ennek általános példája az ökumenikus imahét, amikor a felekezetek körbe járják a társegyházakat és közösen tartanak istentiszteleteket. Általában külön foglalkoznak a kisgyermekes családokkal, külön szentmisét, istentiszteletet tartanak részükre. Kérésre külön meghatározott célokra, pl. családtagok lelki üdvösségéért, vagy gyász szentmiséket tartanak. Ezeket nem vonják össze a szokásos istentiszteletekkel.
- A másik nagy feladatkör a **Szentírás magyarázata**, amelyhez a Szentírás állandó tanulmányozása, a kapcsolódó tudományágak naprakész ismerete szükséges. A szentbeszéd az igehirdetések

²⁴ Kistelepülésen szolgáló református lelkésszel készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

ezekre az ismeretekre alapozódnak. Ehhez szellemi, lelki, tudományos felkészülésre és napi jártasságra egyaránt szükség van.

- A következő nagy szolgálati terület a **szentségek kiszolgáltatása**, a gyónatás, keresztelezés, elsőáldozás, bérmlálás/konfirmáció, házasságkötés, betegek szentsége, temetés, illetve az ezekre való felkészülés. *„Szolgálatomban a legjelentősebb az egyházi, szerzetes papi szolgálat, a Biblia magyarázat, az első pénteki beteglátogatás, temetés, hittanoktatás, elsőáldozók felkészítése, az egyházi intézmények működtetése. Külön gondot fordítok a házasulandó fiatalok felkészítésére, a jegyesoktatásra, hogy házasságuk megbonthatatlan legyen, valamint a családgondozásra. Ezeken kívül végzem a hívek és munkatársak lelki gondozását, a templom felújításának irányítását. A szokásos plébános szolgálaton túl előadásokat, lelkigyakorlatokat tartok, zárandoklatot vezetek, a kollégisták lelki gondozását végzem. Foglalkozom a betegekkel, szenvedélybetegekkel, szegénygondozással. Sokat utazom a szolgálati területem irányítása érdekében. Naponta 12-14 órát dolgozom, szerény körülmények között élek” – fogalmaz az egyik alanyunk.*²⁵
- **A Hittanoktatás** ma már általában nem a templom falai között történik döntő részben, hanem az iskolai órarend keretében iktatva zajlik. Az oktatásban a papok, lelkészek és hittanoktatók vesznek részt. Még így is igen nagy megterhelést jelent, mivel sok osztályban eltérő korcsoportokban tanulnak hittant és kevés hozzá a szolgálattevő, akik minőségi képzést tudnának biztosítani. A templomi hittanoktatás nem szűnt meg, mert a konformációra, elsőáldozásra, bérmlálkozásra itt történik a felkészítés. A templomokban is többségben hitoktatók végzik a feladatot, de a lelkészek is nagy szerepe van a felkészítésben. A 6, illetve 4 osztályos állami gimnázium igazgatójának a véleménye az iskolai hittanoktatással kapcsolatban a következő: *„Az intézményben 8. osztállyal bezárólag római katolikus és református hittanoktatás folyik, kötelező tanórai keretek között. A 8. osztály befejezése után, a gimnazista korosztálynak is lehetséges hittan oktatást választani, azonban erre nincs igény. Ennek egyik oka az iskolai túlterhelés - nem kizárt, hogy a diákoknak heti 40 órai elfoglaltságuk van. A másik ok, hogy a szülői háttér olyan, akik nem*

²⁵ Miskolci római katolikus plébánossal készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

részesültek vallásos nevelésben, így nem alakult ki az a minta, amely beépült volna a következő generáció értékrendjébe. A gimnáziumi osztályokban etika tantárgy van, amely tartalmaz, erkölcsi, egyháztörténeti, állampolgári, filozófia történeti ismereteket. A lelki fejlődés és tudás gyarapodása együtt kell, hogy haladjon. A tudás nem elegendő, fontos a lélek nevelése és maga a nevelés folyamata. A 21. század embere számára biztos alapok szükségesek az értékek megőrzéséhez és az életben való eligazodáshoz. Megfontolandó, hogy a hittanoktatás inkább a templomokhoz kapcsolódjon és ne az iskolában legyen ilyen felkészítés. Az iskolai képzés teljesítmény-centrikus és kötelező jellegű. Szabadabb formák jobban és szélesebb körben segíthetnek az vallási ismeretek elsajátítását, a hit megerősítését, a közösségek kialakulását.”²⁶

- **Lelki gondozás.** Ez elsősorban az egyházközség tagjai felé irányul, valamint a munkatársak, ministráns fiatalok, gyermekek lelki gondozását is jelenti. Különösen az idősebbek, betegek igénylik a gondozást, őket igény szerint az egyházi személyek látogatják, szentségeket kiszolgáltattják, elbeszélgetnek velük. Kisebb településen megszervezik az idősök istentiszteletekre való eljutását. De az egyházi személyek szívesen foglalkoznak a fiatalokkal és fiatal családokkal, életvezetési tanácsokat adnak a számukra. A lelki gondozás kiterjed a közeli, vagy az egyházhoz tartozó egyházi és világi intézményekben. Pl. az egyházhoz tartozó óvodákba, iskolákba, kollégiumokba ellátogatnak.²⁷

A családok lelki gondozása nehezebb, többségében a közeledéstől elzárkóznak. „Zárt világban élnek a családok, nem fogékonyak az egyházi személyek látogatására, az egyházzal való személyes kapcsolat építésére.” – fogalmaz az egyik interjúalanyunk.²⁸

Lelki gondozást végeznek az szenvedélybetegséggel, alkoholbetegséggel, pszichés betegséggel küzdők körében is.

- **Államtól átvett** gyermekvédelmi, oktatási, szociális intézmények működtetése, felügyelete, az ilyen jellegű intézményekben való jelenlét, oktatási nevelési feladatok végzése. Ezekkel részletesebben később foglalkozunk.

²⁶ Állami iskola igazgatójával készített interjúból részlet

²⁷ Több kisebb és közepes települést ellátó plébánossal készített interjúból részlet

²⁸ Evangélikus lelkésszel készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- **Közösségi csoportok létrehozása gondozása.**

Minden templomban, gyülekezetben, egyházközségben közösségi csoportok működnek, amelyek rendkívül sokrétűek és színesek - a kézimunka klubtól a gerinctornáig sokféle lehetőség van. Ezek generálója általában a szolgálatot tevő egyházi vezető, aztán, szerencsés esetben később önjáróak lesznek.

„Gyakran lehet találkozni deviáns viselkedéssel, valamint pszichés betegségekkel, identitás zavarokkal küzdőkkel, ezek főleg a társadalmi, családi problémák következményei. Hasonló problémaként jelentkezik az alkoholizmus. Ezek gondozásával is foglalkozom.” – nyilatkozza egyik interjúalanyunk.²⁹

A katolikus egyházközségek és a református gyülekezetek példáján keresztül az alábbi, közösségi tevékenységek sorolhatóak fel:

- Képviselő Testület
- Szent Ferenc Kórus
- Hitoktatók csoportja
- Ministráns gyermekek csoportja
- Ferences Világi Rend Kelemen Didák Közössége
- Rózsafüzér Társulat
- Oltáriszentség-imacsoport
- A Minorita templom Neokatekumenális úton járó Közössége
- Első szombati, Máriás Papi Mozgalom imacsoport a Szűzanya tiszteletére
- Éltető Lélek Alapítvány
- Rászoruló Felebarátainkért Alapítvány
- Engesztelő imacsoport
- Szent Klára imacsoport
- Szőlővesszők karizmatikus imacsoport
- Szeretetláng imacsoport
- A.A. csoport
- Társskeresők csoportja
- Presbiteri testület
- Keresztyén játszóház/Baba-mama klub Ovis klub,

²⁹ Miskolci római katolikus plébánossal készített interjúból érszlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- 12 évesek klubja az élet és a hit kérdéseiről,
- Gimnazisták klubja,
- Egyetemisták, fiatal családosok és egyedülálló felnőttek köre,
- Kisbábás családi istentisztelet, vasárnapi Iskola általános iskolásoknak,
- Idősek bibliaórája, presbiteri továbbképzések,
- Történelmi, irodalmi csoportok,
- Táncházak,
- Jogsegélyszolgálat, segítségnyújtás civil szervezeteknek
- Szálláslehetőség biztosítása, szoros kapcsolatot építettek ki a kárpátaljai és erdélyi magyarokkal.
- Adományboltot működtetése, jó minőségű használt ruhák, műszaki cikkek ajándéktárgyak, könyvek kaphatók töredék áron karitatív céllal.³⁰

- **Karitatív tevékenység.**

Gyakorlatilag minden felekezetenél tapasztalható, hogy a karitatív munkára nagy figyelmet fordítanak. Ez az adott egyházközség, gyülekezet keretein belül, vagy annak felügyelete alatt önálló szervezeti keretek között történik, önkéntesek bevonásával. Ebbe a csoportba tartozik a cigányokkal való megkülönböztetett foglalkozás.

Az ősegyházat – Jézus Krisztus életének példáját követve – teljesen átszötte az elesettek megsegítése (gyűjtések a szegények részére, rabszolgák kiváltása, özvegyek támogatása). Alapelvei közé tartozott a rokonok ellátásának kötelezettsége és a munkaképesek kötelező munkavégzése. A munkaképteleneket hozzátartozóik hiányában teljesen az egyházi közösség tartotta el. A közösségen belül teljes körű szegénységélyezés alakult ki, amelyet már akkor is rendszerbe foglaltak és benne nyilvántartották a szegényeket, életkörülményeiket. Nursiai Szent Benedek, Assisi Szent Ferenc, Árpád-házi Szent Erzsébet és Szent Hedvig példája nyomán a szerzetesek a szegények ápolását, gyógyítását tűzték maguk elé célul.

A jelenlegi rendszer bemutatásaképpen fontos megemlíteni a Katolikus Karitász, amely a Katolikus Egyház hivatalos segélyszervezete. Országosan szervezett formában működik, szociális, természetbeni és lelki

³⁰ Római katolikus plébánossal és református lelkésszel készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

támogatásában vesz. A Katolikus Karitászt és az egyházmegyei központok országszerte számos szociális intézményt működtetnek a szenvedélybetegek, a hajléktalanok, az idősek és egyéb rászoruló csoportok ellátására.³¹

A református és evangélikus felekezeteknél is működik a karitászt. Kálvin János Isten Igéjéből vette azt a tanítást, hogy az igaz egyház egyik ismertetőjele a szeretetszolgálat.³²

„Tehát a társadalmi átalakulás nem teszi lehetővé, hogy úgy tegyünk, mintha itt nem lennének cigányok, és az egyháznak azok felé kell bizonyosságot tennie, akik között él. Tehát a kiválasztás meg a küldetés az sosem önmagáért való, az egyház nem lehet önmagáért létező, hanem a kiválasztottsága a küldetéstől elválaszthatatlan.” – mondja az egyik interjúalanyunk a téma kapcsán.

A görög katolikusok is célként jelölik a rászorulóknak nyújtott karitatív munkát. Számptalan formában gyakorolják és buzdítják a híveket a karitatív tevékenységre - példaképtül állítva mások elé azokat a köztünk élő híveket, akik Krisztus szeretetével önzetlenül segítenek a rászorulókon.³³

Általános jelenség, hogy az egyházközségek, gyülekezetek karitatív munkát végeznek. Ennek tartalma változatos: természetbeni, pénzbeni adománygyűjtés a hajléktalanoknak, a hátrányos helyzetűeknek, a nagy családosok részére, határon túli honfitársak vagy természetit katasztrófa sújtotta területen élők részére. De van olyan, hogy szegény sorsú tehetséges fiatalok részére biztosítanak ösztöndíjat. Az egyházi személyek sokszor saját jövedelmük egy részét karitatív célra használják fel.

„Egy hajléktalan asszony a templom szegénygondozása keretében rendszeresen kap minimális összeget. Valamint a hívektől rendszeresen kap „alamizsnát”. Ez naponta 4-600 Ft. Télen rendszeresen kap kis összegű adományt azért, hogy a város külső részein, vagy vidéken fedél alatt meghúzhassa magát. Ezen kívül legtöbbször gyógyszerekre, ennivalóra kéreget. Az egyházközség tagjai rendszeresen ellátják élelemmel, ezt azt jelenti, hogy a napi élelmét össze tudja gyűjteni szűkösen. Ez nem meleg ételt, hanem szendvics félét jelent. A túléléshez elegendő a táplálkozása, ennyi jut. Ruhaneművel szintén az egyházközség tagja látják el. Általában megmondja,

³¹ <http://karitasz.hu/rolunk/tortenetunk>

³² <http://reformatus.hu/szeretetszolgalat/>

³³ <http://www.szon.hu/caritas-hungarica-dijat-kapott-a-kisvardai-gorogkatolikus-karitasz-vezetoje/2682777>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

hogy mire van szüksége és használt ruhaneműkben ezt meg tudja szerezni.” – fogalmaz az egyik interjúalanyunk.³⁴

„Eredményes karitatív munka folyik az egyházközségünkben. A területen működik a Máltai Szeretetszolgálat, amelynek több intézménye van. Foglalkoznak a hajléktalan ellátással, hajléktalan szállót működtetnek. Ételt, ruhát, tisztálkodási lehetőséget biztosítanak a hajléktalanoknak.

Szociális és egészségügyi szolgáltató intézmény – ápolási otthon - működik a területen, szintén a Máltai Szeretetszolgálat kezelésében.

Itt működik a Páli Szent Vince Szeretetszolgálat országos központ. A karitatív szolgálat gondoskodik a szegényekről, nagyon sokat dolgoznak, a város több pontján megtalálhatók. Saját maguk kézimunkákat készítenek, kiállításokat rendeznek, értékesítik az alkotásokat, a bevételből segítik a szegényeket. Adományokat, ruhát-élelmiszert gyűjtenek a rászorultaknak.” – meséli egy másik alany.³⁵

A Missziós szolgálat, az egyházi személyek küldetése az Isten ígéjének, az Evangéliumnak a hirdetésére. A keresztény hit terjesztését, hittérítést értünk alatta. Amikor az tapasztalható, hogy a keresztény egyházak zsugorodnak, a missziós szolgálat jelentősége felértékelődik.

- **A Kórházlelkészségek** a kórházi betegek részére biztosítják a vallásgyakorlás lehetőségét. „Feladatkör: a betegek felkeresése, a betegek lelki gondozása, istentiszteletek tartása vasárnaponként, csoportterápia vezetése, a betegekkel való beszélgetés, esetenként családgondozás. Az istentiszteleteket/miséket a római katolikusok nagyobb létszámban igénylik, mint a református vallásúak. A működési forma lehet a Kórházzal kötött együttműködési megállapodás alapján, vagy kórházi alkalmazotti beosztásban. A szolgálati rendszer kiépítése országos szinten kiemelkedő Borsod megyében.” – mondja az egyik kórházi lelkész.
- **Az egyetemi misszió** az egyetemisták körében végzett szolgálat. A történelmi egyházak és az Egyetem vezetői 2003-ban kötöttek megállapodás a Miskolci Ökumenikus Egyetemi Lelkészség létrehozásáról, amely négy felekezet és 4 egyházi személy (római és görög katolikus, református és evangélikus) munkáját fogja össze. Az önállóság fenntartása mellett, minden közösen végezhető

³⁴ Haléktalan asszonnyal készített interjúból részlet

³⁵ Miskolci római katolikus plébánossal készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

tevékenységet együtt szerveznek, önkéntes hallgatókból és oktatókból álló munkacsoporttal.³⁶

- **Ifjúsági misszió** felekezeti hovatartozástól függetlenül az ifjúság körében terjeszti az evangéliumot. *„Kiemelkedő eredmény a Nyilas Misi Ház Református Ifjúsági Központ alapítása, működése, fenntartása, üzemeltetése hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok megsegítésére. A házat családi fészeknek is szánta a gyülekezet, ahová természetesen nem csak a gyülekezeti tagokat, hanem mindenkit szeretettel várnak. Céljuk az, hogy a legkisebbektől az a nagyobbakig értelmes, lelkileg is értékes programokat és közösségeket találjanak.”* – jellemzi az egyik ilyen tevékenységi formát az egyik alanyunk.³⁷
- **Cigánymisszió.** Az evangélium minden ember, számára az örömhírt jelenti, Krisztus minden embert meg akart szólítani. A cigány származású hívekhez is el kell vinni az evangéliumot. Minden felekezet szívügyének tekinti a cigányok felemelkedésének segítését. Ennek érdekében végzik a missziós tevékenységet. A cigánymisszió az egyházközösség keretein belül vagy attól elkülönülten, vagy más esetekben intézményes keretek között folyik. A térségben rendszerszerű és kidolgozott programok keretében folyik a missziós munka. A cigányok felemelkedése össztársadalmi ügy, amelyből az egyházak részt vállalnak, de magukban ezt a feladatot megoldani nem tudják. Az államnak, intézményeknek, egyházaknak, cigányközösségeknek, az egyéneknek együttműködése alapján lehet előrelépésre számítani. *„A lelkész a Tanodaprogram vezetője. A hátrányos helyzetű gyerekekkel, főleg cigánygyerekekkel foglalkoznak EFOP, TÁMOP pályázati programok keretében 2013 óta. Elvileg 30 gyermekkel foglalkoznak, de ha több jelentkező van, senkit nem utasítanak el. A gyermekek szociális-kulturális fejlesztés keretében életviteli alapismeretet tanulnak meg. Lehetőség van az iskola után tartalmas szabadidő eltöltésre, szórakozási játék lehetőség is van, foglalkoznak személyiség-fejlesztéssel, és segítik a tanulást.”*³⁸
- **Börtönmisszió.** A vallásgyakorlás joga a fogvatartottakat is megilleti. A történelmi egyházak végzik a fogvatartottak lelki gondozását. A börtönlelkészi szolgálat az egyéni, és a csoportos lelkigondozás

³⁶ <http://web.uni-miskolc.hu/~lelkesz/tortenet.htm>

³⁷ Miskolci református lelkésszel készített interjúból részlet

³⁸ Kistérségi szolgálat vezetőjével készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

lehetőségét biztosítja ökumenikus szellemiségben. A lelkészek szolgálatuk során nagy hangsúlyt fektetnek a veszélyeztetett fogvatartottak egyéni és csoportos lelki gondozására.³⁹ „A fogvatartottak sokan azt se tudják, hogy mi a vallás, hogy van lelkük és szellemük. Legmélyebb alapokról kell kezdeni, motivációs segítség kell. Otthonról nem igazán hoztak semmit magukkal, itt van meg az a lehetőség, hely számukra, ahol ezt megkaphatják.” – fogalmaz egy börtönlelkész.

Cél a fogvatartottak társadalomba való visszaillesztésének segítése, egymáshoz, embertársaikhoz való békés viszony kialakítása. Az ökumené szellemében istentiszteleteket tartanak és számos más program is segíti a fogvatartottak életét. „A misszió központi állami irányítás alatt működik, országosan kiépített rendszer. Borsod megyében a görög katolikus egyház végzi a szolgálatot, amelyet a Belügyminisztérium alkalmazottjaként végez a köztisztviselő lelkész (pap). A többi egyház lelkésze közreműködik a szolgálatban.”⁴⁰

- **Egyéb és speciális feladatok.**

Általában több nagy csoportra tagozódik a tevékenység és lehetőleg minél szélesebb rétegek megszólítására törekszenek. Ez jelenti pl. a temetők gondozásáért való felelősségvállalást, az önkormányzati szociális temetések elvégzését (ez évente lehet 50-60 temetés) azok részére, akiknek nincs hozzátartozója, vagy nem tudják eltemetni halottukat.

- Különbőféle városi rendezvények megtartása, pld. az 56'-os Forradalomra emlékezés, elhurcolt szerzetesekre való emlékezés, városi illetve községnapok szervezése, azokon való részvétel.
- Jubileumi ünnepségek szervezése.
- Iskolai ünnepségek, évzárók, évnyitók rendezése.
- Tudományos konferenciák szervezése,
- Könyvismertetés, író-olvasó találkozó, irodalmi estek, filmvetítések.
- Különbőféle egyházi és világi protokoll feladatok.
- Előadás-sorozatok szervezése tudományos, kulturális, családokat érintő témákban.
- Az Operafesztivál rendezvényeibe való bekapcsolódás, hangversenyekkel.

³⁹<http://misszio.lutheran.hu/munkaagag/beszamolok/1270-misszioi-munkaagag-jelentesei-2016>

⁴⁰ Református kórházlelkésszel készített intrjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- Orgonakoncertek szervezése, melyeken keresztül a templomok be tudnak kapcsolódni a város zenei, kulturális, életébe.
- A saját kórusok hangversenyei, családi ünnepek szervezése.
- Vendégfogadások, kerti partik szervezése, szilveszteri összejövetelek, bálók, főzőverseny rendezése.
- Kórustalálkozók szervezése.
- Kirándulások, zárandoklatok szervezése, táborok szervezése az egyházközség, a gyülekezeti tagok gyermekei részére, a ministránsok, fiatal családok részére karitatív szándékkal, minimális költségtérítéssel. Kisközségi csoportok létrehozása, programjaikon rendszeres, vagy időnkénti részvétel.
- Egyházi és világi konferenciákon való részvétel.
- Egyházi és világi rendezvényeken felkérésre előadások tartása.
- Az egyéb feladatok nagy csoportját jelenti az adminisztrációs tevékenység, a gazdálkodás irányítása, a pénzügyi elszámolások készítése, hatósági ügyek intézése, munkáltatói jogkör gyakorlása, az azzal kapcsolatos bejelentési kötelezettségek, banki ügyek intézése. Az épületek, rendházak, egyéb intézmények karbantartása, működésüknek, az esetleges kárelhárításnak a megszervezése. Különbféle működési és hatósági szabályzatok elkészítése, aktualizálása. Jogi ügyek intézése. Intézményi működtető szervezetek létrehozása, irányítása. Egyházi statisztikák, jelentések készítése, pályázatok készítése, elszámolása.
- Publikációk, könyvek, ajánlások, köszöntők készítése, megjelentetése.
- Könyvkiadás, ismertetők, szórólapok, újságok készítés, kiadása.
- Speciális feladatok körébe tartozik az adott egyház, templom és adott egyházközség elöljáróiról, templomalapítókról való megemlékezés, a közösségek hagyományainak, kiemelkedő személyiségeinek, szellemiségének gondozása. Pl. Tiszteletre méltó Kelemen Didák (1683-1744) templom, rendház, iskolalapító, hittérítő boldoggá avatási ügyének előterjesztése, az ezzel kapcsolatos levéltári és más iratanyagok anyagok rendszerezése, az ügy képviselése.
- Média működtetése, kommunikáció, interjúk készítése.

V. Egyházi személyek kapcsolatrendszere, együttműködések

A keresztény egyházak (felekezetek), illetve ezek egyes tagjai részei az Egyháznak, mivel ez szellemi értelemben értendő, és országhatárokon, felekezeti, gyülekezeti határokon átfutó közösség. A keresztények hite szerint a közösségiség a Jézus Krisztus egyházához való tartozást jelenti.⁴¹ Ennek szellemében épülnek az egyházi kapcsolatok. Elsősorban az adott közösség tagjaival épül ki a jó együttműködés, mert e nélkül a nem működik az adott egyházi közösség.

A történelmi egyházak kapcsolatrendszere szerteágazó és a közelebbi és távolabbi környezetükben nagyon jól szervezett. Az intézmények átvétele nagyon megnövelte a feladatokat - egyben a kapcsolatrendszert is szélesítette.

A szerteágazó, bonyolult feladatokat az egyházi személyek egyedül nem képesek ellátni, mindenképpen segítő társakra szorulnak. A nagyobb lélekszámú egyházközségeknél, gyülekezeteknél, káplán, segédlelkész, diakónus, szerzetes segíti a hitéleti szolgálat előkészítését és elvégzését.

A kisebb lélekszámú közösségeknél ilyen segítség nincs, megoldhatatlan - részben a pap és lelkészhiány, részben anyagi feltételek hiánya miatt.

Az egyházi elöljárók irányítják az egyházkerületet, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében szolgáló egyházi személyek munkáját és nevezik ki őket a megfelelő szolgálati helyekre. Az egyházi érsekkel, püspökkel, elöljárókkal jó kapcsolatot létesít minden felekezet.

A felekezetenél tapasztalható, hogy fontos feladatnak tekintik az egymással való jó kapcsolat kiépítését. Itt Miskolcon a történelmi egyházak közötti kapcsolat kiemelkedően jó. Például, ha a térségbe új egyházi személy kerül, általában végig látogatja a saját vallásához tartozó egyházi személyeket és a más felekezethez tartozókat is. Rendszeresen tartanak közös megbeszéléseket. Ennek eredménye, hogy a plébániákkal, a társegyházakkal, az egyházi vezetőkkel jó, sokszor baráti az együttműködés. Az ökumenikus imahéten a társfelekezetek a közös istentiszteletet mindig más-más felekezet

⁴¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Egyh%C3%A1z>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

templomába tartják, a záró istentiszteletet pedig az Egyetemen. Ez nagy jelentőségű esemény minden egyház és minden közösség valamint a Város lakossága számára is.

Az egyházak az önkormányzattal, a polgármesterrel kiváló együttműködő kapcsolatot alakítanak ki. Vannak olyan plébániák, gyülekezetek, ahol több önkormányzat is tartozik egy egyházi személy működési területére. Az önkormányzatok segítik az egyház munkáját *tevékenyen is. Közreműködnek például kisebb karbantartások, felújítások elvégzésében, temetők rendben tartásában, stb.* Az egyházi ünnepeken a település elöljárói részt vesznek, sok esetben ezeket a templomokba tartják meg - sőt, van, ahol az egyházi ünnepeket is együttesen szervezik. És fordítva: az önkormányzati ünnepségeken az egyházak is képviseltetik magukat. Ennek különösen a kistelepüléseken örülnek az emberek.⁴²

Hasonlóképpen működik az óvodákkal, általános iskolákkal, középfokú oktatási intézményekkel, szociális és gyermekvédelmi intézményekkel való kapcsolattartás - függetlenül attól, hogy felekezeti, vagy más fenntartású intézményről van szó. Itt is megfigyelhető, hogy az önkormányzatok és az egyházak rendszeres együttműködésben segítik az intézmények működését. Az egyházi intézmények között is segítő kapcsolat van. Pl. az iskolás gyermekek meglátogatják az időseket a bentlakásos intézményekben, de otthonaikban is. Terjedőben van az önkéntes munka a perszonális kapcsolatok esetében is.⁴³

A Képviselő Testületekkel, presbitériumokkal szükségszerű jó együttműködés van az egymásrataltság kapcsán és az egyházi közösségek is együttműködnek egymással és az egyházi személyekkel is - amellet, hogy ezek a csoporton önállóan is működnek.

A Miskolci Egyetemmel közös konferenciák szervezése kapcsán jó együttműködés alakult ki.

A nagyvárosok intézményeivel, kisebb és nagyobb civil szervezeteivel, pl. a Keresztény Értelmiségiek Szövetségnek miskolci szervezetével (amely ökömenikus alapon működik) közös programokat szerveznek. Egyik sajátos

⁴² Több kisebb települést ellátó plébánossal készült interjúból részlet

⁴³ Görögkatolikus parókussal készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

program a Nemzeti Estély, amelyet a KÉSZ szervez és általa alapított Kertal-Veczán közéleti díjat a felekezetek képviselői adják át.⁴⁴

A kölcsönös tiszteletet alapján az Egyetemekkel tartós együttműködés alakult ki. Közös hazai és nemzetközi konferenciák szervezése, közös kutatások, előadások megtartása, az istentiszteleteken való részvétel lehet az együttműködés formája.

A legtöbb templom mellett alapítványok működnek, ezek alapítói általában egyházi személyek, működtetőjük pedig világi személyekből áll. Ezek segítik az egyház működését, programokkal, szervezéssel és anyagiakkal is.

Az egyházi személyek a saját egyházukon belül és társegyházakkal is országosan együttműködőek, ismerik és segítik egymást.

A rendszerváltást követően a nemzetközi kapcsolatok élő gyakorlattá váltak. Világméreteken kinyíltak az egyházak. Minden felekezet számára nagyon fontos a határon túli magyar kapcsolatok ápolása. Ide kívánczok a pünkösdi Csíksomlyói Búcsú, amelyen a katolikusok mellett más felekezetek is részt vesznek. Ennek egész átfogó rendszere épült ki, de vannak, ahol ezek szűkebb körűek. Több pap, lelkész külföldön tanult, a világot bejárták missziós útjaikon. Ezek a kapcsolatok megmaradnak és kiteljesednek és a teljes közösségeknek is hasznára válnak.

Az egyházi személyek a kapcsolattartás, a tájékozódás, az információk megosztása érdekében egyre gyakrabban használják a modern eszközöket, lehetőségeket, a közösségi média által biztosított felületeket.

⁴⁴ Dr. Kartal Ernő (1929-2006) minorita szerzetes tartományfőnök Veczán Pál(1942-2004) evangélikus esperes

VI. A képviselő testület, vagy presbitérium

Képviselő testület/presbitérium: választott testület az egyházközség tagjainak jelölése alapján, az egyházközség vezetője javaslatára a felettes egyházi méltóság nevezi ki, illetve az gyülekezet választja. *Tagjainak esküt kell tenni. Önként vállalt tisztség, anyagi ellenszolgáltatás nélkül, létszáma 5-20 fő között változik az egyházi közösség nagyságától és más lehetőségektől függően. Olyan személy lehet képviselő testületi tag, presbiter, aki a hit erősítésén, képviseletén, terjesztésén fáradozik és a hétköznapi életben példás élet él.*⁴⁵

Feladata:

- a helyi egyházközség működtetése, a plébános, lelkész munkájának segítése,
- adományok gyűjtése,
- anyagi feltételek biztosítása, éves költségvetés elfogadása,
- szentmisék, istentiszteletek civil közreműködőinek kijelölése, szervezési feladatok,
- a testületi tagok feladatának meghatározása,
- imacsoportok, kisebb közösségek megszervezése, körmenetek, egyházi események, ünnepek feltételeinek biztosítása,
- közösségi, missziós programok szervezése,
- karbantartási, felújítási feladatok szervezése,
- egyházközség tagjaival kapcsolattartás, civil, önkormányzati kapcsolatok erősítése
- egyéb közösségi, protokoll, civil feladatok, kapcsolattartás.

*„Nagyon jó presbitérium van, ők a 2 éves helyettesítés alatt az egyházközség irányítását tulajdonképpen átvették. Felelevenítettük a régi programokat, amik már elmaradtak, különleges családi nap, vagy újévi fogadás, ami valóban inkább egy társadalmi szerepvállalás, mintsem, hogy hitéleti tevékenység lenne, illetve meg kellett találnom a leghatékonyabb kommunikációs felületeket, ami aztán kiderült, hogy a plakát és a szórólap.”*⁴⁶

⁴⁵ Falusi település képviselő testületi elnökével készített interjúból részlet

⁴⁶ Református lelkésszel készült interjú részlete

VII. Alkalmazottak és önkéntesek

Az egyházi személyek munkáját alkalmazottak és önkéntesek segítik. Az alkalmazottak a sekrestyés, harangozó, kántor, irodai alkalmazottak, akik a közösség tagjainak ügyeit intézik, végzik az egyházi adminisztrációt, kezelik a házi pénztárat, bizonylatokat, igazolásokat. Helyenként változóan vannak takarítók, karbantartók, vagy gondnokok - ezek nem általánosak. Az alkalmazottak jövedelmét a közösség biztosítja. Alkalmanként szükség van jogi szakértői, mérnöki, művezetői, karbantartási, építőipari, épületgépészeti munkákra, művészettörténeti szakértőre.

A templomok többsége műemlék épület, ezeknek a fenntartása, működtetése, szakszerű felújítása óriási feladatot és felelősséget jelent az egyházi személyek számára. Az egyházak a templomaikat és a hozzátartozó épületeket visszakapták, de működtetésre, karbantartásra forrás nem áll rendelkezésre. Kis településeken nincs semmi fedezet a templom karbantartási munkáinak elvégzésére. Ezért az önkormányzat segítséget nyújt.

Mivel az egyházak a megélhetéshez szükséges birtokot és egyéb javakat nem kapták vissza, a templomok, az épített és művészeti értékek biztonságos üzemeltetése, fenntartása, felújítása, restaurálása nem megoldott. Amellett sem, hogy az állam pályázatokkal segíti a műemlék épületek, templomok felújítását. Ez esetleges és nem teljes körű.⁴⁷

⁴⁷ Közös városban élő református lelkésszel készített interjúból részlet

VIII. Problémák

- **Csökkenő a templomba járó hívek száma.** Az egyházi személyekkel és intézményvezetőkkel együtt próbáltuk feltárni annak az ellentmondásnak az okát, hogy egyre több felekezeti intézmény működik immár több mint 20 éve, mégis a templomba járók száma, a vallásos emberek száma csökken, mind a statisztikai adatokat vizsgálva, mind a gyakorlatban. Az interjúkból kikövetkeztethetők az okok.

„Nagyon-nagyon sok ember szokásból, hagyományból, megkeresztelteti a gyermekét, szeretnénk egy egyházi esküvőt, de amúgy nincs közülük az egyházhoz, a kereszténységhez. Sajnos elkezdődött az elfordulási folyamat, amikor nagyon sokan nem is akarnak templomi esküvőt sem, vagy kereszttelőt a gyermeküknek. És mindezek, akik nem templomba járók, legtöbbször nem szándékosság áll a háttérben hanem, soha nem kapták meg, vagy a szüleiktől nem kapták meg a családban a vallásos nevelést. Vagy, ha esetleg megkapták, az új társadalmi körülmények miatt, vagy valami botrány miatt, ami történt az életükben, ők ezt visszautasították teljesen önhibájukon kívül. Általában nem egyfajta szándékosság van itt sokszor, bár időnként az is előfordulhat.”

„A mi egyházi közösségünknek az a célja, hogy elérjünk olyan embereket, akik a templomba járást, tehát a szentségi életet elkerülik, akik a lelkipásztori tevékenységből - ami az egyháznaknál folytatódik - nem tudnak részesülni, mert soha nem ismerhették meg ezt, ezért megpróbáljuk elérni Őket, és hirdetni nekik az élő Krisztust. Megismertetni egy picit az egyházat, és azok, akik szeretnék bekapcsolódni, akik a megszólítás következtében érdeklődnek, azoknak felajánlunk egy keresztény bevezetést.”⁴⁸

- **A diktatúra idején ateista ideológia érvényesült.** A vallás formálisan nem volt betiltva, de a működése sokféleképpen akadályozva volt, az szerzetesrendeket felszámolták, az egyházi vagyont elkobozták, a hittanra járókat megbélyegezték, stb. *„Ennek a következménye, hogy nem volt szülői minta a vallásos nevelésre. A szülői ház mintája határozza meg a gyermekek viselkedését, hitét és értékrendjét. A szülői korosztálynál érzékelhető, hogy nem kaptak egyházi nevelést. A gyermekeket elkísérik a templomba, hittanra, de látható, hogy nem gyakorolták a hitüket. A diktatúra idején a vallásosság, az*

⁴⁸Miskolcon szolgáló római katolikus papal készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

egyházak negatív ítéletet kaptak, megbélyegezték azokat, akik templomba, hittanra jártak. A liberális szemlélet hatása érvényesül. Az értékrendi változások hosszú időt vesznek igénybe, de a fejlődés érzékelhető.” – mondja az egyik alanyunk.⁴⁹

• **Kedvezőtlenek a demográfiai folyamatok.** Az élveszületések számát meghaladják a halálozási mutatók, ami nemcsak Borsod-Abaúj-Zemplén megyében jellemző, hanem országos méretekben is. Növekszik az idős korosztály részaránya. A 65 évesek és idősebbek népességen belüli arányának növekedése, valamint a várható élettartam emelkedése következtében egyre többen tartoznak a legidősebbek (a 80 év felettiek) közé. Az idősek számának és népességen belüli arányának növekedése általános jelenség, és egyre nagyobb gondot okoz a társadalmi ellátórendszerek számára. Az átlagéletkor és a várható élettartam emelkedésén kívül a fiatalok számának és arányának csökkenése is fontos tényező.⁵⁰

2003 óta évente kb. 140 embert temetnek el. Egyházközségünkben mintegy 2000 fővel csökkent a vallásos lakosság szám halálozás miatt. Ez egy nagyobb falu létszámát teszi ki. A fiatalok nem pótolják az idős korosztályt. Folyamatosan zsugorodik a plébániai egyházközség.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye a sajátos település-szerkezeti adottságai, korábban a nehézipart sújtó válság és egyéb okok miatt a fejlődésben az országos mutatókhoz képest lemaradt, a jövedelmeket, iskolázottságot, munkalehetőségeket tekintve egyaránt. Ezek következményeként főleg a fiatalok vándorolnak el a térségből és a megyében a népességcsökkenés üteme gyorsul. Ennek a hatása megjelenik az egyházak hívő közösségiben. *„A térségnek nincs megtartó ereje, a népesség évtizedek óta jelentős mértékben fogy. Exponenciálisan növekszik a cigány lakosság száma, erre a társadalomnak jobban fel kell készülni. A felzárkóztatásuk egyre nagyobb erőfeszítést igényel.”* – véli az egyik interjúalanyunk.⁵¹

• **Anyagias világszemlélet,** felgyorsult élettempó, fogyasztói szemlélet, liberalizmus, média befolyás, világi szórakozás lehetőségek programok sokasága, a szolidaritás hiánya.

⁴⁹ Miskolci római katolikus plébánossal készített interjúból részlet

⁵⁰ /www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2015.pdf

⁵¹ Református lelkésszel készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A rohanó világban élők és dolgozók, a szülők, gyermekek nagyon elfoglaltak: a gyermekeknek is naponta 6-10 órájuk van, beleértve a külön foglalkozásokat is. A fiatalok el vannak foglalva a munkájukkal, az anyagi javak megszerzésével, a családalapítás, otthonteremtés, gyermeknevelés feladataival. Nagymértékben rájuk hárul az idős családtagok gondozás, ellátása. Nem tudnak elmélyedni a vallás gyakorlásában, sokszor önhibájukon kívül. Legegyszerűbb kikapcsolódás a TV nézés, és ez új mintákat ad, befolyásolja az életszemléletet, viselkedést, kultúrát, értékrendet. A fogyasztó szemlélet eluralkodása a fiatal generációt is sújtja, a divat, tv, internet, számítógép, okos telefon jelentős hatással van az életvitelükre. Háttérbe szorulnak az erkölcsi kérdések.

Az egyházi szolgálatra is sokszor fogyasztói szemlélettel tekintenek. *„Az emberek zárkóztak, nem aktívak az egyházi életben, az egyházi szolgálatok szolgáltatásnak tekintik, meghallgatják az Istentiszteletet és hazamennek, passzívok. Pl. az egyházi személy családlátogatási szándékát többen elutasítják; köszönjük, nem kérjük....” – osztja meg velünk tapasztalatait egy másik alany.⁵²*

• **Az egyházi személyek jövedelme** a képzettségükhöz, a végzett szolgálathoz képest alacsony, sokszor megélhetési gondokkal küzdenek. A diktatúra idején az egyházakat megfosztották a javaiktól, a működési feltételeiktől. A demokratikus változások során a templomokat és a közvetlenül hozzá tartozó építményeket visszakapták, azonban a megélhetést szolgáló javakat nem kapták vissza, így sokszor légüres térben működnek az egyházak. Naponta 10-14 órát dolgoznak, hogy feladataikat el tudják végezni. A társadalmi megbecsültségük is kívánni valót hagy maga után. A hívek elvárják, hogy éjjel-nappal, hétköznapi, vasár- és ünnepnap szolgáljanak, rendelkezésre álljanak, elérhetők legyenek, ha gondjaik vannak. Kevés a szolgálattelvő. Nincs utánpótlás a lelkészi, papi, szerzetesi hivatásban, a fiatalok, nehezen vállalják ezt a küldetést, egyre több idős lelkész szolgál, napirenden van a nyugdíjkorhatár emelése. Nincsenek gazdag támogatói az egyháznak, inkább a szegényebektől, nyugdíjasoktól várhatók az adományok, amelyek az egyházi közösségek működését biztosítják. *„Az adakozó kedv alacsony, problémát jelent, hogy a fiatalabbak és gazdagabbak nem adakoznak, vagy csak ritkán. Nem ismerik azokat a nyomorúságos éveket, amikor szint semmije nem volt az embereknek. Adományokra főleg a nyugdíjasok részéről*

⁵² Miskolci evangélikus lelkésszel készített interjúból részlet

lehet számítani, akik maguk is szűkölködnek.”- mondja az egyik interjúalanyunk.⁵³

IX. Eredmények

A történelmi egyházak - ha sok nehézség és áldozat árán is - de **működőképesek**. A **vallás szabad gyakorlása** minden ember számára biztosított. A történelmi **egyházak és az állam közötti együttműködés** segíti az egyházi közösségek működését. Az egyházak működése stabil - az anyagi nehézségek ellenére is. Igen nagy segítséget jelent az 5000 fő alatti településeken szolgálatot teljesítők számára az állam által biztosított jövedelempótlék.

Az állammal, **állami szervezetekkel történő megegyezés** és szerződések alapján széleskörű intézményhálózattal rendelkeznek. Az intézmények működése rendezett, normatív állami finanszírozásban részesülnek, a finanszírozásuk stabil, a kiegészítő támogatás lehetőséget ad az épületek műszaki állapotának karbantartására. A gazdálkodás biztonságos, bizalomra épül, lényegesen kevesebb a bürokrácia, mint az állami szektorban. Nagyobb szerepet kap az egymás iránti bizalom.

A szolgáltatás területén megmutatkozik a keresztény szellemiség. Minden nap áhítattal kezdődik. Az egyházi intézményben az emberek jobban odafigyelnek egymásra, a dolgozók között kevesebb a konfliktus, a kisebb nézeteltéréseket békésen rendezik.

A templomok, parókiák, plébániák, gyülekezeti helyek, rendházak és ezekhez tartozó területek, épületek, intézmények többségében rendezettek, tiszták, **rendeltetésszerűen működnek**. Az egyházi közösségek nagy eredménynek tekintik, hogy a környezetük rendbetételét sikerül megoldani. *„Az elmúlt években került sora Minorita templom külső felújítására. Ennek azért van igen nagy jelentősége, mert a templom és rendház kiemelkedő, frekvenciált helyen lévő miskolci műemlék épületegyüttes. Meghatározó a városkép szempontjából. Műszaki állapota életveszélyes volt, és sürgős beavatkozás*

⁵³ Református lelkésszel készült interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kellett az épület megmentéséhez. Példás volt az egyházközség tagjainak adakozása a cél érdekében.”

„Nagy társadalmi összefogást tapasztaltunk a tűzkárt szenvedett Minorita templom helyreállításáért. Összefogtak a hívek, minden munkában részt vettek és adományokkal segítettek a helyreállítást. A Miskolci Nemzeti Színház művészei nagyszabású adománygyűjtő gála műsort rendeztek a színházban a templom javára, de más városokból is segítettek. Pl. a Monokiak szintén egy emlékezetes jótékonyági gála műsort szerveztek a Művészetek Házában. Az önkormányzat szintén segítséget nyújtott, és minden érintett szervezet egy emberként segítette a helyreállítást.”

„A Minorita templom egyházközsége néhány évvel ezelőtt – az országban elsőként- Isteni Irgalmasság Oltárt létesített.” – tudjuk meg az interjúk alapján.⁵⁴

Fiatal közösségi csoportok jönnek létre, együtt töltik a szabadidejüket, az intézményi kereteken kívül is. „Kedvező, hogy a fiatalok körében elmozdulás történt az egyház iránti érdeklődésben, (feltehetően az egyházi iskolák működésének eredményeként).” – mondja az egyik alanyunk.

Az tapasztalható, hogy **egyházi házasságkötések, házasságrendezések** iránt jobban van igény. Ez nem mindig mutatkozik meg az egyházi házasságok megkötésének számában, mert azt számos demográfiai tényező befolyásolja. „A biblikus alapok megismerése alapján rendezettebbek a családi viszonyok, úrrá tudnak lenni a problémákon, türelmesebbek egymáshoz, normálisabb a családi gazdálkodás kevésbé költenek fölösleges dolgokra, megfontolják a válást. Tekintettel vannak egymás problémáira, kölcsönösen segítenek a problémák megoldásában. Minden téren jobb az együttműködés. Ez vonatkozik az egyházi iskolákba tanuló diákokra is. A tudatváltozás hosszú időt vesz igénybe, a változások társadalmi méretekben lassú folyamat eredményeként jutnak érvényre.” – vélekedik az egyik alanyunk.

Hasonló tendenciák figyelhetők meg a **keresztelekések tekintetében**. Tapasztalható hogy nő a megszületett gyermekek száma, ezzel összefüggésben a keresztelekés iránti igény is, amit nem mindig az adatok jeleznek, hanem inkább a tendenciák. Egyre gyakrabban jelennek meg több gyermekes kersztény/keresztény családok a templomi istentiszteleteken, közösségi rendezvényeken. Egységesen kiépített szervezet, jól **szervezett missziós szolgálatok** működnek.

⁵⁴ Minorita szerzetessel készített interjúból részlet

Európai Unió pályázat alapján kerül sor elsősorban a műemlék templomok felújítására. Külső és belső építészeti, belsőépítészeti, művészeti alkotások restaurációjára kerül sor. Az épített örökség értékmentésben az állam jelentős szerepet vállal. Ennek következtében az egyházi közösségek is adakozóbbak. *„Templomfelújításra uniós támogatásban részesültünk, 72 millió Ft támogatást kaptunk. Az Unió és pályázati támogatások nagy segítséget jelentnek az egyházi építészeti örökség megóvásában.” – mondja egy másik alany.*⁵⁵

X. Összefoglalás

Az egyházi személyek papok, lelkészek körében végzett interjúk alapján a szolgálatuknak legjelentősebb területe a hitéleti tevékenység, a Szentírás magyarázata, a szentségek kiszolgáltatása és missziós szolgálat. Tevékenységük emellett szerteágazó és bonyolult. A tevékenységük további tartalma a hittanoktatás, lelki gondozás különböző egyházi csoportok részére, - gyermekeknek, felnőtteknek, a fiatalok, családok, és idősök részére. Az egyházközösségekben, gyülekezetekben közösségi csoportok működnek ezek létrehozása és gondozása szintén a feladatkörbe tartozik.

További felelősségteljes feladat az államtól átvett gyermekvédelmi, oktatási, nevelési, szociális intézmények tulajdonosi és működtetési, felügyeletében való közreműködés.

Szinte minden plébánián, gyülekezetben foglalkoznak karitatív munkával. Egyéb és speciális feladatokat végeznek, és világi rendezvények részére helyszínt biztosítanak a templomokban. A történelmi egyházak kapcsolatrendszer szerteágazó és lényegében a közelebbi és távolabbi környezetükben jól szervezett. Segítő szervezet a képviselő testület, vagy presbitérium, és alkalmazottak.

A papok, lelkészek, szeretetese 6-12 évet tanulnak felsőfokú intézményekben, több egyházi személy több diplomával is rendelkezik, több nyelven beszélnek, biztonságosan mozognak a világban. Számos külföldi

⁵⁵ Evangélius lelkésszel készített interjú részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kapcsolattal rendelkeznek, kiemelt kapcsolatot építenek a határon túli magyarsággal. Ugyanakkor szerény, sokszor szűkös körülmények között élnek, amelyet a képviselő testület, vagy presbitérium állapít meg. A jövedelmük forrása az egyházközség, gyülekezet adománya. Naponta 10-12 órát dolgoznak. A szolgálati helyük többször változik. A szabadságot, pihenő napot nehezen tudják kivenni.

Nehéz megbirkózni azzal a tendenciával, hogy egyre kevesebben járnak templomba, szertartásokra, nagy az érdektelenség, amelynek egyik oka a korábbi diktatúra ateista ideológiája és a vallásgyakorlás ellehetetlenítése, a demográfiai tényezők, az érdektelenség, anyagi világszemlélet, a kényelem és fogyasztói szemlélet. A hagyományos értékrend felborult, és egyre bonyolultabb világban végzik szolgálatukat. Egyre kevesebb a szolgálattelvő, nincs utánpótlás, kevés fiatal választja a lelkési hivatást, és alacsony jövedelemmel rendelkeznek. Ugyanakkor a egyre nagyobb felelősség feladatkör hárul az egyházi személyekre az államtól átvett intézmények működtetése során. A sok munka, kevés pihenés egészségügyi kockázatokat jelent, amire megkülönböztetett figyelmet érdemel az egészségi állapotuk nyomon követése.

Az egyházi személyek tevékenysége ilyen összetettségében nem jelenik meg a társadalomban. Ennek a szolgálatnak lényegesen nagyobb publicitást kellene kapni, hogy az emberek érzékeljék és értékeljék azt az erőfeszítést, amelyet az egyházi szolgálat keretében végeznek a szolgálattelvők. Munkájuknak lényegesen nagyobb, biztonságosabb alapokon nyugvó jövedelmet, társadalmi elismerést érdemel.

Az állam, helyi önkormányzat részéről anyagi támogatás lenne szükséges, azért a közösség építő és közösség megtartó munkáért, amelyet az egyházi személyek végeznek a társadalomban.

Sokat segít a kistelepüléseken a jövedelempótló állami támogatás, e nélkül a működés ellehetetlenülne, hisz csak néhány vallásos ember él szolgálati településükön. Biztonságosabb alapok lennének szükségesek az egyházi személyek működéséhez, a vidék elnéptelenedésének megakadályozása és fejlesztése érdekében.

Európa Unió pályázat és különféle pályázatok alapján segítségével az egyházi épített örökség megóvás és fejlesztése megoldható. kerül sor elsősorban a műemlék templomok felújítására

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az egyházak és az állam, önkormányzat felekezetek közötti együttműködés jó. Az állami szervezetekkel történő megegyezés alapján számos intézmény egyházi kezelésben működik. Az egyházi intézményekről pozitív vélemény alakult ki a lakosság körében. Szívesebben választják az egyházi intézményeket akár az oktatás-nevelés, vagy gyermek és szociális gondoskodás területén egyaránt.

A templomok, parókiák, plébániák, gyülekezeti helyek, rendházak és ezekhez tartozó területek, épületek, intézmények többségében rendezettek, tiszták, rendeltetésszerűen működnek. Lassú fejlődés tapasztalható, mert egyre több fiatalokból álló közösség csoportok jön létre, a szentségek felvételét tekintve relatíve növekedés tapasztalható.

Dr. Várhelyi Krisztina¹

Az egyházi oktatási és nevelési intézmények működése az interjúk alapján

I. Jogi szabályozás

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény szabályozza az oktatási nevelési intézmények működésének kereteit. A törvény célja olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akaratilag tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő, tudatos fejlesztése révén. Ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevel. A törvény kiemeli, hogy a nevelés-oktatás eszközeivel meg kell akadályozni a társadalmi leszakadást és biztosítani kell a tehetséggondozást. A köznevelés közszolgálat: a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg. Általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. A köznevelés egyetemlegesen szolgálja a közjót és a mások jogait tiszteletben tartó egyéni célokat. A magyar állam közszolgálati feladata az ingyenes és kötelező alapfokú, középfokú neveléshez, oktatáshoz való jog biztosítása az érettségig illetve a szakképesítés megszerzéséig, továbbá az óvodai nevelés, az óvodai nevelést és az iskolai nevelés-oktatást kiegészítő pedagógiai szakszolgálatok igénybevétele, valamint a kollégiumi ellátás.

Köznevelési intézményt az állam, valamint, a nemzetiségű önkormányzat, az Magyarországon nyilvántartásba vett egyházi jogi személy, a vallási tevékenységet végző szervezet vagy más személy vagy szervezet alapíthat és tarthat fenn, ha a tevékenység folytatásának jogát - jogszabályban foglaltak szerint - megszerezte.²

¹ Közgazdász, az Éltető Lélek Alapítvány munkatársa

² 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az egyházi intézményeknek működési engedéllyel kell rendelkezniük. A nevelési-oktatási intézmény alapítását be kell jelenteni az intézmény székhelye szerinti kormányhivatalnál az alapító okirat, a köznevelési közszolgálati tevékenység folytatására jogosító okirat, valamint a köznevelési intézmény képviselőtetre jogosult személy nevének és képviselőtétének jogosultságát igazoló dokumentum és az állandó székhely meglétét igazoló okirat megküldésével.³

Az egyházi intézmények vallási tekintetben elkötelezetten működhetnek, ezért előírhatják a szóban forgó vallás, világnézet elfogadását, és azt felvételi eljárásban érvényesíthetik. A feladatellátás szabályai köznevelési szerződés alapján történnek és az intézmény kiegészítő támogatásra válik jogosulttá - meghatározott feltételek esetében.

Ha a nevelési-oktatási intézményt egyház tartja fenn, a pedagógusok és egyéb munkavállalókkal szemben világnézeti és hitéleti szempontokat érvényesíthet, alkalmazási feltételként írhat elő. A fenntartó az iskola számára előírhatja egy bizonyos kerettanterv választását és meghatározhatja az intézményben használható tankönyveket, taneszközöket, pedagógiai programjába beépítheti a vallási ismereteket, helyi tantervébe a hitoktatást. A Szervezeti és Működési Szabályzatában és házirendjében az egyház tanításával összefüggő viselkedési és megjelenési szabályokat, kötelességeket, jogokat és hitéleti tevékenységet írhat elő.⁴

A rendszerváltást követően újra megfogalmazódott a magyar lakosságban az az igény, hogy létesüljenek egyházi oktatási intézmények. Az oktatáspolitikai attitűdjeit vizsgáló felmérés szerint a közvélemény elutasította az állami iskolamonopóliumot, s a válaszadók kilentizede, s különösen a tanultabb rétegek pártolták a felekezeti iskolák létrejöttét, sőt az állami iskolák esetén is azt tartották helyesnek, hogy azokat ne a központi hatalom, hanem egy szülőkből, pedagógusokból és a helyi közösség képviselőiből álló testület felügyelje (Halász 1991). E vizsgálat adatai szerint a válaszadók majd kétharmada a vallásos nevelést is az iskolától várta (Halász 1991). A vizsgálat szerint a nem állami fenntartók közül az egyházak rendelkeztek a legszélesebb társadalmi elfogadottsággal (Halász 1991).

³ Az egyházi és más nem állami, nem települési önkormányzati fenntartású nevelési-oktatási intézmény nyilvántartásba vételével, működési engedélyének kiadásával, módosításával, törvényességi ellenőrzésével kapcsolatos eljárások szabályai

⁴http://www.petroczigabor.hu/cikkek/igazgato_kollegaknak/Egyhazi_iskolak_mukodesenek_sza_balyai.html

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A Magyar Közvéleménykutató Intézet 1991 tavaszi vizsgálata azt mutatta, hogy a megkérdezettek háromnegyede szerint az egyházi iskolák indítása előnyére válik a magyar oktatásügynek (Tomka 1992), s ebben a kérdésben szinte egyformán vélekedtek a vallásosság szerinti különböző csoportok, a legmagasabb végzettségűek pedig - akárcsak az összes egyházi intézmény ügyében - még többen nyilatkoztak így. Az 1991-ben megkérdezettek háromnegyede hallott arról, hogy 1990 előtt is működtek egyházi gimnáziumok, s a válaszadók több mint kétharmada a színvonalas iskolák közé sorolta őket, s majdnem kilencven százalékuk az állam feladatának tartotta, hogy ezen intézmények számára visszaadják korábbi épületeiket (Tomka 1992).⁵ Amikor ebben a vizsgálatban megkérdezték a pedagógusokat, hogy milyen arányokat tartanak helyesnek az iskolák fenntartói szerkezetében, azt a választ kapták, hogy optimális lenne, ha az általános iskolák 17%-a, a középiskolák 18%-a az egyházak kezében lenne. Állami gimnázium igazgatójával készült interjú alapján elmondható, hogy az egyházak vezetőivel, egyházi intézményekkel nagyon jó együttműködés alakult ki. Az oktatás területén az elmúlt évek alatt növekedett az egyházi intézmények száma, ez ma a tanulólétszám alapján 17-18 %-ot tesz ki. Az Alapítványi iskolák aránya 10-12 %, az állami fenntartású iskolák aránya kb. 70-72 %.

Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsték között 1997. június 20-án Vatikánvárosban aláírt megállapodás a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozását, valamint néhány vagyoni természetű kérdést szabályoz. Az adott évi támogatás összegét a Költségvetési Törvény, legutóbb a 2016. évi XC törvény szabályozza. A 2017. évi Központi Költségvetési Törvény tartalmazza azoknak az egyházi intézmény-típusoknak és feladatoknak a körét, amelyek központi támogatásban részesülnek.

⁵ Pusztai Gabriella: Iskola és közösség felekezeti középiskolások az ezredfordulón 20, 22. old. (Gondolat kiadó 2004.) <http://mek.oszk.hu/12100/12192/12192.pdf>

II. Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyházi oktatási, nevelési intézményei

Az oktatásügy átalakulása az 1990-es években közérdeklődés középpontjába került. Nyilvánosság elé kerültek azok a viták, amelyek a nyolcvanas években még a kulisszák mögött zajlottak, pld. hogy az állam mennyire vonuljon vissza az oktatásügy közvetlen politikai irányításától. Az átalakulás folyamatát szakmai és politikai viták kísérték. Az egyháznak az oktatási intézmények fenntartásában és működtetésében évszázadokra visszanyúló tapasztalata van. *„Az egyháznak elhanyagolhatatlan, vagy mellőzhetetlen tapasztalata van, mivelhogy évszázadokig működtetett, vagy tartott fenn iskolákat. Valószínűleg nem véletlen az, és mérhető, hogy ha egy intézmény átkerül egyházi fenntartásba, akkor ott, a hozzáadott pedagógiai érték az mindig növekszik. Azon kívül, hogy az épület rendben van-e, az osztálytermek milyenek, az ott dolgozók motivációja, a gyerekekhez való hozzáállása, a lelkület, a hangulat, a közösségépítés, az egyénekre való odafigyelés tapasztalható. Valószínűleg az iskola lelkisége miatt, sokkal többet tud adni, mint egy állami iskola. A kérdéskör szempontjából, amit vizsgálunk, - szerintem ezt fontos kimondani, - hogy nem azért jó egy egyházi intézmény, mert válogathat a felvett gyerekek közül, vagy, mert elitiskola lesz belőle, hanem azért, mert van egy olyan hozzáadott plusz érték az intézményben, ami érezhető, és egyértelmű, hogy a gyerekek fejlődésére, nevelésére pozitív hatással, vagy pozitívabb hatással van, mint egy állami fenntartású intézményben.”* – mondja az egyik interjúalany.⁶

Az egyházak szerepvállalása az oktatásügy demokratizálásának egyik fontos mozzanata volt a rendszerváltozás idején. A nagy múltú egyházak fokozatosan kiépítették az oktatási rendszerüket az óvodától a felsőoktatásig. *A megyében az első oktatási nevelési intézmények alapítására, illetve átadás-átvételére a 90-es évek elején került sor. Mára mintegy száz oktatási intézmény került a történelmi egyházak kezelésébe.*

A rendszerváltást követően nyílt meg a lehetőség a szabad vallásgyakorlásra. Az egyházak nemcsak a templom falak között végezheték szolgálatukat, hanem, a régi hagyományoknak megfelelően felekezeti intézmények

⁶ Református lelkésszel készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

alapításában, államtól történő átvételében. Miskolcon a felekezeti intézmények létrejöttének korai, 1989—1998 közötti szakaszában óriási ideológiai viták zajlottak az egyházak nevelés oktatás területén való részvételének szándéka miatt. A liberális miskolci értelmiség, valamint az iskolák a tanári karai, sokszor gyűlöletet szítva akadályozták a felekezeti iskolák alapítását. Dr. Seregély István egri érsek, valamint a miskolci politikai erők határozott fellépésére mégis megindult a felekezeti oktatási intézmények megalapítása. Létrejött a Fráter György Katolikus Gimnázium a Lévy József Református gimnázium, a Jezsuita Rend - amely a rendszerváltást követően térhetett vissza Magyarországra a többi szerzetesrenddel együtt - az Avason új építésű gimnáziumot alapított. A felekezeti gimnáziumok helyett az önkormányzat új állami gimnáziumok telephelyét, tárgyi, személyi feltételeit biztosította. Így helyreállt a társadalmi béke. Mindezek komoly lépéseket jelentettek a város életének újrarendeződésben. A felekezeti oktatás eredményei hamar megmutatkoztak, magas színvonalú képzés indult minden egyházi iskolában.

1998 utáni időszakban teret nyertek a felekezeti oktatási és nevelési intézmények. A polgári kormányzat elkötelezett volt az egyházi intézmények alapítás iránt. Újabb lakossági, tanári, politikai kezdeményezés indult további intézmények egyházi átvételére. Később a Jókai általános iskola, a Szent Imre általános iskola és óvoda került egyházi kezelésbe, majd ismét fellángoltak az ellentétek az iskolák további átvétele miatt. Nagy harcok árán sikerült átvenni az evangélikusoknak a Kossuth Lajos gimnáziumokat és általános iskolát. A görög katolikus egyház miskolci erősödése kapcsán létrejött Miskolcon az apostoli exarhcatus, a Soltész Nagy Kálmán utcai óvoda és iskola került a görög katolikus felekezet működtetésébe. Missziós munkájuk eredményeként gyermekvédelmi, tanoda programokkal és cigánypasztorációval foglalkoztak több, főleg cigány lakta településen.

Az iskolák átadás átvételében kiemelkedő szerepet játszottak az egyházi személyek: Kartal Ernő, Veczán Pál, Szebik Imre, Szilágyi Levente, Kádár Péter.⁷

Az egyházak elsősorban működtetői jogkört gyakoroltak, majd a későbbiek során a vagyon átadásával vagy a létesítmények megvásárlásával az egyházak a tulajdonjogot is megszerezték. A működést az állami normatívák és a kiegészítő támogatás biztosította.

⁷ Miskolci Kész elnökével készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

1. táblázat. Felekezeti oktatási intézmények
2017 (darabszám)

Intézmény típus	Római katolikus	Református	Görög katolikus	Evangélikus
gimnázium, líceum	8	3	1	1
szakgimnázium/szakiskola/ szakképző	4	1	3	
szakközépiskola		2	1	
általános iskola	23	16	6	1
általános iskolán belül művészeti	3	4	1	
általános iskolán belül kéttannyelvű		3		
óvoda	6	4	7	1
bölcsőde		1	2	
diákotthon	7	4		
felsőoktatás		1		
összesen (tagintézményeket nem külön számolva)	30	22	10	1

+ TIREK pedagógiai szakszolgálat

A megye iskolái közül néhányat kiemelünk és ezeket röviden jellemezzük.

Részletesebben foglalkozunk a későbbiekben a Lévay József Református Gimnázium és Kollégium működésével, mert a kutatás során olyan példaértékű, rendszerszerű összefoglaló interjú készült, ami több intézményre is jellemző - és egyben követendő példa is.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

II.1. A Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium bemutatása

Több éves előkészítés után 2002-ben elsőként a Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium került egyházi kezelésbe. Az önkormányzat képviselő-testületének 1992 tavaszán történt döntése határozta meg ezt a folyamatot. E szerint az 1992/93-as tanév végétével a Városház tér 6. sz. alatti Intézet teljes egészében visszakerül a Szatmári Irgalmas Nővérek tulajdonába, amely az 1948. évi államosítás előtt az Érseki Leánynevelő Intézet néven működött. A nevelés alapelve, hogy a diákok nevelődjenek tanúságtevő kereszténnyé és hű magyarokká, hogy társadalmunk hasznos tagjai lehessenek.

A Fráter Gimnázium épülete helyett az önkormányzat 1993-ban új épületegyüttest biztosított a Herman Ottó Gimnáziumnak, amely korábban a Fráter Gimnázium épületegyüttesében működött.

II.2. Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium

A Jezusita rend néven a Jézus Társasága katolikus szerzetesrend tagjait értjük.

A Jézus Társasága jelenleg a katolikus egyház legnagyobb létszámú szerzetesrendje. Elsősorban lelkigyakorlatokkal, neveléssel és oktatással, valamint médiával foglalkoznak, szociális és egyéb lekipásztori tevékenységet végeznek.⁸

Miskolcon a Jezsuita Gimnázium létesítésének kezdeményezése 1986-ban indult, melynek célja egy integrált nagyvárosi, lakótelepi mintaprogram létrehozása volt az iskola és a templom egységére, azok szociális, kulturális és közösségfejlesztő programjaira építve. További célkitűzésként fogalmazódott meg a fiatalok és családjaik megszólítása, a közös munkába történő meghívásuk. Az Egri Főegyházmegye nagylelkű támogatásával megtörténik az alapinfrastruktúra kiépítése, amelyet segített Dr. Velkey László professzor nagy összegű adománya is. 1994-től felmenő rendszerű nyolc osztályos gimnázium alsó tagozatának kiépítése kezdődött el. Az 1998–2006 közötti időszakban fő feladata volt a szervezetépítés (a 8 évfolyamos gimnázium

⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%A9zus_T%C3%A1rsas%C3%A1ga

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

pedagógiai programjának kialakítása) és a tantestület felépítése, az intézmény bekapcsolása a hazai állami és egyházi, valamint a nemzetközi jezsuita oktatási hálózatba. 2002-ben végzett az első nyolcosztályos évfolyam, ezzel a gimnázium tervezett alapstruktúrájának felépítése sikerrel befejeződött. 2006-ban elindult a 4 évfolyamos gimnázium, amely a vidéki tehetséggondozás bázisa kívánt lenni egy erős kollégiumi háttérre építve.

A 2002-től induló Szeretetszolgálat jelzi a – kezdetektől jelen lévő – társadalmi felelősségvállalás elmélyülését és intézményesülését. Ezzel párhuzamosan a gimnázium egyre erősebben vesz részt az Ávas és a Város, sőt a tágabb régió életében szociális, kulturális és pedagógiai téren egyaránt. A gimnázium diákjai és tanárai egyre erősebben kapcsolódnak be a nemzetközi jezsuita iskolahálózat adta intézményesülő cserekapcsolatokba. A stabilitás és az organikus növekedés jellemzi a 2007–2010 közötti időszakot: jelentős pedagógia fejlesztésekre került sor a tantestületi képzések és a szakmai programok terén, illetve az infrastruktúra kiépítésében. A jezsuita provincia vállalja az intézmény teljes fenntartási felelősségét is. P. Forrai Tamás SJ vezette a gimnáziumot, P. Holczinger Ferenc SJ a kollégiumot. A feladatvállalás 2010-től új szintre emelkedett az avasi helyi közösségépítési feladatvállalással, aminek keretében megszületik a KÖZÖS-TÉR koncepciója és ennek keretében egyidejűleg a városrészi programok bővítése és a multifunkcionális (sport, kultúra és ökológiai súlyponttal bíró) program.

II.3. Vörösmarty Mihály Katolikus Általános Iskola és Óvoda⁹

Az iskola tanulói létszáma 441 fő a szünetelő és magántanulók nélkül. Az óvodai férőhelyek száma 60. Az óvodavezető az iskolaigazgató irányításával végzi a feladatát. A vezetői munka mellett óvodai csoportot is vezet. A munkáltatói jogkört az alkalmazás, elbocsátás és szabadság kiadása tekintetében az igazgató gyakorolja, a többi jogkört az óvoda vezetője.

Az iskolai felvétel területe nincs jelenleg rögzítve. Az iskola egyházi működtetésbe vételekor kijelölt felvételi területe volt - mint minden iskolának. Az elvi körzet azért megmaradt. Miskolcra bárhonnal jöhetnek az iskolába és Miskolc vonzásterületéről is bejárnak tanulók (Kisgyőr, Bükkaranyos, Harsány, Mályi, Onga, Gesztej, Kistokaj településekről).

⁹ Az iskola igazgatójával készített interjúból részlet

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az iskola egyházi működtetésbe adását az önkormányzat kezdeményezte. Az volt a motiváció, hogy az önkormányzatnak nagy adóssága volt és szabadulni akart ettől. Valamint az, hogy a Vörösmarty Általános iskola összevonásra került más iskolával és így tagiskola lett. Ezáltal hátrányos helyzetbe került a „vezető” iskolánál. Megfelelő anyagiak hiányában sorvadni kezdett az iskola. Ebből a helyzetből ki akartak törni és keresték az utakat. Megkezdődtek az átadás-átvétel előkészítő munkálatai, majd az intézményt az Egri Főegyházmegye vette át.

A katolikus iskola működési feltételei javultak az átadás-átvétel után.

A lelki gondozásra nagyobb hangsúlyt fordítanak, a gyermekeket szeretetteljes légkör veszi körül. Órák előtt rövid meditáció, imádság van. Délben mindig más osztály végzi az Úrangyala imádságot.

II.4. Angyalkert Görögkatolikus Óvoda Kazincbarcika

Az Angyalkert Görögkatolikus Óvoda 2011-ben kezdte meg működését azzal a céllal, hogy az óvodapedagógusok keresztény értékek szellemében neveljék a gyermekeket, mely hatással van a családokra, szülőkre is. Az óvodai közösségnek meghatározó szerepe van a gyermek későbbi személyiségfejlődésében. A nyugodt, derűs, szeretetteljes légkörben felnövő gyermekekből válnak boldog, kiegyensúlyozott, a világra nyitott, érdeklődő, önállóan gondolkodni tudó emberek.¹⁰

Fontos nevelési koncepció, hogy olyan légkörben nevelődjének a gyermekek, amelyben megtapasztalhatják a hit valóságát. Az intézmény érzelmi biztonságot nyújt gyermekeknek, hiszen ez a korosztály fogékonyabb, nyitottabb a hit tekintetében is. A gyermekek szerető, elfogadó légkörben élnek meg az összetartozás élményét, ez olyan alapot jelent, hogy az iskolába lépéskor képesek lesznek a hit tovább élésére.

Keresztény erkölcsi értéken alapuló óvodai nevelés célja: gyermeki személyiség értelmi, érzelmi, szociális kibontakoztatása, fejlesztése; testi-lelki szükségleteinek kielégítése; keresztény-erkölcsi értékeken és normákon alapuló pozitív személyiségjegyek, jellemvonások kialakítása. Közös felelősségvállalás, szoros együttműködés a szülőkkel a gyermeki jogok érvényesítésében

¹⁰ <http://angyalkertovoda.url.ph/>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Feladatuk olyan sajátos feltételek biztosítása, amelyben a legoptimálisabban fejleszthető a gyermeki személyiség. Elsősorban vallásos szülők gyermekeinek szeretnék biztosítani a nyugodt, kiegyensúlyozott, harmonikus óvodai életet. A keresztény szellemiségű nevelés számukra a keresztény erkölcsi értékek és normák megismertetését és elsajátítását jelentik. Az óvoda segíteni kívánja a gyermekek, a gyermekek által a családok vallásos nevelését. A megvalósítást egy missziós, pasztorációs tevékenységként szeretnék elérni azáltal, hogy a görög katolikus egyház tanításához kapcsolódóan élményeket nyújtanak a gyermekeknek, megismertetik őket az egyházi ünnepek tartalmával. A keresztényi értékek közvetítése által az óvodás gyermekek érzelmileg és szociálisan gazdagodnak, képességeik kibontakozhatnak és közben megőrizhetik a boldog gyermekkorukat. A nevelés a gyermekek eltérő szükségleteire, képességeire épül, a családi nevelést kiegészítő szocializációt jelent, valamint tevékenységek gazdag és változatos rendszerét, a szülők bevonásával. Az inkluzív nevelésnek, az integrációnak megvalósítását, a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, nemzetiségi óvodai nevelést igénylő gyermekek integrált nevelését.

III. Felekezeti oktatás és nevelés a Lévay József Gimnázium és Diákotthon példáján keresztül¹¹

Ma is érvényesek a nagy hagyománnyal rendelkező református iskola szellemisége, a tanulók vallásos nevelése mellett az erkölcsi és jellemsszilárdság kimunkálása, a hazafiságra, a nemzeti ügy szolgálatára való nevelés, a szellemi autonómiára törekvés. A tanároknak biztosított a tanítás szabadságát. Mély humanizmus árad a nevelésből, nemcsak szóban hirdetett megbecsülése a másik embernek: a tanítványoknak éppúgy, mint a tanároknak.

1946 őszén elkezdődött a nyolc osztályos gimnáziumok elsorvasztására. Az alsó négy osztály még Lévay József Református Gimnáziumként ünnepelte az 1848-as centenáriumot. Nem sokkal később, 1948. július 15-én a XXXIII. törvénycikk kimondta a felekezeti iskolák államosítását. A Lévay nevet még állami gimnáziumként két évig viselte, majd a nevet is meg kellett változtatni. 1953. nyarán a helyi hatóságok a saját épületéből is kilakoltatták. A volt Kir. Kat. Fráter György - akkor már Földes Ferenc Gimnázium hatalmas épülettömbjébe összevonták a két miskolci fiúgimnáziumot. A tanárok, az egész felszerelés, könyvtár, szertári felszerelés átkerült az összevont iskolába.

Az egykori öregdiákok megőrizték az iskola emlékét és 1980-ban két olyan társadalmi szervezet is alakult - a Lévay József Közművelődési Kör, valamint a Miskolci Ősi Gimnáziumok volt Növendékeinek Egyesülete - amelyek a Lévay hagyományokat és a miskolci egykori Gimnáziumok hagyományait ápolták, ezzel szerepet játszottak a Gimnázium újraindításában.¹²

A Gimnázium újraindítása 45 éves szünetelés után 1993-ban vált lehetővé. Alulról építkező iskolaként indult: az 1993/94. tanév két négyosztályos gimnáziumi első osztállyal. Az 1994/95. tanévben már a négyosztályos képzés mellett beindult a hatosztályos gimnáziumi képzés is.¹³

¹¹ A Lévay József Gimnázium és Diákotthon igazgatójával készített interjú részlete

¹²<https://www.google.hu/search?q=1%C3%A9vay+gimn%C3%A1zium+miskolc&oq=1%C3%A9vay&aqs=chrome.3.69i57j0l2j35i39j0l2.5265j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

¹³ <http://www.levay.tirek.hu/magunkrol/kuldetesnyilatkozat>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

„A Magyarországi Református Egyház által fenntartott és működtetett református közoktatási intézmények célja és feladata, hogy tanulóit művelt, jellemes keresztyén emberekké, az egyetemes emberi értékek tisztelőjévé, a magyar haza és nemzet hűséges és áldozatkész, alkotó polgáraivá formálja, akik mindenkor készek az örökölt és a jelenkori kultúra valódi értékeit befogadni, gyarapítani és közvetíteni.” – tudjuk meg az egyik interjúalanyunktól.

A Lévay Gimnáziumot elkötelezett, professzionálisan felkészült, felelős igazgató vezeti, aki az egyház társadalmi felelősségvállalását közvetíti az oktatás területén.

2. táblázat. Az iskola jellemző mutatói

Fenntartó:	Tiszáninneri Református egyházkerület
Tanulói létszám:	650 fő
Osztályok száma:	21 osztály
Képzési rendszer:	4, 6 osztályos képzés
Diákotthon lakóinak száma:	230 fő
Beiskolázási terület:	120 település
Gimnáziumi szerepkör:	Regionális Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye
Továbbtanulási arány:	80 %
Tantestület tanárainak száma:	60 fő
Munkaközösségek száma:	9

A 21. században a megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok az oktatási rendszerrel szembeni követelményeket is megváltoztatták és a pedagógus professzióval kapcsolatos elvárás is módosult. Ez a szaktudományos, szaktárgyi, tantervi tudás mellett a pedagógia folyamatok tervezését, a tanulók személyiségének fejlesztését, az egyéni bánásmód erényesítését foglalja magába. Nagyobb szerepet kap a

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kommunikáció és a szakmai együttműködés.¹⁴ E kompetenciákkal párhuzamosan hangsúlyosan jelenik meg a gimnáziumban a humánus oktatás, a diákok lelki gondozása; a test, lélek, szellem egységben való kezelése. Felismerte az intézmény, hogy a fiataloknak a világba való eligazodáshoz és boldoguláshoz, beilleszkedő képességre, konfliktus megoldó képességre, szociális kompetenciákra van szükség: a megváltozott társadalmi viszonyok a diákok holisztikus szemléletű nevelését igényli.

A gimnáziumba jelentkező diákok szülői háttere iskolai végzettség, földrajzi elhelyezkedés, anyagi háttér szempontjából változatos, minden társadalmi rétegből érkeznek tanulók.

Az intézmény működését a tudatos, átgondolt, folyamatos építkezés, rendszerszemléletű fejlesztés jellemzi:

- Komplex Tanulói Támogató rendszer: célja az, hogy a gimnázium értékrendjének, elhivatottságának, szellemiségének és elvárásainak megfelelően a tanulók képességét, tudását, és körülményeit megfelelő mértékben feltérképezze, azonosítsa, majd a Komplex Tanulói Támogató Rendszer alapelveinek megfelelően gondozza és fejlessze azokat tanácsadás keretein belül.
- Felső-Magyarországi Református Pedagógiai Műhely. Tiszáninneni és Felvidéki református oktatókat fogja össze, az oktatás egységesítését szolgálja.
- Felső-Magyarországi Református Tehetség Segítő Tanács: Felkutatja és gondozza a tehetséges gyermekeket, fiatalokat, a tehetségsegítés érdekeit szolgáló kezdeményezéseket, melyek előremozdítják a tehetséggondozás ügyét, lehetővé teszik az erőforrások hatékonyabb felhasználását. Hálózati együttműködést alakít ki a tehetséggondozás terén a Felső-magyarországi református intézmények, egyéb intézmények, valamint a tehetséggondozásban tevékenykedő más helyi, regionális és országos szervezetek között.
- Országos Tehetségsegítő Tanács: A tehetség segítő tanácsok munkáját fogja össze, különös hangsúllyal támogatja, segíti a tehetségek felismerésének, kiválasztásának, segítésének, ők és mestereik elismerésének különböző formáit, az ezeket oktató programokat. Állandó lehetőséget ad arra, hogy a magyarországi és határon túli

¹⁴ <http://ofi.hu/publikacio/milyen-jo-pedagogus-elvarasok-szerepek-kompetenciak-az-empirikus-kutatasok-tukreben>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

magyar tehetség-segítéssel foglalkozó szervezetek egyeztetéssé álláspontjukat, hazai és külföldi példák tanulmányozásával, szakmai fórumok megszervezésével, támogatási lehetőségek megszerzésével, új támogatási formák átgondolásával, valamint pályázatok kiírásával segítsék és alakítsák a magyar tehetséggondozás rendszerének további fejlődését.

- Kárpátmedencei Cserediák Program: 20 év óta működő rendszer. Kárpátmedencei diákok együttműködése. 15-16 határon túli diákot fogad és küld a Gimnázium. Családok fogadják be a fiatalokat és közös programok keretében tapasztalják meg összetartozásukat, hagyományaikat.
- „Szólj, Ötágú Síp!” elnevezéssel az elcsatolt magyarlakta területek történetét, életét, művészetét, néprajzát bemutató rendezvényt, amely évről-évre egy-egy magyar közösséget hoz közelebb Tiszáninnenhez - ezzel is szolgálva a Kárpát-medencei magyar reformátusság egységét.
- Kárpátmedencei Református Közoktatási Alap. A határon túli református oktatási intézmények támogatása, felzárkóztatása a Generális Konvent döntése alapján és ehhez adománygyűjtés.

A Gimnáziumban alkalmazott módszerek:

- Professzionális tanári kompetenciák, a tudás átadása, és a lelki, érzelmi és spirituális a nevelés (összekapcsolása) egysége.
- Tanulmányi tanácsadás, megtanítják a diákokat a leghatékonyabb módon tanulni, a tanulás készségének fejlesztése és ellenőrzése.
- A Biblia tanításain alapuló életvitel, szociális és életviteli tanácsadás az egészséges életmód, káros szenvedélyek és veszélyek elkerülésére.
- A hit, keresztyén lelkület és nemzettudat, közösség szemlélet erősítése.
- Önismeret, személyiségfejlesztés, másokhoz való viszonyulás, konfliktusok békés megoldása.
- Lelki gondozás. Az iskolában lelkész és pszichológus dolgozik, segíti a fiatalok problémáinak megoldását.
- Hátrányos helyzetű, beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók felzárkóztatása.
- Támogató programok működtetése.
- Tehetséggondozás külön program keretében - egyéni foglalkozás a tehetséges fiatalokkal.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- Megbízhatóság, kötelesség és felelősségtudat erősítése.
- Tanárok, felnőttek, idősek és egymás tisztelete.
- A szülőkkel szoros az együttműködés. Szülői egyesület működik az iskolában, erőteljes jogosítványokkal rendelkeznek az egészséges életmód, a veszélyt okozó kockázati tényezők megismertetése, a devianciák elkerülése érdekében.
- Pályaorientáció keretében az egyéni adottságoknak megfelelő pályaválasztási tanácsadás, a pályaválasztási lehetőségek megismertetése. A mai bonyolult világban nehéz a fiatalok pályaválasztása, mert lehet, hogy az életben egész más kihívásokkal találkoznak, mint amilyen képzettséggel rendelkeznek. Olyan készségek fejlesztésére is szükség van, hogy a fiatal az adott helyzethez tudjon alkalmazkodni, pályát változtatni.
- Együttműködés egyetemekkel.
- Nemzetközi kapcsolatok építése, erősítése, együttműködések.
- A Gimnázium diákjainak aktív közreműködése adománygyűjtésben a határon túli magyar református oktatási intézmények részére.

A Gimnázium a pedagógusok magas szintű szakmai munkája és személyes példamutatása által, határozott keresztyén értékrenddel, széleskörűen fejleszti a tanulók alap- és speciális készségeit és kompetenciáit úgy, hogy felkészítse őket az egészséges, felelős keresztyén felnőtt életre – közösségben a közösségért élni. Református központként személyre szabott neveléssel, hatékony egyéni és csoportos tehetséggondozással, a magyar nemzeti értékek és kultúra megerősítésével a jövő keresztyén értelmiségét neveli.

A Lévy tanulóinak 80 %-a kerül egyetemre, főiskolára. Legtöbben a Miskolci Egyetemre nyernek felvételt. A műszaki karokon végzett fiatalok nagy része a térségben vállal munkát. Jó munkalehetőséget biztosítanak a miskolci vállalatok, a Bosch, a Takata és más vállalkozások. A Gimnáziumban végzett diákokat mind az egyetemen, majd a munkahelyeken is szívesen fogadják megbízhatóságuk miatt. A szociális kompetenciák a fiatalokat felkészültebbé teszik káros hatások elkerülésére, valamint az alkalmazkodásra és kompromisszum készsége, ami a családi és munkahelyi alkalmazkodásban is segíti őket a későbbiekben.

Ma már az egyházi intézmények működése természetes, társadalmilag elfogadott, bizalom alakult ki irántuk.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy arra az ellentmondásra kísérelünk meg választ adni ebben a tanulmányban, hogy miközben egyre több egyházi intézmény működik, miért csökken a vallásgyakorló, templomba járó hívek száma. Okok: A korábbi diktatórikus rendszerben az egyház megtúrt intézmény volt, a fennmaradásáért küzdött. (A vallásgyakorlást, a hit gyakorlása akadályokba ütközött, megbélyegzéssel járt együtt) Nemzedékek nőttek fel vallásgyakorlás nélkül, ez rögzült. Nem volt családi minta a vallás gyakorlására.

Kedvezőtlenek a demográfiai folyamatok, nő az idősek aránya, kevés gyermek születik, erőteljes az elvándorlás, az országon belül és határokon kívül. Kedvezőtlen hatása van az értékrendi válságnak, és az anyagi világszemléletnek és a médiabefolyásnak.

Az egyházi intézményekből kikerült fiatalokat elsősorban a továbbtanulás, a családalapítás, az otthonteremtés, gyermekvállalás, a munkavállalók világába való beilleszkedés küzdelmei kötik le.

Úgyanakkor kibontakozóban vannak a pozitív tendenciák. Felelős fiatalok kerülnek ki az intézményekből egyre nagyobb számban, akik sokoldalú tudással és humánus szemlélettel, lelkiileg felkészülve kerülnek a munka világába. Az egyházaknál már megjelennek a fiatalokból álló kisebb csoportok, összetartó családok kis közösségek, érdeklődés mutatkozik a fiataloknál a vallásosság iránt. Relatív növekszik a keresztelesek, egyházi házasságkötések száma, növekszik a gyermeklétszám a keresztes családokban. Generációk szükségesek ahhoz, hogy a pozitív folyamatok hatása társadalmi méretekben megjelenjen.

Dr. Havasi Virág¹

A történelmi egyházak szerepvállalása a gyermekvédelem és szociális ellátás területén Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

Az őskeresztény egyházközségek életét teljesen átszötte az elesettek megsegítése (gyűjtések a szegények részére, rabszolgák kiváltása, rokonok, özvegyek támogatása). A fizikai szükségleteken kívül szegény társuk lelkét is ápolták a közösségek, a segélyeket a hívek adakozásaiból teremtették elő. Az Egyház az ókorban kiterjesztette a szegénygondozás körét a római császárság határain kívülre, az egyházi javak egy negyedét, a „quarta pauperum”-ot karitatív célokra fordították. Egyházi „ápoldák” és szegények befogadására alkalmas fogadók létesültek ekkoriban. A IV. században Nagy Konstantin császár rendelettel megerősítette az Egyház szegénygondozói tevékenységét. A püspökök kötelessége lett a börtönlátogatás, gabona szétosztása özvegyek részére. A VI. században létrejöttek a plébániák, amelyeknek az egyházközségi szegénygondozás irányítása is feladata lett. Megalakultak az első szerzetesközségek, amelyek nagy jelentőséget tulajdonítottak a karitásznak, a felebaráti szeretet gyakorlásának. A szegények szolgálatának nagy szentjei (Nursiai Szent Benedek, Assisi Szent Ferenc, Árpád-házi Szent Erzsébet és Szent Hedvig) példái nyomán a szerzetesek a szegények ápolását, gyógyítását tűzték maguk elé célul, s lettek a kolostorok a szegénygondozás központjai. Kórházak, beteg- és szegényházak jöttek létre, amelyeket alamizsnákból és a szerzetesek saját munkájából tartottak fenn.

A XVI. században Néri Szent Fülöp az utcagyerekek nevelésének és árvaházak létesítésének szükségességét mutatta élete példájával, a XVII. században Páli Szent Vince a szegénygondozás új rendszerét állította fel, intézmények helyett saját otthonukban gondoztatta a szegényeket. Az újkorban Bosco Szent János a gyermeknevelés terén, Boldog Kolping Adolf a

¹ Jogász, közgazdász, szociológus, a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetének egyetemi docense, a Papíremberek Bt. képviselője.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

tanoncotthonokkal, Ward Mária az angolkisasszonyok rendjével a leánynevelés terén alkotott maradandót. Több újabb példa, így az 1897-ben Lorenz Werthmann által megalapított Caritas-Verband für das Katholische Deutschland mutatta meg, hogy az egyházi szegénygondozás képes megújulni. (<http://karitasz.hu/rolunk/tortenetunk>)

Az egyházak mellett sokáig a céhek láttak el szociális jellegű tevékenységeket. A 19. századtól belépett az állam is a szociális szférába, először szabályozóként, majd a 19. század utolsó harmadától a polgári fejlődés felgyorsulása nyomán fokozódott az állam szerepvállalása, új gondozási formák jelentek meg, bővült a gondoskodásba bevontak köre, megszületett a társadalombiztosítás. (<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/228.html>)

Magyarországon az 1945-ös földreform keretében kárpótlás nélkül elvették az egyházi ingatlanokat, államosították az egyházi iskolákat, felszámolták az egyházi háttérű szervezeteket, egyesületeket, társaságokat, a szociális és egészségügyi feladatokat állami feladatnak nyilvánították.²

Az egyházak társadalmi szerepvállalása terén újabb fordulat az 1989-es rendszerváltás után következett be. Megszületett az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról, mely nyomán a megszüntetett szerzetesrendek, szervezetek újjáalakultak, illetve újak is létrejöttek, és az egyházak, valamint hozzájuk kötődő szervezetek a közoktatásban és szociális szférában egyre több feladatot kezdtek ellátni, intézményt működtetni. Ezt a törvényt később, 2011. évi CCVI. törvény váltotta fel, mely bevezetőjében megállapítja, hogy az egyházak hitéleti tevékenységük mellett, nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, környezetvédelmi, sport- és más tevékenységükkel, valamint a nemzeti tudat ápolásával is jelentős szerepet töltenek be az ország és a nemzet életében. E törvény vezette be a bevett egyház (Országgyűlés által elismert egyház) fogalmát.

² Ekkor több mint 9000 nővér élt 580 rendházban és 328 iskolában tanítottak, 127 óvodát vezettek, 80 kórházban és 173 szociális intézményben tevékenykedtek. A férfi szerzetesek száma alacsonyabb volt, 2429 rendtag élt 157 rendházban, akik 106 plébániát vezettek, 74 iskolában tanítottak, kórházakban és szociális intézményekben dolgozott a szerzetesek több mint fele. 1945 után felbontották a szerzetesek és szerzetesnővérek szerződéseit és világi személyzetet állítottak helyükbe. A meghagyott nyolc rendházban mintegy 250 szerzetese tovább élte szerzetesi életét, 11 ezer hazai szerzetes földönfutó lett. (Mészáros, 2006)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Időközben az 1991. évi XXXII. törvény nyomán elkezdődött az egyházi ingatlanok visszakерүlése a volt tulajdonoshoz, igénylés alapján, az egyház tevékenységéhez szükséges mértékben és időben. Mivel az ingatlanok visszaadása nem volt teljes körű, megegyezés született a Vatikánnal, mely szerződést az 1999. LXX törvény hirdette ki. A vatikáni szerződés (és az azt kihirdető törvény) a katolikus egyházat kárpótolja, de hatályát kiterjesztették minden egyházra. A kárpótlás az un. egyházi kiegészítő támogatásban ölt testet. A mindenkori költségvetési törvény tartalmazza a köznevelési, szociális és gyermekvédelmi feladatokat ellátó egyházi fenntartók "kompenzációjának" mértékét, ami jelenleg 71,4%.

Ennek a tanulmánynak célja, hogy bemutassa, hogy B.-A.-Z megyében a történelmi egyházak a szociális ellátások terén és a gyermekvédelmi rendszerben milyen szerepet töltenek be. E két szférát szabályozó alapvető törvények az 1997. XXXI. törvény a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról,³ valamint az 1993.III. évi törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról.⁴ E törvényeket tekintettük kiindulási pontnak kutatási témánk operacionalizálása során.

³ A gyermekvédelmi törvény szabályozza a pénzbeli és természetbeni ellátásokat, személyes gondoskodás keretébe tartozó alap- és szakellátásokat, valamint a hatósági intézkedéseket. Alapellátás körébe tartozik a **biztos kezdet gyerekház** és a gyerekek nappali ellátása, ezen belül bölcsőde, **családi napközi**, **családi gyermekfelügyelet**, házi gyermekfelügyelet, **alternatív napközbeni ellátás**. A gyerekek átmeneti gondozásának intézményei: helyettes szülő, gyerekek átmeneti otthona, **családok átmeneti otthona**. A szakellátás keretébe tartoznak: **gyermekotthon**, **nevelőszülő**, **utógondozói ellátás**, területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás. (Pirossal jelöltük, amely esetekben egyházi fenntartású intézményre vagy egyházakhoz kötődő működtetésre van példa BAZ megyében.)

⁴ A szociális törvény tartalmazza a pénzbeli és természetbeni szociális ellátásokat, valamint a személyes gondoskodás körébe tartozó szociális szolgáltatásokat. Szociális alapellátások: falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás, **szociális étkeztetés**, **házi segítségnyújtás**, családsegítés, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, közösségi ellátások (szenvedélybetegek), **támogató szolgáltatás** (fogyatékkal élők), **utcai szociális munka**, **nappali ellátás (idősek, betegek, fogyatékosok, hajléktalanok)**, szociális szolgáltatásokhoz hozzáférés. Szakosított ellátás keretébe tartoznak a bentlakásos intézmények (köztük ápolást, gondozást nyújtó, rehabilitációs intézmények és lakóotthonok, valamint átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, támogatott lakhatás és egyéb speciális szociális intézmény). Ezek: **idősek otthona**, **időskorúak gondozóháza**, pszichiátriai betegek otthona, átmeneti otthona, szenvedélybetegek otthona, átmeneti otthona, **fogyatékos személyek otthona**, gondozóháza, **hajléktalanok otthona**, hajléktalanok átmeneti otthona, **éjjeli menedékhely**. (Pirossal jelöltük, amely esetekben egyházi fenntartású intézményre vagy egyházakhoz kötődő működtetésre van példa BAZ megyében.)

TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A szociális tevékenységek célcsoportjai (ellátottjai, ügyfelei, kliensei) az idős emberek, fogyatékkal élők, szegénységben-mélyszegénységben élők, hajléktalanok, veszélyeztetett gyermekek, szenvedély betegek. E csoportok között -mondhatni természetesen- átfedések is vannak. Kutatási dimenzióink az említett ellátotti csoportokra irányuló tevékenységek voltak. Külön kutatási dimenziónk volt a cigány pasztoráció, amit egy másik tanulmány mutat be.

1. táblázat. A történelmi egyházak szerepvállalása a köznevelésben és gyermekvédelemben, valamint a szenvedélybetegek és fogyatékosok ellátásában B.-A.-Z. megyében

Felekezetek (hívek száma BAZ megyében)	Köznevelési intézmény	Gyermekvédelem	Szenvedélybeteg ellátás	Fogyatékosok ellátása
evangélikus (1.475)	1			
görög katolikus (16.369)	10	Szt. Zotikosz Gyermekvédelmi Központ (11 intézmény, 191 nevelőszülő)	Rakaca (megszűnt)	
református (62.200)	22	Lórántffy Zsuzsa Református Kismamaház		3 (köztük: MÁON Református Szeretetotthon)
római katolikus (113.112)	30	-MMSz (GYEP, 3 tanoda, 3 BK gyerekház, játsszótér) -Szervita Nővérek Gyermekotthona	Anonim Alkoholisták (Minorita rend)	MMSz (Tokaj)

Forrás: Saját szerkesztés⁵ (MMSz: Magyar Máltai Szeretetszolgálat, GYEP: Gyerekesély Program, BK: Biztos Kezdet)

⁵ Adatok forrása: Népszámlálás 2011 (http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05),
<http://www.tirek.hu/aloldal/lista/?k=2>, <http://reformatus.hu/oktatunk/mutat/6095/>,
<http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/662/>,

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Kutatásunk során igyekeztünk számba venni a B.-A.-Z. megyében tevékenykedő egyházi fenntartású vagy kötődésű intézményeket és szervezeteket és készítettünk interjúkat vezetőikkel, munkatársaikkal. Az 1. és 2. sz. táblázat felekezeti bontásban tartalmazza, hogy hány - és bizonyos esetben mely - szervezet foglalkozik az adott tevékenység területtel. Azon szervezeteket, akiknél jártunk és ahol interjút készítettünk, vastagon szedtük a táblázatban.

A börtön és kórház pasztorációt, melyekben valamennyi felekezet tevékenykedik, a táblázatban nem tüntettük fel, de ezek is részben szociális tevékenységként, részben cigány misszióként jellemezhetők. A kutatás során készült interjú 2 kórházi lelkésszel és 2 börtön lelkésszel is.

Hogyan választottuk ki az interjú helyszíneket? Egyrészt minden tevékenység területen és felekezethez kötődően legalább egy szervezetet/intézményt meglátogattunk. Amennyiben valamely tevékenység terület esetén azt találtuk, hogy a különböző helyszíneken, intézményekben más-más módszerrel dolgoznak, abban az esetben igyekeztünk feltárni valamennyi eltérő megközelítést.

Az interjúk során kíváncsiak voltunk az intézmény (vagy tevékenység) születésének körülményeire, a mindennapi életére, módszertanára, nehézségeire és sikereire. Vizsgáltuk azt is, hogy a vallásnak és egyháznak milyen szerepük van az adott tevékenység végzése során, milyen többletet tudnak adni. Kitértünk a munkatársakkal szembeni elvárásokra, társadalmi kapcsolatokra és finanszírozási kérdésekre is.

TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

2. táblázat. A történelmi egyházak karitatív tevékenysége,
szerepvállalása a hajléktalan ellátásban és idősgondozásban
B.-A.-Z. megyében

Felekezetek (hívek száma BAZ megyében)	Karitatív tevékenység és hajléktalan ellátás	Idősgondozás
görög katolikus (16.369)	Katolikus Karitás	-1 intézmény -15 egyházközségben: nappali ellátás, szociális étkeztetés, házi segítség nyújtás (köztük: Tolcsva)
református (62.200)		4 (köztük: TIREK Diakóniai központja – házi segítségnyújtás, Böcsi Idősek Otthona)
római katolikus (113.112)	-Katolikus Karitás -Páli Szent Vince Társaság -MMSz (Mezőkövesden és Miskolcon hajléktalan ellátás intézményei) -Minorita szegénkonyha -Katolikus Szeretetszolgálat -Rászoruló alapítvány	5 (köztük: MMSz, Miskolc)

Forrás: Saját szerkesztés⁶ (MMSz: Magyar Máltai Szeretetszolgálat,
GYEP: Gyerekesély Program, BK: Biztos Kezdet)

A két táblázat arról tájékoztat bennünket, hogy ha a felekezetek nagyságából indulunk ki és ahhoz hasonlítjuk a fenntartott intézmények számát, akkor a görögkatolikus egyház tekinthető a legaktívabbnak. Negyedannyi hívője van, mint a református egyháznak, mégis feleannyi köznevelési intézménye és erőteljes jelenléte a gyermekvédelmi rendszerben. A református egyházzal meg tudhatjuk, hogy hívőinek száma kb. feleakkora, mint a római katolikus egyházé, de köznevelési intézményeinek száma kétharmada a katolikus intézmények számának, az idősellátásban

⁶ Adatok forrása: Népszámlálás 2011 (http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05),
<http://www.tirek.hu/aloldal/lista/?k=2>, <http://reformatus.hu/oktatunk/mutat/6095/>,
<http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/662/>,

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

ugyanakkora aktivitással van jelen, a fogyatékos ellátásban pedig erőteljesebben. Meg kell jegyezni, hogy szenvedélybeteg ellátás pillanatnyilag csak a Minorita rend Anonim Alkoholista körét jelenti B.-A.-Z. megyében, de a református egyház 1984 óta folytat drogmissziós tevékenységet, aminek az intézményei máshol találhatók.⁷ Ezen kívül működött Rakacán a helyi görögkatolikus atya és a Paraklisz alapítvány keretében egy prevenciós ház, ahol függőségben szenvedők éltek és dolgoztak együtt, sok esetben sikeresen szoktak le szenvedélyükről. A parókus áthelyezésével megszűnt ez a kezdeményezés. A táblázatban első ránézésre szembetűnő az evangélikus kötődésű intézmények hiánya, de a felekezet nagysága alapján ez érthető. Feltűnik továbbá a református egyház hiánya a karitatív tevékenységeknél, de egyrészt a helyi lelkészek foglalkoznak ilyen jellegű tevékenységekkel, ahogy ez a kutatásunk kérdőíves részéből, illetve a lelkészekkel készített interjúkból kiderült, másrészt a tenni akaró református hívők másképp kapcsolódnak a társadalmilag hasznos tevékenységekhez, ahogyan azt a későbbiekben részletesebben látni fogjuk.

⁷ Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Drogterápiás Otthona (Ráckeresztúr), Fiatalok Drogterápiás Otthona (Ráckeresztúr), Válaszút Misszió (Budapest), Újváros Drogambulancia (Dunaújváros), Tisztás Közösségi Hely (Budapest) (<http://www.tinirehab.hu/tortenetunk/>)

I. Gyermekvédelem

A görögkatolikus egyház gyermekvédelemben való szerepvállalása a cigány missziós tevékenységbe illeszkedik szervesen. A római katolikus egyházhoz kötődően a Magyar Máltai Szeretetszolgálat vállal egyre több feladatot a hátrányos helyzetű gyermekek kapcsán, és egy gyerekotthon működik a megyében, ami egy női szerzetesrend tevékenységéhez kötődik. Az egyetlen református intézmény egy anyaotthon.

I.1. A görögkatolikus egyház a gyermekvédelemben

B.-A.-Z. megyében⁸

2012-ben vált lehetővé, hogy az egyházak szerepet vállaljanak az állami szociális és gyermekvédelmi rendszerben. 2013-ban első lépésben létrejött a Szent Zotikosz gyermekvédelmi központ Tolcsván és keresztény nevelőszülők képzése valósult meg. Mára majd 200 nevelőszülőjük van és 11 lakásotthonuk, köztük egy speciális otthon fogyatékos gyerekek számára (Megyaszón 4, Abaújszántón, Abaújkéren, Garadnán, Novajidrányban 1-1, Hernádvécsén 3). Összesen 650 gyerek ellátásáról gondoskodnak.

A nevelőszülők képzését a Szent Piroska Szakképző iskola végzi. A képzés során az egyházi szokások és ünnepek, értékek és morál témái is megjelennek- az első képzésben a nyíregyházi teológia oktatói tartották ezeket a modulokat. Ha valaki nevelőszülőnek jelentkezik, nem nézik, hogy milyen vallású az illető, de azt elvárják, hogy a keresztény értékeket elfogadja a jelentkező.

Mivel a térségben sok a roma származású nevelőszülő, ez a rendszer a cigányság társadalmi integrációjához, munkahelyteremtéshez is hozzájárul. Interjú alanyunk elmondása szerint azért is jó, hogy sok a cigány nevelőszülő, mivel a gyerekek így nem teljesen idegen kulturális közegbe csöppennek bele. A nevelőszülői képzés és gyakorlat során a cigány nevelőszülők tudása és képességei is sokat fejlődnek.

Az egyházmegyén belül az abaúji és zempléni gyermekvédelmi szakfeladatokat ellátását vállalta fel a görögkatolikus egyház, mivel a borsodi

⁸ Az alfejezet információinak forrásai a Pál Miklós parókussal készített interjúk.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

részen, minden papnak nagy a leterheltsége, nagyobbak az egyházközségek, vannak iskolák, szeretetszolgálat, stb. Mind a 11 nevelőszülő tanácsadói körzetnek van egy szakmai és egy lelki vezetője. A lakásotthonok lelki vezetője legtöbbször a helyi pap.

Az egyházi kiegészítő normatívának köszönhetően a Szent Zotikosz Gyermekvédelmi Központ mozgástere nagyobb, mint a hasonló állami intézményeké, több szakembert tudnak alkalmazni (pl. pszichológust a nevelőszülők mellé is, jogászt, orvost). Ezen kívül több jut szabadidős programokra, pl. van üdülőházuk Mogyoróskán, ahol a gyerekek nyári üdültetését végzik, vannak szavaló- és zsoltármondó versenyek, minden lakásotthonnak focicsapata, stb. Olyan dolgokra is figyelmet tudnak fordítani, hogy ha teherbe esik egy nevelt gyermek, fogadnak mellé nőgyógyászt, támogatják, hogy az a gyermek meg is szülessen.

A nevelőszülőknek és dolgozóknak rekreációs napokat tartanak. *„Mi rekollekciónak nevezzük, mert a rekreáció a strandon végződik, a mienk meg a templomban, lelki fürdőt adunk nekik.”* A lelki napokon kívül szakmai napokat is szerveznek rendszeresen, továbbképzésként a dolgozók számára. A jövőbeli tervek között szerepel egy anyamentő otthon létrehozása Tolcsván.

I.2. Római katolikus gyermekvédelem

I.2.1. Szervita Nővérek gyermekotthona⁹

Az intézmény születésének előzménye, hogy a szervita nővérek¹⁰ Makláron 1995-ben – tehát a gyermekvédelmi törvény 1997-es megszületése előtt - befogadtak a plébániára két leánygyermeket, akinek az édesanyjuk meghalt, a nagymamájuk pedig a szervita rend világi tagja volt. Nem sokkal később Mezőkeresztesre jöttek, ahol először a plébánia, majd a volt iskola épülete került a tulajdonukba, pont egy időben azzal, hogy hét testvér érkezett hozzájuk. Jelenleg 22 kiskorú és 3 utógondozott lakik a gyermekotthonban.

A törvényi szabályozásnak megfelelően mostanában 12 éven felüli gyerekek érkeznek hozzájuk. Nem ez az utóbbi években bekövetkezett egyetlen változás. A kezdeti időkben árvákat fogadtak be, később és jelenleg elsősorban a családból átmeneti vagy tartós jelleggel kiemelt gyerekeket. A gyerekek nagy része cigány származású és az évek múlásával elmondható, hogy *„Egyre nagyobb sérülésekkel érkeznek a gyerekek és egyre nehezebb szakmához juttatni őket. Az első gyerekeink közül lett gyógypedagógus, egy másik biológia szakos mesterképzésre jár.”*

Az utógondozottak egy külön családi házban laknak, magukat látják el, magukra főznek, iskolába járnak, nappali tagozatos képzésre (egyikük érettségit adó képzésre, a többiek szakmát tanulnak).

A gyermekotthonok alapvető célját, feladatait, kötelezettségeit az időközben megszületett 1997. XXXI. törvény és a kapcsolódó 15/1998. NM rendelet szabályozza, és ezzel párhuzamosan állami forrást is biztosít működésükhöz. Az intézmény „Otthont nyújtó ellátást, keresztény szellemű

⁹ Az alfejezet információi és az idézetek forrásai a Hegedűsné Jurácsik Anitával, az otthon vezetőjével és Gyöngyi nővérral készített interjúk.

¹⁰ A fájdalmas Anya Kongregáció Firenzében jött létre a 19. sz. második felében. A rend tagjai elkötelezik magukat Máriának, Jézus anyjának aktív és csendes életének megjelenítésére a világban. Elsődleges feladatuk a gyermekek és fiatalok oktatása és nevelése. A magyar kongregációt (Szűz Mária Szolgálóleányai) Marci M. Cirill szervita atya és Baitz M. Erzsébet alapította 1922-ben. A rend 1955-ös feloszlását követően 1991-ben jött újra létre. 1999-ben a firenzei és magyar kongregáció egyesült. (<http://ij.katolikus.hu/rendek.php?h=41>). A szervita világi renden belül Magyarországon hét közösség működik, öt rendházuk mellett Győrben leánykollégiumot tartanak fenn és Mezőkeresztesen gyermekotthont. (http://www.szervita.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=35). Ezekén kívül időskorúak ápolásában vállalnak szerepet.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

nevelést biztosít átmeneti és tartós nevelésbe vett, 0-18 éves normál és - integráltan- különleges szükségletű, különmemű gyermekek számára. Gyámhivatali határozat alapján vállalja 18-24 éves fiatal felnőttek utógondozói ellátását.” (SzMSz)

Az otthonban folyó nevelési célokat a II. vatikáni zsinat és a Szervita Nővérek, a fájdalmas Anya Szolgáloi Szerzetesrend Nevelési Programja szellemében valósítják meg. Arra vállalkoznak, hogy szellemi és fizikai tevékenységre neveljék a rájuk bízott gyermekeket, és hogy az Evangélium és a Katolikus Egyház tanításában megfogalmazott értékek egész életükben meghatározó elvekké váljanak számukra. (SzMSz)

„Próbájuk Jézushoz vezetni a fiatalokat. A sebek, amiket kaptak, a szeretet és család hiánya, ezeket Jézus tudja pótolni. Nem könnyű kialakítani ezt a bizalmi kapcsolatot Jézus iránt, de ha sikerül, akkor mindent tudtunk adni.”

A gyerekek életkorának megfelelően történik meg a hitre nevelés, a hit ébresztése, a személyes Isten kapcsolatra vezetés. A napi közös ima az otthon kápolnájában és a vasárnapi istentisztelet a templomban kötelező. Az iskolai hittanon kívül hétvégénként az otthonban is van hittan. *„Az Isten tapasztalat ajándék, nem tudjuk előírni, hogy egy hónap alatt jusson el odáig. De teret tudunk adni Istennek, hogy belépjen és tegyen valamit.”*

Volt olyan gyerek, akinek nem tetszett a hitélet, hogy hétvégén nem mehet diszkóba és elment egy másik otthonba. Volt olyan gyerek is, aki családba vágyott és sikerült örökbefogadó szülőt találni számára. A többiek jellemzően itt érik meg a nagykorúvá válást, szinte soha nem tudnak a vér szerinti családjukba visszatérni. Pedig *„vágynak haza a gyerekek. Régen bizonyos értelemben könnyebb volt, hogy nem volt szülő.”*

Az intézmény vezetője elmondta, hogy a szülőkkel is kellene foglalkozni, de nem tudják, hogyan. Havonta egy látogatás van az otthonban és időszakos kapcsolattartás keretében az iskolai szünetekben hosszabb időre is hazamehet néhány gyerek. Előfordul, hogy a szülők hitegetik a gyereket, hogy nem sokára hazaviszik. Legutóbb például az egyik gyereket nagyon megzavarta a néhány napos otthonlét, három hónapig rosszul érezte magát, nem akart tanulni. Hétköznapiakon a gyerekek négyig iskolában vannak, de sokszor ez alatt nem végeznek a tanulással, ami így hétvégére tornyosul fel. Szabad foglalkozás este hét és kilenc között van, televíziót nézni esténként, engedéllyel lehet és van egy laptop az otthonban, amin persze szoktak veszekedni. A fiatalok 14 éves korukban kapnak mobil telefont, amit minden este kilenc órakor, villanyoltáskor le kell adniuk.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Van a gyerekotthonban zeneoktatás, gitár, furulya, szintetizátor. Heti kétszer fejlesztő pedagógus és pszichológus foglalkozik a gyerekekkel egyénileg. A hétvégén mindig van valami program, pl. ezen a tavaszon a Passiót adták elő virágvasárnapon, arra készültek. Hétvégenként ünneplik meg a születésnapokat és ekkor van kimenő, de engedélyhez kötött és fontos, hogy annak meghatározott célja legyen.

Az otthon mögött van egy hatalmas kert. A tavalyi évben kiosztották a gyerekeknek a parcellákat, ők dönthették el, hogy mit szeretnének ültetni és gondozni, e szerint kaptak vetőmagokat. Eleinte versengtek, hogy kinek nő ki először a növénye, de miután ez megtörtént, elhanyagolták azokat. A kert gondozásából kiveszik részüket, ki-mit szeret, locsolni, füvet nyírni, stb. Van foci pályájuk is. A fiatalok be vannak vonva a mosogatásba, főzésbe is. Régebben a szakácsnő mellett a lányok jól meg tanultak főzni, sütni. Ma már az iskolában ebédelnek, az otthonban csak hétvégenként főznek.

A következő nyárra azt tervezik, hogy a fiatalok elmennek diákmunkára. Ezen kívül a helyi képzőművészeti felajánlotta, hogy átadja a tudását valamelyik gyereknek. Volt régebben egy férfi, aki járt a kertbe dolgozni, ő is nagy hatással volt az egyik fiúra. Az ilyen jellegű szakmai-emberi kapcsolatokat szeretnék fejleszteni, bővíteni a jövőben. A fiatalokkal részt vesznek a város életében, fellépnek ünnepeken, jótékonyági bálokon, elmennek a művelődési ház kézműves foglalkozásaira.

Látható tehát, hogy sokszínű a tevékenység paletta, melyet végeznek, szándékosan: *„Próbáljuk lefoglalni őket. Szeretik, ha foglalkoznak velük. Ha más nem, kitalálják, hogy betegek, visszük őket orvoshoz.”*

Gyöngyi nővér az idősebbeknek életvezetés foglalkozásokat tart. Pap Miklós atya műsorait nézik meg, amit tanúságtétel és beszélgetés követ. Ezen alkalmakon a részt vevők nagyon megnyílnak, mesélnek életük szörnyű eseményeiről, amiken olykor még nevetni is tudnak.

Eleinte csak a nővérek dolgoztak a gyerekotthonban. Van közöttük gyógypedagógiai asszisztens, hittan tanár, szociálpedagógus. Később két helybéli ember jelentkezett, hogy szívesen főznének, takarítanának, gondoznák a kertet. Ma már több munkatárs van, közöttük 13 nevelő- két nővér pedig önkéntesként végzi munkáját. Azt sajnálják, hogy kevés a férfi munkatárs -a zenetanár és egy nevelő- az apaminta kialakításában fontos szerepük lenne a férfiaknak. A nevelők rendszeresen részt vesznek továbbképzéseken, pl. biblioterápia, meseterápia, kapcsolódó nevelés, cigány pasztoráció. Nem mindegyik munkatárs gyakorló keresztény, miként azt

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Gyöngyi nővér megfogalmazta: „A gondviselésnek is teret kell engedni.” A munkatársak körében próbálnak csapatot építeni, pl. közösen végeznek keresztutat. Havi rendszerességgel vannak találkozói, melyek lelki résszel kezdődnek, majd megbeszéléssel folytatódnak.

Az intézmény a normatíva megemlése óta nincs mínuszban, illetve ennek köszönhetően sok helyre tudják a gyerekeket táborokba vinni. Részt vesznek pályázatokon, illetve a püspöki kar és szerzetesi iroda pályázati pénzeiből is részesülnek. Kiterjedt kapcsolati hálójuk révén is segít a kiegészítő forrásokhoz jutásban, illetve hozzájárulnak a táboroztatáshoz. A Szent Ágota Alapítvánnyal, a Szervita Atyák osztrák tartományával, a budapesti Kelenvölgyi egyházközséggel rendszeres a kapcsolat. Sokat segít Póta atya és más helyi emberek (pl. van, aki fogadalmat tett erre, egy másik, aki külföldön él, magyarországi nyugdíjából az Erzsébet utalványt adja át). *„Minden picinek örülünk, erre is tanítjuk a fiatalokat is. Miután idejönnek, hamar igényesek lesznek (ruha, cipő, stb.). Nagy befolyással van rájuk a kortárs csoport.”*

I.2.2. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat (MMSz)¹¹ a gyermekvédelemben

Az MMSz-nek 16 éve indultak gyerekfókuszú programjaik országszerte, a játszótér programok („Játszva megelőzni”).¹² Gyermeknek alternatív nappali ellátása keretében lakótelepi környezetben hoztak létre védett játszótereket, többek között Miskolcon az Avas lakótelepén. A játszótéren és a hozzá tartozó közösségi épületekben folyamatosan jelen vannak kollégáik, akik a betérő gyerekekkel, szülőkkel foglalkoznak, mentálhigiéniai tevékenységet is végeznek. A szétesett lakótelepi közösségek számára e terek közösségépítő potenciált jelentenek. Az avasi játszótér sajátossága, hogy az ott lakók számára a játszótér a „Málta”, oda mennek adományért, segítségért, azaz egyéb szociális tevékenységek is begyűrűztek a tevékenységébe.

¹¹ A szervezet bemutatását lásd. lentebb. Az alfejezet információ forrása Csehej Tamással, az MMSz Észak-magyarországi régió vezetőjével készített interjú.

¹² A módszertanról bővebben lásd: A Magyar Máltai Szeretetszolgálat „Játszva megelőzni” Játszótér – Játszóház programjának módszertani útmutatója, 2007. Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A Hangyaboly program keretében a máltai stáb tagjai légvárakkal vonultak ki különböző katasztrófhelyzetekhez, hogy szervezett játékkal segítsenek a gyerekeknek az események feldolgozásában, és egy időre tehermentesítsék a szüleiket. (Kullmann- Teller 2016)

A gyermekvédelem terén a következő lépés a MMSZ szerepvállalása volt a kistérségi gyerekesély programokban (GYEP). E programok a 33 leghátrányosabb kistérségben célozták és célozzák a nehezen elérhető kapacitások, szaktudás, szolgáltatások fejlesztését, bővítését, a helyi intézményrendszer szereplői közötti együttműködés ösztönzését és intézményeket működtetnek (Biztos Kezdet gyerekházak, közösségi szolgáltató házak, közösségi terek).¹³

Az MMSz 8 kistérségben, köztük az Abaúj-Hegyközi, Encsi és Bodrogi kistérségekben segítette a kistérségi pályázatok kialakítását, egyrészt helyzetfeltáró anyagok, az úgynevezett kistérségi tükrök elkészítésével, majd később a szakemberek képzésébe, a kistérségek közötti tapasztalatcserék segítségével, és az eredmények nyomán követésébe, értékelésébe kapcsolódott be. Az MMSz a program elején Mozgó Játsszóterekkel, azaz játszóbuszokkal járta a vidéket, mely buszoknak kettős funkciója volt. Egyrészt több csoportban zajló, több órás játéklehetőséget teremtett, akár 100 gyerek részére, amely szolgáltatásra nagy igény mutatkozott. Másrészt ezen alkalmakon a kistérségi animátorok és koordinátorok beszélgettek a helyi emberekkel, akikkel ily módon könnyebb volt informális, bizalmi kapcsolatot kialakítani és igényeiket jobban megismerni.

A GYEP programok most indulnak újra, az MMSz már 9 BAZ megyei járásban van jelen (a szerencsivel, szikszóival, ózdival, putnokival és mezőcsátival egészültek ki a korábbiak). Problémát jelent, hogy nem volt folytonosság a két program között, ami a közösségfejlesztő tevékenységeknél nagy károkat tud okozni. Amikor a bodrogi pályázatot készítették, voltak olyan települések, ahova nem került semmi, pedig fontos lett volna. Ilyen volt Pácin, ahova az MMSZ saját neve alatt benyújtott egy tanoda pályázatot, ami

¹³ A kistérségi gyerekesély programokat a Magyar Tudományos Akadémián belül működő Gyerekszegénység Elleni Programiroda dolgozta ki. A modellprogram a Szécsényi kistérségben zajlott 2006 és 2009 között. 2007-ben elfogadott, 25 évre szóló „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia alapjául szolgáló program országos kiterjesztése 2008-ban kezdődött meg. A kistérségi projektek szakmai-módszertani támogatásáért egy kiemelt kísérő program indult, melyben konzorciumi partnerek az EMET és az MMSz lettek.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

2013-óta a mai napig működik. Később „máltais” tanodák kezdtek, illetve kezdik meg működésüket Miskolc Lyukóvölgyben és Ózdon is.

2014 őszén Miskolcon elindult több helyen az un. „Jelenlét program”. Ez az elnevezés a telepi környezetben végzett settlement típusú munkára utal. A lyukóvölgyi¹⁴ közösségi ház üzemeltetése volt az első ilyen természetű tevékenység- a város komplex telep programjának fenntartási időszakában a közösségi ház működtetése keretében. A ház azóta helyet ad a tanodának és biztos kezdet gyerekháznak. Az Avason a „Megújulás program” keretében, a Számozott utcákban¹⁵ pedig a Szociális városrehabilitáció keretében van jelen az MMSz. Ez utóbbi helyen szintén biztos kezdet gyerekház működik és körvonalazódik az MMSz szociális lakásügynökségként való funkcionálása. A Számozott utcai szociális munkás besegít a Nyitott Ajtó Baptista Általános Iskolában, az iskolai szociális munkában- ahova a lyukósi (Lyukóvölgyben lakó) gyerekek többsége jár. A szintén most induló „Miskolci Foglalkoztatási Paktumban” is a MMSz a civil partner, közvetítő szerepet fognak betölteni a munkaügyi központ és a helyi lakosok között.

Az MMSz indított Miskolcon közfoglalkoztatási programot is, 10 munkavállalójuk van Lyukóvölgyben és 10 a Számozott utcákon. A közfoglalkoztatottak saját környezetüket tartják rendben, bontásokban, irodák, gyerekházak építésében segítettek, próbálták az illegális bontásokat megakadályozni, kiszedett nyílászárókat befalazni, hogy belülről ne kezdjék bontani a tetőszerkezetet. Fűnyírás, szemét szedés, a Lyukó patak tisztántartása még a feladatuk. A lyukóvölgyi programok nagy vitát generálnak. Ellenzők érve, hogy a telepeket fel kell számolni és nem komfortosabbá tenni. Amíg azonban ez nem történik meg, helye van a helyi szolgáltatások fejlesztésének.

„Azt szoktuk mondani, hogy az oviban, iskolában legjobban a szag szegregál, de a lyukói dombtetőre felvinni a vizet, szerezni tűzifát, hogy fel tudjam melegíteni, az egy napos meló...a Csillagponton a mosási lehetőséget tényleg használják az emberek” Ahhoz, hogy beutazzanak a városba vásárolni, két 300 ft-os buszjegyet kell venni, de ugyanezt kellett tenni, amíg nem volt helyben orvos. A példákat még folytathatnánk.

¹⁴ Lyukóvölgy Miskolc legnagyobb és növekvő telepe, 3-4000 lakosa van. Valaha hétvégi házas övezet volt. (Vass, 2015)

¹⁵ A Számozott utcák Miskolc egyik szegregátumát képezik, az utóbbi években zajló felszámolásuk jogi perekkel, tüntetésekkel terhes.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A „Szimfónia program” először Monoron, az MMSz tabáni telepének Jelenlét programjában indult. A Venezuelából importált módszer¹⁶ lényege, hogy komolyzenei oktatás révén a veszélyeztetett gyerekeket elterelik a bűnözéstől, utcai bandáktól. Az oktatás módszere is sajátos, ritmusos játékokkal, testi kifejezéssel kezdenek, majd hangszerrel kézben sokat énekelnek. Eleinte a hangszeren csak egy-egy hangot játszanak. A módszer fontos eleme a közösségi zenélés. Az eredeti módszerben a zenetanár tölt be többszörös szerepet, a magyar adaptációban egy szociális munkás segít csatlakozott a zenetanárhoz. Miskolcon két általános iskolában (Avas és Vasgyár), B.-A.-Z. megyében ezen kívül Felső- és Alsózsoltán, Szendrőládon indultak rövid, egy éves szimfónia projektek. Ezt követően 2012-ben megalakult a Szimfónia Alapítvány, ami művészeti iskola keretében folytatja a megkezdett programokat. Viszont a módszer valamelyest megváltozott, pl. a bekapcsolódott gyerekek száma nőtt, a szociális munkás szerepe megszűnt, az egy gyermekkel való foglalkozás intenzitása csökkent. Van, ahol megszűnt a program és egyetlen helyen, Szendrőládon folyik eredeti formájában tovább, amire az MMSz először központi keretéből biztosított forrást, majd sikerült egyéb külső forrásokat találni.

¹⁶ Az „El sistema” módszert 1975-ben Jose antonio Abreu venezueleai zenész és közgazdász dolgozta ki. A célja, hogy komolyzenei képzéssel a gyerekeket eltávolítsák a bűnözéstől, drogoktól, utcai bandáktól. Annak ellenére, hogy néhány gyerek később a világ komolyzenei piacára is eljutott, a programot szociális programként tartják számon, melynek eredménye a bűnözés drasztikus csökkenése. Mintegy 500 zenekar alakult az országban. A programot a kormány finanszírozza. Minden nap 4-8 órát zenélnek a gyerekek hétköznap, hétvégén pedig fellépések vannak. A tanár nem csak zenész, hanem un. CATS (citizen, artist, teacher, scholar), inspirálják a gyerekeket az élet minden területén.

A szülők bekapcsolódása többféleképpen történik, vannak szülői együttesek, foglalkozások szülők és kistestvérek számára, és az előadások közönségét is többségében a szülők adják. (Spirkóné, 2017) (<http://fundamusical.org.ve/nocleo0073.Vh7Shfntmko>)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPEVÁLLALÁSA

I.3. Reformátusok a gyermekvédelemben

I.3.1. Lórántffy Zsuzsanna Református Kismamaház¹⁷

A kismamaház születése egy másik születéssel kezdődött, amikor Gálné Ács Mária Judit világra hozta gyermekét, az orvos így köszönt el tőle: „De jó neked, hogy hazaviszed!” A kérdésre, hogy miért, az orvos elmondta, hogy a babák sorra ott maradnak. Ekkor jött a gondolat, hogy létre kellene hozni egy otthont. Fél évtizedes próbálkozás után, még a gyermekvédelmi törvény megszületése előtt sikerült végül, 1996-ban. Az intézmény jelentőségét mutatja, hogy a születő törvénybe beépítették a tapasztalataikat.

A kismamaházban minden családnak külön szobája van, 30 személy lakja, de a jelentkezés három-négyszeres. A lakók egy évig tartózkodhatnak itt, ami hat hónappal hosszabbítható meg. Az ország egész területéről fogadnak krízis helyzetben kerülteket. 18 év feletti anyák laknak itt gyermekeikkel, de olykor nagymamák unokákkal. A bent lakók kb. 40%-a cigány származású.

Az intézmény széles körű szociális gondoskodással, lelki gondozással, képessé tétellel próbálja segíteni a családok társadalomba való visszailleszkedését. Biztosítanak pszichológiai és egészségügyi tanácsadást, jogi segítségnyújtást, munkahely kereséséhez információkat nyújtanak, szabadidős programokat szerveznek. Megünneplik a születésnapokat, anyák napját és a nagy egyházi ünnepeket. Van nyári tábor, vannak kirándulások, kulturális programok. A kismamaház több református gyülekezettel kapcsolatban áll, akik szeretet -vendégségbe hívják a lakókat. Ezek szerepe azért különösen fontos, mert ha valaki felnőttként intézetbe kerül, az azt jelenti, hogy nincs befogadó közössége. Az, hogy fehér damaszt abrosszal várják őket, sütnek nekik, szeretettel fogadják őket, új élmény számukra és lehetőséget teremt a misszióra is.

A vallásos életet az alapoknál kell kezdeni, ezért un. „nasis” áhítatokat tartanak. *„Tiszták, őszinték, nincs rutin, nincsenek megrögzött szokások. Őszinte kérdéseik vannak, pl. Miért tette ezt Isten velem, ha van? Kérdések, válaszok, néha csend és sírás. A hitünk és a téma szentsége megmarad. Amikor közös főzőcske van, akkor is jönnek elő kérdések.”* Klasszikus, szabályos istentiszteleti alkalmak is vannak, pl. karácsonykor, illetve a kereszttelőkön. Jellemzően egymás gyermekeinek lesznek keresztszülei, a kapcsolat sokszor megmarad,

¹⁷ Az alfejezet forrásai a Gálné Ács Mária Judittal, a házvezetővel készített interjúk.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

barátságok szövődnek. Itt a kismamaházban gyakran megváltozik a hitük, tetteik, érdeklődésük és életfelfogásuk is az anyáknak. Az egyik kismama pl. így vallott: *„Nem is tudom, mi bajom van, nem káromkodok, nem haragszom a cigányokra. Kint utáltam őket, itt együtt élek velük.”*

A Lórántffy Zsuzsanna Református Kismamaházért Alapítvány 2004-ben és 2006-ban újabb ingatlanokat tudott vásárolni, melyben a Továbbléptető Programját tudja működtetni. Ebbe a programba olyan anyák kapcsolódhatnak, akik képesek az önálló életre, de szűkös anyagi forrásaik miatt nem tudnak albérletet fenntartani, illetve más lakhatási lehetőségük nincs. Négy család részére tudnak lakhatást biztosítani, akiknek nem kell lakbért fizetni, így tudnak takarékoskodni. CSOK-ra gyűjtenek, szociális bérlakást keresnek. Itt maximum öt évig tartózkodhatnak. A bekerülés feltétele munkaviszony megléte.

A kismamaház igyekszik számon tartani, hogy hová távoznak lakói. A 2014-es évben az intézményből távozók 24%-a rokonokhoz, ismerősökhöz költözött, korábbi lakhelyére 14%, másik anyaotthonba 6%, ismeretlen helyre 8%, kibékült élettársával, férjével 23%. Ezen kívül a továbbléptetőbe 2013-ban 4% költözött, önkormányzati bérlakást kapott 2007-ben 6%. (Rácz, 2016) *„Az utánkövetés nehéz. Ha az anya ezt az időszakot el akarja felejtetni, nem erőltetjük. De ha újra megjelenik, legalább tudjuk az előzményeket. Van, aki jó érzéssel gondol ránk, visszajön, beszámol. Pl. nemrég egy volt gyerek elhozta bemutatni a menyasszonyát.”*

Az intézményvezető mellett öt munkatárs dolgozik (szociális gondozó, lelki gondozó, mentálhigiénés, és két családgondozó, akiknek óvodai dadus és gyógypedagógiai asszisztens végzettségük van). A munkatársak körében a fluktuáció alacsony, csak az hagyja itt a munkahelyét, aki elköltözik vagy szülni megy. Önkéntesek a Lévay gimnáziumból járnak, ezen kívül a Vasárnapi Iskola szolgálattevői és a védőnők, akikkel korábban kapcsolatban álltak, visszajárnak. Önkéntes a jogász is, ugyanaz, aki még annak idején az alapítvány létrehozásában segédkezett. Ő Isten nevében önkéntes. A munkatársak hívők, az egyikük református presbiter, vannak baptisták is.

Működik a szociális szférán belül egy lelkeszi műhely, melynek az egyházi fenntartású intézményekben dolgozó lelkeszek a tagjai. Van egyházmegyéjük, kerületük, zsinatuk, szeretetszolgálati irodájuk. Szerveznek találkozókat, meghívnak előadókat, aktuális szakmai kérdésekkel foglalkoznak. Egy ilyen református szakmai továbbképzésen úgy fogalmazott az előadó, hogy a szociális szférában dolgozók a virág közepe.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Vannak szirmaik, melyek elszívják az energiát, de vannak gyökereik is, a hit, innen táplálkoznak. Kellenek azonban levelek is. Van, aki ad és van, aki elvesz és e kettő között egyensúlynak kell lennie. A munkatársakkal minden évben elmennek egy-két napra pihenni. Szeretnének szupervíziót, de nagyon drága, ráadásul sorozatban lenne értelme, nem egyszeri alkalommal. Egymás között azért megbeszélik a dolgokat. Egy időben járt a házba családterapeuta, akitől nem csak a lakók, hanem a munkatársak is kérhettek segítséget. Az intézményvezető igyekszik több lenni házvezető nőnél, a munkatársak lelki gondozója is egyben (maga lelkész végzettségű).

A működés forrásai a normatíván és térítési díjakon kívül a hazai és külföldi adományok, valamint a pályázati bevételek. A térítési díj nagysága az anyák jövedelmének 25 (két gyermek esetén 50) százaléka. A jövedelem leggyakrabban a gyest és a családi pótlékot jelenti, de szorgalmazták, hogy az anyák lehetőleg dolgozzanak. Jellemzően a Boschban, Simában tudnak munkához jutni.

A kismamaháznak szakmai partnerei a Családok Átmeneti Otthona Miskolcon, a védőnők, a rendőrség, a családsegítő, de fontos civil kapcsolataik is vannak, pl. a Kalán tanodákkal, a Holdam egyesülettel, illetve az Autista Alapítvánnyal. További terveik között szerepel egy szociális rehabilitációs gazdaság létrehozása, egy mintagazdaság, ami egyben tovább léptető ház is. Ide idősök csoportjai járhatnának ki és átadhatnák praktikus tudásukat az anyáknak beszélgetés, közös tevékenykedés közben.

II. Karitatív tevékenység

Az intézményesült karitatív tevékenység - szűk értelemben, azaz adományok gyűjtése és osztása - a katolikus egyházat jellemzi, több szervezet is létrejött ilyen jellegű **tevékenységekre**. A kérdőíves kutatásból kiderült, hogy a kérdezett lelkészek 92 %-a végez szolgálati helyén szociális segítő, illetve karitatív tevékenységet.

Több interjú alanyunk fogalmazta meg kételyeit, számolt be a karitatív tevékenységhez kapcsolódó negatívumokról, az adományok osztásakor fellépő konfliktusokról, így a körömi atya, balajti diakónus, a Páli Szent Vince társaság illetve a Karitás megyei vezetője is.

Ugyanakkor ez az a terep, ahova az átlag polgár a legkönnyebb be tud kapcsolódni, s hasznosnak érezheti magát. Gyakori, hogy adománygyűjtő és osztó akciókban való részt vétel az első lépése a társadalmi felelősségvállalásnak akár idős embereknél, akár diákoknál. Az adományozásnak a társadalmi szintű gazdaságosság megteremtésében, pazarlás és hulladék képződés csökkentésében is szerepe van. Műszaki eszközök, lakberendezési tárgyak, ruhák, játékok és könyvek jobb helyen is kiköthetnek, mint a szeméttelpeken.

Az is jellemző - miként látni fogjuk - hogy a karitatív szervezetek nem állnak meg az adomány gyűjtés és osztás szintjén, szolgáltatásokat, akár intézményeket szerveznek az észlelt szükségletek kielégítésére. (A karitatív tevékenység tág értelemben széles körű segítő tevékenységet jelenthet.) A különböző szervezetek együttműködésével hatékonyabbá tehető az adományozás, mely keretében a gyermekvédelmi és egyéb intézmények fordulnak az adomány osztókhoz, ismerve, hogy milyen típusú adomány tárgy jelenti az igazi segítséget. Ahogy meg is fogalmazza egy interjú alanyunk: *„Én a célzott adományozásban hiszek, olyan adományt adjunk, amit igazán tud használni, legyen megvizsgálva, mi az igazi segítség.”*

Azon túl, hogy az adomány tárgya adekvát legyen, fontos az adományozás módjának és céljának gondos megválasztása is. Ennek illusztrálására álljon itt egy idézet a megyei református cigány missziós referenstől: *„A missziói alapelvek egyike, hogy nem segítünk. A segítkezés megerősíti a segítkezési létet. Abban hiszünk, hogy mindenki képes magáért valamit tenni, és azt a valamit Neki meg kell tenni, és az egy csereérték.... Nincs*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

ingyen semmi, ez egy nagyon fontos történet. Mert az olcsó. Krumplit hoztak nekünk adományba, hogy osszuk szét, nem osztottuk szét. Meghirdettük a falutakarítást a fiataljainknak. És akkor nagy zsákokkal, gumikesztyűvel, kitakarították a falut: zsák szeméért a zsák krumpli. És egy kislány mondta is – ez volt a kulcsmondat -, hogy nem azért kaptam, mert cigány vagyok, hanem mert dolgoztam érte.”

II.1. Magyar Máltai Szeretetszolgálat

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat¹⁸ (MMSz) 1989-ben alakult. Eleinte teljesen önkéntes alapon csoportok szerveződtek, akik a klasszikus karitatív tevékenységnek szentelték tevékenységüket, azaz adománygyűjtés és osztás volt fő feladatuk. Ezek a csoportok friss nyugdíjasokból álltak, a helyi közösségek véleményformáló tagjainak részt vételével, illetve mindegyik csoportnak volt egy lelki vezetője a katolikus egyházból. Jelen pillanatban Észak-Magyarországon 16 csoport működik, BAZ megyében 8, azonban a csoportok folyamatosan kopnak el, mert új tagok nincsenek, a régiek pedig már 70 év felett járnak. Néhány helyen, mint Ózd vagy Tállya, meg is szűntek a csoportok, máshol stagnálnak.

Néhány településen, különösen városokban kielégítetlen szükségleteket azonosítottak a csoportok -különös tekintettel arra, hogy ez még az 1993-as szociális törvény megszületése előtt történt. Az MMSz jelmondata a hitvédelem valamint a szegények szolgálata és segítése, és ennek jegyében a csoportok tudomásul vették a felelősség vállalás igényét és elkezdtek laikus segítőként dolgozni. Pl., ha egy településen hajléktalant találtak, akkor azt próbálták ellátni ruhával, valamilyen rendszerességgel élelmiszert biztosítottak számára. Ahol fogyatékosok voltak nagyobb

¹⁸ A Magyar Máltai Szeretetszolgálat a **900 éves múltra visszatekintő Szuverén Máltai Lovagrend** magyarországi segélyszervezete, **1928-ban alakult** a Magyarországi Máltai Lovagok Szövetsége. 1945 után magyarországi tevékenységük ellehetetlenült, az emigrációba kényszerült rendtagok csak 1996-ban helyezték vissza székhelyüket Budára. A Németországban élő, de Magyarországon született **Csilla von Boeselager** bárónő a 80-as évek végén kezdett adománygyűjtésbe, Magyarországon pedig kereste azt a helyet, illetve személyt, aki az adományokat képes eljuttatni a rászorulókhöz. Kozma Imre atya személyében találta meg. 1988 decemberében Németországban létrejött az Ungarischer Malteser Caritasdienst szervezet, majd 1989-ben megalakult a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület, melyet a Fővárosi Bíróság 10-es sorszámmal vett nyilvántartásba. Első akcióik egyike a kelet-német menekültek befogadása volt, a menekülttábor megnyitásának napját a Befogadás napjaként ünnepeljük. (<http://www.maltai.hu/mmsztortenete>)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

számban, ott azokat igyekeztek ellátni. Ezen tevékenységek mellé jöttek létre az első „máltais” intézmények. Az 1993-as törvényt követően Miskolcon született az első hajléktalan ellátó intézmény, egy átmeneti szálló és ma már működik diszpécser központ, népkonyha és utcai gondozó szolgálat is. Tokajban fogyatékosok nappali ellátása és támogató szolgálat indult, Sátoraljaújhelyen egy népkonyha szerű intézmény, amely később kiegészült éjjeli menedékhellyel és utcai gondozó szolgálattal. Mezőkövesden hajléktalanok nappali melegedője és éjjeli menedékhely jött létre.

Jellemző, hogy ahol intézmény is létrejött, ott stabilan tudnak működni a csoportok, hiszen egy épületben vannak velük, nem kell a rezsire költeni, elég az adományozásra fókuszálniuk. Az intézmények további előnye, hogy az intézményi dolgozók is beszállnak a tevékenységbe.

Vannak olyan települések is, ahol ugyan nincs intézmény, mégis jól működnek a csoportok. Ilyenek Szikszó és Kazincbarcika. Ezeken a helyeken jól csatornázzák be az ifjúságot. Különösképp így van ez a közösségszolgálat kötelező bevezetése óta.¹⁹ A siker záloga a csoportvezető személyisége. Ha van hova megérkezni a diákoknak és jól érzik magukat, vissza fognak menni. Szép epizód az MMSz sárospataki történetében az a néhány év, amikor két gimnázium fiataljai kapcsolódtak be saját kezdeményezésükre az önkéntes munkába. Miután ez a csapat leérettségizett, nem lett utánpótlás, illetve a csoportvezetőjük is más helyre került dolgozni az MMSz-en belül.

¹⁹ 2016-tól kötelező az érettségihez 50 óra közösségi szolgálatot végezni. Ez szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek közt folytatott, anyagi érdektől független egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása. (A Köznevelési törvény és annak végrehajtási rendelete tartalmazza a szabályokat)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

II.2. Katolikus Karitás- Caritas Hungarica²⁰

Az MKPKP a rendszerváltás után újjászervezte a Karitást,²¹ melyet 1991-ben jegyezték be és 1995-re vált országos hálózattá. 1996-ban már 590 plébániai karitás csoportban 6141 önkéntes tevékenykedett. A szociális törvény megszületés után a Katolikus Karitás saját szociális és egészségügyi intézményeket hozott létre és bekapcsolódott nemzetközi segélyakciókba (pl. Sri Lanka, Haiti). (<http://karitasz.hu/rolunk/tortenetunk>) B.-A.-Z. megyében a görögkatolikus gyermekvédelmi rendszer kiépítését az egyházmegye karitása végezte.

Minden egyházközségben működik egy karitás csoport, bár van, ahol azt a pap és a segítője alkotja. Központi és helyi programok zajlanak a Karításban, melyek olykor részben átfedik egymást. Például az MKPK meghirdeti a nagybőjti és karácsonyi tartós élelmiszergyűjtést, ami aztán minden parókián és templomban folyik. Az egyházmegyék a központi Karitástól kapott javak szétosztásában is segítenek, ilyenek pl. a kályhák, DM-es penlekák.

Az adománygyűjtés sokféleképpen történik. Ha meghal valaki és a hozzátartozók felajánlják a hagyaték egy részét, akkor a Karitás azt szervezi meg, hogy az egyes tárgyak eljussanak a megfelelő helyre. Vannak állandó adományozó partnerek, mint a Nyíregyházi Sütőipari kft, vagy a Magyar Élelmiszerbank Egyesület. A kazincbarcikai Tescóból a hét minden napján önkéntesek a parókus koordinálásával 250-300 kg súlyú pékárut osztanak szét, ami 150-160 családot érint.

Mind a megyei Karitás vezetője, mind a karitás csoportok vezetői kapnak megkereséseket e-mailben, telefonon és személyesen. E kutatás során több interjú alanyunk is beszámolt a Karitással való együttműködésről (pl. Lehetőségek iskolája, a balajti diakónus, a mezőkeresztesi gyermekotthon).

²⁰ Az alfejezet információi Ft Pál Miklós, egyházmegyei karitás központ igazgatóval készült interjún alapulnak.

²¹ 1897-ben Lorenz Werthmann alapította meg a Caritas verband für das katholische Deutschlandot azzal a céllal, hogy a jószándékú segítő emberek önkéntes segítő munkáját szervezett keretek közé foglalja és hatékonyabbá tegye. Hamarosan egész Európában létrejöttek az országos szervezetek, Magyarországon 1914-ben. A kommunizmus éveit államosították a karitás intézményeit, a szervezeteit felszámolták és a betegápoló rendeket eltávolították. Az egyházközségi karitások a Rózsafüzér társulat leple alatt működtek tovább. (<http://karitasz.hu/rolunk/tortenetunk>)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

II.3. Páli Szent Vince Társaság²²

Magyarország 1993-ban lett (újra) tagja a Páli Szent Vince Szeretetszolgálatnak, ekkor alakult ugyanis barátokból és ismerősekből az első konferencia (csoport) Miskolcon, az Árpád-házi Szent Erzsébet néven. A megalakulás szomorú előzménye volt, hogy Házy Józsefné gyermekével elzarándokolt Lourdes-ba, hogy a Szűzanya segítségét kérjék a fiú gyógyulásához. Itt találkoztak vincés önkéntesekkel. A fiú halálakor, teljesítve annak kívánságát, megszervezte hazánkban is a szeretetszolgálatot. Mára 13 konferencia működik, több ezek közül BAZ megyében (Alsózsoltca, Szendrő és Miskolc). Kétszáz tagot számlálnak. Mindenhol a helyi konferenciák döntenek el, hogy náluk milyen segítségre van leginkább szükség. Közös jellemző a betegek látogatása és az idős és magányos emberek testi-lelki segítése. (<http://paliszentvincszeretetszolgalat.hu/index.php/rolunk/18062>).

A konferenciák mindenhol együttműködnek a helyi plébániákkal és évente három-négy alkalommal találkoznak közös imapon is a vincés családok. Ezeknek az eseményeknek nagyon nagy szerepük van abban, hogy „az önkéntesek ne éjjenek ki, legyenek felvértezve lelki erővel.”

A miskolci csoportok legfőbb tevékenysége, hogy adományokat gyűjtenek plébániák, vállalkozók és kereskedők segítségével és szétosztják azokat a rászorulóknak között. Az ún. ügyeleti napokon, keddenként a nők és családok, csütörtökönként a férfiak mehetnek adományért. E napok közös imával kezdődnek, teát és zsíros kenyeret is kapnak a betérők és a konkrét segítségen kívül elbeszélgetnek velük. Egy-egy alkalommal 50-60 ember keresi fel a szeretetszolgálatot. Van mosási és zuhanyozási lehetőség, télen pedig a melegedő egész nap nyitva van. Gyerektáborokat és időnként kézműves foglalkozásokat szerveznek, illetve működtetnek jogsegély szolgálatot is. Ez utóbbira nagy szükség mutatkozik, az ügyfelek nem értik a jogrendszer működését. Van, akit a munkaügyi központba kísértek el, vannak, akiket a végrehajtástól mentettek meg, többeket becsatornáztak a közmunka programokba. Támogatják továbbá a mozgássérült gyermekeket, hangszereket vásároltak számukra és terápiás zeneoktatásukat finanszírozzák. Minden évben jótekonysági hangversenyt szerveznek javukra

²² Az alfejezet külön nem hivatkozott információi és idézetei a Dr. Nagy Katalinnal, a szeretetszolgálat elnökével készített interjúból származnak.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

és a gyermeknapon vendégül látják őket. Támogatják a Tüskevár óvoda Down szindrómás gyermekeinek családjait is.

Interjúalanyunk mesélt a nehézségekről, amivel munkájuk jár. *„A lecsúszott emberek nehezen kezelhetők, főleg az ital miatt. Volt, hogy odapisiltek a melegező helységbe, pedig van wc.”* Egy alapvetően adomány-gyűjtő és osztó szervezet nem tud a kapcsolódó problémákkal - mint a szenvedély betegség-mit kezdeni. Ha már ilyen élethelyzetbe került a kliens, valóban csak tűzoltásról, felszíni, pillanatnyi segítségről lehet szó. *„Nagy türelem és kitartás kell... Van, aki például elmegy dolgozni, de a fizetéséből levonják tartozásait, amit a segélyből nem vonnak, így még kevesebbet fog hazavinni. Így nem is érdemes dolgoznia.”* Ez az idézet a szélmalomharcra utal, de vannak más nehézségek is. *„Szaporodik a luxus szegénység is. Az egyik nap szép ruhákat kapnak, a következőn megint koszosan jönnek, újra kérné. Vagy előfordul, hogy a könyveket, bútorokat eltűzelik...”* ezek a jelenségek azonban további problémákra utalnak, így a téli tüzelő kérdésének megoldatlanságára vagy a mosás nehézségeire. A vincés központban van mosási lehetőség, de ritkán élnek vele az érintettek. Ennek oka lehet az is, hogy a legtöbben nem a közelben laknak, nagy hercehurca lenne a szennyest, majd a tiszta ruhát rendszeresen ide-oda utaztatni.

„Gyakran hazudnak. Például valakinek leégett Lyukóban a háza, s utána sokan ugyanezzel az indokkal jöttek.” Ez a jelenség azzal függ össze, hogy *„elő kell adni egy történetet”*. Ha a kliens *„rászokott”* az adományokért járkálásra, és már nem tud saját életéből új történetet elmesélni, kölcsönözni fog a környezetétől.

A vincés ügyfelek között alig van cigány származású, ami pedig azt jelzi, hogy a mélyszegénység nem kizárólag a cigányságot érinti.

Ennek a szervezetnek is gondot okoz a fiatalítás. Egy-két éve sokat hirdették, hogy önkénteseket keresnek, s akkor megjelent néhány fiatal, akik azonban később lemorzsolódtak. Jelenlegi önkénteseik jellemzően kis pénzből élő nyugdíjasok, nagy részben maguk is rászorulóak.

Alapszabály szerint végezhetnek vállalkozási tevékenységet és szeretnének egy adomány boltot nyitni, hiszen sokszor kerülnek hozzájuk olyan dolgok, amiket adományba nem lehet adni (pl. estélyi ruhák). Eddig azonban nem sikerült még beszerezni a szükséges engedélyeket.

III. Idősellátás

Miképp a bevezetőben említettük, az idősellátásban azonos súllyal van jelen a római katolikus és a református egyház. A görögkatolikusok egyetlen ápolást, gondozást nyújtó intézményt működtetnek, ezen kívül az alapellátás keretében 15 egyházközségben van házi segítségnyújtás, idősek klubja (nappali ellátás), szociális étkeztetés, vagy ezek közül valamelyik.

A római katolikus intézmények az Idősek Napközi Otthona Ózdon, a Katolikus Szeretetszolgálat Szeretetőthona Hejácén, a Szent Anna Szeretetőthon Sátoraljaújhelyen, a Bethánia Szeretetőthon Szikszón (a Szociális Misszió Társulat Farkas Edit Szeretetőthon részeként) és a Máltai Idősek Otthona és Ápolási Otthon Miskolcon.

A református fenntartású intézmények a Béthel Református Szeretetőthon Nemesbikken, a Nikodémus Idősek Otthona Tiszaújvárosban, a Tiszáninneni Református Egyházkerület Böcsi Idősek Otthona, valamint a Tiszáninneni Református Egyházkerület Diakóniai Központja. Ez utóbbi 420 idős ember házi segítségnyújtását biztosítja Miskolcon és agglomerációs körzetében (19 településen). Ezen kívül szervezetileg egy intézményt képez a később bemutatandó fogyatékosok ellátásával foglalkozó MÁON-nal, valamint a Böcsi Idősek Otthonával. A MÁON vezetője elmondta, hogy nagy könnyebbség számukra, hogy a Diakóniai központ foglalkozik a könyveléssel, munkaüggyel és szakmai felügyelettel, így a szakmai munkára koncentrálhatnak.

A Böcsi Idősek Otthonát²³ 10 éve alapították és 2011-ben került egyházi kezelésbe. Az épület új, modern, tiszta, rendezett kertje és környezete van. Az otthonban 2-3 ágyas szobák találhatók, melyekhez fürdőszoba tartozik. Az intézménynek 60 lakója és 30 munkatársa van. A lakók átlagos életkora 81 év, tízen 90 év felettiek. A várakozók száma egyre növekszik, jelenleg 72 fő, legnagyobb részük súlyos demens állapotú. A lakók elméletileg

²³ Az intézményre vonatkozó információk és idézetek forrása a Kovács Katalinnal (az intézmény vezetőjével) készített interjú.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

117.900 ft térítési díjat fizetnek, és amennyiben ők nem tudják ezt megfizetni, a gyermekeik kötelezhetőek a hiányzó összeg pótlására. Ha pedig a leszármazottak sem tudnak fizetni, a lakók jövedelmének 80%-a vonható le. Pillanatnyilag a lakók hatoda esetében történik ez utóbbi, - van, akinek mindössze havi 30 ezer ft a jövedelme. A felvételt nem az anyagi helyzet, hanem a rászorultság határozza meg: a négy órát meghaladó gondozási szükséglet. Az igénybevétel önkéntes, kérelem alapján történik.

A bent lakók teljes körű ellátást kapnak, a lakhatáson kívül a ruházat és ágynemű tisztán tartását, egészségügyi és háziiorvosi ellátást, gyógyászati segédeszközöket, alapgyógyszereket, inkontinencia ellátást, mentálhigiénés szolgáltatást, szakápolást, napi ötszöri étkezést biztosítanak számukra és van diétás szolgálat is. Amennyiben szakorvosi ellátás szükséges, az intézmény a szállítást biztosítja. 40 fő kerekesszékes ellátásra szorul az otthon lakói közül. Az intézményben különféle foglalkozások vannak, mint kézimunka szakkör, szellemi játékok, tv, napi torna. Minden nap áhítattal kezdődik, vasárnap pedig felekezetenként külön istentiszteletek vannak. A bócsi tiszteletes Biblia órákat tart, és a betegeteket is rendszeresen látogatja.

Az intézmény vezetője szerint az egyházi fenntartású intézmények előnye, hogy azokban az emberek jobban odafigyelnek egymásra, a kisebb nézeteltéréseket békésen rendezik. Újabban náluk a bérfeszültség okoz gondot, mely abból ered, hogy a minimálbér emelkedése miatt a pályakezdők és az idősebb, tapasztaltabb kollégák bére megközelítőleg azonos. Gond az is, hogy sok a beteg lakó, akiket nem ápolók, hanem szociális gondozók látnak el, ami nagy felelősséget és fizikai megterhelést ró rájuk. A demensekkel való foglalkozás a dolgozók szellemi kifáradását okozza.

A bent lakókat családtagjaik rendszeresen látogatják, sőt, a látogatók azokkal is törődnek, akiknek nincs családja, s így látogatója sem.

Az idősek otthona széleskörű társadalmi kapcsolatokkal rendelkezik. A működtető egyház képviselői rendszeresen látogatják az időseket, de a társegyházakkal is jó a kapcsolat. A helyi gyülekezet és a nőegylet rendszeres vendég az otthonban. Nyugdíjas klubok, hagyományőrző egyesületek rendszeresen programokat biztosítanak az ellátottaknak. Iskolások is besegítenek, felolvasnak az idős embereknek, műsorokat adnak.

A helyi önkormányzat az épület és a környezet rendben tartásával, ajándékokkal, közfoglalkoztatottak bevonásával is támogatja az otthont és erkölcsileg is, pl. a dolgozók ajándék utalványban részesülnek. Ahogy az intézmény vezetője megfogalmazta: „Az önkormányzat gondoskodásában

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

sajátjának tekinti az intézményt.” Más települések önkormányzatai (Bükkzsérc, Alsózsolca, Felsőzsolca) természetbeni támogatásokkal segítenek, édességekkel, növényekkel, stb. Olykor a beszállítók is támogatják az otthont.

Az intézmény finanszírozását saját forrással tudják kiegészíteni, mivel a 300 adagos konyhájuk más intézmények ellátását is biztosítja. Ezen kívül saját alapítványuk az Idősekért Bőcs Alapítvány, valamint a Szociális Szövetkezet Alapítvány is hozzájárul az időotthon munkájához.

Az elmondottak tükrében nem csoda hát, hogy a minden évben elvégzett elégedettségi vizsgálat eredményei szerint mind a lakók, mind a hozzátartozók rendkívül elégedettek az intézménnyel.

IV. Fogytékosok ellátása

Fogyatékosok ellátásával szinte csak a református egyház foglalkozik, melynek három intézménye is van ezen a területen. A "Fészek" Fogyatékosok Református Ápoló-Gondozó Otthona Sajósenyén, a Dóczi Antal Református Szeretetotthon Ózdon (ez támogatott lakhatást biztosít) és a MÁON Református Szeretetotthon Miskolcon. Rajtuk kívül -miként említettük- az MMSz-nek Tokajban van fogyatékosokat ellátó intézménye, illetve a görögkatolikus egyház által szervezett nappali ellátásban fogyatékosok is részesülhetnek.

Kutatásunk során a MÁON Református Szeretetotthont²⁴ látogattuk meg, melyet a Békesség háza Alapítvány hozott létre 1996-ban. Magát az alapítványt 18 érintett, illetve érzékeny család alapította. A szellemi fogyatékosok nappali ellátására több okból is szükség mutatkozott annak idején. Egyrészt nem minden fiatal fogyatékos tudtak iskolák felvenni, illetve az iskolából kikerülve nem volt hely, ahova járni tudtak volna. Az anyák tehermentesítése is fontos szempont volt, hogy tudjanak bevásárolni, „kicsit élni”.

²⁴ Az alfejezet információinak és idézeteinek forrása Gubányi Katalinnal, az intézmény vezetőjével készített interjú.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Először tehát a nappali ellátás alakult meg, s később, 2001-től a bentlakásos intézmény is. Az önkormányzattal az alapítvány ellátási szerződést kötött, eleinte az épület is az önkormányzat tulajdonában állt. 2002-ben vette át a TIREK a fenntartást és az épületet is. 2003 óta teljes létszámmal működnek, ami 20 bent lakót és 20 nappali ellátottat jelent. A bentlakásos helyekre hosszú várólista van, dupla ennyire is lenne igény. A nappali ellátottak nem mind miskolciak, Harsányból, Ongárról, Gesztelyről, Felsőzsolcáról is hordják be őket a szülők vagy a támogató szolgálat. *„Az intézmény állami normatívából működik, másképp nem is lehetne, mert az érintett családok kis jövedelműek, hiszen gyakran a sérült gyerek ellátása miatt nem tudnak dolgozni. Meg is szoktuk kapni a hivatalktól, hogy alacsony a térítési díjunk, de többet úgysem tudnának befizetni. A jövedelem 80%-ánál többet nem is kérhetünk.”*

A lakók életkori összetétele vegyes, amire a szakmai vezető törekszik is, hogy ne egyszerre öregedjenek meg. 24 éves a legfiatalabb és 69 a legidősebb. Általában nem élnek ilyen sokáig a kliensek, ugyanis a fogyatékoság mellett gyakran több járulékos betegséggel rendelkeznek, gyakori az epilepszia és a rák a körükben. Ráadásul a sok gyógyszer, amit beszednek, gyakran elnyomja a fájdalmakat és későn derülnek ki a súlyos betegségek. Az intézmény dolgozói igyekeznek ennek elébe menni, sokat járnak orvoshoz.

A fogyatékos emberek számára az állandóság nagyon fontos, ezért a napirend konkrét, precíz, s így a biztonságérzet növekszik. Reggel felkelnek, reggeliznek, reggeli tornáznak. Ez utóbbit ma már maguknak tartják, mert két fiatal megtanulta. Ezt követően napkezdő csendességet tartanak. Nem bibliai, de ahhoz közeli néhány gondolatot felolvasnak és énekelnek. Ez az esemény közösségfejlesztő és feszültség oldó, a szöveg- és dallamtanulás pedig fejlesztő hatású. Mindig megbeszélik, hogy aznap kinek, mi lesz a feladata, és hogy milyen műhely, foglalkozás lesz. Szoktak kerámiázni, gyertyát önteni, gipsszel, dekopázzsal dolgozni.

Az intézményben működik egy dráma csoport, ami a világ felé való megmutakozásban (is) nagyon fontos. Sok helyre elhívják őket, városi, egyházi ünnepekre, egyházi és világi középiskolákba, bejárták az egész országot. Mivel a legtöbb szellemi fogyatékos embernek nehezen érthető a beszéde, a darabokban többnyire nem beszélgetik a szereplőket, hanem az egyik kolléga a narrátor és zenei aláfestés van. Amit egyébként nem tudnak megfogalmazni a fogyatékosok, azt kifejezik mozgással, a testükkel.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az előadások (és az ezekre való felkészülés) az önkifejezés egy formáját jelentik a részt vevők számára. Ezen kívül ezek az emberek mindig azt hallották életükben, hogy nem jók semmiben, nem ment nekik semmi. Nagy sikerélményt ad számukra, amikor 2-300 diák állva tapsol az előadás végén. A diákok számára pedig ezek az alkalmak egy nagyon jó érzékenyítési lehetőséget teremtenek.

A színdarabokat a munkatársak keresik, illetve találkoznak velük. Ritka, hogy eredeti formájában megőrizték azokat, általában 20-25 perces a leghosszabb előadás. Van, ami keresztény töltetű, arról szól, hogy hogyan szeressük egymást, hogyan figyeljünk oda a másakra. Van, ami halálról, elválásról szól, van cirkuszi mutatvány. Egyik kedvencük az „Értékes vagy”. Ez a darab Max Lucado meséjén alapul. A foltmanók egymás jó és rossz tetteiért és tulajdonságaiért csillagokat és szürke foltokat aggatnak egymásra. Ugyanakkor alkotójuk, a mester, olyannak szereti őket amilyenek, és aki ezt megérti, arról lehullanak a szürke foltok. Ezt a darabot úgy kezdték feldolgozni a dráma csoportban, hogy számba vették, hogy kinek, milyen jó és rossz tulajdonságai vannak. Ennek hatására elkezdtek kicsit pozitívak lenni, figyelni a jó dolgokra. Több mint százszor előadták már.

Visszatérve a napirendre, ebéd után csendes pihenő van, majd jönnek az önkéntesek, beosztás szerint. Leginkább a Léway és Jezsuita Gimnáziumokból, de van, aki a munkája mellett jár ide. A Cserkész szövetségtől egy pályázat keretében érkeztek, a Kossuth Gimnázium pedagógiai asszisztens képzésén és a Miskolci Egyetem Szociológiai intézetének szociális munkás képzésén gyakorlati helyként van jelen az intézmény. Az önkéntesek a szabad foglalkozásokba kapcsolódnak be. Le kell a fogyatékosok mellé ülni, motiválni őket. Együtt csocsóznak, ping-pongoznak, nyitogatják a világukat. Van, aki behozza a gitárját, kifesti a lányok körmét, vagy épp az intézmény felújításban segít. Előfordult, hogy elvittek focimeccsre két fiattal. Több mint 100 önkéntes megfordult már az intézményben. A szellemi fogyatékos embereknél felnőtt korban a szinten tartás a fontos, fejleszteni már ritkán tudnak ilyenkor. Az intézményben törekszenek arra, hogy klienseik minél teljesebb emberi létet élhessenek meg. Két fiataljuk védett munkahelyen dolgozik, az egyik a Juvitánál, a másik a Vargahegyen az Autista Alapítványnál. Az intézménybe tett látogatásunk alkalmával szép idő volt, a lakók a kertben gereblyéztek, mindenki egy-egy segítővel. A „kapus” is egy kliens volt, kulccsal nyitotta, zárta az ajtókat, ügyesen útba igazított, ráérő idejében karikákat színezgetett.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A MÁON-nak 15 főállású alkalmazottja van, a törvény előírása szerinti végzettségekkel. A munkatársak felvételénél az emberség a döntő és a szakmaiság, nem a vallási hovatartozás. Az, hogy hívő legyen a jelentkező, fontos, és a felekezeti hovatartozást is megkérdezik, de csak azért, hogy megtudják, a daltanuláshoz számíthatnak-e majd rá. (Az ellátottak, illetve családjaik esetén ezek a kérdések nem relevánsak.) Legalább öt további munkatársra lenne szükség, de nincs rá forrás. Mint ahogy szupervízióra, tanulmány utakra sem, amit pedig nagyon hasznosnak találnának. A korábbi években erre rendelkezésre álltak legalább pályázati források, most már nincsenek azok sem. Tehát a forráshiány a kedvezőtlen tendencia az intézmény életében.

Az elmúlt évben felújították az épületet az alapítvány pénzéből, ebben az évben energetikai felújítás fog megvalósulni pályázati forrásból. Sok kapcsolatuk van önkormányzati és alapítványi intézményekkel. Változó, hogy e kapcsolatok mire irányulnak, de főképp szakmai tapasztalat cserére, egymás rendezvényeire való ellátogatásra. Részt vesznek a fogyatékosügyi szakmai műhely munkájában. Kialakult egy munkamegosztás a Csilla bárónő Szeretetotthonnal, ami a súlyos eseteket veszi fel, míg a MÁON a középsúlyos értelmi fogyatékosokat- vannak persze határmezsgyék. *„Kis intézmény vagyunk, de ez a tendencia, a családmódel. Ez a bent lakó 20 fő az a lépték, amit át lehet látni. De azért nehéz is, mert egymás körül forgunk. És volt olyan ellátottunk, aki gyerek kora óta nagy intézményekben élt, el is tanácsoltuk és nagyobb intézményben jobban megtalálta a helyét.”*

V. Börtön pasztoráció²⁵

Az ország összes büntetés-végrehajtási intézetében van egy státusz szerinti lelkész. A püspöki kar és a felekezetek elosztották egymás között ezeket a helyeket, 17 helyet kaptak a római katolikusok, 2-öt a görögkatolikusok, 11-et a reformátusok, 4-et az evangélikusok és 1-et a zsidók (ez utóbbi országos hatáskörű). Ezen kívül az intézményekben vannak úgynevezett külsős, bejáró lelki gondozók. Miskolc esetében görögkatolikus a státusz szerinti lelkész, aki mindkét intézmény feladatait ellátja (a Fazekas utcai előzetes ház és a fiataalkorúak bv intézete). 15 jellemzően heti rendszerességgel bejáró külsős lelkigondozó van (Jehova tanúi, evangélikus börtön misszió, üdvhadsereg, református, stb.). Arra is van lehetőség, hogy a saját, otthoni lelkészét behívja egyéni lelkigondozásra a fogvatartott.

A lelkigondozók között nagyon jó a kapcsolat, együttműködés, mint ahogy az orvossal és pszichológussal is. A foglalkozásokat a börtön kápolnájában tartják, melyre három püspök adta össze a pénzt, 2011-ben együtt szentelték fel. Egyéni lelkigondozás és csoportfoglalkozások zajlanak a börtön pasztoráció keretében és vasárnaponként van liturgia. Az ünnepeket megtartják az ünnepi rendnek megfelelően. Ezek közül jobban előtérben az egyéni foglalkozás van. Ha ugyanis bekerül valaki az intézetbe, nem bízik meg senkiben, folyik a nyomozás. A lelkész nem is szokta megkérdezni, hogy mit követett el az illető, lépéseket kell tennie, hogyha a másik igényli, megismerje, megbízzon benne. És persze a lelkész is meg akarja látni, hogy annak az embernek valóban segítséget fog-e jelenteni, hogy kapcsolatba kerülnek egymással. Sokszor előjön látogató csoportoknál is, benn levőknél is a gyónási titok kérdése. Természetesen nagyon sok információ eljut a lelkészhez, amit nem árul el. Ezt a vezetés és mindenki tiszteletben tartja, magától értetődő.

A fogvatartottak több mint 10%-a kapcsolódik be a vallási tevékenységekbe, tehát valamivel nagyobb az arányuk, mint a szabad életben a templomba járók aránya. A nehéz helyzet a legerősebb motiváló tényező. *„A börtönben nagyon sok idő van gondolkodni, be vannak zárva. Van, amikor alszanak nappal is, nem mindenki dolgozik, és éjszaka felvan. És van egy olyan része a lelki világának, amit saját magával kell megküzdeni. Sok mindent megbeszélhet mással, kapcsolattartók vannak, szeretteik vannak, de vívódnak,*

²⁵ Az alfejezet információinak és idézeteinek forrása a Lipták Pál börtön lelkésszel készült interjú.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

örlődnek. Erre nagyon sok idő van. Ezért van, hogy segítséget kérnek és Isten felé is fordulnak.” Előfordul az is a börtönben, hogy azért megy a foglalkozásokra valaki, hogy haverral beszéljen, üzleteljen, ezért fontos, hogy a lelkész ne hagyja magát megvezetni. Emiatt ez a szolgálat kezdőknek nem való, Lipták Pál is korábban 22 évig egyházközségben volt parókus.

A fogvatartottak többsége korábban semmilyen lelki életet nem gyakorolt. A cigány származásúak (akik nagy arányban vannak jelen a miskolci intézetekben) hitére jellemző, hogy sok babonáság, tévtanítás keveredik rendes vallásos alapokkal. A lelkész ezeket nyitottan kezeli. Például házszentelés időszakában a lelkész meg szokta szentelni a zárkákat szentelt vízzel, de azt szokták tőle kérni, hogy külön szentelje meg a tárgyakat is, takarót, párnát, matracot. Szokott beadni szentelt vizet inni is, ettől megnyugodnak picit. Vagy: *„Van olyan, hogy azt mondja valaki, hogy meg vagyok rontva, azért kerültem ide. Anyám elment a jósnőhöz és mondta, hogy meg vagyok rontva. Semmi gond, mondom, ha Ön hisz benne, én le tudom venni a rontást. Kiűzöm a sátánt. Nekünk van a keresztelésben egy sátán kiűzésére szóló imádság. Gyertyákat gyújtok, és azt elmondom neki.”*

A fiatalkorúaknál külön nehézséget okoz, hogy nagyon hat rájuk a médiának egy negatív szerepe, a Sátán, a gonosz működésével kapcsolatban. Rengeteg film van, amiben a Sátán, mint egy földöntúli hatalom, az embert az akarata nélkül is tudja irányítani. És sokan azt mondják, hogy sátánisták, azt akarják, hogy olyan hatalmuk legyen, mint a Sátánnak, hogy bosszút tudjanak állni.

„A fiatalokkal sokkal nehezebb. Szabad döntés alapján van vallásgyakorlás egy totális intézményben, ahol minden szabályozott, mindennek rendje van. A felnőtteknek van az életre egy olyan rálátásuk, hogy el tudják dönteni, hogy akarják-e. A fiataloknak most formálódik a személyisége, hátrányos helyzetűek, sokan azt se tudják, hogy mi a vallás, hogy van lelkük és szellemük. A legmélyebb alapokról kell kezdeni, amikor felajánljuk. Némi motivációs segítség kell. Otthonról nem igazán hoztak semmit magukkal, itt van meg az a lehetőség, hely számukra, ahol ezt megkaphatják.”

A vallási ismeretek hiánya miatt sok esetben kell az ünnepek tartalmát részletesen ismertetni. Össze szokták kötni ezt a népszokások felelevenítésével és amikor olyan a fogvatartottak összetétele, akkor rendszeresen készítenek és adnak elő műsorokat (állami ünnepekre is). A görögkatolikus szimbólumrendszer nagyon összetett, erről is sokat szokott

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

a lelkész beszélni. „Nem tanulja meg mindenki, nyilván nem is érdekli mindenkit.”

A csoportos foglalkozások keretében a szentírás, bibliaismeret tanítása zajlik, de tágran értelmezve, lebontva, hogy a mindennapi életben hogyan jelenik meg az adott kérdés. „Jézus Krisztus van a szívemben, ezt akarom élni, de hogy történik meg majd a mindennapokban? Kiderül, hogy nem is olyan egyszerű, nem is olyan könnyű. Ezt kell megtanítani, hogyan kell élni, hogy tudom előre vinni az életet.”

„A fiatalok intézetében is pl. beszélünk arról, hogy mit jelent az igazi házasság. Mert sokan 16 évesen gyereket szülnek, amikor még nem nőttek fel a feladathoz, 2-3 élettársuk van, hol ide csapódnak, hol oda csapódnak, nagyon sok olyan van, ami kiigazításra szorul. Arról is beszélünk, hogy milyen egy olyan párkapcsolat, ami egy életre szól. Mesélek, kérdezősködnék, nagyon befogadók, nagyon nyitottak, mivel olyan kevés ismerettel rendelkeznek ezen dolgokról.”

Az emberi kapcsolatok nagyon érdeklik a fogvatartottakat. Olykor filmeket néznek együtt - nagyon megválogatva - és megbeszélik. A filmek részben a kereszténység témájával összefüggők, részben pszichológiaiak, olyanok, amiket össze lehet kötni a fogvatartottak helyzetével. A vívódással, besúgókkal, hogy milyen a világ és hogyan kell abban tisztességesnek maradni.

Utánkövetés nincs, nem is próbálják, mivel: „Mikor kikerül innen valaki, ahogy múlik az idő, egyre erőteljesebben a börtön időt sötét időszaknak tartja az életében, nem szívesen gondol vissza rá, nem keres olyan kapcsolatot, ami arra emlékezteti. A legtöbben, 99% nem is akar vele foglalkozni, nem gondol rá.” Ez a legnagyobb nehézség a börtön lelkészi munkában, hogy egyrészt kevés az eredmény és azt se tudják mérni. „Eleve a lelkipásztori munka is ilyen, de itt a részletek miatt, hogy nem voltak vallásosak, hogy sokan rosszul, ellenségesen állnak hozzá, hogy minek ez a börtönben, még inkább. A küzdésének az eredményét nem igazán látja az ember. Nagy lelkierő, háttértámogatás kell hozzá, hogy szívvel-lélekkel tudja végezni a dolgát az ember. Ez rendkívül súlyos.”

Ha viszont letöltő házba (egy másik intézménybe) kerül egy olyan elítélt, akiről a lelkész úgy gondolja, hogy eredményesen tudta neki közvetíteni az Isten üzenetét, akkor ír a levelezőlistán az érintett börtön lelkésznek, hogy az adott ember érdemes, alkalmas arra, hogy lelkigondozást kapjon. És van egy-két siker történet is. „Az az 1% az olyan nagy eredmény, hogy kárpótol mindenért.” Volt már a börtönben keresztesítés, házasságkötés,

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

egy-két fogvatartottal nagyon szép munkát tudnak benn az intézményben végezni. *„Van egy személy, akivel nagyon jó kapcsolatba kerültem, itt töltötte a büntetését is, értelmes, nagyon jól zenélt, kórust vezetett, sok program volt itt akkor. Mivel rab volt, sokkal jobban odafigyelt rá a többi fogvatartott, jó eredményeket értünk el. De ehhez felkészülnnek kellett lenni és fel kellett vállalni.”* Néhány esetben megmarad a kapcsolat a kikerülése után is a volt fogvatartottal. De ha az nem is történik meg, az egyik legfontosabb dolog, amit a börtön pasztoráció eredményezni tud, hogy segíthet a visszaesés megelőzésében. Hiszen, *„amikor a fogvatartott kikerül, vissza, ugyanabba a környezetbe, amiben bűnelkövetővé vált, ott megint megvan a késztetés, hogy valami nem szabályosat csináljon. És ha megvan a hit, a vallásosság, az segíthet, hogy ez ne történjen meg.”*

VI. Összefoglalás

Interjúink tanulságai szerint az egyházi fenntartású, illetve kötődésű intézmények létrejötte a legtöbb esetben valamilyen ellátatlan szükségletre való válaszadás eredménye. A görögkatolikus gyerekvédelmi intézmény rendszer kiépítése pedig a cigány misszió koncepcionális eleme.

A szociális és köznevelési szférában feszültséget teremt a kiegészítő egyházi normatíva kérdése. A Vatikánnal kötött megállapodás értelmében, mivel az egyházak teljes körű kártalanítása nem történt meg, a normatív támogatáson kívül 71,4% kiegészítő támogatásra jogosultak a szociális és oktatási területen működő intézményeik. Ennek következtében az egyházi fenntartású intézmények színvonalasabb ellátást tudnak nyújtani, jobb infrastrukturális feltételekkel rendelkeznek. Ugyanakkor, még a megemelt normatíva is csak arra elég, hogy ne legyenek mínuszban az intézmények. Több vezető elmondta, hogy pl. szupervízióra, munkatársak szakmai továbbképzésére, tanulmányútra már nem jut. Következésünk így inkább az, hogy az állami intézmények nem tudnak kielégítő módon működni az adott forrásokból.

Van olyan vélekedés is, hogy a normatív támogatásnak káros következménye, hogy elkényelmesít, visszafogja az adományozást. Jobb lett volna, ha inkább valamennyi egyházi ingatlan visszakerült volna az egyházak tulajdonába és azok végezhetnének gazdasági tevékenységet. Ha az egyházak

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

nem is, a mellettük működő, hozzájuk kötődő vállalkozások létrejöhetnek, és bár nem túl gyakran, de létre is jönnek. Szép példája ennek a megyében a göncruszkai közösségi méhészetet. Többek félelme, hogy a kiegészítő normatíva nem mindig lesz, illetve nem mindig annyi, ami jelenleg.

Jellemző az egyházi fenntartású intézményekre, hogy kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkeznek. Ez részben pótlólagos forrást jelent számukra, de még inkább a nyújtott szolgáltatások színesebbé válnak általuk. Tipikusak a hazai és külföldi gyülekezetekkel való kapcsolattartás és a szakmai hálózatokba szerveződés.

Fontos kérdés, hogy kirekesztők-e az egyházi intézmények? Tapasztalataink szerint az ügyfeleknél nem nézik a vallási hovatartozást, a munkatársak esetében pedig a legváltozatosabb megoldások fordulnak elő. Van, ahol a felekezeti hovatartozás lényegtelen a munkaviszony létesítésekor, de a vallásosság ténye lényeges. Van, ahol a „csupán” a szakmaiság és emberségesség az elvárás, hiszen *„a gondviselésnek is teret kell adni.”* Az intézmények lelki életének megnyilvánulásai, illetve a hit maga mind az ügyfelek, mind a munkatársak számára bővíti a rendelkezésre álló eszköz rendszert, pótlólagos erőforrást nyújtanak számukra, segítik a kitartást, a kiegésző megőrzését.

Az egyházak intézményei és a vallási szervezetek a „civiliek”, átlagemberek, laikusok számára lehetőséget teremtenek arra, hogy szerepet vállaljanak az elesettek, rászorulóknak megsegítésében, támogatásában. Ez megnyilvánulhat adományozásban, illetve önkéntes munkában. Szinte valamennyi kutatási helyszínünk beszámolt önkéntes segítőkről. Gyakori, hogy az egyházi fenntartású középiskolák közösségi szolgálatát egyházi fenntartású szociális intézménynél teljesítik a diákok.

Több interjúalany felhívta a figyelmet arra, hogy nem mindegy az adomány osztás célja és lebonyolítási módja. A meglátogatott karitatív szervezeteknek többnyire gondot okoz a fiatalítás, segítőik utánpótlása. Sajátos szervezet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat a karitatív szervezetek között, hiszen számos intézményt tart fenn, a legtöbb munkatársa van, diverzifikált a tevékenysége, és ez a legvilágiasabb - a vallásnak nem sokkal több a szerepe, mint a hasonló nem egyházhoz kötődő intézményekben.

Záró gondolatként idézzük egyik interjú alanyunkat! Szavai valamennyi felkeresett helyszín és intézmény életét jellemzik és jellemeznük kellene mindannyiunk életét is. *„Ez arról szól, hogy te egy szeretetközösséget*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

létrehozol. Arról szól, hogy te odaadod magadat, hogy képes vagy áldozatot hozni, mert te szereted őket, Jézus lelkületével.”

Irodalom

- A Magyar Máltai Szeretetszolgálat „Játszva megelőzni” Játszótér – Játszoház programjának módszertani útmutatója, 2007. Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat
- A Szervita Nővérek Gyermekotthona Mezőkeresztes Szervezeti és Működési Szabályzata
- Kullmann Ádám-Teller Nóra (szerk.) (2016): 1000 nap a végeken. Életképek a Magyar Máltai Szeretetszolgálat segítő munkájáról a leghátrányosabb helyzetű kistérségek legrosszabb helyzetű településein a Gyerekesély program keretében 2011-2015. (http://gyerekesely.maltai.hu/page/8_letoltve:2017.04.22.)
- Mészáros István (2006): Szerzetesség Magyarországon. (http://vigilia.hu/regihonlap/2000/6/mes0006.html_letoltve:2017.04.22.)
- Rác Linda (2016): A családok átmeneti otthonából kikerülő anyák esélyeinek és lehetőségeinek vizsgálata. In: Szellem és tudomány. 2016/1. pp. 237-269
- Spirkóné Bodnár Beatrix (2017): A zeneoktatás hatása a szocializációs folyamatokra. Szakdolgozat
- Vass Kitty (2015): „Abból élünk, ami éppen adódik...” A Lyukóvölgyben élők megélhetési stratégiái. Szakdolgozat.
- <http://karitasz.hu/rolunk/tortenetunk> (letöltve: 2017.05.03.)
- <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/228.html> (letöltve: 2017.03.03.)
- http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05 (letöltve: 2017.03.03.)
- <http://www.tirek.hu/aloldal/lista/?k=2>. (letöltve: 2017.03.03.)
- <http://reformatus.hu/oktatunk/mutat/6095/>. (letöltve: 2017.03.03.)
- <http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/662/>(letöltve: 2017.03.03.)
- <http://www.tinirehab.hu/tortenetunk/> (letöltve: 2017.05.03.)
- <http://ij.katolikus.hu/rendek.php?h=41> (letöltve: 2017.04.11.)
- http://www.szervita.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=35 (letöltve: 2017.04.03.)
- <http://fundamusical.org/ve/nocleo0073.Vh7Shfntmko> (letöltve: 2017.05.13.)
- <http://www.maltai.hu/mmsztortenete> (letöltve: 2017.05.03.)
- <http://karitasz.hu/rolunk> (letöltve: 2017.04.03.)
- <http://paliszentvincseszeretetszolgalat.hu/index.php/rolunk/18062>(letöltve: 2017.04.03.)

Dr. Havasi Virág¹

A történelmi egyházak cigány missziós tevékenysége Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

I. A cigányság vallásossága

A történelmi egyházak hozzáállása Európában a vándorló cigány törzsekhez sokáig ambivalens volt. Egyrészt távolságtartás jellemezte az egyházakat, olykor akadályozták a cigányok vallásgyakorlását (pl. Stockholmban nem keresztelték és temették őket a történelmi dokumentumok tanúsága szerint a 16. században, mivel nem „rendes” keresztények), ugyanakkor elítélték őket, mint nem vallásos embereket (pl. a 17. században portugál püspökök kiátkozták őket, mert nem gyóntak Húsvétkor). II József és néhány német fejedelem azzal próbálkozott, hogy a szüleiktől erőszakkal elvett cigány gyerekeket nem cigány családoknak adják, hogy azok részesítsék őket megfelelő keresztény nevelésben. Ez a helyzet a 19. századtól kezdett megváltozni (Fraser, 2006), majd a 20. századtól megindult a cigány missziós tevékenysége is az egyházaknak.

Isten szeretete a cigány kultúrában mélyen gyökerezik.² „A cigányok köszönéséből, meséiből, énekeiből az Isten szeretete szól... Gyönyörű könyörgéseik vannak Istenhez, Szűz Máriához és a szentekhez. Istenhez fűződő érzelmeikről szólnak a cigány költők és képzőművészek is.” (Fehér, 2002, p. 26) A cigány vallásosság sajátos, keverednek benne a keresztény tanítások a babonákkal, mágikus elemekkel. Hiedelemviláguk gazdag, az álomfejtés, kártyavetés, tenyérjósítás, ráolvasás, bájolás és átok jól ismert elemeik kultúrájuknak (Náday, 2000; Diósi, 1988; Karsai, 1994;

¹ Jogász, közgazdász, szociológus, a Papíremberek Bt. képviselője.

² Hogy a cigányok mindig is istenfélők voltak, több tanulmány tárgyalja, köztük pl. Wlislowski a 19. században, Tuza 1997-ben (Juhász, 2000)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Juhász, 2000). A keresztelés és temetés a legfontosabb vallásos lépések a cigányság számára, de a keresztségtől nem lesznek egyháztagok, a felekezet a hitük szempontjából közömbös. (Diósi, 1988; Péczeli-Lukács, 2009). A házasságkötés nem vallási szertartás számukra. Jelentős azonban a lélekben való hit és a halott iránti tisztelet, félelem a halottaktól. (Juhász, 2000; Náday, 2000) Istenképükben középpontban Mária tisztelete áll. (Péczeli-Lukács, 2009; Juhász, 2000; Fehér, 2005)

A cigányok jellemzően nem voltak tagjai élő egyházi közösségeknek és kimaradtak a hitoktatásból is. A kisegyházak, szekták és gyülekezetek (pl. jehovák, pünkösdisták, szabad keresztények) nagy sikerrel végeztek (és végeznek) missziós tevékenységet körükben³, hisz „a megszólított Isten hívó cigányt nem kellett megtéríteni, csak meghívni. A cigány pedig sok esetben örült ennek, hogy van valaki, aki őt hívja, hogy szeressék és dicsőítsék együtt Istent.” (Fehér, 2005, p. 29). A karizmatikus jellegű kisegyházak temperamentumuk miatt is közelebb állnak a cigánysághoz, általánosságban véve melegebbek, befogadóbbak, szeretetteljesebbek a cigányság irányában, mint a történelmi egyházak. (Péczeli-Lukács, 2009)

II. Kutatásunk bemutatása a történelmi egyházak cigány missziós tevékenységéről Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

A történelmi egyházak cigány missziós tevékenysége alulról jövő kezdeményezésekből indult ki. A legtöbb esetben a pasztoráció nem a lelki szinten kezdődött, együtt járt szociális gondoskodással is. Mára egyre több szereplője, helyszíne és eredménye van e missziónak. A továbbiakban felekezetenként mutatjuk be a cigány misszió magyarországi történetének legfontosabb mérföldköveit, majd a BAZ megyei cigány missziós tevékenységeket. Ez utóbbiról az 1. sz táblázat nyújt egy áttekintést, és egyúttal bemutatja azt is, hogy kutatásunk során mely helyszíneket látogattuk meg és készítettünk interjúkat az ott tevékenykedőkkel. Ezeket a táblázatban vastag betűvel szedtük.

³ lsd erről pl. Péczeli-Lukács, 2009.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

1. táblázat. A görög katolikus, református és római katolikus egyházak cigány missziós tevékenysége B.-A.-Z. megyében

Görög katolikus	-Helyi lelkész (2: Rakaca, Homrogd) -Tanodák (6: Sajópetri, Edelény, Rakaca, Rakacaszend, Mucsony, Homrogd) -Barátság ház (2: Homrogd, Mucsony) -Köznevelés: roma szakkollégium, iskolák, óvodák -Gyermekevédelem (Szent Zotikosz Gyermekvédelmi Központ 11 intézmény, 191 nevelőszülő)
Református	-Helyi lelkészek (7: Vilmány, Göncruszka, Szendrő, Szendrőlád, Erdőbénye, Abaújház, Bódvaszilas) -Cigány gyülekezetek (6: Sátoraljaújhely, Tiszakarád, Olaszliszka, Vajdacska, Sárospatak, Bacska)
római katolikus	-Arló (Szt Ferenc kisházai) -Köröm (Verbita rend) -Cursillo (Verbita és Jezsuita rendek) -Lehetőségek iskolája (Jezsuita rend) -Balajt és Don Bosco általános iskola, szakiskola, középiskola és kollégium (Szalézi rend) -Miskolc: Számított utcák (Szeretet Misszionáriusai) -Miskolc: Lyukóvölgy (Szerető Szűz Mária Nővérei) -Szervita nővérek gyermekotthona

Forrás: saját szerkesztés⁴

A roma pasztorációban mindhárom egyház erőteljesen jelen van, a különbséget közöttük a kulcsszereplők jelentik: a reformátusoknál a lelkészekhez kötődik elsősorban a tevékenység, a római katolikusoknál a szerzetesrendekhez, a görög katolikusoknál pedig gyermekvédelmi, illetve egyéb gyermekekhez kötődő intézményekhez és további jellemző, hogy Orosz Atanáz püspök atya által ösztönöztek a tevékenységek. Ez utóbbi két felekezetben is van példa jelentős lelkészi aktivitásra, ami viszont kötődik az

⁴ Adatok forrása: Népszámlálás 2011 (http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05), <http://www.tirek.hu/aloldal/lista/?k=2>, <http://reformatus.hu/oktatunk/mutat/6095/>, <http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/662/>,

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

adott felekezet cigány missziót jellemző egyéb sajátosságához (püspöki döntés, gyermekvédelem Rakacán, illetve a Szalézi rend és az általuk fenntartott iskola és alkalmazott módszer Balajton).

III. Református cigány misszió

III.1. Református cigány misszió Magyarországon

A református cigány pasztoráció a 20. század elejétől kezdett önállósodni, addig nem vált el a cigány emberek szolgálata az egyház egyéb szolgálataitól. A század közepétől dr. Hadházy Antal lelkipásztor-szociológus munkássága révén a Magyar Református Egyház (MRE) cigánymissziója bekapcsolódott az ökumené nemzetközi vérkeringésébe is. Az MRE 1995. II. törvénye, a missziói törvény jelölte ki az irányt a következő évek-re-évtizedekre. 2012-2013 folyamán az egyház egy kérdőíves kutatást végzett a témában, melyben mintegy 700 gyülekezet adatai gyűltek össze. A kutatás tanulsága szerint a gyülekezetek ötödében (123 db) 1 fő, és további 7 gyülekezetben legalább 5 fő foglalkozik kifejezetten cigánymissziós tevékenységgel. A gyülekezetek 12%-ában tartották nagyon jellemzőnek azt, hogy a lelkész személyes felelősséget érez a cigányok között végzett szolgálat iránt. A lelkészek többsége a cigánymissziós szolgálat végzéséhez leginkább a szaktudást (55 százalék) és a felkészült munkatársak segítségét (60 százalék) hiányolja. Ezen kívül az erkölcsi támogatást hiányolja 38%, valamint a pénzübeli támogatást 23%. (A Magyarországi Református Egyház cigánymissziós koncepciója).

2010 óta működik öt felekezet (evangélikus, református, pünkösdi, baptista és metodista) közös munkájaként a Protestáns Cigánymissziós Fórum, amely rendszeresen szervez ökumenikus találkozokat, konferenciákat, szakmai fórumokat. Közös kiadványuk az évente négyszer megjelenő Tükör magazin, amely a felekezeti hetilapok mellékleteként kerül terjesztésre. A Cigánymissziós Módszertani Füzetek szakmai sorozat a második köteténél tart. A Cigány Módszertani Kutatóközpont által készített kézikönyv kitér a cigánymisszió létjogosultságára, tisztázza a teológiai alapokat és gyakorlati kérdéseket is tárgyal (pl. egészségügyi nehézségek a mélyszegénységben, gyerekek motiválása a tanulásra, vegyes gyülekezetek kérdései, stb.)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A HEKS (Svájci Protestáns egyházak Segélyszervezete) támogatásával rendszeresen megvalósulnak képzések, tréningek a cigánymisszióban dolgozók számára.⁵

A cigánymissziós gyülekezetek részére minden tavasszal az európai imanaphoz kapcsolódva *országos találkozót és imapapot* szerveznek, ezzel pedig többnapos *konferenciát*. A jó példák megosztásán, aktuális kérdések megvitatásán kívül az együttlétből fakadó megerősödés is célja ezen találkozóknak.

A cigánymissziós stratégia fontos elemeiként működnek a református oktatás egyes intézményei, pl. a szakképző iskolák⁶ és a roma szakkollégiumok⁷. Az elmúlt három évben tizenhárom gyülekezetben a HEKS támogatásával valamilyen roma gyermek- vagy ifjúságsegítő program jött létre. Hét településen tanoda, Vilmányban pedig egy Biztos Kezdet Ház és egy tanulást segítő intézményt integráló, összesen kb. száz gyermekkel foglalkozó ún. „*Menedékház*” (ld erről bővebben később). Ezen kívül négy településen uniós pénzből is létesült tanoda. Több gyülekezet a Biztos kezdet házak kisebb testvérét, a baba-mama köröket alapított. (Molnár, 2016,b)

III.2. Református cigány misszió B.-A.-Z. megyében

B.-A.-Z. megyében a cigány misszió lelkészek tevékenységéhez kötődik. *„Picit többet azok foglalkoznak ezzel, akiknek a településükön van (jelentősebb roma népesség), másrészt meg, akinek van egy kis elhivatása ebben a dologban, mert nem mindenkinek van.”* (interjú részlet- M. A.) Megkülönböztethetünk kifejezetten cigány gyülekezeteket és vegyes gyülekezeteket.

A megyében Szabó Dániel⁸ indította el a cigánymissziót. 13 éve egy sárospataki konferencia után, külföldi segítség igénybe vétele mellett

⁵ Egy ilyen tréningről készült beszámolót ld: <http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/704/>

⁶ A református szakképző iskolák közül a sárospataki Vay Miklós Református Szakképző Iskola és Diákotthon a Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara által kiválasztott legkiemelkedőbb szervezetek közé is bekerült.

⁷ A debreceni Wáli István Református Cigány Szakkollégium (WISZ) 2011 óta, a Budapesti Református Cigány Szakkollégium (RefoRom) pedig 2016 óta működik.

⁸ Szabó Dánielt, miután az üldözött lelkipásztorok miatt szót emelt, eltávolították a lelkészi szolgálatból. Egyházi szolgálatokat azonban végzett - palást nélkül is. Részt vett falusi templomok renoválásában, konferenciákat szervezett, missziói lelkülettel fordult a romák felé. Nyugati

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

döntöttek, mivel az addigi missziós kísérletek megbuktak. „Szabó Dani bácsi” ekkor koreai kapcsolatait mozgósítva hívta be a vidékre Choi Youngot és feleségét. Van olyan gyülekezet, amit ő (Choi) alapított, de a többi működését is segíti, kijár mindenhova. Jelenleg 6 cigány gyülekezet van, melyek összesen mintegy 800 főt számlálnak. (Tiszakarád, Olaszliszka, Vajdácská, Sárospatak, Becsked, Sátoraljaújhely). A cigány gyülekezetek kérdése felveti az egyenjogúsítás kérdését. *„Kértük az esperestől az egyenjogúsítást, de tart tőle, hogy precedenst teremt és párhuzamos gyülekezet kialakulásához vezet. Kérdés, hogy ki járjon ezekbe a gyülekezetekbe. A helyi lelkész?”* (interjú részlet- P. L.)

A cigány gyülekezetek közül a sátoraljai gyülekezetet látogattuk meg a kutatásunk során és készítettünk interjút a lelki vezetőjükkel.

III.3. Cigány gyülekezetek-Sátoraljaújhely⁹

Pál László cigány missziós tevékenységének elindításában Szabó Dani bácsi szerepe a kiemelkedő. *„A Teológiára kerültem, Dani bácsi adott egy könyvet, Kopasz Jenő történetét,¹⁰ aki Uszkán elkezdte a cigány missziót. Dani bácsi barátja volt. Nagyon megérintett ez a könyv...”* Ekkor még nem gondolt arra, hogy cigánymisszióval foglalkozzon, kórházi lelkészként érezte az elhívását. *„Megfenyegettek, hogy soha nem leszek lelkész. Mély depresszióba estem, nem találtam a helyem. Dani bácsi ekkor megint mondta, hogy menjünk a gyülekezetbe és kimentünk a telepre. Végig sírtunk, 3-4 éves gyerekek énekeltek, bizonyosságot tettek, gyönyörű szemükből egyszerűség, emberség és hit sugárzott. Éreztem, hogy jó ott és kijártam, de ekkor még testvér voltam, a gyülekezet tagja. Egyszer megkért a Dani bácsi, hogy szóljak... Megérintette őket is, engem is. A cigány testvérek elkezdtek szeretni és én is őket... Arról álmodtam egy éjjel,*

keresztyén kapcsolatait Magyarországon, Kárpátalján és Erdélyben is kamatoztatta. A Tiszáninneni Református Egyházkerület gyülekezetei a rendszerváltás után – előbb 1990-ben, majd 1996-ban is – főgondnoki tisztségre választották meg. A tizenkét év alatt kiemelkedő szerepet vállalt a sárospataki Református Teológiai Akadémia, valamint a Lévy József Református Gimnázium újraindításában, a Károli Gáspár Református Egyetem és a Nemesbikki Szeretetotthon létrehozásában, kárpátaljai református iskolák létrejöttében és működésük folyamatos biztosításában. Ars poeticaja a „24 órás szolgálat” volt. Oroszország, Kína, Korea, Japán keresztyén közösségeivel is eleven, gyümölcsöző kapcsolatot ápol. Számos tisztsége, kitüntetése egyikeként a Sárospataki Református Teológiai Akadémia tiszteletbeli tanára. (<http://sdg.org.hu/irasok/szabo-daniel>)

⁹ Az alfejezet adatainak és idézeteinek forrásai a Pál László segédlelkésszel készített interjú.

¹⁰ <https://moly.hu/konyvek/kopasz-jenone-igazgyongyot-talaltam>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

hogy cigányok tömegével borulnak térdre, a magyarok meg gőgösen állnak. Megértettem, hogy erre hív az Úr.”

Sátoraljaújhelyen hetente egyszer van cigány istentisztelet a gyülekezeti házban, melyet a philadelphiai koreai gyülekezet adományából vettek és a cigányok saját kezükkel újíttatták fel. Előzőleg a gondnok lakásában voltak az istentiszteletek, minden héten kipakolta a lakásából a berendezési tárgyakat. Volt, hogy százan voltak benn a kis, 18 m²-es lakásban. *„Én nem akarom megváltoztatni a cigányokat, az a célom, hogy az Evangélium szóljon hozzájuk és üdvösségre jussanak. A megváltoztatást majd az Úristen elvégzi. Mint egy kapcsolatban, szeretni akarjuk a másikat, nem megváltoztatni, és észrevesszük, hogy mindketten Krisztus képére formálódunk.”*-vallja Pál László, ugyanakkor: *„Sokat kellett tanítani őket, különösképp a fegyelemre. A rendbontó, megosztó, rágalmat terjesztő cigányokat megintettem. Volt, aki elfordult, de volt, aki megtért. Szakadás volt a gyülekezetben, az én időm alatt vált el a búza a pocsutól. Presbitereket, gondnokot állítottam. Megintettem, ha alkoholon kaptam őket. Az egyházi fegyelem működik. Barát és testvér vagy, egy közülük, akit szeretnek és tisztelnek. Az Úristen szolgálja, aki hirdeti az igét, aki a javukat akarja, nem ellenük szól. Nyíltan elítélek dolgokat, pl. az uzsorát.”*

Ezek az intések sokszor hatásosak. Volt pl. olyan uzsorás, aki felhagyott az uzsorával, de a kereskedelemmel nem és Lászlóhoz fordult tanácsért a tisztességes haszon nagyságának tárgyában. A cigány gyülekezet létszáma mára megcsappant, régebben voltak 170-en is, most egy kiterjedt család alkotja az aktív tagokat. Ennek részben oka az említett szigor, de magánéleti konfliktusok is megzavarták a közösség békéjét. *„Tervem volt, hogy a gyerekekkel való foglalkozásba bevonjak önkénteseket, de végül a tanulást a piaristák csinálják (tanodában). A piarista egyház úgyis a tanításban jeleskedik. A piaristák először akartak gyülekezetet is a cigányok körében, de aztán úgy döntöttek, van már itt gyülekezet. Jó barátom a piarista pap.”* Ez az idézet rámutat, hogy a különböző felekezetek tudnak ugyanazért egymást segítve, kiegészítve munkálkodni.

Pályázati tevékenységet nem folytatnak, részben mivel nincs önállóságuk, alszámlájuk. A segédlelkész azonban segít munkát találni a környékbeli cégekben a legmegbízhatóbb embereknek.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

III.4. Vegyes gyülekezetek-Bódvaszilas¹¹

A vegyes gyülekezetek kapcsán minden egyes esetben felmerül a kérdés, hogy hogyan viszonyulnak egymáshoz a cigány és nem cigány hívők. *„Volt, ahol a presbitérium megfenyegette a lelkészt, ha a cigányokkal is foglalkozik, elküldik.”* A bódvaszilasi lelkész, Melegh Attila, is arról számolt be, hogy amikor először -10 éve- elindította a cigánymissziót, sikerült megszólítania cigányokat és bevinni a templomba, a nem cigányok kinézték őket. Így sokáig cigánymissziós tevékenységként maradtak a hitoktatás, a nyári táborok és a nagyobb egyházi ünnepek, amikor egy-két cigány család is megjelent a templomban. Itt a helyzet a közmunka programokkal változott meg, amikor lehetőség nyílt rá, hogy az egyházak közfoglalkoztatók legyenek. Ekkor újra, határozottabban megpróbálkozott a lelkész a cigány misszióval. *„Meglepő, én azt látom, hogyha a lelkész- és ez a meggyőződés- pozitívan áll a roma pasztorációhoz, akkor ezt a gyülekezet egy követendő példának éli meg és mivel másodjára az én hozzáállásom is határozottabb volt, mert Isten megmutatta az igéjével, hogy erre kell menni, ez egy járható út. Határozottabban álltam ki amellett, hogyha ezzel mi nem foglalkozunk, akkor senki sem fog... Ezt megértette a gyülekezet és mondták, hogy miért kell nekik külön istentiszteletet tartani, most már akkor rendben van, jöjjenek a mieinkre.”*

Lehetséges, hogy nem a határozott kiállás volt annak hátterében, hogy a gyülekezet hozzáállása megváltozott, hanem az, amire Barnóczki Anita, az egyházkerület cigány missziós referense hívja fel a figyelmet: *„Amíg a gyülekezetemből mindenkit végig nem látogattam, mindenkivel kapcsolatot nem vettem fel, mindent fel nem építettem, addig nem rontok más irányba, mert elsődlegesen a gyülekeztem a gyülekezetem.”* Később, amikor a lelkész mégis belekezd a cigány misszióba, hogy reagál a gyülekezet? *„Sokszor beleegyeznek, hogy jó, aranyos a papunk, ez a bolondériája, ha már tisztelendő úr vagy tisztelletes asszony, hogy csinálja. És akkor egy idő múlva rájönnek -és ilyen mondatokat tudnék idézni-, hogy: Dilis néni, most neki mennyivel jobb, hogy a gyerekek köszönnek áldás, békességet, minthogy megdobálják szilvával, mint két évvel ezelőtt.”* (interjú részlet, B.A.)

A bódvaszilasi esethez visszatérve ma már szívesen várják a cigányokat a nem cigány hívők a templomba, ennek ellenére továbbra is van

¹¹ Bódvaszilas a szlovák határ közelében fekszik, 1200-an lakják, köztük kb. 150-en cigány származásúak. Az alfejezet idézetei és információi a Melegh Attila református lelkésszel készült interjúból származnak.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kéthetente külön istentisztelet a gyülekezeti házban a cigányok részére, mert ők meg ezt igénylik. *„Valamilyen formában a cigány istentisztelet interaktívabb. Bejönnek a cigányasszonyok, aztán, ha a gyerek sír, megszoztatják. Ez komoly felháborodást keltene, ha a templomban csinálnák, de itt meg lehet a gyülekezeti teremben.”* A cigány istentiszteletek látogatása mellett a cigány hívők eljárnak a közös alkalmakra is a templomba, 8-50 fő közötti létszámban.

Melegh Attila ars poeticája:

„Az egész pasztorációnak az az alapja, oda szeretném elvezetni az embereket - nem csak a cigányokat, de a magyarokat is - hogy ha helyre kerül az identitásuk, a kapcsolatuk az Istennel, akkor megtudják, hogy kik valójában és az értékük abban mutatkozik meg, hogy hívő emberek. És ha igét olvasó hívő ember, azokat a szabályokat, elvárásokat éli, ami a szentírásban található, azok olyan elfogadott normák, hogy azzal bárhol meg tudja állni a helyét a társadalomban.” E gondolat igazát bizonyították a bódvaszilasi református cigányok otthon és az elsődleges munkaerőpiacon is. *„Ami meglepett, hogy amikor végeztük a gyülekezetben a munkálatokat, hogy mennyire megy. Őket is meglepte, mert eddig nem kaptak soha lehetőséget, hogy bebizonyítsák, hogy képesek rá.”* Bódvaszilason az egyház által szervezett közmunka valóban arra szolgál, hogy alkalmassá tegye a benne részt vevőket az elsődleges munkaerőpiacra lépésre. Jelenleg 19 közfoglalkoztatottja van az egyházközségnek, zömében romák- a nem cigányokat az önkormányzat alkalmazza. Hagymát és krumplit természetesen, melyet részben egyházi rendezvényeiken, táborokban használnak fel, részben a dolgozók részesülnek belőle. Vetőmagot is kaptak a közfoglalkoztatottak és otthoni kertjeiket is gondozzák. Közmunkában készült a tetőtér beépítés a közösségi házon, a szabadtéri kiülő, gyönyörű fa kerti bútor.

Újabban pályázati tevékenységbe is kezdtek, a programjaikat „Lépésről lépésre, lélektől lélekig” címen szokták beadni. Fontos, hogy soha nem pályáznak olyan tevékenységre, ami a nem romákat diszkriminálja. A projektek megtervezésénél figyelembe veszik a helyi közösség véleményét is. *„A cigány pasztorációt úgy kezdtem, hogy odaadtam egy üres lapot, hogy írják le, ha ők lennének a miniszterelnökök, mit csinálnának a cigányokkal. Olyanokat írtak, hogy az identitás megerősítése, hogy szakmát kapjanak, eljussanak olyan helyekre, ahová nem tudnak. Ezért sokszor szoktam vinni őket az országban minden felé, konferenciákra, négycsillagos szállodákba is szálltak már meg.”* A roma lányok iskolaelhagyásának megelőzésére szolgáló projektjük olyan jól sikerült, hogy a következő pályázati kiírásba beletették a bódvaszilasi

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

ötleteket is. „Itt kaptak a lányok ruhapénzt, biciklit és aztán havonta élelmiszer csomagot. Ez a többi roma lányos pályázatban nem így volt, csak vitték őket szabadidős programokra. Voltak persze kulturális programok is, de elvittük őket Debrecenbe a református roma szakkollégiumba, hogy találkozzanak olyan roma fiatalokkal, akik szintén a putriból indultak és oda jutottak.”

Bódvaszilason a lelkész nincs egyedül a cigány misszióban, segíti felesége, van négy hitoktató a gyülekezetben, akik az istentiszteletek alatt foglalkoznak a gyerekekkel. Vannak a gyülekezetben pedagógusok, romológus, és a környéken további gyógypedagógusok, akik bekapcsolódnak a munkába. Segítségükkel zajlanak a gyerekfoglalkozások az istentiszteletek alatt és egyébként is délelőtt, délután. Svájci testvér gyülekezetük támogatásával hangszereket vettek, így zeneoktatás is folyik a településen. Tizedik éve rendeznek nemzetközi táborokat a településen, 2016-ban nemzetközi cigánymissziós tábor szerveztek.

Problémát jelent a település és a hitközség életében az iskola, ahova a környék nyolc településéről járnak cigány gyerekek, legtöbbjüknek gyógypedagógia intézményben volna a helye. Ez a helyzet megterheli a helyi pedagógusok, akik szakmailag nem erre vannak felkészülve, a nem cigány gyerekeket pedig elviszik a szülők alapítványi iskolába. (A lelkész volt az utolsó, aki így tett.) Az integráció ugyan fontos, de jellemzően a többség alakítja magához a kisebbséget, tehát ha az iskolában a mélyszegénységben élő cigány gyerekek vannak többségben, akkor hozzájuk idomulna a többi. E kérdések megjelennek -más megoldással- a következő településeken, Vilmányban és Göncruszkán is.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

III.5. Vegyes és elcigányosodó gyülekezet- Vilmány és Göncruszka¹²

„A megnevezésért nem is vagyok oda, hogy cigány misszió, mert nem hiszem, hogy van az Isten országában olyan, hogy cigány misszió. Misszió van, aztán, hogy ki a cigány, ki nem, az az Úr számára nem oszt, nem szoroz. Nekem elhívásom arra van, hogy meghívott engem az ő országába és a meghívással együtt jár az elküldés, és ahova elküldött, ők laknak.” Az interjú részlet mutatja, hogy ha nem is érez a lelkész kifejezett elhívást a cigány pasztorációra, akkor is fontosnak tarthatja a cigányok körében végzett szolgálatot. Suhajda Levente 2004 óta Göncruszka, majd 2005-től Vilmány református lelkésze. A két település különböző etnikai összetételű, Göncruszkan szinte csak a nevelőszülőknél nevelkedő gyerekek egy része cigány származású, míg Vilmányban nagy számú roma közösség van és a gyerekek majdnem 100%-a roma származású. A lelkész hozzáteszi, hogy: *„A nevelőszülő hálózatban levőknél nem az a lényeg, hogy most roma vagy nem roma, van egy komoly háttérbeli gond.”*

A Vilmányban, Göncruszkan és Hejcen végzett lelkészi tevékenységnek két hangsúlya van, a gyermek evangelizáció és az idősek támogatása. Az egyházközség közösségi méhészete kettős funkciót tölt be, egyrészt a benne részt vevő önkéntesek (gyerekektől a nagyon idős emberekig) értékesnek érezhetik magukat, hasznosnak érzik életüket, másrészt a keletkező bevételek lehetőséget teremtenek a közösség által fontosnak tartott célok megvalósítására. A bevételből finanszíroztak kirándulást az időseknek, biztosítottak ösztöndíjat tovább tanuláshoz. Támogatják az olyan gyerekeket, akik szociálisan nehéz körülmények között vannak, vagy sok testvérük van, hogy minél tovább jussanak a tanulási folyamatban. Ez jelenthet egyetemi végzettséget, de volt, akit abban támogattak, hogy szakács legyen. Ami pedig integrációs szempontból kiemelkedően fontos, hogy saját alapítású iskolájuk és óvodájuk bővítéséhez, működéséhez biztosítottak kiegészítő forrást a méhézet bevételéből. Az iskola modelljét egy Palermóban működő waldens iskola adta, ahol a gyerekek 30%-a migráns, utcagyerekek, drogos szülők gyermeke, 70% pedig a helyi tehetős családok leszármazottjai. Ez utóbbiak finanszírozzák az iskola

¹² A két település Encs és a szlovák határ között fekszik, Göncruszkát 670-en, Vilmányt 1460-an lakják. Az alfejezet idézetei és információi a Suhajda Levente református lelkésszel készült interjúból származnak.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

működési költségeit. Az iskola remek pedagógia programmal működik, a gyerekek versengenek a bekerülésért.

A göncruszkai iskola alapítója és fenntartója először a közösségi méhészeti miatt létrehozott nonprofit kft volt, később került a református egyház fenntartásába. Mára 7 évfolyamon, 150 gyerek tanul itt. Az integrációs arányszámot igyekeznek betartani, az említett 30%-ot nem csak cigány gyerekek alkotják, hanem enyhén szellemi fogyatékos, cukorbeteg vagy egyéb szempontból hátrányos vagy nehéz helyzetű gyermekek. A nevelőszülők gyermekei a jelentkezésnél elsőbbséget élveznek, ami néha értetlenséget is szül. 15 fős osztályok indulnak minden évben és erre a 15 helyre 50-60 gyerek jelentkezik. Volt már olyan év, hogy két osztályt indítottak, mivel az az elv, hogy ha egy családból egy gyermek már az iskola tanulója, a testvérét is fel kell venni, és az egyik évben nagyon sok testvér jelentkezett.

Az iskola módszereiben is különleges, a pedagógiai alapmodell, hogy a ritmus és zene alapozza meg a reáltantárgyak sikerét, ezért kötelező a néptánc, be van építve a testnevelési órarendbe. Ezen kívül 6 éves kortól furulyázni kell minden gyereknek és harmadikban hangszer választani, ami lehet rézfúvós hangszer, hegedű, zongora és gitár. Sok más területen is zajlik tehetséggondozás, pl. dráma és sakk szakkör keretében. Az ezeken részt vevő gyerekeket a tanárok választják ki a jelentkezők közül, de nem a pillanatnyi teljesítmény, hanem a képességek felismerése alapján. Pl. a dráma szakkörbe *„... egy jó családi környezetből származó gyerek, akivel gyakorolnak otthon, persze, hogy bekerül, de egy nevelőszülő, akivel nem foglalkoznak, csak akkor kerül be, ha valaki felismeri a tehetségét, elkezdi mentorálni és egy másfél év után kiderül, hogy hoppá, csillagos magasan van a többiekhez képest, csak meg kellett ágyazni.”* Az iskolának abban is szerepe van, hogy attraktívvá teszi a települést és a közösséget. Többen emiatt költöztek ide (a tanárok valamennyien helyben lakók ma már), ezzel javítva a gyülekezeti korlát is.

Vilmányban más a történet. Miként korábban említettük, szinte valamennyi gyerek cigány származású. *„Volt egy kis szobánk, egy szőnyeg volt benne és elkezdtünk egy gitárral gyerek alkalmakat szervezni.”* Először 8-an jöttek el, majd lassan, ahogy ez a program nőtt, úgy nőtt a hittanosok száma, a hittanosok meg integrálódtak az iskolán kívüli programokba. Ma már közel 300 gyerek van a programban, minden korosztálynak más-más jellegű foglalkozásokkal. Ezekhez a programokhoz ki kellett dolgozni, fel kellett találni azokat az utakat, amikkel motiválhatók a gyerekek, célba tartásukat meg lehet őrizni. Van Biztos Kezdet gyerekház, ami az édesanyákat integrálja a

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kisgyerekekkel, és van óvodás hittan. „Szépen, ahogy nőttek a gyerekek, egyre fontosabbá vált a tanulás segítése, ... arra tettük a hangsúlyt, hogyha azt szeretnénk, hogy a gyerekek megismerkedjenek a Bibliával, ahhoz meg kell tanulni olvasni. Ez volt a kiindulási pont. Így belekezdünk a küzdelembe az analfabetizmus ellen, ami nem olyan egyszerű, de nem adjuk fel.”

Ahhoz a lelkész nem feltétlenül ért, hogy hogyan kell olvasni tanítani, ezért fontos bevonni szakembereket e tevékenységbe. „Nekünk kegyelmi út volt, hogy gyógypedagógusok és fejlesztő pedagógusok csatlakoztak ehhez a munkához önkéntes módon, keresztyéni elhivatottságból.” A helyiek és környékbeli pedagógusok számára e tevékenységnek meglelt az a hozománya is, hogy a tanárok, akik az iskolákban azt élték meg, egy bizonyos ponton túl nem tudnak segíteni, nem tudják motiválttá tenni a gyerekeket, itt a Menedék házban Vilmányban igen. „Ugyanaz a gyerek, aki az iskolában nem hallgat senkire, rájuk se, itt a gyülekezeti házban leül, odateszi magát és elkezd tanulni ugyanannál a tanárnál... Ha le akarom egyszerűsíteni, hogy mitől van, attól, hogy Isten lelke teremt egy olyan atmoszférát, ami megmozdít és ha meg tud mozdtítani engem, akkor el kell hinnem, hogy meg tudja mozdtítani azt a 12 éves, nagyon agresszív, nagyon rossz, nagyon sok negatív dolgot felsorolhatok roma fiatalokat és ez bátorítólag hat a szakemberekre is.”

A roma fiatalok programjában törekszenek arra is, hogy bemutassanak minél több foglalkozást. A méhészet pl. nagyon sok mindent érint, az asztalos üzemtől az állattartásig, sokféle szaktudást igényel, és ezt mind megmutatják. Most éppen méhészeti kereteket fognak csinálni a fiatalokkal, több ezer darabot, ami azért is jó, mert lehetőség van begyakorolni, rontani is. A roma fiatalok álláskeresését azzal is megtámogatják, hogy segítenek munkát találni számára (kiterjedt ismeretesi körben), másrészt garanciát vállalnak érte. Ez utóbbi keretében vállalják, hogyha a cigány fiatal kárt okozna a nem megfelelő viselkedésével (lopna, nem jól dolgozna, stb.), azt megtérítik. „Nem mindig válik be, mert tudni kell a nagy magyar valóságot, hogy van olyan vállalkozó, aki úgy képzei az életet, hogy havi 29 munkanap, egy nap 14 óra. Ez nem csak egy roma származásúnak olyan, hogy nem bírja. Nem mindegyikből van sikertörténet, de az, hogy mindegyik kap egy esélyt, megmutathatja, hogy mit tud, az már nagydolog.”

A legkisebbekkel hetente hatszor találkozunk, 6 éves korig. A következő generációnál a gyerek aktivitása a meghatározó, hogy hányszor akar, de általában minimum heti kétszer. A középiskolásoknál hetente egyre

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

redukálódik ez a szám és ezen kívül a nyári időszakban vannak intenzív táborok. Ezt mostanában úgy szervezik, hogy elmennek olyan helyre, ahol van egy tanya és megengedik, hogy dolgozzanak a cigány gyerekekkel. Felkelnek 5-kor, mennek ganalyászni, tojáást szedni, amit összeszednek, abból csinálnak reggelit, stb. Ily módon az önellátás életformájáról kapnak egy példát és bele is kóstolhatnak. *„Az élvezeti oldalt is bemutatjuk, hogy el se mentünk a boltba, de jól lakott mindenki.”* A táboroknak természetesen van lelki oldala is.

Eleinte próbáltak igénybe venni uniós forrást is terveik megvalósításához, volt pl. egy tanoda programjuk, de mivel úgy látták, hogy ezeknek több a hátránya, mint az előnye, feladták. *„A fénykép az ok, bármiről tudunk készíteni, amit csinálunk. De írja alá, hogy részt vett. És aláírja és megkérdezi a kis roma gyerek, hogy maguk most abból élnek, hogy én aláírok. És kifordul magából a világ, mert a mélyszegénység egy eszköz arra, hogy pénzhez jussunk. Kifordult gondolkozás és rájössz, hogy többet vesz, mint amennyit ad, mert a kapcsolatot rombolja. És ha az erodeálódik, nem fogunk tudunk segíteni akkor sem, ha lesz 100 millió ft-unk.”* A Menedék ház működését ma már részben a HEKS finanszírozza, és -mint említettük- nagyban támaszkodnak az önkéntesek munkájára.

A gyülekezetnek kiterjedt társadalmi kapcsolatai vannak. Legfontosabbak a más gyülekezetekkel való kapcsolatok mindenfelé a nagyvilágban, ezen kívül van egy széles vállalkozói mátrix. Az iskola fűtését az egyik cég állja, egy másik vállalkozó vezeti az iskolabuszt Isten dicsőségére, biztosítja a gázolajat, stb. Természetesen vannak kapcsolatok segítség-szervezetekkel, leginkább a „Máltaival” és az Ökomenikus segítség-szervezettel, akik a térségben a legaktívabbak. Újonnan a Johannitákkal is. Egy tangazdaság létrehozása régi álmuk. Elkezdték már megvalósítani, van ló, így tudnak az iskolában lovas oktatást csinálni, és van három kert, ahol kertészkednek. Az un. Jancsi és Juliska házban tankonyhát alakítottak ki.

IV. Katolikus cigány misszió

IV.1. Katolikus cigány misszió Magyarországon¹³

A magyarországi cigánypasztoráció első képviselője Sója Miklós görög katolikus parókus volt. 1941-ben, - néhány évvel az európai cigánypasztoráció ébredése előtt- kezdte munkáját Hodászon.¹⁴ A nyolcvanas években Dél-Magyarországon egy másik kezdeményezés indult Alsószentmártonban Lankó József keze alatt.¹⁵

A 90-es évek végétől a katolikus egyház a lelkipásztorok számára minden évben rendez egy cigánypasztorációs konferenciát, melyen mindig más téma jegyében papok, világiak, cigány és nem cigány lelkipásztorkodásban elkötelezett személyek továbbképzése, tapasztalatcseréje zajlik. 2001-ben megalakult a Magyar Katolikus Püspöki Kar (MKPK) Migrációs Irodája, ami összefogja az egyházmegyeenkénti referenseket. A Migrációs Iroda 2003 óta minden évben megrendezi az Országos Katolikus Cigánytalálkozót, 6-800 cigány részvételével, ahol előadások és tanúságtételek hangzanak el a kulturális bemutatók mellett. 2003-ban Budapest adott helyet a Cigánypasztorációs Világkonferenciának, a magyar cigánypasztoráció elismeréseként.

2006-ban Gyömrőn az egyházmegye cigánypasztorációs munkáját koordináló iroda jött létre, a Ceferino Ház (<http://www.ceferino.hu/>),

¹³ A világegyház enigmatikus eseményei voltak, hogy a II. Vatikáni zsinat atyái VI. Pál pápa vezetésével meglátogatták a Poméziai cigányzarándoklatot (Dúl, 2010), és 1988-ban létrejött a Vándorlók és Úton lévők Lelki gondozásának Pápai Tanácsa. 1997-ben oltárra emelte az Egyház az első cigány vértanút, boldog Ceferino Gimenez Mallát, és 2008-ban a Pápai Tanács kiadta az „Írányelvek a cigánypasztorációban” című dokumentumot, amelyben összefoglalta a cigánypasztoráció utóbbi évtizedeinek tapasztalatait.

¹⁴ Sója Miklós Először az árokiparton tanította a gyerekeket és a putrikban tartott istentiszteletet. Később felépítették vályogból Európa első cigány templomát. Sója Miklós szervezett színjátszó csoportot, futballcsapatot, lefordította a liturgiát cigány nyelvre. Később Gelsei Gábor vitte tovább az örökséget. Lett óvoda, közösségi ház, szeretetotthon, családok átmeneti otthona és ezekhez kapcsolódó képzési és foglalkoztatási programok. (Juhász, 2004)

¹⁵ 1990-től a Pécsi Egyházmegye cigányokért felelős lelkésze lett, részt vett a pécsi Gandhi Gimnázium létrehozásában és a mánfai Collegium Martineum Középiskolai Tehetséggondozó Kollégium alapításában. Az alsószentmártoni tanoda mára tanodahálózattá bővült. Óvodájukban cigány óvónők és dajkák dolgoznak. (Kovalcsik, 1998; Vojnitsné, 2014)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

és 2010-ben a Boldog Ceferino Alapítvány: (<http://www.boldogceferinoalapitvany.hu/>), mely már országos hatókörű és 2015-ben a Boldog Ceferino Intézet (<http://www.boldogceferinointezet.hu/>).

Az intézet elsődleges feladata a cigányok lelkipásztorkodásával megbízott lelkipásztorok és lelkipásztori munkatársak tevékenységének segítése, számukra képzések és konzultációs fórumok biztosítása. Székely János püspök a Boldog Ceferino Roma Misszió vezetője 2015-től. Jelenleg az ország több mint 2000 plébániája közül mintegy 50-70 az, ahol valamiféle kapcsolatot építenek az ott élő cigánysággal.

IV.2. Római katolikus cigány pasztoráció

B.-A.-Z. megyében

B.-A.-Z. megyében a katolikus cigány pasztoráció elsősorban a szerzetesrendek működéséhez kötődik: az Isteni Ige Társasága (verbita rend) Körömben, Szent Ferenc kishívőrei Arlóban, a Szeretet Misszionáriusai (Teréz Anya Nővérei) Miskolc Számozott utcáiban. A Jezsuita rendnek is vannak kezdeményezései a cigány pasztoráció terén, a balajti cigány misszió pedig a Szalézi rend tevékenységeihez kapcsolódik. (A Szervita Nővérek Gyermekotthona Mezőkeresztesen egyre inkább cigány pasztorációs helyszínné válik, erről bővebben a gyermekvédelemről szóló tanulmányban szólunk.) Ezeket a helyszíneket látogattuk meg kutatásunk során. Kezdjük a történetek megismerését Körömmel, mivel időben ez volt az első fontos helyszín.

IV.2.1. Köröm¹⁶

Kuklay Antal 1973-ban került Körömrre, a cigánysággal először a hittan oktatás keretében lépett kapcsolatba. *„Az itt élő cigánygyerekek semmivel sem rosszabbak, mint mások, sőt jobbak. Szófogadóbbak,*

¹⁶ Köröm és a szolgálati területhez tartozó többi település (Kiscséc, Girincs, Kesznyéten, Sajóhídvég) Miskolctól nem messze található. Köröm lakosságszáma 1400, Girincse 900, Kiscsécse 200 fő, ez utóbbinak szinte valamennyi lakosa roma. A másik két településen reformátusok élnek, a katolikus cigány misszió nem terjed ki rájuk.

Az alfejezet idézetei és információi a kutatásunk során Lourdou atyával készített interjúból származnak, valamint Haram (2016) Lourdou atyával készített interjújából. Ez utóbbi forrásból vett idézeteket külön jelezzük.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

önzetlenebbek, érdeklődőbbek. A magyar gyerekek nagy része egyke, el vannak kényeztetve, enerváltak. A cigánygyerekeket sokkal inkább foglalkoztatja a túlvilág, a lélek, sokkal érzékenyebbek, mint a magyar gyerekek. Persze ez a fogékonyság csak bizonyos életkorig használható ki. Sok eredményt lehet elérni, ha nem merev az ember. Egyharmaduk elsőáldozó is lesz, ami nagyon sokat jelent. Míg a cigánygyerekek egyre rendszeresebben, a magyarok egyre rapszodikusabban járnak hittanra.” (Kovalcsik, 1998)

2001 őszén Kuklay Antal Phare forrásból és baráti körének támogatásával elindított egy programot, melynek mottója, hogy „Játszunk háztartást!” Közel 80 gyermek járt el beosztás alapján egy felújított parasztházba (szintén barátok adománya), mely egy valódi családi otthont mintázott. Közösén sütöttek, főztek, takarítottak, mostak, tanultak, kertészkedtek, kirándultak, énekeltek és ünnepeltek. 2002-től indult el cigányasszonyokkal egy sütő-főző, majd később egy varró tanfolyam. Tóni atya karitászi tevékenységének mértékét mutatja, hogy évente mintegy 80 m³ Hollandiából küldött adományt és a Máltai Szeretetszolgálattól kapott élelmiszert osztott szét a rászorulóknak között. (Tetz-Hofher, é.n.)

Segítőik, önkéntesek csatlakoztak a körömi munkálatokhoz, így Hofher József,¹⁷ jezsuita atya. Egy belga katolikus építőipari iskola nyári tábora keretében épült fel a település óvodája, a rendszerváltás előtt hozták létre a fogyatékos gyerekek nyaraltatására a Conditio Humana Alapítványt, majd 1995-ben Köröm Életminőségéért Alapítványt. Néhány család bekapcsolódott lelki mozgalmakba, a Schönstatti Családmozgalom rendezvényén három cigánycsalád vett részt, a Cursillo mozgalom által szervezett szendrőládi találkozón öt házaspár. (A Cursillóról lsd. később).

Kuklay Antal 2008-ig volt plébános, de azt követően is szolgált még három évet a településeken. 2011-ben Székely János püspök úr behívta a Verbita Rendet¹⁸ a településre. Ez a rend missziós rend, négy karakterisztikus

¹⁷ Hofher József atya később a budapesti Jezsuita Roma Kollégium és Szakkollégium spirituálisa. 2005 óta Budapesten a Párbeszéd Házában vezet cigánypasztorációs műhelyt. Rendszeresen tart lelkigyakorlatokat. 2007-ben Raoul Wallenberg-díjjal tüntették ki. (Haram, 2016)

¹⁸ A verbita szerzetesrendet -magyarul az Isteni Ige Társasága-, Arnold Janssen hozta létre 1875-ben, azzal a céllal, hogy missziós szerzetesrend legyen. (<http://www.verbita.hu/tortenetunk>) Mára közel 6500 tagja van, és több mint 70 országban működik. A rend Magyarországon 1916-ban telepedett meg. Rendházaik közül a rendszerváltás után a budatétényi és kőszegi missziós házakat kapták vissza. Jelenleg 30 szerzetes és 4 novicius testvér (lengyel, indonéz, indiai, ghanai, fülöp-szigeteki, kongói, brazil és magyar) él a magyarországi rendtartományban. A több nemzetből érkezett szerzetesek szimbolizálják a különböző nemzetek és kultúrák békés

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

dimenziója a kommunikáció, missziós animáció, JPIC (magyarul: Igazság, Béke, Teremtés megőrzése), bibliai apostolkodás. A JPIC törekvései világszerte az igazság és a béke megőrzésére, az emberi jogok és a természet védelmére irányulnak. A társadalom peremén élő szegényeknek, az elesetteknek, valamint a szociális igazságtalanság és az emberi erőszak miatt szenvedőknek a pártfogását. (Chavvakula Lourduraju, 2015)

A missziós animáció az a szerzetesek életével való példamutatást jelenti, melynek révén megpróbálják felrázni a hívőket, akikben elcsendesedett a hit és hitet teremteni azokban, akikben még nincsen. A szerzetesek saját lelkesedésüket, szeretetüket és hitüket mutatják meg. Jelenleg az indiai Lourduraju Chavvakula és a plébános, a szintén verbita Juhos Ferenc végzik a cigány missziós és pasztorációs munkát Körömben, mindketten szeretetteli, humoros emberek. *„Ez arról szól, hogy te egy szeretetközösséget létrehozol. Arról szól, te odaadod magadat, hogy képes vagy áldozatot hozni, mert te szereted őket, Jézus lelkületével. Én nyitott vagyok. Többnek kell lenni. Ha ragaszkodom a hagyományos papsághoz, gyakorlathoz, szabályokhoz, akkor az ember nem tud érvényesülni. Fontos a jókedv, humor is fontos, azt is észrevettem.”* (Haram, 2016)

Lordou atya elmondta, hogy az előzmények ellenére Körömben nem talált közösséget. A közösségépítést család evangelizációval kezdte, minden héten más családot látogatott meg, énekeltek, Bibliát olvastak, házat szenteltek, előkészítették az utat a templom felé. Rendszeresen hitoktatást tartott, hogy mit kell csinálni a misén és hogyan kell viselkedni a templomban. Máig kb. harminc családot sikerült bevonni. Szombatonként van cigány mise, de a cigány hívők részt vesznek a vasárnapi közös istentiszteleten is.

A cigány misszió hangsúlya mostanra áthelyeződött a gyermekek és fiatalok evangelizációra, a felnőttekhez rajtuk keresztül szeretnének eljutni. Három gyerekcsoport működik, összesen kb. 70 gyerekkel, hetente egy-egy foglalkozást tartanak Körömben, Girincsen és Kiscsécson. Nyaranta Boldog Ceferinó missziós gyerektábor szerveznek 150 gyerek részvételével - egyelőre helyben.

Két, sőt újabban három tanoda is működik Körömben és Girincsen – a római katolikus egyházközség és az önkormányzat fenntartásban. A tanodák kapcsán Lourdu atya megjegyezte, hogy a fizetett alkalmazottak egy

együttélésének és együttműködésének lehetőségét. Verbita misszió Körömon kívül Vasváron működik, ahol család- és ifjúságpasztorációt végeznek. (Haram, 2016)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

perccel sem hajlandók többet dolgozni, mint ami kötelességük, a projekt végeztével pedig „lebontják a sátrat”. Az atya ezért inkább az önkéntesség kiépítésén fáradozik, jelenleg 27 önkéntes tevékenykedik a településeken, köztük sok pedagógus és sok helyi cigány ember. Körömben pl. egy-egy cigányasszony a felelőse a fiataloknak, a családoknak és a gyermekközösségnek.

A körömi óvoda egyházi fenntartásba került és tárgyalások folynak az iskola átvételéről is, annak ellenére, hogy az élet az óvodában nem probléma mentes.

A fiatalok evangelizációja egy budapesti kirándulással kezdődött, mely keretében többek között részt vettek a verbiták rendházában tartott adventi virrasztáson. Kirándulások azóta is vannak, és otthon megalakítottak egy ifjúsági csoportot, de a kezdeti lelkesedés később alább hagyott. Itt is jellemző a cigány fiatalokra - ami más helyeken - hogy hamar családot alapítanak, elkezdenek dolgozni – jó esetben - és a figyelmük másra terelődik. Az ifjúság pasztorációba új lendületet vitt két éve a Romano Teatro Kulturális Egyesület. Az ő szakmai segítségükkel alakult és működik egy színjátszó csoport, a Rom Art Talent, mellyel rendszeresen készülnek előadásokra. Otthon és a verbita rend székházában szokták előadni azokat.¹⁹ A darabok legtöbbször a modern cigány életről szólnak humoros formában, ugyanakkor evangéliumi alapúak, de feldolgoztak egy holocaust témájú darabot is, mely szomorú aktualitását a szomszédos nagycsécsei romagyilkosságok adták.

Lourdu atya a karitászi tevékenységet szándékosan visszafogta, mert sok veszekedéssel járt és előfordultak lopások is. Több szegény ember kezdett követelőzni, elégedetlenkedni az adományok kapcsán. Jelenleg csak karácsonykor van élelmiszer adomány, hiszen ilyenkor a vendégeskedések miatt több élelemre van szükség. Néha ruha adomány is érkezik, de ezzel nem szívesen foglalkoznak. Vetőmagot azonban szívesen, már harmadik éve osztanak. E téren főleg Kiscsécseken aktívak az emberek, ott már 34 család kért ebben az esztendőben.

A cigány pasztoráció további nehézsége, hogy egymást is visszatartják a cigányok, azt mondják a templomba járóknak: „mi van, alszent lettél?” A nem cigányok pedig nem befogadók, olykor rasszisták. „Még ott a faluban is. Azt mondják, miért kell nekik? Úgyse fognak változni. Ezek a hangok néha

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=IzVajlf5rls>

<http://www.haon.hu/zenes-osbemutatot-tartottak-korom-kozsegben/2978618>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

zavartak engem. Úgyse fognak változni, úgyse lesz eredménye ennek a munkának. Sok ember próbálkozott. Ugyanoda visszaesnek. Hiába csinálod ezt. Papként miért kell neked ekkora fáradságot venni? Miért kell őket beengedi a plébániára, miért kell neked családokat látogatni, miért kell neked megérinteni őket? Sok fertőzés van, sok betegség van. Rengeteg negatívum, hangok, amik körülvettek engem. Emiatt sokan eltávolodtak tőlem, amiért én szolgállok a cigány népnek.” (Haram, 2016)

Nehézséget okoz a mélyszegénységben élők életével és problémáival való szembesülés is. Olyan nehézség ez azonban, ami egyben motiváló erejű: *„Amikor meglátogattam őket, láttam, hogy a házak milyen rossz állapotban vannak. Szenvedtek, hogy nem volt elég ruha, fűtés nem volt, étel-ital nem volt... Ezek a képek jöttek, hogy amikor aludtam is, előjöttek. És az ember ilyenkor nagyon szenved belülről. Ugyanakkor ez a küldetés az, hogy mindenképpen kell tenni, mert a Szentlélek akkor szólít téged, amikor tanúja vagy ennek a tragédiának, emberek tragédiájának.”*

Lourdu atya eredetileg Mexikóba szeretett volna misszióba menni, Magyarországra engedelmességből jött. Aztán, 2012-ben, amikor pappá szentelték, volt lehetősége kérni. Ő Magyarországot kérte. Egy évig Pécsen is volt káplán, de a boldogságot itt, Körömben találta meg. Mikor Körömben kiment a cigánytelepre, érezte, hogy fellobban benne a tűz, amiről Teréz anya is beszél. *„Az első napjaim, amikor odakerültem 2013-ban... Lankó Józsi atyának a szavai jutottak eszembe: '...legyen olyan szíved, mint Jézusé! Irgalmas szíved. Ha az van, mész közéjük, hallgatod őket, és a szíved majd fogja diktálni, mit kell csinálnod értük...' Szeretni, elfogadni akkor is, ha az emberek hajlamosak a rosszra, gyengék, szegények, vagy nincs olyan nagy tisztaság, vagy higiénia hiánya van, akkor is merni, megérinteni. Ahogy Jézus is megérintette a leprást.”* (Haram, 2016)

A körömi misszió három alappillére a hit, közösségépítés és oktatás, majd az oktatáson keresztül a munkahelyteremtés, de erről azt tartja Lourdou atya, hogy az nem az egyház feladata, hanem cégeké, mert, ha munkáltatókká válnak, akkor nem tudnak lelkiekben segíteni. Nem így gondolják ezt az arló kisnővérek, ahogy azt a következő alfejezetben látni fogjuk.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

IV.2.2. Szent Ferenc kisházai²⁰- Arló²¹

Domán Ferenc arlói plébános hívta Arlóba a kisházait, akiknek szimpatikus volt a hely, mivel szegény vidék, ami a ferences hagyományba beleillik. A roma lakosság, főleg a gyerekek hamar megtalálták a kisházait, akik a cigány sor szélén lévő épületbe költöztek be. Elkezdték foglalkozni a gyerekekkel, látogatni a családokat, tanszobát vezettek az iskolában. Először egy ifjúsági csoport alakult, a Szent Filoména közösség, részben cigány fiatalokból, s később ebből nőtt ki az Elfogadlak Alapítvány 2003-ban.

Az első modul mindig az ismerkedés, a helyzet felmérés. Ez azért fontos, mert sok olyan társadalmi kezdeményezés indult, ami nagyon jónak tűnt, csak nem volt adekvát, nem vágytak rá az emberek, vagy apróságokon megbukott.

A kisházai a „Nyitott ház” modelljét alkalmazzák közösségi házuk működtetésekor. A legkülönbözőbb tevékenységek kapnak itt helyet, van modern tánc és kutya terápia, ez az adományok osztásának helyszíne, itt működik a családi napközi és itt vannak a klub foglalkozások. Az épület egy részét – ami az egyházmegye tulajdonában van - sikerült már felújítani, de a tornaterem borzasztó állapotban van.

Működött egy „Családi napközi”-s modul, melyet azért indítottak, mert a tapasztalat szerint az óvodás korú cigány gyerekek, ha jártak is óvodába, az egy évből jó, ha két hetet voltak ott, mert tetvesek voltak, nem volt cipőjük, rögtön elkapták a betegségeket, stb. A családi napközis csoport azért jött létre, hogy óvodába integrálhatóvá váljanak a nehéz szociális háttérből érkezett gyerekek és ne még több hátránnyal induljanak. A program jól működött, 100%-os volt az integráció, azaz, aki hozzájuk járt a családi napközibe, mindenki szépen be tudott illeszkedni az óvodába. Volt, aki ötévesen itt tanult meg beszélni. E modul most sajnos napközbeni gyermekfelügyeletre váltott a törvényi változások miatt. Jelenleg normatíva nem jár, csak bölcsődés korúakra. Ennek ellenére vegyes életkorúak a

²⁰ A Szent Ferenc Kisházai egy új alapítású közösség, 1990-ben kapott egyházi jóváhagyást. A Ferenc s családon belül reguláris, azaz regula szerint élő apostoli közösség, azaz az imádság mellett apostoli tevékenységet is végeznek. Az alapítás után az Egri főegyházmegyében telepedtek le, rendházaik vannak 1992-től Bükkszentkereszten, 1994-től Arlóban és 2002-től Miskolcon. A szomolyai házat megszüntették 2009-ben. Jelenleg 16-an vannak, 7 örökfogadalmas nővér, 6 egyszerű fogadalmas, 1 novícia és 2 jelölt. Ebből Arlóban 2 örök és 3 egyszerű fogadalmas nővér van. Honlap: <http://szfkishazai.communio.hu/>

²¹ Arló 4000 lakosú település, Ózdtól nem messze, a felnőttek 60-70-a, a gyerekek 90%-a cigány származású. Az alfejezet forrása az Ágnes nővérral készített interjú.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

gyerekek, ha a szülő ír egy kérelmet, hogy a még nem öt éves gyermekét más, alternatív formában kívánja elhelyezni, akkor jöhet hozzájuk.

A „kamasz részleg”-be 15-22 éves közöttiek tartoznak, főleg fiúk és a dropprevencióra nagy hangsúlyt fektetnek benne. Van külön lány csoport is. A kamaszoknak lelki hétvégéket szoktak szervezni. Ez mindig összetett programot jelent, van valami mézesmadzag, nagy focizás, kalandpark. Néha elutaznak Bükkszentkeresztre, a lelkigyakorlatos házba, ahonnan Miskolcra, Lillafüredre, Tapolcára tudnak ellátogatni. Kazincbarcikán is voltak többször már, ahol jó az együttműködés a Don Bosco általános és középiskolával. A lelki hétvégék része egy lelki este, dicsőítő zenéléssel, tanúság tétellel. Gyakran eljön ezen alkalmakra egy baptista ismerősük, aki kábítószer fogyasztó volt a múltban és hozza magával barátnőjét, aki pedig sztriptíz táncosnőként és prostituáltként élt meg egy időben. Az ő tanúság tételük nagyon erőteljes hatású. Végül személyes ima szokott lenni a fiatalokért. Két nővér bemegy a kápolnába, a fiatalok egyenként csatlakoznak hozzájuk, és elbeszélgetnek az életükről, imádkoznak. Ez nagyon meg szokta őket fogni.

A „Veled tanulok” program másik fontos része a továbbtanulás támogatása. Jelenleg 21 tovább tanulójuk van, akit rendszeresen kísérek. Egyrészt kapnak havonta ösztöndíjat, 15 ezer ft-ot. Tíz tanulónak az érsek úr biztosítja ezt, a többieknek innen-onnan adományokból jön össze a pénz. Van 3-4 olyan adományozó család, akik egy-egy diák ösztöndíját finanszírozzák. A pénzt nagyon kevés gyerekek adják a kezébe, csak, ahol tudják, hogy oda nyugodtan mehet. Az egyik cigány munkatárs intézi a tovább tanulók ügyeit, bérletet és egyéb szükséges dolgokat vásárol. A nővérek kísérik is a tanulókat, akik megadják a kódjukat és így a nővérek időnként megnézik, hogy állnak, nincs-e túl sok hiányzás. Három intézménnyel vannak szorosabb kapcsolatban, oda járnak a gyerekek, Miskolcon a bencésekkel (Bencés Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium), a Fényi Gyula Jezsuita Gimnáziummal és a kazincbarcikai Don Bosco általános és középiskolával. *„A jezsuitába ... csak olyan gyereket küldünk, aki nagyon tehetséges, a családja támogatja, de még így is ... az egy kultúr sokk, amikor bekerül a putriból.”* Az egyik szülő így fogalmazott: *„az a Mennyország, bibliai idézetek voltak a falon, egy káromkodást nem lehetett hallani és szépen beszéltek a tanárok a gyerekekkel és van uszoda meg sporttelep.”* Ebbe az iskolába nagyon kell egy áthidaló közeg, amit a nővérek jelentenek. Az első kislány, aki odajárt, naponta telefonált valami baj miatt, haza akart jönni és telefonálgattak a nevelői is.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

De végül beilleszkedett, most az egyetemre jár, történelem-magyar szakra, roma szakkollégiumos és azt tervezi, hogy hátrányos helyzetű gyerekeket fog tanítani. Az ösztöndíjasok között egy fő nem cigány származású, viszont van olyan cigány tovább tanuló, aki nem kap támogatást, mert nem szorul rá.

A „Lehetőségek iskolája” programhoz is csatlakoztak, melyben a felnőtteknek van lehetőségük befejezni a nyolc általánost. Egy helyi pedagógus házaspár készíti fel a felnőtteket a vizsgákra, többen már végeztek és el tudtak kezdeni szakmát tanulni. Van, aki második, harmadik osztálytól indult. Most nagy motiváció a jogosítvány szerzésének esélye.

Munkahelyteremtésre, a munka világába való visszasegítésre is vannak projektek. 4 éve kialakítottak egy tankertet, 1/3 hektáron. Az eredeti terv a házi kertek művelésének elősegítése volt. Itt 4-5 embert alkalmaztak pályázati úton. Feltételként szabták, hogy az otthoni kertet is előkészítse, művelje a résztvevő. Kaptak vetőmagot, szerszámot az emberek, ha elakadtak valamiben, szóltak. További forrás hiányában jelenleg az önkormányzattal közösen a közmunka program keretében művelik a kertet. Kis létszámban dolgoznak itt, tanítják, kísérik a munkásokat. 4-en vannak a közfoglalkoztatási programban, a Ceferino Intézetten keresztül, arlói munkavégzési helyszínnel.

Gyógynövény gyűjtés és szárítás is folyik, valamint lekvár és szappanfőzés. Ezeket a termékeket jótékonyági vásáron értékesítik, bejáratott-leginkább ferences- helyeken: Veresegyház, Pásztó, Gödöllő, Máriabesenyő, Kaposvár, stb. Előzőleg kihirdetik a templomban, hogy lesz vásáruk. Ágnes nővér a következő hétvégén a szentmise végén elmeséli, hogy kik ők és mivel foglalkoznak és a termékekért cserébe adományt adnak. Egy hétvégén 1 millió ft is összegyűlt már. Terv, hogy a lekvárt forgalomba is hozzák, de erre külön ember kellene.

Az alapítvány havi költségvetése 3-3,5 millió ft. Sokrétű pályázati tevékenységet végeznek, Norvég és Svájci Civil Alap pályázatokon is nyertek már. Az EU-s pályázatok *„nagyon nehezek, látszik, hogy íróasztalnál íródtak. Pl egy pályázatban most kötelező létrehozni adomány begyűjtő pontot. Ha fából vagy fémből lesz, el fogják lopni. Ha kiteszik a telepre, szemetesnek fogják használni... nehéz kitalálni.”*

A pályázati forrásokon kívül adományszerző tevékenységgel foglalkoznak, anélkül nem is tudnának megélni. Sok segélykérő levelet ír Ágnes nővér, ismerősökön keresztül terjeszti ezeket. Van külföldi partner és van házaspári támogató kapcsolat is. Ez utóbbi családok közötti viszonylatban

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

működik. Ha pl. a cigány családnál disznóvágás van, a budapesti család vesz tőlük húst, vesz lekvárt. Elmennek együtt nyaralni is.

A katekizmus csoport tagjai azok, akik rendszeresen járnak a templomba. Így egyszerűbb menniük, hogy nem egyedül kell. A templomba járók 90%-a így is nem cigány származású.

A településen szinte minden családdal volt már valamilyen kapcsolata a nővéreknek, de vannak, akikkel heti vagy napi a kapcsolat. Elgondolásuk szerint egy-egy családot erősebben támogatnak, hogy megerősödjének, s egy idő után maguktól egyre kevesebbet kérnek.

Alapítottak egy szövetséget, az Egyházi Szociálpedagógiai hálót,²² melyben olyan egyházi szervezetek vannak, amelyek cigány pasztorációs munkával, hangsúlyosan gyerekekkel, fiatalokkal dolgoznak. Ennek keretében megformáltak egy nyolc modulból álló programot, ami tapasztalataik összegzése, és ha bárki ezzel a témával szeretne foglalkozni, akkor szívesen rendelkezésre bocsájtják. Jelenleg az egri Szociálpedagógia Tanszékkal is formálódik egy szakmai kapcsolat.

²² Csak katolikus szervezetek vannak az Egyházi Szociálpedagógiai Hálóban, szerzetesek és plébániák. A Szent Ferenc kishívőreinek kívül tagjai a Premontrei nővérek, a Marista testvérek, Jó pásztor nővérek, Kaposfőn a Szent Erzsébet Alapítvány, Pécs környékéről Lankó Józsefék.

IV.2.3. Balajt²³

A balajti cigány közösség megalakulásához és megerősödéséhez több dolog egymást erősítő hatása volt szükséges: a Szalézi rend²⁴ és iskolájuk, a Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Középiskola és Kollégium Kazincbarcikán,²⁵ egy diakónus, aki jelenleg az iskola igazgatója, valamint a balajti romák lelki vezetője és egy aktív balajti roma szülő - később a hitközség gondnoka.

A Szalézi Társaság apostoli célja: az ifjúság oktatása és nevelése iskolákban, szakiskolákban és különféle ifjúsági intézményekben. 1993 óta van fenntartásukban a kazincbarcikai iskola, ahol a szalézi pedagógia elvei érvénysülnek és juttattak szakmához és érettségihez az évek folyamán sok hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, köztük rengeteg roma származású diákot. A szalézi identitás szerint a tanítás alapja a szeretet és a vallás. A beszélgetéseknek, közös játékoknak, iskola barátságos, családias légkörének, a tanórán kívüli jelenlétnek nagy szerepük van. Pedagógiájuk alapja a Don Bosco módszer, melynek legfőbb elemei az állandó, segítő jelenlét, az odafordulás, a szeretet és a preventív rendszer. (<http://www.don-bosco.sulinet.hu/iskola/>). 2009-ben egy beiratkozás alkalmával az említett balajti roma szülő felvetette az iskola igazgatójának, hogy kellene Balajton is valamit csinálni és a diakónus elkezdett kijárni. Eleinte kéthetente, majd egyre sűrűbben. Először a gyerekek csatlakoztak, majd az anyák, aztán az apák is. Jelenleg keddenként van oratórium a gyerekek számára, péntekenként Biblia óra a felnőtteknek és vasárnaponként igeliturgia vagy szentmise.

²³ Balajt Edelény szomszédságában fekszik, lakossága 420 fő. Az alfejezetben leírtak forrásai Molnár Gál Béla diakónussal, valamint egy hívővel, Tündivel készített interjún alapulnak, valamint egy riportfilmen: https://www.youtube.com/watch?v=wx9_onlv0-o

²⁴ A Szalézi rend hivatalos elnevezése: Szalézi Szent Ferenc Társasága - Don Bosco Szaléziak. 1859-ben Torinóban alapította Bosco Szent János (Don Bosco, 1815-1888), Szent Ferenc nagy tisztelője. A szalézi közösségek életét az egyszerűség, a derűs légkör, az evangéliumi merészség, az alkotókedv, a mély lelki élet és az ebből fakadó öröm jellemzi. Magyarországon 1913-ban telepedtek meg, 1947-ben már 37 iskolában tanítottak. 1989-ben kezdte újra a működést a megmaradt 82 rendtárs. Ma 32 rendtárs, 6 rendház, 3 iskola, 2 kollégium, 7 oratórium, kiadó, könyvesbolt és nyomda jellemzi a működést.

http://www.szeleziak.hu/_static/szelezi_tarsasag.php

²⁵ A Don Bosco Általános iskola, Szakiskola, Középiskola és Kollégium Kazincbarcikán működik, 1993 óta van szalézi fenntartásban. Jelenleg kb. 280 diákja van, 80%-uk cigány származású, jelentős részük hh-s és hhh-s. A kollégiumban 14-en laknak. Jelenleg a köznevelési HÍD program működtetői, szeretnék megkapni a szakképzésit is. Az iskolába Biatorgyából, Debrecenből is kerültek már olyan gyerekek, akiket az iskola rendszer kivetett magából.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az igeliturgiát a diakónus vezeti, a szentmisét általában valamelyik atya a szaléziektől. A vasárnapi istentiszteletre rendszeresen 40-50 fő jár, az ünnepeken vannak 80-90-en is. A „módszer”-nek három fontos eleme van a diakónus elmondása szerint, a szaléziak módszere, a családpassztoráció és a Cursillo. Ehhez hozzáteszem az erőteljes közösségépítő tevékenységeket.

Az oratóriumok keretében sok játék és ima váltogatja egymást, a módszert a szalézi szerzetesektől tanulta a diakónus, és a bekapcsolódó szülők, akik segítőként vesznek részt ezen alkalmakon. *„A fiatalokra, a gyerekekre tesszük a hangsúlyt... Szeressük őket, hogy szeressenek minket, hogy szeressék azt, amit mi szeretünk.”* A játékoság, játékok szerepe nem csak a gyerekfoglalkozásokon van jelen, de a felnőttekén is. Kvíz játékokat, szó bridzset, stb. játszanak a Biblia órákon. Ezen alkalmak hatására elkezdtek a cigányok választékosabban beszélni, elkezdtek olvasni, vagy ha az nehezen megy, olyan műsorokat, filmeket nézni, amiktől szókincsük fejlődhet. Fokozatosan tanulták meg a szertartás menetét. A diakónus nagy hangsúlyt fektet rá, hogy ne üres rítus legyen a vallásgyakorlás, az itteni cigányok értik a szimbólumok jelentését. Gondolkodásukat illusztrálja, hogy csak két szín alatt hajlandók áldozni, mert a János evangéliumában az van leírva, hogy aki nem eszi az én testem és nem issza az én vérem, annak nincs örök élete. Tehát „és” szócska van a szövegben, nem pedig „vagy”.

A családpassztoráció legtöbbször a keresztelésből indul ki, erre családlátogatáson történik a felkészítés. A tapasztalat azt mutatja, hogy legalább egy ember benn marad a keresztelés után minden családból a közösségben. Cursillón már 40-en vettek részt, és ami lényeges, hogy nem a diakónus bíztatja az embereket, hogy jöjjenek templomba, menjenek Cursillóra, hanem maguk a hitközség tagjai apostolkodnak, hívogatják a többieket. A Cursilloról azt mondják a részt vevők, hogy még ennyi szeretetet soha nem kaptak életükben, mint ott. Hazajönnek, és próbálják azt tovább folytatni, amit a Cursillón megtapasztaltak.

Mi mindent értek el közös erőfeszítéssel? Felújították a volt iskola épületét, ez ma a kápolnájuk (a templomot egy árvíz után be kellett zární), van egy felszentelt harang az udvaron, építettek mellék és kiegészítő helységet is. A kápolna kertjét az idén sütőtökkel ültetik be és gondozzák majd közösen.

Mindennek van felelőse, van kántor, van gondnok, a szent lelkét is mindig más olvassa, gyerekek is, felnőttek is. *„Van mindenkinek feladata, munkája, felelőssége, hogy közel legyen a Jóistenhez”*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A cigány hívők énekpróbákat szerveznek maguknak, keresnek dalokat az interneten, átírják a szövegét, „katolizálják”, majd megmutatják a diakónusnak, jó lesz-e, ahogy átírták. Közösségi programokat, főzéseket szerveznek, és amikor összejönnek, nem úgy mulatoznak, mint régen, hanem az egyházi énekeket éneklik, beszélgetnek. Minden fontos esemény a közösség előtt zajlik, a keresztelesek, házasságrendezések, bérnalkozás (2014-ben 31 fő, most újabb 23). Rendszeresen mennek zárándok utakra és a gyerekeknek nyáron tábor van- ez utóbbi a Karitászs segítségével.

A karitatív tevékenység sajátos formájú: *„Ők szóltak, hogy ne vigyek adományt, mert szét fogja őket szakítani, veszekedések lesznek. Meg is tapasztaltuk, eleinte nem hallgattam rájuk.”* Hogyan működik most a karitászs? Bevezették a vizet tavaly 8 házba oly módon, hogy egyrészt volt önrész (15 ezer ft családonként), másrészt a diakónus lealkudta az árat az ÉRV-nél, harmadrészt pedig kaptak támogatást a Karitásztól. Ebben az évben újabb 7 házba kötik be a vizet ugyanebben a konstrukcióban. Ehhez jön hozzá, hogy most csempét, vizes blokk elemeket gyűjt a diakónus a jelentkezők számára. Kaptak már festéket -szintén a Karitásztól- a házaik kifestésére, vetőmagot a kertekbe. Karácsonyi ajándékot szoktak hozni a szaléziek. A hívek fizetnek egyházi adót, 2000 ft-ot családonként.

A nehézségek ugyanazok, mint amit a körömi atya említett. Azok a cigányok, akik nem tagjai a hitközségnek, gúnyolják, kinevetik a híveket, ha megbotlanak százszorosán rájuk kiabálják. A nem cigányok viszont csodálják, tisztelik őket, egy-két asszony még az istentiszteletre is eljön olykor. (A két közösség elment kölcsönösen egymáshoz ökomenikus istentiszteletre.)

Mi változott? Erőteljesen megváltozott az iskolához való hozzáállás. Ma már többen érettségire készülnek (Edelényben), lett már egy dajka, lett nevelőszülő. Most minden középiskolás korú gyerek a Don Boscóba jár. Iskola igazgatóként a diakónus írt a Volánnak, hogy több busz is érintse a települést, mert korábban a busz 5:30 kor indult Balajtról, aztán a gyerekeknek egy órát kellett várni a csatlakozásra és még így is túl korán értek be az iskolába. A településen csökkentek a lopások, szólnak az emberek, hogy keressenek megoldást a tüzelő kérdésére, mert nem szeretnének már fáért menni az erdőbe. Kevesebb a veszekedés, verekedés, cáromkodás, átkozódás. Ha vita van, hamarabb kérnek bocsánatot. Ahogy az egyik hívő fogalmaz: *„a szép oldalát keresem a dolgoknak, s akkor kevesebb lesz a harag bennem.”* A veszekedések megelőzésére a diakónus mindent meghirdet előre, s így sikerül is sok félreértésnek elejét venni.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A közösség híre vonzza a vendégeket és a támogatást. *„Élt velünk néhány hónapot Laci atya, piarista, itt volt misszióban. Velünk evett, velünk volt egész nap, aludni ment csak Edelénybe.”* Volt vendégük a kápolna, illetve a harang szentelésekor Ternyák Csaba és Seregély István érsek, valamint Székely János püspök is.

IV.2.4. Cursillo

A Cursillo egy spanyol eredetű egyházi lelkeségi mozgalom. A Cursillo de Cristiandad jelentése: a kereszténység rövid tanfolyama. Az első cursillót 1944-ben tartották, eredetileg az El Caminóra készített fel zárandokvezetőket, ma már „az élet zárandoklatára készít fel.” Magyarországon 1989-ben tartották az első cursillót, azóta több tízezren végezték el. A jezsuiták és verbiták szervezik ezeket az alkalmakat.²⁶ (Székely, é.n.)

A cursillo egy hétvégén zajlik, majd folytatódik egy felfrissült, megújult életben. „Módszerének jellemzői a barátság, a természetesség, az őszinteség és a belső tűz...A cursillóban a résztvevő találkozik önmagával, Istennel és az embertársaival. A cursillo általában fellelkesíti, megrendíti, erővel tölti el a résztvevőket. Sokan egy életre szóló fordulatot tapasztalnak meg. Gyakran a cursillo által fontos barátságok szövődnek, új közösségek születnek.” (Székely, é.n.) A „cursillósok” nem tanítással, hanem személyes példával, önzetlen, jó cselekedetekkel, barátságok kialakításával alakítják családjuk és környezetük légkörét, életét. A cursillón eddig kb. 300 roma származású ember vett részt. Elsők között voltak a szendrőládi és körömi cigányok.

Szendrőládon²⁷ a cigány közösség építését 30 éve Tóth László plébános kezdte, aki szerette és segítette a cigányokat, ahogy tudta. Eljártak hozzá hittanra a gyerekek, s később ők lettek a cursillóra járó felnőtt cigányok. A településről több százan vettek már részt cursillón, magyarok, cigányok vegyesen, s azóta jó irányú változás indult el a községben, a cigány és nem cigány lakosság közeledése. (Balogh, 2008)

Balajtról, miképp említettük, 40-en, Körömből pedig eddig 17-en voltak cursillós lelkigyakorlaton- az elsők még Kuklay Antal idejében. Körömben is jellemző, hogy folyamatosan járnak cursillós hétvégekre,

²⁶ A református cursillóról lsd: refcursillo.hu

²⁷ A majd 2000 fős település több mint 70%-a cigány. (Balogh, 2008)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

magyarok, cigányok vegyesen, és otthon is rendszeresen találkoznak, megbeszélik életük legutóbbi eseményeit, támogatják, tanácsokkal látják el egymást. *„Az első szavam az volt, mikor én hazajöttem Cursillóról, amit férjemnek soha nem mondtam, hogy köszönöm, hogy vagy nekem. Semmit se szólt, csak nézett rám. Azt mosolygott. És a gyerekek... Engem nem érdekelt, hogy most a gyerekek itthon vannak, mit csinálnak. Nem az, hogy nem törődtem velük, hanem... Ugyanúgy megfőztem, csak délután vártam a bulit, csak hogy igyak és szédüljek el. Ezek megszűntek. Tudok nemet mondani.”* (Haram, 2016)

IV.2.5. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya (Jezsuita Rend)²⁸

A jezsuita rend²⁹ cigány missziós tevékenységének egyik legfontosabb eleme a „Lehetőségek Iskolája”, mely lehetőséget teremt hátrányos helyzetű felnőtteknek, hogy a nyolc osztályt megszerezzék. Jelenleg Miskolcon, Arlón (Szent Ferenc Kisnővérei szervezik az oktatást) Bagon, Kisgyőrben, Harsányban, Szendrőn, Martonyiban és Alsószolcán vannak diákjaik. Legtöbbször általában iskolákban kapnak helyet az oktatás céljára, plébániák nem kapcsolódtak be. Félévenként van lehetőség vizsgázni egy-egy évfolyam tananyagából. A vizsgát a Don Bosco iskola bonyolítja le. 2010 óta 300 felnőtt vett részt a programban, ebből több mint 200 fő fejezte be a 8 osztályt, közülük mindenki dolgozik. Vannak közfoglalkoztatottak is, de szép számmal tudtak az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedni az érintettek. (Pl. autógyárban, konyhán, stb.)

Az iskola működését a Jezsuita Rend finanszírozza,³⁰ de az egyes helyszíneken az oktatást önkéntesek végzik vagy más helyi források biztosítják a tanárok fizetését.

²⁸ Az alfejezet információ forrása a Csapó Barbarával készített interjú.

²⁹ A rendet 1540-es alapítása (Magyarországon 1561) óta több országban többször betiltották. A hagyományos jezsuita intézmények az iskolák, egyetek, missziós állomások voltak. Magyarországon 1989-ben alakultak újjá, három rendházat kaptak vissza, van lelkigyakorlatos házuk Dobogókőn, Miskolcon gimnázium, Budapesten kollégium, roma szakkollégium. (<http://jezsuita.hu/new/jezsuita-tortenelem/>)

³⁰ A Jezsuita Rendtartomány anyagi bázisát külföldi országok Jezsuita Rendtartományainak adományai jelentik. Ezen kívül adománygyűjtést végeznek, és internetes adományozásból is jut részükre. A közfoglalkoztatottak alkalmaztatására úgy nyílik lehetőség, hogy a Boldog Cerefinó Intézet (Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia) az Állammal szerződést kötött 170 közfoglalkoztatott bérének és járulékainak finanszírozására. Igény szerint egyházi szervezetek

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A fent említett cursillokra a rend elsősorban az oktatási programban részt vettek hívja be. A „Kereszt az aszfalt dzsungelében tanodát” az Összefogás a Magyar Családokért Országos Egyesület működtet Miskolcon a Jezsuita Kerkai Jenő nyitott házban. Jezsuita roma szakkollégium is van, de nem B-A-Z megyében, hanem Budapesten. Különlegessége, hogy rektora Antal István, diplomás fiatal roma.

IV.3. Görög katolikus cigány misszió B.-A.-Z. megyében

„Mindannyian Isten teremtményei vagyunk, a megkeresztelt hívek mindegyike Isten gyermeke. Ez kötelez egymás értékeinek megismerésére, egymás emberi méltóságának megbecsülésére...A cigány pasztoráció - helyzetünkben adódóan- krisztusi küldetés, parancsból fakadó kötelesség. Ez olyan feladat, mely kölcsönös lelki gazdagodással jár.” (idézet a M. A. E. lelkipásztori leveléből, 2011.)

A megye cigány pasztorációja Orosz Atanáz püspöki kinevezésével kapott lendületet 2011-ben. Előzőleg egy-egy atya egyedi elhatározásából folyt ilyen jellegű tevékenység néhány településen, így Telenkó Miklós révén Homrodon. „Orosz Atanáz átlátta, hogy a születő gyerekek 50%-a cigány és ha semmit nem tesz az egyházmegye és senki, nem lesz előmozdulás. Első lépés a cigány pasztorációban a tanoda program volt és a gyerekvédelmi intézmények létrehozása.” (interjúrészlet Szné F. Á.) Tudatos, szervezett, több szinten zajló folyamatot jelent a görögkatolikus cigány pasztoráció, magába foglal sok mindent, így a szellemi-lelki segítségnyújtást, gondozást, jogi tanácsadást, munkahelyteremtés támogatását, közösségek létrehozását, táborozást, kirándulást és más közösségi programokat, tehetséggondozást, cigány zenekarok és kulturális események támogatását, identitás erősítését, karitászt, tevékenységet. (Makkai, 2015) Erős görögkatolikus jelenlét van a megyében a köznevelési rendszerben, a tehetséggondozásban elsősorban a tanodák révén, valamint a gyermekvédelmi intézmények működtetésében.

Az exarchátus Cigánymissziós Bizottságának alakuló ülése 2012-ben volt Rakacán, 2013-ban Missziós iroda nyílt Miskolcon. Az exarchátus lelkipásztori tervében szerepelnek cigány pasztorációs irányelvek, évente cigánymissziós továbbképzést tartanak atyák részére. Vannak képzések civil

foglalkoztatják őket, illetve egy képzésben is részt vesznek, amely vizsgával zárul, és lelkipásztori kisegítői, közösségsszervezői munkát várnak el tőlük az atyák. Ebből 5 fővel részesült a Lehetőségek Iskolája.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

résztvevők számára is, óvodától az egyetemig, tanodák és önkéntesek részére.

IV.3.1. Homrogd³¹

Telenkó Miklós 2004 előtt kezdte cigány missziós tevékenységét Homrogdon családlátogatásokkal, házasságrendezéssel. Később a görög katolikus egyház átvette a település óvodáját és iskolát, ahol bevezették az integrált pedagógiai rendszert. A közösség számára rendszeresen vannak kirándulások, témahetek, lelki programok. Homrogd ad helyszínt rendszeresen a cigány hittanosok találkozójának és megünneplik a Szent Gergely napot. E közösségi alkalmakon a felnőttekből álló énekkar mindig koncertet ad. Megnyitotta kapuját a „Barátság ház”: „egy olyan hely, ahol Krisztius baráti közeledését megtapasztalhatja az a gyermek is, aki már-már elhiszi, hogy őt senki sem szereti, őbenne senki nem hisz.” (Makkai, 2015, p. 37.) Az épületet az egyház az önkormányzattól kapta, a cigány gyerekek és szüleik segítségével újítták fel. Itt zajlanak foglalkozások a gyerekek és szülők számára. Jelenleg már tanodája is van az egyházközségnek.

IV.3.2. Rakaca és Rakacaszend³²

A két szinte teljes mértékben elcigányosodott településen az ifjúság pasztorálásával indult a cigány missziós tevékenység. 2013-ban létrehozták az „Istenszülő oltalma ifjúsági pont”-ot Rakacaszenden, valamint a „Paraklisz ifjúsági pont”-ot Rakacán, ahol 10, illetve 30 hátrányos helyzetű gyerek és fiatal felzárkóztatása, fejlesztése zajlik. Rakacaszenden az óvoda és iskola került görögkatolikus egyházi fenntartásba, és mindkét településen tanoda nyitotta meg a kapuit 2017-ben. Különböző közösségi programok, kirándulások és táborozás lehetősége nyílt meg a fiatalok számára a két településen. Rakacaszenden a betlehemezés hagyományát újítták meg a gyerekekkel, Rakacán búcsú és cigány előtálalkozó volt. A rakacai templom 1720-ban épült, régi búcsújáró templom, ikonosztázzal, nemrég nagyon szépen felújították. (Makkai, 2015)

³¹ Homrogd Szikszótól nem messze fekszik, közel 900-an lakják.

³² Rakaca 1000 lakosából kb. 20 fő nem cigány származású. Rakacaszend lakossága közel 350 fő, a 2011-es Népszámlálásban 25% vallotta magát cigány származásúnak.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Rakaca nemrégiben (2016-ban) kinevezett diakónusa a cigány származású Balogh Győző.³³ Több diplomával rendelkezik, megjárta Rómát ösztöndíjjal, jelenleg Ph.d fokozata megszerzésén fáradozik. Felesége volt roma szakkollégiumos munkajogász cigány nő. Keresztlányukkal ide is költöztek a településre, a gyerek a helyi iskolába iratkozott be. A püspök atya reménye szerint e család követendő minta lesz értelmiségként a falu lakói számára. Nem megy könnyen e folyamat, aminek az oka, hogy sokan „a gyerekeket is visszafogják, nem értékelik a szellemi tudást, példaképet sem tudnak elfogadni, akik közülük kerültek ki. A legsúlyosabb, hogy nem terveznek előre soha, ezért a tanulásnak sem látják az értelmét.” A másik nehézség a munkában, hogy: „az emberek egy része az egyházban érdeket lát, úgy tekint a papra, hogy adnia kell és követelőznek. Nem értik, hogy akkor segítünk, ha a közösségünkhöz tartoznak.”

A diakónus az óvodai és iskolai hittan oktatással kezdett munkájába, a gyerekeken keresztül jutott a szülőkhöz. Elment családokhoz, házat szentelt. „Ahogy közöttük forogtam, valami elindult, reméljük, hogy úton van.” Keze alatt tovább folytak a kirándulások, közösségi események, foci csapatot szervezett, a felnőtteknek is. A helyi tanoda munkájába spirituális vezetőként kapcsolódott be. Az egyházi év ünnepeire készíti fel a gyerekeket, gitároznak, egyházi énekeket tanulnak. Magánbeszélgetésekkel is tudja segíteni a gyerekeket, megbeszélni az otthoni dolgokat, az iskolai nehézségeket, kicsit megerősíteni őket. Korrepetálásban is segít, nyelvből, matematikából és reáltárgyakból.

A tanoda sajátossága, hogy a húsz legkiválóbb gyereket vették fel. Ez sok tanodában másképp történik. A rakacai tanodából ki is lehet kerülni. Fontos a magaviselet, a tanulmányi eredmény, az iskolai tanárok gyerekről alkotott képe és ne legyen hiányzás. A magas elvárások, „építő szigor” nem csak a tanodában érvényesül. „A fociban is így működik, kikérem a tanárok véleményét, ha egy tanár megóvja, nem jöhet az adott gyerek, úgyhogy nálam elég vasaltan viselkednek.”

Sok minden van, amit a diakónus tervez megvalósítani: felnőtt keresztsélek, házasságrendezés, mocorgó istentiszteletet, ifi liturgia, énekkar. Ez utóbbi pótolhatja a kántort és a gyerekeknek is jó lenne fellépésekre járni, kicsit kirándulni. Hittanteremet szeretne, ahol felnőtteknek szóló részeket beszélnek meg a Bibliából, meg a felmerülő kérdéseket. Jövőre 40-en fognak

³³ Az alfejezet idézetei és információi a vele készített interjúból származnak.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

elsőáldozni a településen. „Célom a felelősségre nevelés a felnőttek körében, minél több feladatot rájuk bízni, amit külső segítség nélkül tudnak elvégezni. Érezzék, hogy ők az egyházközség. A tanodában is ez a cél, és másodlagos célcsoport a szülők. A feleségemmel olyan életmódot élni, ami modell, talán elkezdenek vágyni, hogy legyen templomi esküvőjük, akarjanak tovább tanulni, normális munkahelyet szerezni, normálisan élni.”

A diakónus szeretne egy szakiskolát létrehozni, melyben cigány származású mesteremberek tanítanak, akik szegény helyről kerültek ki. Ezen kívül fontos lenne egy kollégiumot is, mivel véleménye szerint sokszor az a probléma a cigány fiatalokkal, hogy ha nem tudnak kiszakadni az otthoni közösségből, az visszahúzó erőként működik. A kollégiummal kialakulhatna egy objektív távolság. Más kérdés, hogy a cigány szülők nem szívesen engedik kollégiumba gyermekeiket és a gyerekek is nehezen mozognak. Elmondták ezt árli és balajti interjú alanyaink.

IV.3.3. Görögkatolikus tanodák³⁴

Görögkatolikus tanodák működnek az előbb említett településeken (Homrogd, Rakaca, Rakacaszend) kívül Sajópetriben, Edelényben és Mucsonyban. Ezek közül legelső a sajópetri tanoda volt, mely hivatalosan 2013-ban nyitotta meg kapuit, de már azt megelőzően az egyházközség működtetett itt egy „tanoda kezdeményt”. Ennek a tanodának a szakmai programjait mutatjuk be részletesebben, hogy képet kaphassunk a tanodák világáról.

A tanoda hétköznapiokon, 2-5 között van nyitva. Az első órában lehet segítséget kérni az iskolai feladatok megoldására. A foglalkozások három tömbben valósulnak meg. Az egyik a „Dráma-szöveg-szövegértés”, ami tartalmazza a drámajátékot, magyar és angol nyelvi kompetenciák fejlesztését, az irodalom és művészetek megismerését, melyek összevontan jelennek meg. A foglalkozásokon 3 felnőtt vesz részt a gyerekekkel együtt, csoportokban, egyénileg vagy párokban dolgoznak. A játékok nagyon sokat jelentenek a gyerekeknek, önismereti játékokat fűznek be, konfliktus kezelő játékokat. Félévente szoktak egy-egy előadást tartani, de a színjátszás nem hangsúlyos eleme a tanoda tevékenységének.

³⁴ Az alfejezet információ forrása a Szűcsné fenyő Ágnessel (a tanoda szakmai vezetője, hittantanár) és Ördög Anitával (a tanoda pedagógusa és a roma lányok projekt vezetője) készített interjújuk.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A másik tömb a „Jó szem-ügyes kéz”, melyben a fotózás és a művészetterápia áll a középpontban. Ez utóbbi személyiség fejlesztés céljából. Ehhez a tömbhöz tartozik az egyéb kézművesség, ami szabadidős tevékenység, tehát nem foglalkozás kereteiben valósul meg. Ilyen az üvegfestés, varrás (kézzel), előfordult nemezelés, agyagozás, fonás technikák, gyöngy fűzés, ragasztás, papírtechnikák.

A harmadik blokk az infokommunikáció, melyben helyet kapnak a természettudományos ismeretek kornak való adekvát feldolgozása kommunikációs eszközökön keresztül, matematikai kompetenciák, logika fejlesztése és az életkornak megfelelően a látásmód fejlesztése.

Ebben az évben jellemzője a munkának, hogy a görögkatolikus ünnepkoszorúra van felfűzve minden blokk témavezetése és foglalkozása. Ugyanaz a téma egy hónapig, ami megjelenik mindegyik foglalkozáson. Januárt a vízkereszt ünnepéhez kötötték, a „Találkozások” téma volt februárban, ami az Úr Jézus Krisztus bemutatása ünnepéhez kapcsolódott. Március, a nagybőjt időszaka, amikor a figyelem és a fegyelem állt a középpontban.

Próbálják a kommunikációs eszközök, kiválasztott műsorok témáját kontroll alá venni és kicsit művész filmekkel megismertetni a gyerekeket. A filmek egy része szentek életéről szól, a hit kérdéseivel kapcsolódik. Itt a tanodában megnézik szívesen ezeket a filmeket a gyerekek, és meg is beszélnek. Nagy kedvenceik „A kismadár”, „A jövő kezdete”, és „A vágyak csapdájában”. Ez utóbbi nem a hit, hanem a cigány lét megélése szempontjából volt fontos számukra. A gyerekek összetétele vegyes, vannak kitűnő, jeles és jó, de vannak pótvizsgázó diákjaik is.

A tanodások családjával sokrétű a kapcsolat. Egyrészt családlátogatás keretében járják a telepet a tanoda pedagógusai. Vannak rendezvények, amire szívesen jönnek a szülők, pl. karácsonykor eljönnek a szertartásra és a tanodába is. A tanodai nyílt napokon is részt vesznek. Az ünnepekre való készülődéskor pedig eljönnek a próbára segíteni, főleg az anyukák. A tanoda jelentőségét nem minden felnőtt látja, kb. 5 család, aki szerint hasznos az integrálódás, tovább tanulás szempontjából.

A vallás szerepe sokrétű a tanodában. A foglalkozást és az étkezést imával kezdik, az egyik rövidebb, a másik hosszabb. Évente egyszer vagy kétszer elmennek zarándokútra (Máriapócs, Szentkút, Sajópálfala), a máriapócsiba a szülők is bekapcsolódtak. Tipikusan cigány módon vallásosok, nem tartják életszükségletnek a templomjárást, de Máriapócsra szívesen mennek. A tanodában sok gyerekben van hit, 7 gyerek jutott el az első

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

áldozásig. Jellemzően otthon a hit nem gyakorlódik, de ebben talán most lesz változás. Makkai atya ellátogatott a közösségbe a nagyböjt elején és a templomban egy vecsernyét és szép beszédet tartott. Átadott egy arany bevonatú ikonos keresztet is, a püspök atya ajándékát, mely azt követően körbejárt a családoknál. Ennek hatására megfogalmazódott a szülőknél, hogy szeretnék, ha külön tartanának nekik szertartásokat, mert szívesen voltak itt Makkai atya látogatásakor. Sajópálfalán a Mirofora görögkatolikus nővérek imádkoznak a tanodáért. A tanoda és a családok többször kapnak tőlük ajándékot is (pl. egy szép keresztet, ami a tanodában lesz kirakva, illetve felkutatnak a nővérek egy cigány vértanút, annak a képét és édességet küldtek karácsonyra a családoknak).

A tanodásokkal végzett munka koránt sem könnyű. Legkevésbé a kiszámíthatatlanság változott, az esetlegesség a hétköznapiakban, ami a tanodában is érezhető. Nem is szeretik az olyan témákat a gyerekek, mint a tervezés, életvezetés, de azért megjelennek - elrejtve a kellemes dolgok között. S kiderül, hogy a gyerekeknek komoly kérdéseik vannak és mélyen foglalkoztatja őket, hogyan is kellene helyesen élni.

A másik nehéz dolog, hogy néhány gyereket 16 éves kora után a párkapcsolatok alakulása miatt nem tudnak megmenteni. Sokan nem tudják legyőzni, hogy az első életfeladat nem a pártalálás. A cigány gyerekeknél felsős korokban az is megnehezíti a nevelésüket, hogy néhányuknál összeecsúszik a dac és a serdülő korszak. Ennek oka, hogy van egy cigány nevelés, amit el is mondanak, hogy csecsemőkortól egy gyereknek mindent lehet, csak ne sírjon, amiből következően kimarad a dac korszak. Illetve nem kimarad, csak jóval később jelentkezik.

Fájó pontnak érzik a tanoda működtetői, hogy van néhány hiperaktív fiúgyermek, akiket nem tudtak felvenni a tanodába, mert vagy velük foglalkoznak vagy a 30 másik gyerekkel. Nekik szükségük lenne egy olyan tanodára, ahol három fős csoportok vannak és több mentor foglalkozna velük, fociznának, gyógyító nevelést folytatnának. Az iskolában is ezekkel a gyerekekkel van gond, van kényszeres káromkodó és még súlyosabb diagnózisok is előfordulnak.

Eredmény azonban, hogy több mint 20 fiatal, akik a tanoda kezén átmentek, most középiskolába jár. A tanodás pedagógusok tovább kísérik őket: *„Vért izzadunk, hogy benn maradjanak. Nagyon nehéz a 16 éves kor betöltése után megtalálni az értelmét annak, ami közvetlenül nem látható, hogy a végzettség sokat fog számítani. És a hétköznapi problémáik is magasak.*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Miskolcra bemenni, bérlet, öltözködés. Otthonról minimális támogatást kapnak, ami inkább verbális, hogy persze, járjanak.” Van olyan fiatal, aki elkezd egy szakmát és elbizonytalanodik, hogy tud-e benne majd dolgozni, biztatni kell őket. A tanoda pedagógusai a középiskolákkal kapcsolatot tartanak, jó viszony alakult ki köztük.

Jól jelzi a tanodás pedagógusok iránti bizalmat, hogy a gyerekek segítségért fordulnak hozzájuk. Milyen problémáik vannak? *„Éhség és szomjúság, testi és lelki... Legtöbbször anyagi oldalról jelentkezik, pl. nem tudok elmenni, mert nincs uzsonnám, de kiderül, hogy más gond is van.”* A tanoda szakmai vezetője az iskolában hittant tanít. *„Hordok magammal mindent, fáslit, ragasztót, szentelt vizet, mikor, mit kérnek. De sokszor ez a kérés nem valóságos, hanem szeretet vágynak a kifejezése... Állandóan fájdalom csillapítót kérnek és c vitamint szoktam adni. És persze sokszor tényleg fáj. Borzasztó egészségi állapotban vannak, nincs olyan család, hogy ne lenne cukorbeteg, szívbeteg, rák.”*

A püspök atya hozott vendégeket a tanodába, azzal a céllal, hogy támogatókat szerezzen, mert a pályázati támogatás nagy része elmegy a bérekre. Több munkatárs számára a keresetkiegészítés lényeges szempont. A kézművességhez, számítógép park kiépítéséhez is szükség lenne támogatásra.

A tanoda programot jól kiegészíti a most már másodszor folyó roma lányok korai iskolaelhagyásának megelőzését szolgáló program. A bevont 16 lány mind tanodás volt. Hetente vannak foglalkozások, nyáron tábor, és ami nagyon fontos, hogy anyagi támogatást ösztöndíjszerűen tudnak biztosítani olyan dolgokra, ami az iskolai lemorzsolódást megakadályozhatja vagy csökkentheti és ez igen erős motiváció. Úgy kezelik, mintha dolgoznának, és ezt is várják el tőlük. Ők a Szent Piroksa lánykör.

A tanoda nemsokára költözik egy új tanoda épületbe. Több cigány szülő jelezte, hogy a falu közepére kellene bevinni a tanodát, de ezt nem engedte meg sem a polgármester, sem a testület, sem a lakosság. Így most a telepen lesz. Beadtak Biztos Kezdet gyerekház pályázatot is, hisz az még hiányzó láncszem a szocializációban.

IV.3.4. Görögkatolikus Cigány Szakkollégium³⁵

A cigány szakkollégiumok a felsőoktatásban 2011-ben jöttek létre a kormány támogatásával és a történelmi egyházak összefogásában, azzal a céllal, hogy támogassák egy cigány értelmiségi réteg megszületését.³⁶ BAZ megyében Miskolcon görögkatolikus roma szakkollégium kezdte meg működését, de ez nem azt jelenti, hogy csak görögkatolikus vallású tagjai lehetnek. Vannak nem cigány szakkollégisták is, az integráció elősegítése érdekében.

A szakkollégium olyan környezetet és feltételeket teremt, melyben a tagok magas szinten végezhetik felsőfokú tanulmányaikat. A részt vevők együtt laknak és tanulmányi eredményük, illetve a kollégiumbeli tevékenységeik függvényében ösztöndíjat kapnak. Ez egy szakmai és emberi közösség, ahol a cél a tagság önismeretének és társadalmi érzékenységének formálása. A fenti célok elérését különböző szakmai modulok segítik. A közismereti és kulturális modul keretein belül a kettős identitás, közéleti és kultúrateremtő elítéltként való szerepvállalás megalapozása történik, emblematis, elsősorban cigány értelmiségek közreműködésével.

A spirituális modul célja a tagság hitének elmélyítése, jártasság bővítése egyházi és teológiai kérdésekben, erkölcsiség formálása. Ez keddi esti beszélgetések keretében zajlik, pszichológiai végzettségű lelkésszel. Az idegen nyelvi modulban angol és német nyelvórák vannak (félévente 30 órában, kiscsoportban). A közösségi szolgálat egy olyan pedagógia eszköz, mely abban kíván segíteni, hogy a fiatalok önmagukért és közösségükért tenni tudó állampolgárrá váljanak. Ez havonta 3 órás tevékenységet jelent. Vannak a szakkollégiumban közösségi programok (filmklub, közös főzés, sport nap, kirándulás, stb.) és a diákokat szakmai mentor kíséri. (Hangácsi, 2015)

2011-ben 14 fővel indult a szakkollégium, jelenleg 29 diákja van, de nem is tudnak már minden jelentkezőt fölvenni. Eddig 13 hallgató végzett, ebből 11 nyelvvizsgálóval, tehát diplomát is szerzett. Mivel van utánkövetés- egy évente kiküldött alumni kérdőív keretében- a kollégium munkatársai látják, hogy hogyan haladnak, fejlődnek a volt diákok. Van, aki Miskolcon maradt és informatikai területen helyezkedett el. Többen dolgoznak a

³⁵ Az alfejezet forrása a külön jelzett szakirodalmon kívül a Makkai László atyával készített interjú, aki a cigány pasztorációért felelős püspöki helynök.

³⁶ Jelenleg EFOP finanszírozással működnek a cigány szakkollégiumok.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

közigazgatásban, minisztériumokban (pl. a Társadalmi Felzárkóztatás Hivatalában, az EEMI sajtóosztályán, az Igazságügyi Minisztérium háttérintézményében). Egy volt hallgató doktori képzésbe kapcsolódott be Budapesten és miként említettük, egyikük Rakacán lakik és az ottani cigány misszió munkatársa.

A szakkollégiumba ebben az évben először jelentkezett volt tanodás diák (Szendrőből), már tagja -ahogy említettük- egy arlói cigány fiatal, és a Don Bosco iskolából is került ki szakkollégista.

V. A cigány misszió sajátosságai

„Ferenc pápa nagy példát ad nekünk.

Merjünk a peremre menni!

Merjünk az épületeinkből kimenni!”

Sok helyszínen a cigány misszió első lépése az **ifjúság pasztorációja**, a felnőttekhez a gyerekeken keresztül történő eljutás. Ehhez járul szinte mindenhol a **családlátogatás és házszentelés**, amit nagyon szeretnek a cigány emberek, valamint a templomba való behívásuk, a szertartások megismertetése, a templomi viselkedés elsajátítása. A romák templomba való behívása sok esetben a nem cigány hívők értetlenségét szüli, de idővel (és kitartással) eltűnik ez a feszültség. Több helyen tartanak külön cigány istentiszteletet is, aminek kicsit más a hangulata, interaktívabbak, „cigányosabb” a zenei világuk. A cigány missziós tevékenységhez szinte mindenhol hozzákapcsolódnak a **tanulás segítés** különböző formái (köznevelési intézmény fenntartás, tanoda vagy tanoda jellegű tevékenységek, stb.).

Eltérő az egyes kezdeményezések viszonyulása a **munkaerőpiaci** programokhoz, munkahely teremtéshez. Közös gondolat viszont: *„A cél a méltóság visszaállítása, ehhez a munkán keresztül vezet az út, ahhoz viszont az oktatáson.”* (interjú részlet L. A.) Arlóban és Bódvaszilason maga az egyházközség, illetve az egyházi alapítvány munkáltatóként is megjelenik, Sátoraljaújhelyen és Vilmányban a lelkész segít a munkahely megtalálásában és beajánlja, illetve garanciát vállal a cigány foglalkoztatottért.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Körömben hangsúly inkább az önkéntes munka kialakításán, illetve az oktatáson van. Az itteni atya vélekedése, hogy lelkiekben nem tudnak segíteni, ha munkáltatókká válnak.

Minden cigány missziós helyszínen van **szociális segítség** - különböző utakon - de az elsődleges cél az Istenhez hívás. Több interjúalany utalt az adományozás problémáira, Barnóczki Anita református roma referens így fogalmazott: *„A missziói alapelvek egyike, hogy nem segítünk. A segítkezés megerősíti a segítkezési létet. Abban hiszünk, hogy mindenki képes magáért valamit tenni, és azt a valamit Neki meg kell tenni, és az egy csereérték.... Nincs ingyen semmi, ez egy nagyon fontos történet. Mert az olcsó. Krumplit hoztak nekünk adományba, hogy osszuk szét, nem osztottuk szét. Meghirdettük a falutakarítást a fiataljainknak. És akkor nagy zsákokkal, gumikesztyűkkel, kitakarították a falut: zsák szeméért a zsák krumpli. És egy kislány mondta is – ez volt a kulcsmondat -, hogy nem azért kaptam, mert cigány vagyok, hanem mert dolgoztam érte.”* (interjú részlet, B. A.) Több közösségben a cigány hívők fizetnek **perselypénzt** (Sátoraljaújhely, Balajt, Bódvaszilas), illetve adományoznak a még szegényebbeknek, akkor is, ha maguk is szegények. A megtért cigány családok, közösségek közös jellemzője, hogy **csökken a harag, erőszak, bűncselekmények száma, csökkennek a függőségek, elkezdenek tanulni** (a felnőttek is), aminek révén **eredményesebben tudnak bekapcsolódni a munkaerőpiacra**.³⁷

Ugyanakkor nem könnyű ez a folyamat. A cigányközösség nem hívő tagjai gyakran jelentenek **visszatartó erőt**, gúnyolják a hívőket, illetve az istenes emberekkel szemben követelőznek. És nehezítik a folyamatokat azok a tényezők, amik a **mélyszegénységben** élők általános jellemzői, a kilátástalanság, a korai családalapítás, az előre látás hiánya, a nyomor. A cigányság nehéz helyzetét jelzi, hogy bizonyos segítő intézmények klienseinek jelentős részét alkotják cigány származásúak - elsősorban a gyermekvédelemben, részben a karitatív tevékenységeknél. Érdekes módon hajléktalan ellátásban nem találhatók cigány származásúak, idősellátásban

³⁷ Péterfi-Szűcs (2004) az uszakai szabadkeresztyén cigánymissziót kutatva, Péczeli-Lukács (2009) a tuzséri baptista és józsefvárosi karizmatikus katolikus közösségben vizsgálták az életmódbeli változásokat. Azt tapasztalták - amit a mi kutatásunk is megerősít -, hogy a vallási közösségek tagjainál nagyobb becsbe kerül a házasság szentsége, jellemző a mulatozásról, szenvedélyekről lemondás (illetve multság helyett Istent dicsérő dalok éneklése), a bűnözés csökken, hangsúlyossá válik az iskoláztatás (mind a gyerekek, mind a hívő felnőttek esetében), megjelenik egymás és idegenek felé a felebaráti szeretet gyakorlása, megbocsátás, a konfliktusokban mérsékelttség, megváltozik a beszédstílus.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

pedig mostanában jelennek meg az elsők. E jelenségek arra utalnak, hogy a cigány családok tovább, illetve többet őriztek meg a családok tradicionális funkcióiból, mint nem cigány társaik többsége.

A cigányok társadalmi felzárkóztatását célzó Európai Unió **pályázati** forrásokra pályázhatnak egyházak és egyházi kötődésű civil szervezetek is.

A pályázati aktivitás és a pályázatokhoz való hozzáállás változó, illetve ellentmondásos természetű. Egyrészt e pályázatok kötöttek, illetve „íróasztal mellett íródtak”, nehéz a lebonyolításuk és néha olyan dolgok is kötelezően megvalósítandók, amelyek nem szükségesek vagy nehezen megoldhatók az adott helyszínen. *„Nagyon sokszor azzal kell szembesülni, hogy éppen csak érintőlegesen tudnánk arra a tevékenységre pályázni, ami számunkra érdekes lenne. Ezért szerintem sok gyülekezetben, vagy szervezetnél az a pályázó gyakorlat, hogy megcsináljuk a program másik részét is, lehet, hogy a 70%, amit mi nem akarunk csinálni, azért, hogy a 30% saját célt és elképzelést is meg tudjuk valósítani... Tízszer ennyi pályázatot be lehetne adni roma integrációra, amik csak lemásolnák az elmúlt évek buta és elbukott gyakorlatait, hogy akkor itt beadjuk a felzárkóztató programot, azért, mert 25 helyen fel tudsz rá venni 3 pedagógust, és akkor nekik egy kicsit most 3 évig jobb anyagilag, meg úgy is velük foglalkoznak, ... De mi nem ültünk fel erre a hajóra, mi nem pályázunk meg minden roma integrációs programot, nagyon konkrét helyen és stratégiai elgondolások mentén, szerintem két évben van egy olyan pályázatunk, ami romák felzárkóztatásával vagy roma programmal kapcsolatos.”* (interjú részlet - Rácsok András). Ezen kívül hátrányos hatásuk a projekt szemlélet, azaz, hogy nem folyamatos a finanszírozás. Az egyházak, egyházakhoz kötődő civil szervezetek többnyire megpróbálják saját forrásból biztosítani az átmeneti időszakok működését.

Dilemmaként merül fel bizonyos programok esetében mennyiség - minőség kérdése, pl. a tanodáknál, gyerekek tehetség gondozásában. A sajtóvárkonyi szegregátumban 1500-an, Lyukóvölgyben 3000-en vagy még többen élnek és van 20-30 tanodás gyerek.³⁸ Mi lehet az értelme ennyire kevés gyerekekkel foglalkozni? Több minden. Egy minta még így is adható. Ezen kívül több helyen stratégia az, hogy a legígéretesebb gyerekekkel, családokkal dolgoznak, őket támogatják meg, erősítik (így van ez pl. Arlón, a rakacai

³⁸ Ezek a tanodák a Magyar Máltai Szeretetszolgálat(MMSz) fenntartásában működnek, mint ahogy a pácini tanoda is. E tanulmányban azért nem beszéltünk róluk bővebben, mivel nem cigány missziós motivációval alakultak és működnek. Az MMSz gyermekvédelmi tevékenységét a gyermekvédelemről és szociális ellátásról szóló tanulmány mutatja be.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

tanodában, de ez áll a roma szakkollégiumok támogatása mögött is). A **sikeres cigány** emberek és családok később **példaként** szolgálhatnak a többiek számára, motiváló erőként, és amennyiben volt sorstársaikkal fognak dolgozni, jobban értik a problémákat, hitelesebben tudnak beavatkozni. Lehet az is megközelítésmód, hogy a **legproblémásabb** esetekkel foglalkoznak a segítők. Ennek szükségességére utalt pl. a saájpetri tanoda vezetője, mondván, hogy külön tanoda kellene a viselkedési zavaros, mentálisan sérült gyerekek számára. A gyermekotthonokba, nevelőszülőkhöz került, családból kiemelt gyerekek is ilyenek. Persze ez esetben az intézmény természetéből ered, hogy nincs választás, a nehéz eseteket kapják. És vannak olyan kezdeményezések, helyszínek, ahol bekapcsolódhat, aki csak akar, pl. Vilmányban, Körömben, Balajton, stb. Ezeken a helyeken a pályázati forrásoknak kevesebb, az önkéntes munkának nagyobb szerepe van. Van, ahol más a logika, és bekapcsolódhat, aki csak akar, pl. Vilmányban, vagy a baptista iskola szimfónia programjának első lépcsőjébe automatikusan mindenki bekapcsolódik. Ez azonban nem mindenhol járható út az erőforrások hiánya miatt.

Vannak szép kezdeményezések, követendő példák, de **kevés helyen**, hiszen B.-A.-Z. megye 360 településéből kb. 20, az intézményekkel együtt 40 helyen zajlik cigány misszió. A cigány pasztoráció bizonyos értelemben **könnyű** feladat, mivel a cigány emberek nagy része Istenhívő, ráadásul, ahogy arra Péterfi – Szűcs (2004) is utal, a kultúra vesztett cigányság számára a vallás értékrendje zsinórmértékként, keretként szolgálhat, identitáskeresésükre választ adhat. A családi kötelékek erőssége, a rokoni szálak szorossága miatt a tágabb értelemben vett család akarva-akaratlanul kapcsolatba kerül a hívővé vált cigány emberek hitközségével. A sokukat jellemző létbizonytalanságban pedig a hit segítséget, reményt, támaszt ad.

Érdemes cigány missziót végezni, miként láttuk, vannak eredmények, de azt is láttuk, hogy **sok nehézséggel jár**. *„Van, ahol próbál bekapcsolódni a helyi lelkész a cigány gyülekezet életébe, de ha elhívása nincs, szerető szándék nincs, nehéz.”* (interjú részlet M. A.) Ha tehát a lelkésznek nincs elhívása és/vagy érzéke és/vagy segítői, kudarcha fulladhat a folyamat. A református egyház nem is erőlteti, nem írja elő, hiszen ez egy demokratikus egyház, az egyházközségek önállók. *„Például, ha az lenne az irány, hogy muszáj elkezdni, mondjuk minden gyülekezetben roma programot indítani, akkor ezt mi, nem tudjuk úgy megtenni, mint a katolikusok, hogy írunk egy enciklikát, hogy mostantól ezt meg ezt kell csinálni, hanem a helyi gyülekezet minden esetben*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

eldöntheti, hogy akar-e ilyen vagy olyan programba kapcsolódni.” (interjú részlet- Rácsok András)

A cigány missziót végző református lelkészeknél dominál az **elhívás, igei vezetés** szerepe. Van azonban arra is példa, hogy a lelkész azért végez cigány missziós tevékenységet, mert szolgálati területén nagyszámú roma népesség található. *„Ennél van egy sokkal komolyabb vonatkozása a cigánypasztorációs munkának az én életemben, mégpedig az, hogy egyértelműen igei vezetésem van az Istentől, hogy ez az egyik terület, amivel foglalkoznom kell, és ezért nem fáradok bele.”* (interjú részlet M. A.)

A római katolikus cigány missziós tevékenységben a szerzetesrendek szerepe kiemelkedő a megyében. A rendeken belül engedelmességgel tartoznak a rendtársak, de egyéni képességeket, vonzalmakat jellemzően ott is figyelembe vesznek.

A legtudatosabban „központilag” szervezett és vezetett cigány missziója a görögkatolikus egyháznak van, amely gyermekvédelmi intézményeken keresztül, valamint egyes településeken a helyi parókus vagy diakónusok által végzett missziós tevékenység keretében zajlik.

Remélhetően a cigány missziós tevékenységek **egyre több helyen**, egymást erősítő módon fognak a jövőben zajlani B.-A.-Z. megyében, melynek egyes területeire az is igaz, hogy *„8-10 év múlva csak a cigányok maradnak itt, ők lesznek a gyülekezet.”*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Irodalom

- Balog Józsefné (2008): Krisztusi közösség építése a cigányság körében. Szakdolgozat. (http://www.ceferino.hu/media/pdf/krisztusi_kozosseg.pdf letöltve: 2017.04.30.)
- Chavvakula Lourduraju (2015): Beszámoló a JPIC körömi verbita cigánymissziójáról. Köröm (Kézirat)
- Diósi Ágnes (1988): Cigányút. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Dúl Géza (é.n.): Beszámoló a magyar cigányság helyzetéről és a cigány pasztorációról Magyarországon (http://www.ceferino.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=10:beszamolo-a-magyar-ciganysag-helyzeterl-es-a-ciganypasztoracirol-magyarorszagon&catid=19:pasztoracio&Itemid=32 letöltve: 2017.04.05.)
- Dúl Géza (2010): Cigánypasztoráció 2009 (http://www.ceferino.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=25:ciganypasztoracio-2009&catid=19:pasztoracio&Itemid=32 letöltve: 2017.03.28.9)
- Fehér Éva (2005): A cigány emberek vallásossága. In: Jövőmunkások, cigány értelmiségiek mondják. Budapest, Gladiátor. Fraser, Sir Angus (2006): A cigányok. Budapest, Osiris.
- Hangácsi Zsuzsa (2015): Görögkatolikus cigány szakkollégium. In: Makkai László (szerk.): Válogatott cikkek és beszámolók a Miskolci Exarchátus cigánymissziós tevékenységéről 2012-2014 között. Miskolc, Görögkatolikus Egyetemi és Főiskolai Kollégium, pp 63-69.
- Haram József (2016): Cigánymisszió Körömben- A remény szigete. (Kézirat)
- Juhász Éva (2000): Moro Raj jertyiszár! Szekszárd-Debrecen, Studia Minoritatum
- Juhász Éva (2004): Sója Miklós öröksége Hodászon. Szekszárd, Studia Minoritatum
- Karsai, Emil (1994): A cigány nyelv és kultúra. Anda romani Kultúra Alapítvány, Gyula
- Kovalcsik Katalin (1998): A Vigilia beszélgetése Lankó Józseffel. In: Vigilia. 1998. 8. sz. p. 617-623
- Molnár Illés (2016,b): Kiteljesedő misszió, bővülő tanodai hálózat (<http://ciganymisszio.reformatus.hu/kik-vagyunk/v/804/> letöltve: 2017.04.15.)
- Molnár Illés (2016a): A misszió kulcsa a keresztyén közösségfejlesztés (<http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/704/> letöltve: 2017.04.05.)
- Náday Gyula (2000): A cigányok hiedelemvilága. Budapest, Magyarországi Cigányok Demokratikus Szövetsége.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

- Orosz Atanáz (2015): Előszó. In: Makkai László (szerk.): Válogatott cikkek és beszámolók a Miskolci Exarchátus cigánymissziós tevékenységéről 2012-2014 között. Miskolc, Görögkatolikus Egyetemi és Főiskolai Kollégium, p 7.
- Péceli Melinda-Lukács Ágnes (2009): A vallás szerepe a cigányság integrációjában. In: Embertárs, 2009/3. Péterfi Rita- Szűcs Hajnalka (2004): A beilleszkedés egyik lehetséges útja. Az uszkai cigányság találkozása a kereszténységgel. In: Nagy, A- Péterfi, R (szerk): A feladataira készülni kell. Budapest, OSZK-Gondolat Könyvkiadó.
- Somosi Ágnes: Zarándokutak, cigánybúcsúk. In: Makkai László (szerk.): Válogatott cikkek és beszámolók a Miskolci Exarchátus cigánymissziós tevékenységéről 2012-2014 között. Miskolc, Görögkatolikus Egyetemi és Főiskolai Kollégium, pp. 16-23.
- Székely János (é.n.): A cursilloról. (<http://cursillo.hu/customPages/a-cursillorol?subSiteId=1>)
- Tetz Katalin- Hofher József (é.n.): Cigánypasztoráció Borsod megyében- egy roma közösség társadalmi és vallási életét meghatározó tényezők Körömben
http://www.ceferino.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=11:cigany-pasztoracio-borsod-megyeben-egy-roma-koezoesseg-tarsadalmi-es-vallasi-eletet-meghatarozo-tenyezok-koeroem-koezsegben&catid=19:pasztoracio&Itemid=32
- Vojnitsné Keresztes Zsuzsa (szerk) (2014): Rashajok, papok, szerzetesek- istenes emberek a cigányok között. Budapest, Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya.

Egyéb források:

- A Magyarországi Református Egyház cigánymissziós koncepciója (<http://ciganymisszio.reformatus.hu/kik-vagyunk/v/699/> letöltve: 2017.04.15.)
- Az interjút készítette Molnár Adrienne 1990-ben és 2001-ben. (<http://visszaemlekezesek.hu/kuklay-antal> letöltve 2017.03.15.)

Egyéb Internetes források:

- http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05 (letöltve: 2017.04.10.)
- <http://www.tirek.hu/aloldal/lista/?k=2> (letöltve: 2017.03.10.)
- <http://reformatus.hu/oktatunk/mutat/6095> (letöltve: 2017.03.10.)
- <http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/662> (letöltve: 2017.04.10.)
- <http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/704/> (letöltve: 2017.04.10.)
- <http://sdg.org.hu/irasok/szabo-daniel> (letöltve: 2017.05.10.)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

<https://moly.hu/konyvek/kopasz-jenone-igazgyongyot-talaltam>
(letöltve: 2017.04.15.)

<http://ciganymisszio.reformatus.hu/pozitiv-peldak/v/821> (letöltve: 2017.04.18.)

<http://www.boldogceferinoalapitvany.hu> (letöltve: 2017.04.10.)

<http://www.boldogceferinointezet.hu> (letöltve: 2017.04.10.)

<http://www.verbita.hu/tortenetunk> (letöltve: 2017.04.22.)

<https://www.youtube.com/watch?v=IzVajIf5rls> (letöltve: 2017.04.22.)

<http://www.haon.hu/zenes-osbemutatot-tartottak-korom-kozsegeben/2978618>
(letöltve: 2017.04.25.)

<http://szfkisnoverei.communio.hu> (letöltve: 2017.04.20.)

https://www.youtube.com/watch?v=wx9_onlv0-o (letöltve: 2017.04.10.)

http://www.szaleziak.hu/_static/szalezi_tarsasag.php (letöltve: 2017.05.10.)

<http://www.don-bosco.sulinet.hu/iskola> (letöltve: 2017.05.10.)

<http://jezsuita.hu/new/jezsuita-tortenelem> (letöltve: 2017.05.10.)

Dr. Csatáry György¹

Előszó a „Kárpátaljai történelmi egyházak társadalmi, gazdasági szerepvállalása” című kutatáshoz

A Kárpátalján élő magyarok felekezeti hovatartozását tekintve legnagyobb számban a reformátusok vannak, őket követik a római- és a görögkatolikusok. A görögkatolikus vallás a ruszinok nemzeti vallásának is számít, így az ortodox egyház mellett szintén meghatározó a térség szláv lakosságának körében. Az egyházak társadalmi szerepvállalásának a szovjet időszakot megelőzően is voltak hagyományai, azonban a Szovjetunióhoz való csatolás hosszú időkre megváltoztatta a viszonyokat. A deportálások és mártíromság a lelkészeket sem kerülte el. A hatóságok elkobozták és államosították az egyházak vagyonát, állami tulajdonba kerültek az egyházi iskolák, könyvtárak, nyomdák és egyéb ingatlanok. Az egyházak jogi státuszának felszámolásával, egyházi struktúra, mint olyan, a szovjet éra alatt nem létezett. Tilos volt az evangelizálás, a hittanoktatás, a templomokat bezárták, tiltották a templomon kívül végzett szolgálatokat. Tiltva volt a vallásos irodalom nyomtatása és terjesztése. Teljesen megszűnt a kapcsolattartás az anyaországi gyülekezetekkel. A '70-es években bekövetkezett ugyan némi enyhülés, de igazi változást csak a „peresztrojka” és a Szovjetunió szétesése hozott. A reformátusok 1988-ban kaptak először engedélyt arra, hogy külföldről oldják meg a lelkészutánpótlást, nem sokkal később 1993-ban megnyithatta kapuit az első református lícium. A római katolikus egyházat szintén 1989 után állították vissza jogaiba, engedélyezték számukra a hitoktatást, új templomok építését és visszaadták korábban elvett templomaikat. A római alárendeltségű Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye újjászerveződése ezzel egy időben történt. 1991-ben Ungváron papi szeminárium nyílt, melyben megindult a görög katolikus papképzés. Az egyházak újjászervezték magukat. A hitélet szabad megélése mellett lehetővé

¹ Igazgató (Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Beregszász)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

vált és jelentősen nőtt az egyházak társadalmi szerepvállalása, mely az elmúlt két évtizedben meghatározóvá vált. Az egyházak által létrehozott és működtetett intézmények, szervezetek tucatjai folytatnak széleskörű tevékenységet a társadalmi élet számos területén.

A Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont bázisán az Éltető Lélek Alapítvány közreműködésével 2017 márciusában és áprilisában kutatást végeztünk, mely során megpróbáltuk feltérképezni és egyfajta helyzetképet nyújtani a kárpátaljai történelmi egyházak napjainkban betöltött társadalmi, gazdasági szerepvállalásáról. A kutatás elvégzését elsősorban az indokolta, hogy nem áll rendelkezésre olyan összegző munka és adatbázis, mely kifejezetten az egyházak társadalmi szerepvállalására koncentrálna. A kutatás első fázisában felgyűjtöttük és áttekintettük a témában megjelent szakirodalmat és korábbi kutatásokat, majd mélyinterjúk és kérdőíves módszert alkalmazva megkezdjük az adatgyűjtést. A II Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakos hallgatóinak bevonásával a három felekezetenél 43 kérdőívet és 12 mélyinterjút sikerült elkészíteni. Az adatgyűjtés első sorban a tömb magyar vidékre koncentrálódott, de sikerült kérdőívet kitölteni a Felső-Tisza-vidéken is. A kérdőívezés és interjúzás során sikerült felkeresni többek között a Beregszászi járásban található Beregszász, Mezőkaszony, Nagyberég, Nagybégány, Makkosjánosi, Tiszacsoma, továbbá a Nagyszőlősi járási Csape, Forgolány, Tiszaújfalu, Tiszakeresztúr, Péterfalva, Karácsfalva és Tiszaújlak, az Ungvári járási Palágykomoróc, Nagydobrony, Szürte, valamint a Munkácsi járási Munkács, Barkaszo, Csongor és Dercen települések gyülekezeteit és egyházi intézményeit.

A kutatás során megpróbáltuk feltérképezni az egyházi oktatási-nevelési intézményeket (óvodákat, líceumokat, gimnáziumokat, kollégiumokat), az egyházi tehetséggondozást, s a II. RFKMF működő katekétá-lelkipásztori munkatárs képzéseket egyaránt. Igyekeztünk felkeresni a kiemelten ifjúsággal, fiatalokkal, nagycsaládosokkal foglalkozó egyházhoz köthető szervezeteket s azok vezetőit, mint pl. a görögkatolikus GISZ (Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet), GörögKör (Főiskolai Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet), a református KRISZ (Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet), FRIGY (Főiskolai Református Ifjúsági Gyülekezet), KMCSSZ (Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség), KMNE (Kárpátaljai Magyar Nagycsaládos Egyesület).

A felmérés során megvizsgáltuk az egyházak tevékenységét a szociális intézmények és a karitatív munka területén is. Interjút készítettünk a beregszászi református Sámuel Alapítvány vezetőjével, megkerestük a

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Kárpátaljai Szent Márton Karitás és a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítványt. Az egészséggondozással foglalkozó intézmények közül vizsgáltuk a Munkácson és Tiszaújlakon működő Keresztény Egészségügyi Központ, a különböző kórházmissziókat, öregek-otthonát, fogyatékkal élők gondozására szolgáló intézményeket, de nem maradt ki a református vonalon működő csongori rehabilitációs központ, a Bethesda Szenvedélybetegeket Mentő Misszió és Derceni Egyházi Önkéntes Tűzoltóság sem.

A kapott adatokat összegző tanulmány felekezetek szerint külön-külön mutatja be a kárpátaljai történelmi egyházak rövid múltját, helyzetét, intézményeit és társadalmi szerepvállalását napjainkban.

*Dr. Radvánszky Ferenc*¹

Megtörő kegyelem. Avagy, a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és demográfiai tendenciáira

A Kárpátaljai Református Egyház, kb. 70 000 tagot számlál,² akik 3 egyházmegyében (Bereg, Máramaros-Ugocsa és Ung) és 108 gyülekezetben tömörülnek.³ Az egyházkerületben szolgálatot teljesítő lelkészek száma: 79.⁴ A Kárpátaljai Református Egyház a Második Világháború után szerveződött meg külön egyházkerületbe, mikor a Szovjet megszállás miatt leválasztották magyarországi református egyháztestről. A kommunista rendszerben folyamatos nyomás alatt állt Református Egyházunk: deportálás (kb. 40 000 férfi, kiknek jelentős része református magyar volt, sosem jött vissza), lelkészek elhurcolása és az itthon maradtak folytonos meghurcolása,⁵ az Egyházunk beolvasztási kísérlete a Baptistákhoz,⁶ a hitoktatás teljes és

¹ Református lelkész, főiskolai tanár (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola).

² 2016 –os adat: 70002 fő. A Kárpátaljai Református Egyház éves jelentése – 2016, Kárpátaljai Református Egyház, 2017, 39 o.

³ Gyülekezetek száma: 1) Beregi Egyházmegye: 53; Máramaros-Ugocsa Egyházmegye: 31; Ungi Egyházmegye: 27.

⁴ Különböző egyházi hierarchiában és pozícióban.

⁵ Peyer-Müller, Fritz: A Kárpátaljai Református Egyház története, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1994, 395-398 o.; Gulácsy Lajos: Mélységből a magasba, magánkiadás, 2009, 16 kk. o.

⁶ A Kárpátaljai Református Egyház és a Baptista Egyház szorosabb kapcsolata, a szovjet rendszer kezdetén, két oldalról volt szorgalmazva: 1) Ravasz László a Magyarországi Református Egyház püspöke, a szovjet megszállás miatt kialakuló történelmi helyzetet ismeretéből és tapasztalatából adódó féltő szeretetéből egy Szovjetunió területén létrejövő protestáns unió keretében látta volna biztosítottak az anyaország testéről leszakadt kárpátaljai reformátusok némi védeltségét. De a törekvés megvalósításának hatékonytalanságát menet közben ő maga ismerte el („...többet tenni nem lehet. Irattárba!” – Zsinati Levéltár 2k 41/1947/1726); 2) A szovjet rendszer érdeke volt, hogy a számára ismeretlen reformátusokat, a már korábban bejegyzett és megismert Baptista Egyházzal együtt, azonos módszerekkel és így a számára egyszerűbben kezelje. Valamint az ellenségkategóriában lévő magyar nemzeti öntudat felszámolásának fontos eszközét látták a

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

szigorúan következetes felszámolása (a titokban végzett hitoktatásért több lelkészt börtönnel büntettek),⁷ a lelkészutánpótlás előbb teljes felszámolása⁸ (majd a hetvenes - nyolcvanas években a helyi lelkészképzés korlátozott engedélyezése⁹). Mindennek ellenére, Isten óvó és gondoskodó kegyelméből a Kárpátaljai Református Egyházunk megmaradt és a legnehezebb évtizedekben is a magyar nemzetünk összetartó és megtartó erejét alkotta.

I. Intézmények

A rendszerváltás kezdetétől, 1989-től, a Kárpátaljai Református Egyház erőteljes ébredést mutatott, melynek következtében kézzelfogható program és intézményi hálózat alakult ki: több ezres összejövetelek rendszeresen szerveződtek és szerveződnek, a templom- és parókia építések és renoválások folyamatosak, nyaranta ezres nagyságú ifjúsági táborok üzemelnek, megindult és a korosztályokban teljesen elterjedt a hitoktatás és a konfirmandusoktatás, magas és igényes színvonalon oktató négy református gimnázium és több református diakóniai intézmény nyitotta meg kapuit (ingyen konyhák, két gyerekotthon, öregek otthona, diakónai központ), a

teljesen magyar Református Egyháznak az orosz többségű baptista közösségbe való beillesztésébe és várható beolvadásába. Ill. az „oszd meg és uralkodj” elvét vitték itt tovább. Mely el alkalmazása a magyar közösségekben, már a két világháború között abban is egyértelműen tetten érhető, hogy az egy tömbben élő magyar református közösségekben a csehszlovák rendszer támogatta (még ha rejtetten is) a különböző kisegyházak és szekták megszervezését. - A Peyer-Müller, Fritz: A Kárpátaljai Református Egyház története, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1994, 390-402 o.; Gulácsi Lajos beszámoló

⁷ Gulácsy Lajos: Mélységből a magasba, magánkiadás, 2009, 16 kk. o.; Petneházy István elbeszélései

⁸ Peyer-Müller, Fritz: A Kárpátaljai Református Egyház története, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1994, 381-390 o.

⁹ A hetvenes években a Kárpátaljai Református Egyház lelkészeinek a száma az engedélyezett szolgálatok elvégzéséhez is alig volt elegendő (20-25 ref. lelkész tevékenykedett Kárpátalján). 1974 -től (a Szovjetunió által is hitelesített Helsink-i konferencia), az államrendszer engedélyezte az Egyház keretein belüli utánpótlás képzést. 1976 -tól (Tóth Károly püspök Szovjetunióbeli látogatása), az állam két évente két-két lelkész kibocsátását engedélyezte. A jelentkezők általában egzisztenciával és családdal rendelkező személyek voltak, kiket idősebb szolgáló lelkészek képeztek elméletben és gyakorlatban. E képzéshez a Magyarországi Református Egyház fokozatosan próbált szakirodalmat biztosítani. - Gulácsi Lajos visszaemlékezése; Peyer-Müller, Fritz: A Kárpátaljai Református Egyház története, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1994, 408-409 o.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Református Egyház a beregszászi magyar főiskolának egyik fő alapítója stb. A Kárpátaljai Református Egyház igyekszik minden tagjának kibontakozási életteret biztosítani. A továbbiakban ezen intézménycsoportok¹⁰ főbb képviselőit mutatom be vázlatosan:¹¹

I.1. Adminisztrációs központok

Feladat: a KRE szervezeti ügyeinek intézése és képviselete. A társadalmunkat a jelenben jellemző értelmezési bizonytalanságban és a kapcsolati meggyengülésben rendkívül fontos mentális, megerősítésben pozitív hatása van a megfogható Egyházi megnyilvánulásoknak, melyeket az Egyházi adminisztrációs pontok testesítenek meg.

- **A Kárpátaljai Református Egyházkerület Püspöki Hivatala.** Cím: UA-90202, Beregszász, Munkácsi u. 83. Tel.: 00-380-3141-23460
- **A Beregi Református Egyházmegye Esperesi Hivatala.** Cím: UA-90233, Beregszászi járás, Balazsér, Kastély u. 3. Tel.: 00-380-3141-78529
- **A Máramaros-Ugocsi Református Egyházmegye Esperesi Hivatala.** Cím: UA-90354, Nagyszőlősi járás, Péterfalva, Rákóczi u. 81. Tel.: 00380314332430
- **Az Ungi Református Egyházmegye Esperesi Hivatala.** Cím: UA-89461, Eszeny, Petőfi út 58. Tel.: 003803122716624

I.2. Dakóniai intézmények

Feladat: életkibontakoztatás a teremtési rendben. A diakónia két egymást feltételező iránya mutatkozik meg az Egyházunk szeretetszolgálati szervezeteinél: a közvetlen és a közvetett diakóniai. A közvetlen diakónia létjogosultsága akkor van, amikor az élet és az életszükségletek közvetlen veszélyben vannak és a szeretetszolgálat itt e veszélyt kell elhárítani. Pl.: ruházat és élelembiztosítás. A közvetett diakónia feladata, az emberi értékek kibontakoztatása, ill. e kibontakozás feltételeinek biztosítása. Pl.: tanulási ösztöndíjak és munkahelyek biztosítása.

¹⁰ Megj.: Ezen csoportok tevékenységi köre gyakran fedi egymást. Pl.: nem lehet a diakóniát, a missziót és az oktatást határozottan elkülöníteni. Ui. mindhárom a kibontakozást és a felemelkedést célozza meg.

¹¹ <http://refua.tirek.hu/cikk/mutat/keruletiintezmenyek/>

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A Kárpátaljai Református Egyház Diakóniai Osztálya

Cím: UA-90202, Beregszász, Geleji Katona I. u. 39.; Tel: 00380314124309

Igazgató: Nagy Béla főgondnok

Tevékenység: rászoruló, nagycsaládosok, idősek, mozgássérültek, egészségügyi intézmények, munkanélküliek stb. segítése. Segítség tárgya: ruházat, háztartási berendezések, élelmiszer, tisztítószer, tanszerek, gyógyászati eszközök stb.¹²

A Diakóniai Osztály keretében működő egyéb intézmények:¹³

Öregek otthona

Krízisotthon (cél: „krízishelyzetben lévő várandós nők, vagy kisgyerekes anyukák támogatása... ideiglenes menedéket (3 hónap) nyújt”)

Pékség (támogatottak: rászoruló, református gimnáziumok, öregotthon, krízisotthon, cigány közösségek, Beregszászi Mozgáskorlátozottak Szervezete, Csongori Szenvedélybetegeket Mentő Misszió, Benei Szeretkőnyha, két ardói iskola, kigyósi óvoda és iskola, bulcsúi nőszövetség)

Katasztrófa központ (cél: természeti károk gyors elhárítása)

Irgalmas Samaritánus Református Gyermekotthon

Cím: UA-89463, Ungvári járás, Nagydobrony, Csongor u. 119. Tel: 00380312714397

Igazgató: Katkó László

Tevékenység: árván maradt gyerekek befogadása és felnevelése

Befogadóképesség: kb. 70 fő

A gyermekotthon keretében működő egyéb intézmények (ahol a felnővekvő gyerekek az önfenntartást sajátíthatják el):

Kertészet (gyümölcsöskert, szabadtéri és melegházi növénytermesztés)

Állattenyésztés (tehenészet, disznónevelés, méhészet, szárnyas baromfi tartás)

Pékség

Műhelyek (asztalos, esztergályos)

¹² A Kárpátaljai Református Egyház éves jelentése – 2016, Kárpátaljai Református Egyház, 2017, 5-7 o.

¹³ Uo. 6 o.

TÖRTÉNELMI EGYZHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Munkácsi Református Családtípusú Gyermekotthon¹⁴

Cím: UA-89600, Munkács, B. Hmelnickij u. 46. Tel: 00380313131776

Igazgató: Teplicki Zsuzsanna

Tevékenység: árván maradt gyerekek befogadása és felnevelése

Befogadóképesség: 10 fő

Sámuel alapítvány:

Cím: 90202 Beregszász, Kossuth tér 4. Tel.: 0038 031 41 2-42-17

Célok: a) családtípusú gyermekotthonok létrehozása; b) örökbefogadás segítése; c) gazdasági bázis létrehozása (a célok finanszírozásának érdekében).

Vezető: Sípos Géza

„Élim” Hetyeni Református Fogyatékkal élők Napközi Otthona¹⁵

Cím: UA-90222, Hetyen, Béke út 156. Tel.: 00380665351338

Igazgató: Cseresznye Albert

Befogadóképesség: 25 fő

Célcsoport: fogyatékkal élők (a környéken)

Jellege: napközi

A gyermekotthon keretében működő egyéb intézmények:

Kertészet (gyümölcsöskert, szabadtéri és melegházi növénytermesztés)

Állattenyésztés (disznónevelés, szárnyas baromfitartás)

Nefelejcs Gyermek Rehabilitációs Központ¹⁶

Cím: UA-90255, Mezővári, Zádor út 127. Tel.: 00380950977683

Igazgató: Zán Fábián Judit

Befogadóképesség: 38 fő

Célcsoport: fogyatékkal élők (a környéken)

Jellege: napközi otthon (több oktatási és terápiás csoportban)

¹⁴ Jelenleg kiterjesztés alatt olyanok irányába („nagyamama program”), akik korábban az otthon lakói voltak, felnőttek, de az életük nem rendeződött, s egy átmeneti otthonra van szükségük. Adatközlő: Taraczközy Gerzson, munkácsi ref. lelkipásztor.

¹⁵ Adatközlő: Cseresznye Albert, hetyeni ref. lelkipásztor

¹⁶ Adatközlő: Menyhárt István, mezővári ref. lelkipásztor

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A gyereketthon keretében működő egyéb intézmények:

Kertészet (gyümölcsöskert, konyhakert)

Állattenyésztés (kecsketartás, tejfeldolgozás, nyúltenyésztés, szárnyas baromfi tartás)

Öregek Otthona, Nagydobrony

Cím: UA-89463, Ungvári járás, Nagydobrony,

Igazgató: Hidi Jenő

Ingyen konyhák (melyek egyházközségi fenntartásban vannak: Gát, Bene, Tivadar, Bulcsú, Beregszász, Nagydobrony, Fornos, Dercen, Balazsér, Visk, Técső, Ungvár stb.)¹⁷

Külön diakóniai kategória:

A Derceni Önkéntes Tűzoltóság

Cím: UA-89671, Dercen, Rákóczi út 103. Tel.: 00380966210212

Vezető: Zsukovszky Miklós

I.3. Missziói intézmények

Feladat: a Teremtő Atyával és a Megváltó Krisztussal való közösség újjáteremtése. A misszió legfőbb eszköze: a Szentlélek. Ezért az Egyház számára a jelen idő, a misszió korszaka, ui. a Szentlélek kitöltetése, Pünkösd után élünk. Az Egyház legfontosabb tevékenysége és önmegnyilvánítási formája: a Misszió (mint Jézus utolsó parancsa). Az Egyház történelme: a misszió történelme. Az Egyház, a maga leghatékonyabb önmegnyilvánítási, vagyis missziós módjait kereste a történelme folyamán. A KRE missziós szolgálatában egyre jelentősebb szerepet kap a lelkigondozás. Mely az intézményekben is megnyilvánul (pl.: az újabb missziói intézmények karakterében a lelkigondozás fontos feladatot kap). Ui. a jelen elmagányosodó társadalmunkban, a lelkigondozás keretében lehet a leghatékonyabban továbbadni az Isten üzenetét. Valamint a lelkigondozás jelentőségének

¹⁷ A felsorolás nem teljes. Ui. vannak állandó, ill. ideiglenesen működő konyhák. A felsoroltak az állandó kategóriában vannak.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

felismerése egyre jelentősebb szerepet kap a református lelkipásztorok szolgálatában is¹⁸ (lásd a kérdőívek szolgálatról való megjegyzéseit).

A KRE Szenvedélybetegeket Mentő Missziója

UA-89652, Munkácsi járás, Csongor, Béke u. 140. Tel: 00380313178117

Igazgató: id. Pocsai Sándor lp.

Tevékenységi kör: alkohol-, drog-, játék- és egyéb szenvedélyekkel küzdők gyógyítása

Jellege: időszakos, bentlakó, gyógyító szakaszok (14 nap)

Bóbita Lelkigondozói és Gyógypedagógiai Központ¹⁹

Cím: UA-89600, Munkács, Duhnovics út 11., Tel.: 00380660913779

Koordinátor: Taraczközy Gerzson

Tevékenységi kör: lelkigondozás, családterápia, gyerekfejlesztés

Jellege: hálózati kiterjedés (pl.: Beregszászban is van működés és több gyülekezet irányában van tevékenység); egyeztetett időpontok alapján vannak találkozók

Kárpátaljai Református Roma Misszió²⁰

Cím: 90221, Ukrajna, Csonkapapi, Mező út 10 Tel.: 00380967324978

Igazgató: Tomes Attila

(A misszió intézmények között külön kategória az ifjúsági misszió:)

¹⁸ A Római Katolikus Egyház gyóntatási rendszere, az Egyházuk egyik legfontosabb összetartó ereje („Róma ereje a gyóntatószékekben van”). A KRE lelkigondozáshoz való egyre szorosabb viszonya, az Egyházunk területileg és tartalmilag egyre jelentősebb társadalmi szerepvállalásának a jele (lásd: a kitöltött kérdőívek jelentős része, a lelkigondozás területéhez tartozó jelenségeket nevezték meg az Egyház előtt álló legégetőbb megoldandó feladatoknak: a családi problémákat, az értékválságot, a „kapcsolati fogyatékossgot”, a kilátástalan jövőképet, az értékválságot).

¹⁹ A szolgálat, a kiterjesztés folyamatában van. A kiterjesztés iránya: a körzeti központok (olyan gyülekezetek, melyek a körzetben valamilyen értelemben vett centrális pozíciót töltenek be). Cél: a mindenki számára elérhetőség és az Egyházkerület teljes hálózati lefedettsége. Adatközlő: Taraczközy Gerzson, munkácsi ref.lp.

²⁰ A cigánymisszió, a magyar gyülekezetek mellett kiterjedten működik a legtöbb cigánytelepen. A helyi magyar közösségek és a központi cigánymissziós intézmény közös koordinálásával. Több épületet épített a Református Egyház különböző cigánytelepeken: a) templomok: Munkács, Beregszász, Szernye, Gát, Nagydobrony, Kisdobrony; b) iskolák: Gát, Szernye, Nagydobrony, Kisdobrony, Szúrte, Bótrágy stb. (ui. folyamatosan alakulnak az oktatási intézmények, melyeknek felzárkóztató jellege van).

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet (KRISZ)

Cím: KRISZ-pont, Beregszász, Széchényi u 48. Tel.: 00380314142609

Igazgató: Szanyi György

Tevékenységi kör:²¹ a gyülekezeti ifjúsági közösségek szervezési és megtartása; körzeti-, megyei- és területi ifjúsági programok folyamatos szervezése

Missziós és konferencia központok:

Balazséri Bétel Konferencia-Központ

Cím: UA-90233, Beregszászi járás, Balazsér, Kastély u. 3. Tel: 00-380-3141-78529 Igazgató: Zsukovszky Miklós, esperes

Ráti "Sion" Központ

Cím: UA-89433, Ungvári járás, Rát, Új u. 3. Tel.: 00380312711762

Igazgató: Balogh János lp.

Aklihegyi "Immánuel" Központ

Cím: UA-90365, Nagyszőlősi járás, Aklihegy, Zöld u. Tel.: 00380314332399

Igazgató: Seres János esperes

Egyéb missziós tevékenységek: lepramisszió (ideiglenes jelleggel), kórházmisszió (Beregszászban, Munkácson, Nagyszőlősen), szegénymisszió (minden gyülekezet sajátjának tekinti a keretében lévő szegények gondozását, melyben megmutatkozik, hogy a misszió és a diakónia szoros összefüggésben van).

1.4. Oktatási intézmények

Feladat: 1) A misszió eszköze (mint a hitoktatás); 2) Elitképzés (mint a gimnáziumi oktatás). Ui. a kárpátaljai magyar társadalmunk a huszadik század folyamán több elitváltást élt meg. A cél, hogy a helyi magyar társadalmunk számára létfontosságú elitréteg²² a Református Egyházunk bázisán képződjene.

²¹ Folyamatos rugalmasságban változik, a kihívásokra válaszolva. Pl.: egyik új tevékenységi kör, a diákköri konferenciák szervezése.

²² A görög strategos kifejezés, a –st gyökből kifolyólag olyan személyi pozíciót jelöl, melynek szolgálati célja, a környezet sikeres fennmaradása (stabilitása, ismét az –st gyökből).

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Nagydobronyi Református Líceum

Cím: UA-89463, Ungvári járás, Nagydobrony, Engelsz u. 5. Tel: 00380312714298

Igazgató: Gál Erika

Nagyberegai Református Líceum

Cím: UA-90242, Beregszászi járás, Nagybereg, II. Rákóczi F. u. 80. Tel: 00380314196296

Igazgató: Kovács András

Péterfalvi Református Líceum

Cím: UA-90354, Nagyszőlősi járás, Péterfalva, Kossuth u. 1/a. Tel.: 00380314332490

Igazgató: Bohut Andrea

Técsői Református Líceum

Cím: UA-90500, Técső, Gagarin u. 11. Tel.: 00380313421254

Igazgató: Ambrus István

(az oktatási intézmények között külön kategória a szórványoktatás:)²³

Szolyvai Oktatói-Nevelői Intézet

Cím: UA-89300, Szolyva, Seregély út 5. Tel.: 00380958085858

Igazgató: Pecsunka Mária

Jelleg: óvodai és alapiskolai képzés

Cél: a Református Egyházba és a Magyar Kultúrába és Nyelvbe való integrálás és azokban való fejlesztés

Hitoktatás, mely csaknem minden református gyülekezetben működik:

150 hitoktató, 1030 gyereket részesített hitoktatásban 2016 –ban.²⁴

Nyári táborozások, melyek gyülekezetek keretében és a missziós konferencia központokon szerveződnek.

²³ A magyar nyelvhatár peremén, a szórványközösségek számára, a Református Egyház intézményei (gyülekezetek, programok, oktatás) a nyelvi és kulturális megmaradás legfőbb eszközei.

²⁴ A Kárpátaljai Református Egyház éves jelentése – 2016, Kárpátaljai Református Egyház, 2017, 12 o.

II. A Kárpátaljai Református Egyház szerveződésének tendenciái

A továbbiakban, ennek a meginduló újjászerveződésnek a múltban és az Egyházunk jelenének a kihívásait és az irányait kívánom társadalmi és szociális összefüggéseiben felvázolni (a teljesség igénye nélkül).

1990-1996

A Kárpátaljai Református Egyházkerület, a Szovjetunió összeomlásának és a politikai rendszerváltásnak időszakában, már elkezdte szervezni és újjászervezni adminisztratív rendszereit. A rendszerváltás utáni Egyházi újjáéledést, három tényező befolyásolta az Egyházi struktúrák szervezésben (melyek legnagyobb részben nem tudatos, hanem ösztönös módon alakultak ki):

1. Hatékonyság (a jövő szempontja: a kialakuló új társadalmi berendezkedésre tekintettel). Cél: az új távlatokban, az Egyház meghatározó társadalmi pozíciójának és hatékonyságának kialakítása és gyakorlása. A hatékonyság érdekében, a három első társadalmi terület, melyen az Egyház rögtön elkezdte a bizonytalan viszonyok között a helyi tevékenységét: az egészségügy, az oktatás és a területi tagolódás.²⁵ Ui.: az egészségügyet felkeresők, a betegek, a maguk gyengeségét és ezért kiszolgáltatottságát átélve, kapaszkodnak a felénk nyújtott segítségbe; az oktatásban részt vevő fiatal korosztály, az életkori sajátosságok miatt a legbefolyásolhatóbb; a területi felelősség és feladatmegosztás következtében, az érintettekhez kerül a döntéshozatal, mely a helyi ismeret és az érdekeltség miatt hatékonyságot eredményez. E három területen való Egyházi tevékenység, a főleg a kárpátaljai református népesség tömbjét jelentő jelen Beregi-egyházmegye keretében indult meg. Néhány kezdeti példa:

- A beregszászi kórház, Református Egyházunk által (főleg Forgón Pál püspök és Tóth Mihály parlamenti képviselő a Magyar

²⁵ Megj.: minden rendszerváltás utáni társadalmi tényező, legelőször e három területet szervezi a maga ideológiája szerint. Ui. ezeken a területeken tudja leghatékonyabban és leggyorsabban kifejteni hatását; pl.: csak a kormányváltásoknál is azonnal átszerveződik az oktatási, az egészségügyi és az adminisztrációs rendszer.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kormányánál történt együttes közbenjárása nyomán) bővült ki és újult meg;²⁶

- A Beregi Református Gimnázium, mint a rendszerváltást követő első református oktatási intézmény nyitotta meg a kapuit, melynek kimondott célja, a helyi elitképzés és társadalmi elit megalkotása. A helyi elitképzés célkitűzését továbbfejlesztve, a már kialakulást mutató gimnáziumi oktatásra alapulva, szerveződött meg a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola, melynek egyik alapítója és egyben „otthonadója” a Kárpátaljai Református Egyház.²⁷ Majd a Beregi Gimnáziumot követően és az alapideológiát (elitképzés) kibővítve²⁸ alakult meg még három református gimnázium (a helyi földrajzi megközelíthetőséget szem előtt tartva): Nagydobronyban, Tivadarfalván és Técsőn.

- Az Beregi Egyházmegye adminisztrációja mutatta a legszervezettebb formát, mely nagyrészen köszönhető a Kárpátaljai Református Egyház központi egyre kiterjedőbb adminisztrációja sodró hatásának (Beregszászban, ugyan azon épületben volt a Püspöki Hivatal és az Esperesi Hivatal, mely strukturális előnyt biztosított a Beregi Egyházmegye megszervezésében). Majd ennek a megszervezésnek a példáján alakult ki az Ungi és a Máramaros-Ugocsi egyházmegye adminisztrációja.

Ezen területek (egészségügy, oktatás, adminisztráció) Egyház kereteiben való felkarolásával, a Kárpátaljai Református Egyház, a zavaros társadalmi viszonyokra tekintettel fogalmazta meg addigi értékmegőrző szerepéből kilépve, értékmegvalósító választát.²⁹

²⁶ Adatközlő: Nagy Béla, a Kárpátaljai Református Egyház Diakóniai Osztályának vezetője

²⁷ A Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tanárképző Főiskola, a Kárpátaljai Református Egyház, az államtól visszakapott beregszászi épületében működött éveken keresztül; s a nevezett ingatlan visszaszolgáltatási folyamatában jelentős részt Nagy Béla, Egyházunk jelen főgondnoka vállalt. - Adatközlő: Nagy Béla

²⁸ Az Egyházi oktatási stratégiában, a református gimnáziumoknak bizonyos specializálódási szerepük volt. Melyek nem tudtak teljes egészében megvalósulni. Pl.: a beregi gimnázium humán, a nagydobronyi reál beállítottságú lenne.

²⁹ Egy adott társadalom értékmegvalósító jellegétől függően, az Egyház a társadalomban értékmegőrző, ill. értékmegvalósító szerepet tölt be. Pl.: Ha egy társadalom egységeiben (oktatás, gazdaság, egészségügy stb.) nem valósulnak meg az örök értékek (becsület, szeretet, hűség stb.), akkor az Egyház, ezeket az értékeket oktatási, gazdasági, egészségügyi stb. formában valósítja meg; mindegy példát adva a társadalomnak az ideális oktatásból, gazdaságból, egészségügyből, stb. Amelyik társadalomban az örök értékek megvalósulnak, ott az Egyház szerepe, az

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

2. Egyház-strukturális minták (a múlt szempontja: a 19-20 századforduló). A rendszerváltást követő egyházi újjászervezés elsőszámú megvalósítandó mintája, a két világháború közötti Egyházkép. Cél.: az Református Egyház széles helyi társadalmi kiterjedése. E mintaválasztás és követés okai: az Egyház, a századforduló időszakában rendelkezik a legjelentősebb társadalmi és gazdasági súllyal; az (akkor még) élő emlékezet által némileg befogható; a nosztalgia miatt bizonyosan jelentősen megszépített a kor. Az Egyházkerületünk, azt a kiterjedt pozíciót akarta rekonstruálni: a hitoktatás és az egyháztagság általánosnak való kezelésével; az oktatási, egészségügyi és gazdasági bázisaink részbeni újjászervezésével; az egyházmegyék adminisztrációjának ismételt kiépítésével. Kárpátalja területi és nemzeti lehetőségei között, a Beregi Egyházmegye számszerű és társadalmi kiterjedésének volt a legnagyobb lehetősége, ui. ez területileg a legnagyobb és nemzetileg a leghomogénebb, a másik két egyház-megyéhez képest.

3. Szembenállási pozíció (a jelen szempontja: a Szovjet rendszerből). Az Egyházat és a magyar nemzetet ellenséggként kezelő Szovjet rendszerben, a Kárpátaljai Református Egyház jelentette a nemzet azon szervezett formáját, mely a magyarsággal sorsközösségben dacolt az elnyomás és a megsemmisítés ellen. S így, a Kárpátaljai Református Egyház, régmúltból hozott, a mindenkori aktuális politikai rendszerrel szembeni protestáló református identitása, a pusztulását akaró Szovjet rendszert is túlélve, sőt utána tapasztalhatóan dinamikus megújulni kész állapotokat létrehozva, hatalmas sikerélményt élt meg és ezért megerősödött. Ennek a Szovjet rendszert is túlélő protestáló identitásnak a megerősödésében, a századfordulós és a két világháború közötti motivációs minták emlékezetében, a rendszerváltás zavarosan kialakulatlan és kiszámíthatatlan politikai és hatalmi helyzetében, a Kárpátaljai Református Egyház területszerkezeti kialakítását, egy megoldási lehetőségként felmutatott nemzeti hitvallás mozgatta: a Kárpátaljai Református Egyház megyéinek kialakításában, a királyi Magyarország vármegyerendszerét (mint a Kárpátaljai Református Egyház által legitimnek tekintett hatalmi formát) kell az Egyház keretei között rekonstruálni. E nemzeti hitvallás ma is élő adminisztratív megnyilvánulása az, hogy az egyházmegyék neve és határa, nem egyezik meg a hasonló közigazgatási besorolásba tartozó állami járás határokkal és nevekkkel, hanem az Egyházkerület területi lehetőségei szerint, az egyházmegyehatárok a királyi Magyarország vármegyéinek a határait követik és az Egyházmegyék nevei, a

értékmegőrzés. A Kárpátaljai Református Egyház számára a rendszerváltás utáni állapot egyértelműen az értékmegvalósítás helyzete volt.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

területileg aktuális vármegyék nevei lettek. Pl.: nincs az állami közigazgatásban Beregi-, Ungi-, Máramaros-Ugocsi járás, de területünkön megvoltak ezek a vármegyenevek és most ezek az egyházmegyéink nevei; s a Beregszászi járáshoz sem tartozik Munkács és Szolyva, de hajdan a Bereg-vármegyéhez tartoztak és jelenleg, a két nevezett helyen, a református gyülekezet, a Beregi Egyházmegye része. Ezzel a lehetőség szerinti rekonstrukcióval, a Kárpátaljai Református Egyház, a továbbiakban is felvállalta a protest szerepét.³⁰

A Kárpátaljai Református Egyház rendszerváltásra reagáló revitalizációs struktúraépítő folyamatában, mind a három adminisztratív fejlődési motivációs tényezőnél (jövő szempontjából: hatékonyság; múlt szempontjából: Egyház-strukturális minták; jelen szempontjából: protest álláspont), az Egyházmegyék kialakítása kulcsszerepet játszott. Az Egyházmegyék szervezésének motivációi és azok hatásai pedig, a területi kiterjedés és a nemzeti homogenitás miatt, a Beregi-egyházmegyében koncentrálódtak leginkább. S így a Beregi-egyházmegye, a megyei szerveződés mintájául szolgált.

1996-tól napjainkig

A Kárpátaljai Református Egyház eddigi létének pusztá ténye, az Isten történelmi törvényszerűségeket felett álló hatalmáról és óvó szeretetének kegyelméről való hitvallás. De amennyiben a kibontakozó körülmények között a további évtizedekben is megmarad és fejlődik a Kárpátaljai Református Egyház, az mindennél világosabban fog tanúságot tenni Isten minden emberi elképzelést felülmúló hatalmáról és kegyelme gazdagságáról.

Néhány tapasztalható statisztikai jelenség a Kárpátaljai Református Egyház jelen társadalmi helyzetéről (csak vázlatosan és címszavakban):

1. Az utolsó alkotó generáció. Egyértelműen érzékelhető, hogy Kárpátalján, állami munkakörben 35 év alatti magyar személy nem (vagy alig) tölt be meghatározóan döntéshozó pozíciót, s csak 35 (inkább 40) felett lehet ilyen magyar személyeket találni (ukrán nemzetiségűek között viszont vannak 35 alattiak meghatározó területeken). A 35 év alatti magyar munkavállalók, az állami szférában maximum végrehajtó pozícióig jutnak el. S a karrierépítési kilátások vallási és nemzeti identitással való összeegyeztethetlensége miatt,

³⁰ ...és a jelen hatalmi állapotokban, azt konzerválta is.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

a jelenleg közép- és az alatti szintű oktatási intézményekben tanuló magyar nemzetiségűek itthon maradvá, legfeljebb kiszolgáló pozíciót foglalhatnak el.

2. Az alacsony születési szám. A társadalomstatisztikában létezik a „point of no return” („a pont, ahonnan nincs vissza”) fogalma. Mely azt mutatja, hogy ha egy önazonossággal rendelkező közösség öt egymást követő évben kétszer annyi tagot veszít, mint amennyivel gyarapszik (pl.: abba csatlakozik, vagy születik), akkor az a közösség menthetetlenül elvész. A Kárpátaljai Református Egyház legtöbb gyülekezete kb. három-négy éve lépte át a „point of no return” fogalmát³¹. Ok: az alacsony születési szám és a kivándorlás. Emberi lehetőségeink, csak a „kármentésben” lehetnek.

3. A nép és a nemzet fogalmának felcserélődése. A Második Világháborút követően mesterségesen összemósódott, a nemzet és a nép fogalma: az állam, nép, szülőföld identitását hordó társadalmi egység felcserélődött: a nemzet helyett a nép lett az önazonosság megtestesítője. Tehát a gyakorlati társadalmi hitelesítő tényező melyre lehet hivatkozni és melynek a neve legalizáló erő. A klasszikus, érték, felelősség és teljesítmény alapú nemzet fogalmának képviselőiből üldözöttek lettek; a felhasználható és irányítható nép fogalmának képviselői, soha nem tapasztalt kibontakozási területet kaptak (az irányíthatóság érdekében). A nemzet és a nép tartalmi felcserélődése jelentette a kommunizmus igazi társadalmi fordulatát és társadalmi erkölcsi és fizikai pusztulást végbevivő káoszát.

4. A megváltozott településszerkezet és az önfenntartás feladása. A falvaink közötti három-négy kilométer, egy modern városban mindössze három-négy buszmegállót jelent. Tehát a jelenlegi társadalmi folyamatoknak kibontakozási életteret biztosítani akaró településszervezés

³¹ Pl.: a legtöbb gyülekezetben már huzamosabb ideje háromszor több temetés van mint keresztele. Lásd: a kérdőívek adatait, melyek szinte minden gyülekezetben a keresztelesek számának sokszoros elmaradásáról beszélnek a temetésekhez képest. Megj.: itt érdekes megfigyelni három gyülekezetcsoporthat a gyülekezetek mobilizációjának és a vele összefüggő születési statisztikának a szempontjából: 1) önfenntartó gazdálkodással foglalkozó hagyományos falusi közösségek (pl.: a tiszaháti közösségek), ahol a születési arány viszonylag magasabb, max. eléri a halálozási számot; 2) önfenntartó gazdálkodást egyre feladó a környékhez képes központi pozícióban, de nem a határátkelő helyek mellett lévő falusi közösségek (pl.: Mezővári, Nagyberég), ahol az utóbbi három évben kezd apadni a keresztelesek száma, a középkorúak még jelen vannak, az érettségit követő és húszas éveiben lévő, főleg még nem családos réteg, már hiányzik. 3) Hagyományosan városias és nem önfenntartó mezőgazdasággal foglalkozó települések (pl.: Beregszász, Munkács, Mezőkaszony, Bányú), ahol alig van helyi keresztele, a gyerekeket hagyományosan azért még haza hozzák a már külföldön élő szülők keresztelei és már a középkorú lakosság jelentős része sem maradt helyben.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

tendenciózus valóságának szempontjából, teljesen értelmetlen az önálló települések ily sűrű hálózata (ellenben ez a településszerkezet jelentette évszázadokon keresztül a Református Egyházunk kereteit, túlélési és fennmaradási lehetőségeit, sajátos arculatát). A Kárpát-medence szerte megváltozott a településszervezés önfenntartást megvalósító szempontja, melynek lényege: az embertől független identitással rendelkező külső rendszerekkel való szerződés.³² E szerződés megvalósulásának a jele: a lakosság koncentráció (urbanizáció, a falvak elnéptelenedésével). E szerződésben, az önjáróvá vált külső rendszerek (állam, cégek, munkahelyek, szolgáltatások stb.), a rendszer identitásának erősségétől függően rendelkezésre álló specializálódást kérnek az embertől, melynek betöltése esetén vállalják a rendelkezésre bocsátott (a „ki által?” kérdésre adott válasz, egyre homályosabb) személynek (esetleg jog- és hatáskörével együtt) a szerződés horizontális és vertikális kiterjedésétől, ill. a szerződő rendszer értékrendjétől és lehetőségeitől függő fenntartását. A társadalmunk egyre növekvő hányada, egy fenn-/eltartási szerződést köt egy külső rendszerrel, melyben vállalja a rendszernek való kiszolgáltatottságát és cserébe a rendszertől eltartást (gyámságot) kér önmaga felé. A szerződés fő feltétele és mozgatója: a materializmus (a létet adó és a lényegét hordozó Lélek és lélek nélküli anyagiasság). Melynek következtében: 1) a végességben és a végességgel szemben, a lelki lényeghez igazodó lét terhelt identitásharcát okafogyottá, ezért feladhatóvá lehet nyilvánítani; 2) a teremtésbeli rendet jelentő küldetési területtel és a közösségeinkkel való kapcsolat megszakad; 3) a szerződő ember lemond az emberi és a környezeti kapcsolatok kihívására adott évezredekig sikeres és sajátos válaszadási módszereiről, így saját hangjáról, az önfenntartásáról és a függetlenségéről.

5. A biztonságot jelentő otthon fogalma átalakul: stabil helyett, mobil. Mert az otthon, nem a megélhetési területtel azonos, hanem csak egy szállással degradálódik, hol a megélhetést jelentő rendszer regenerációs időt biztosít, hogy újult erővel lehessen az önfeladó szerződést teljesíteni. Ha pedig a megélhetési forrásként megjelenő rendszer átalakul, vagy átköltözik, akkor a szerződő egyén, a maga hatáskörével (pl.: család, otthon, barátok), együtt vele alakul, vagy költözik. Amennyiben a személy számára, lehetetlen a követés és a szerződés fenntartása, egy másik eltartást biztosító rendszerrel köt önfeladó

³² Teljesen eltérően a Kárpát-medencében hagyományos településszerkezet motivációtól, az önfenntartás elvétől. Mely ezt a hajdan egész Kárpát-medencére, de a török hódoltság után főleg már csak Észak-kelet Magyarországra jellemző, egyszerre sűrű és laza területszerkezetet létrehozta.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

szerződést (mert a jelen helyzetben és a kívánt szinten maradása érdekében már csak szerződések képesek kötni, ui. képtelen az önfenntartásra). A vázolt mobillá és függővé változott otthonokat, a falvakkal szemben, csak a koncentrált urbánus létben célszerű kialakítani. Ezért az önfenntartás fogalmának eltűnésével, eltűnik a hagyományos településszerkezeteinket kialakító és fenntartó évezredes elv. Így, az általános önfenntartás feladásának következtében, ezer éve nem látott településjelleg-átalakulásnak vagyunk már most is a tanúi: felbomlanak a hagyományosan önfenntartó faluközösségek és a centralizált urbanizáció kizárólagossá válik³³. Pl.: 1) Az önfenntartás feladásának alkalmazása következtében, az otthont teremteni akaró ember választhatta ki az otthon teremtésének helyét (nem volt nagy rangbeli különbség a hasonló mezőgazdasági adottságokkal rendelkező falvak között), míg az önfenntartás feladásával, a fenntartó rendszer szempontjai szerint (a munkahely jó megközelíthetősége) érdemes kiválasztani az otthon területét (mintegy a legintimebb családi területre beengedve a rendszert). 2) Az elkövetkező három évtizedben, a települések nagy része visszaminősülése várható (faluból tanya lesz). Mezőgazdasággal csak nagyon kevesen és csak a sajátos finomságokat rejtő részleteket kiírtó intenzivításban (nagy területeken és gépesítve), de nem általánosan (mindenki a maga kiskertjében) fognak foglalkozni a hajdani falvak helyén és környékén (a legtöbben, a legegyszerűbb zöldségért sem a kertbe, hanem a boltba fognak menni). Csak azok a településeink maradnak (ha átalakítottan is), melyeket a rendszereknek megéri működtetni (mert logisztikailag jó az elhelyezkedése, természeti kincsei, ill. helyhez kötött termelő egységei vannak, a hagyományosan rendszerbarát lakosság szállás-, szórakozó-, nyugdíjas helye lehet stb.).

³³ Megj.: nem a városi panel, hanem a kertváros a cél, ezért a megmutatkozó stratégiai jól elhelyezkedő vidéki városok fejlődése várható.

III. Megoldási javaslatok (irányvonalak vázlatosan)

Az Egyháznak, a társadalommal szemben kettős feladata van: érték megőrzés és érték megvalósítás. A feladatok közötti aktuális hangsúlyt, a társadalom értékmegvalósító mivolta határozza meg: ha a társadalmi egységekben (oktatás, egészségügy, gazdaság stb.) nem valósulnak meg az örök Isteni értékek (szeretet, öröm, békeesség, hűség, szívesség, jóság, becsület, kitartás stb. – Galatákhoz írt levél 5,22), akkor az Egyház feladata, hogy az értékeket megtestesítve, a társadalom előtt álló mintaként valósítsa meg a társadalmi egységeket; ha egy társadalom megvalósítja a jelzett értékeket, akkor az Egyház szerepe, az értéktárolás (értékbázis). A kárpátaljai társadalmi valóságban az Egyházunk társadalommal szembeni szerepe: az értékmegvalósítás. Társadalmi mintát kell felépítenünk:

1. Népesedés (fulladás helyett, élettér). A nemzetpolitika emberi sarkpontja: a népességgpolitika. Az irányító nemzetpolitika minden erejével a magyar népesség növekedését kell szorgalmaznia. Mód: az utódvállalást és utódnevelést biztató, egészséges körülmények lehetőség szerinti megteremtése, tehát a kiszámítható, biztonságos és tiszta család fogalmának lelki és anyagi erősítése. Családcentrikus politikára, oktatásra, gazdaságra, kultúrára, gondolkodásra, médiára, munkakörülményre van szükség. Konkrétum: 1) Lakásépítési program („fészekrakó program”). Pl.: Gyülekezetenként rendszeresen (eleinte minden harmadik, majd minden évben) egy modern építésű, magyar és helyi termékekből készült házat átadni egy fiatal, három vagy több gyereket vállaló magyar református és munkálkodni kívánó család számára,³⁴ ill. a CSOK kiterjesztése a Kárpátaljai magyarság irányába. 2) Munkahely teremtési program. Magyarországi vállalatok, magyar lakta településeken hoznak létre munkahelyeket. Melyek itt tartják a családtagokat. A reális források kialakításánál figyelembe kell venni a helyi adottságainkat és előnyeinket: olcsó munkaerő és nyersanyag, kelet és nyugat határa. Ezen tényezők figyelembevételével, három gazdasági területen lehet vállalkozásokat megvalósítani: energiaipar, építőipar, mezőgazdaság. Ezeken a területeken akkor van valós esélyünk, ha újszerű, de már keleten és

³⁴ Analógiaként: a Horthy-rendszer ONCSA programja, amelyben 24 év alatt, több mint két millióval növekedett a lakosság száma a csonka országon belül (lakosságszám: 1920: 7,5 millió; 1945: 9,5 millió).

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

nyugaton meglévő, ill. jelenben már alakuló piaccal rendelkező termékekkel jelentkezők a következő területeken: alternatív energiahordozók előállítás; építőanyag gyártás; élelmiszer feldolgozás. 3) Ukrán államtól független befektetési alap és hitelszövetkezet. Magyarországi biztonságos rendszerhez kapcsolódóan.

2. Függetlenség (globalizáció helyett, lokalizáció). A nemzetünk jelenlegi útja a globalizáció mellett és helyett (de annak eszközeit és lehetőségeit is felhasználva), a sajátos Istentől kapott magyar küldetésstudattal rendelkező Egyházból kiinduló lokalizáció megvalósítása lehet. Vissza kell térnünk, az Istentől kapott teremtetési küldetésünk megvalósításához (a folyamatos teremtetési parancsot, a Teremtőnkől kapott teremtetési erővel, minden külső hatástól függetlenül végrehajtani), hogy a kezünkbe véve a teremtetést, ismét teljes értékű emberi életet tudjunk élni. A rendszertől függő végveszélyt jelentő viszonyunkat fel kell ismerni és meg kell tanulni az önfenntartást és öngondoskodást (gazdasági és demográfiai értelemben). Ismét fel kell fedezni, hogy a legjobb öngondoskodó módszer: 1) Istennel kapcsolatba kerülni és Őt az életünk központjára tenni („Királlyá Jézust koronázzátok”); 2) az Isteni törvények, így a teremtetési parancsunk betartása; 3) a sok és Isteni értékrend szerint felnevelt gyerek (és nem a szociális biztosítások). A jelenben és a jövőben is. Az Isteni teremtetési rend és parancs kivitelezése a gyakorlatban a „beélhető”, tehát optimális identitáskörzetekben lehetséges. Itt az optimalitás, a közösséget alkotó személy pontosan eltalált és körbehatárolt mentális térkiterjedési aránya. Nem több és nem kevesebb, mint amit a közösség és annak minden tagja, minden porcikájában áldozathozatalra méltóan is a saját otthonának ismerhet el. Mert ha az identitáskeret nagyra nő (az közidentitás által nem követhető birodalom), az már nem beélhető és nem érzi a polgár annak minden szegletét a magáénak és azt otthonának; ha túl kicsi, akkor klasztrófóbiát és frusztráltságot él át. Az optimális identitáskörzet, mint az önazonossággal rendelkező egyén és közösség tovább-teremtetési küldetésének területe, mindig vagy helyi, vagy partnerségi (kereskedelem) erőforrásokkal rendelkezik. E terület akkor sem lesz nagyobb, vagy kisebb, ha a túlnépesedés következtében a belső, vagy a többlet lakosság számára a külső erőforrásai elfogynak. Akkor, ideális esetben, a népesség egy része más erőforrások után terjeszkedve egy másik identitáskörzetet hoz létre, mely hasonlóságokat ugyan hordozó módon, de mégis különbözik az előzőtől, magán hordozva a megváltozott környezeti kihívásokra adott válaszok jellegét, ezért önálló. Ha azonban az adott közösség

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

a növekvő³⁵ igényeinek megfelelő új erőforrások után kutatva, a beélhető identitásterülete határát kitolja és nem osztódva új otthonként elfogadható identitáskörzetet hoz létre, akkor a folyamatos növekedés kényszerébe lépve (szükségyszerű és folytonos katonaság- és bürokráciafejlesztés), elveszíti önazonosságát és az ideológiával szemben, az identitáskrízist és az idegenséget megtestesítő társadalmi cinizmusba fullad³⁶. Ahol beélhető és saját, ill. partnerségi erőforrásokra alapult identitásterületek szerveződtek meg, ott sikeres civilizációk alakultak ki. Pl.: A görög városállamok, a középkori európai városhálózatok (pl.: Hansa-városok), önálló identitással rendelkeztek, s a helyzettől függően hol szövetségben, hol szemben álltak egymással s máig élő hatásuk határozza meg Európa gondolkodását és szerkezetét.

A KRE fejlődő szerveződése, belátható és felvállalható kistérségekben lehetséges. Kiválasztva azokat a körzeti identitáskoncentrátumot hordozó kistérségi központokat, melyekre támaszkodhat a térség.

3. Új nemesség (öntudatlanság helyett, öntudat). Az Egyház, mivel a mindenkori örök Isteni értékek bázisa, a társadalom kizárólagos és egyetlen értelmes társadalomszervező tényezője. Amikor a társadalomban az aktuális hatalmat birtokló elit, nem az értékek kibontakozását, hanem a teremtési ajándékok önző elnyomását jelenti, az Egyháznak az ember, társadalmi egyenlősége mellett kell síkra szállni. Ellentétben a jelen helyzetünkkel, ahol az Egyház, a maga kizárólagos társadalomszervező funkcióját úgy teljesítheti, ha az Isten teremtési rendjét megtestesítő társadalmi berendezkedésben, az emberek helyzetének a különbözőségét és egyéni feladatát hirdeti (társadalmi diverzifikáció). Az emberiség történelmének modern korként meghatározott elmúlt kétszáz éve, a nemesség formájában az Isteni értékek szerint szerveződni törekvő rendet borította fel, a nemzeti hatalmat a tömeg hatalmává téve. Közép-kelet európai társadalmunk fejlődése és fennmaradása számára egyetlen lehetőség, ha új, értékek alapján kialakuló és a hatalmat gyakorló nemzeti nemesség jön létre. Mert a nemzeti nemesség sajátossága a minden egyén számára otthont, kiszámíthatóságot és tartást biztosító társadalom elengedhetetlen három feltétele: 1) A közösségi felelősségtudat. Amikor az önazonosságát a személy, az adott közösség részeseként határozza meg és a térség és a társadalom felelősségteljes tulajdonosaként tekint

³⁵ Lakossága, kultúrája, ideológiája stb. miatt.

³⁶ Lásd: Róma, Szovjetunió

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

magára. 2) A társadalmi egyezségek készsége és lehetősége³⁷. 3) A társadalmi igények legmesszebbmenőkig való megfogalmazási képessége és megfogalmazása alapján, a minden külső és belső tényezőt és erőfolyamatot figyelembevevő közösségi fejlődési stratégia megfogalmazási képessége és megfogalmazása és következetes betartási és betartatási képessége és betartása és betartatása.

4. Kapcsolatok (elfelejtés helyett, felfedezés). A KRE számára létfontosságúak a külső és a belső kapcsolatok. Ui. 1) az elismert európai kapcsolataink által lehet társadalmi súlyunk jelentősebb, ami egy nem mindig barátságos társadalomban a működésünk feltétele; 2) a lelkigondozói közösségeink kialakítása által tudunk otthont és megoldásokat teremteni (a jövő Egyháza, problémamegoldó Egyház lehet).

Isten kegyelmét megtapasztaltuk sokszor. Ameddig ezzel a kegyelemmel élő kapcsolatunk van, van reményünk, minden viszontagság ellenére is. Az imádság által reménységben megmaradó Egyházunk, az egész magyar nemzetnek lehet egy megújuló bázisa.

³⁷ Egy kézzelfogható példa a sok közül: Az adó, nem csak elméletben, de gyakorlatban is, a kereső egyén és a regnáló rendszer kötött a társadalmi szerződés önkéntes alapja. Az ideális gyakorlatban, az egyén olyannyira magáénak érzi az adott rendszert és megbízik benne, hogy önként beadja az adóját, ezért viszonzásul egy mai uralkodó elit az egyén számára jó orvosi ellátást, oktatást, infrastruktúrát, közbiztonságot, létbiztonságot stb. biztosít. Amennyiben a szerződésben foglaltak nem kerülnek teljesítésre (tehát az egyén becsapottnak érzi magát, mert az adójáért nem kapott jó egészségügyet, sima utakat, vezető oktatási rendszert, családi segítséget, kibontakozási lehetőségeket), akkor az adózás, mint a szerződés tárgya megszűnik. Tehát az egyén az önkéntes adózási rendszerével, a rendszer kritikájának jogát fenntartja (Csak így zárójelben: Ehhez az önkéntes adózáshoz, a közösségért tanúsított felelősségteljes öntudat kell, mely a nemzeti elit kiinduló sajátja. Ezért az adózók az elitet jelentik, kik a vagyonukat és a hatalmukat így ismét a társadalom javára fordítják vissza. Tehát itt az elit, nem a politikailag, vagy gazdaságilag, esetleg szellemileg elnyelni akaró külső és talán divatos hatalom kollaboráns csoportja, hanem a közösségnek a féltő és felelős öntudata. Ezért az adózókhoz tartozni, kiváltságot, elithez tartozást jelent.)

Molnár Ferenc¹

A görögkatolikus egyház helyzete Kárpátalján a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület példáján

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye kanonizálása óta (1771) a mai értelemben vett Kárpátalja területén – hívei számából és joghatósági kiterjedéséből adódóan – az északkelet-magyarországi régió legjelentősebb egyházi struktúrájának számított. A görögkatolikus egyház a kárpátaljai társadalmi életben betöltött kiemelkedő szerepe a mai napig megkérdőjelezhetetlen. A rendszerváltást követően a Munkácsi Egyházmegye több kihívás előtt találta magát, amelynek fő oka az volt, hogy a püspökség 1949-től csak illegalitásban működhetett. Ezt követően az egyik soron következő feladat az egyházmegye igazgatási rendszerének újjászervezése volt, amelynek rendező elvül a független Ukrajnához tartozó Kárpátalja járási közigazgatási beosztása szolgált. A görögkatolikus esperesi kerületek közül azonban akadt egy kivétel, amelyet nemzetiségi alapon hoztak létre – a Beregszászi Magyar Esperesi Kerületet.

Jelen munkában a túlnyomórészt magyar ajkú híveket összefogó beregszászi kerület társadalmi és gazdasági szerepvállalását kívánjuk bemutatni. Elsőként egy rövid történelmi összefoglalást közlünk a beregszászi esperesi kerület létrehozásának előzményeiről. Ezt követően a kárpátaljai görögkatolikus közösség legjelentősebb intézményeinek és szervezeteinek tevékenységét ismertetjük. E részhez felhasználjuk azokat az interjúkat, amelyeket a szervezetek vezetőivel (Marosi István, a GörögKör és az Ortutay Elemér Szakkollégium vezetője; Tóth Jenő a Karácsfalvi Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum igazgatója) készülték. A következő tartalmi egységben a Beregszászi Magyar Esperesi Kerületet mutatjuk be. Az ismertetést elsőként a Demkó Ferenc esperessel készített interjú alapján végezzük el. Az esperesi kerület társadalmi és gazdasági szerepvállalásának vizsgálatát egy olyan nem

¹ Kutató (Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Beregszász)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

reprezentatív kérdőíves felmérés segítségével folytatjuk, amelyet a magyar esperesség területén szolgálatot teljesítő parókusok körében végeztünk.²

I. Történeti áttekintés. A Beregszász Magyar Esperesi Kerület megalakulása

A Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye 1912. évi felállításával a görögkatolikus magyarság egyházszerkezeti küzdelmének egy meghatározó szakasza ért véget.³ Az új egyházmegye megalapításával azonban további magyar ajkú görögkatolikus egyházközösségek maradtak az eperjesi és a munkácsi püspökség joghatósága alatt.⁴

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye területén élő magyar közösség történetében a következő fordulópontot az I. világháború utáni határváltozás jelentette. Ennek nyomán a mai Kárpátalja – azaz nagyjából a történeti Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék – területén élő magyar görögkatolikusokat elszakították a Magyar Királyságtól, s az első Csehszlovák Köztársaság kötelékébe kerültek.⁵

A magyar elittel hagyományosan jó kapcsolatokat ápoló görögkatolikus főpapságra az új hatalom igencsak bizalmatlanul tekintett. Ennek hátterében az állt, hogy Kárpátalja ruszin lakosságának körében továbbra is a Munkácsi Egyházmegye rendelkezett a legszilárdabb pozíciókkal. Prága ezt az ortodoxia térnyerésének elősegítésével kívánta ellensúlyozni. A két egyház között éles harc indult a lelkek megnyeréséért. Ennek egyik eszközeként említhető a görögkatolikusok ellen indított sajtóhadjárat, amellyel az egyesült klérus magyarbarátságát állították szembe

² Vö. 41. jegyzet.

³ Végheő Tamás: A görögkatolikus magyarok mozgalma a kezdetektől 1905-ig. In: Végheő Tamás – Katkó Márton Áron: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez*. 1. kötet. 1778–1905. Nyíregyháza, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2014. 31.

⁴ Pirigy István: *A magyarországi görög katolikusok története*. II. kötet. Nyíregyháza, Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 1990. 123–124. (Továbbiakban: Pirigy, 1990.); Marosi István: *Görögkatolikus magyarok Kárpátalján. Közösségek és templomok*. Nagybecsény – Beregszász, Szent Miklós Egyesület, 2014. 25. (Továbbiakban: Marosi, 2014.)

⁵ Magocsi, Paul Robert: *The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus', 1848–1948*. Cambridge – London, Harvard University Press, 1978. 178. (Továbbiakban: Magocsi, 1978.)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

az ortodoxia „szláv” és „demokratikus jellemvonásával”. A kialakult helyzet Paul Magocsi szerint egyfajta „vallásháborúhoz” volt hasonlítható.⁶

A csehszlovák állam fennhatósága alá került Munkácsi Egyházmegye püspöke Papp Antal volt, akit 1912 óta látta el a püspökség kormányzását. A csehszlovák vezetés az előző rendszer híveként tevékenykedő főpásztor iránt bizalmatlan volt, ezért kiutasította a köztársaság területéről.⁷ Az új püspök Gebé Péter lett, aki 1924 és 1931 között vezette az egyházmegyét. Gebé halálát követően Sztojka Sándort nyerte el a püspöki címet.⁸

Sztojka püspöksége idején a csehszlovák kormány és a Vatikán megállapodást kötött a Munkácsi és az Eperjesi Egyházmegyék jogi helyzetéről. Az 1937-ben aláírt egyezmény értelmében a két püspökség kikerült az esztergomi érsek fennhatósága alól, s fölöttük – ideiglenes jelleggel – az Apostoli Szentsek gyakorolt joghatóságot. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, mivel az első bécsi döntés (1938. november 2.) és Kárpátalja területének visszavétele (1939. március) után a Munkácsi Egyházmegye újra Esztergom joghatósága alá került.⁹

A II. világhégest követően Kárpátalja a Szovjetunió részévé vált. A kommunista hatalom áráz harcot hirdetett a görögkatolikus egyház ellen. E stratégia részeként 1946 márciusában Lembergben zsinatot hívtak össze, ahol kimondták a keleti szertartásúak Rómával kötött ún. breszti uniójának (1596) felbontását. Ezt követően a szovjet hatóságok hozzáálltak a Kárpátalján is jelentős pozíciókkal rendelkező görögkatolikus egyház likvidálásához. Tervüket csak a fiatal és nagytehetségű Romzsa Tódor munkácsi püspök meggyilkolásával tudták véghezvinni. A papság döntő részét az ortodox hitre való áttérésre kényszerítették, s csak e feltétel teljesülése

⁶ Vö. Magocsi, 1978. 178–179.

⁷ 1924. július 4-én a pápa is felmentette Papp Antalt püspöki jogköréből. Ezt követően Miskolcra helyezték át, ahol az újonnan alapított Miskolci Exarchátus apostoli kormányzója és megszervezője lett. Pirigyi, 1990. 72.; *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/P/Papp.html>.

⁸ Magocsi, 1978. 182–185.

⁹ Magocsi, 1978. 185–187.; Pirigyi, 1990. 124–125.; Fedinec Csilla: A kárpátaljai fejlődés sajátosságai a két világháború között. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008. 106. A magyar kormány kárpátaljai egyházpolitikájáról ld. Brenzovics László: *Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944*. Ungvár, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2010. 148–163.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

esetén folytathatták papi szolgálatukat. Akik nem voltak hajlandók a pravoszláv hitet követni, azok nem végezhetek egyházi szolgálatot, szélsőséges esetben a szovjet munkatáborokba internálták őket. Ilyen körülmények között a görögkatolikus egyház papsága illegális keretek között – a szovjet hatóságok folyamatos ébersége mellett – működhetett csak tovább.¹⁰

1989. november 30-án azonban a kijevi vezetés hatályon kívül helyezte görögkatolikus egyházat betiltó rendeletet, ezzel újra lehetőség nyílt a Munkácsi Egyházmegye újrászervezésére. A túlnyomó részt ukrán/ruszin nyelvű püspökség keretein belül formálódni kezdett egy Beregszász központú,¹¹ magyar ajkú híveket tömörítő esperesi kerület.¹² E lépést nagyban segítette Szemédi János munkácsi püspök 1996. augusztus 30-án kiadott rendelete, melyben létrehozta a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerületet, Bendász Dániel alsóveresmarti pap vezetésével.¹³ *„Az új kerület magában foglalta a Nagyszőlősi, Beregszászi, Ungvári és Munkácsi járások magyar, illetve részben magyar egyházközségeit és a Nagyszőlősi járás szláv nyelvű egyházközségeit is. Ezt a kerületet kezdték el a rendszerváltás után magyar esperesi kerületnek nevezni, ugyanis ide tartozott és tartozik a magyar identitású görögkatolikus hívek és papság legnagyobb része.”*¹⁴

¹⁰ Vö. Pekar, Athanasius B.: *The History of the Church in Carpathian Rus'*. New York, Columbia University Press, 1992. 144–154.; Véghseő Tamás: Útkeresés kényszerpályák között: görög katolikusok Kárpátalján Magyarországon és Ukrajnában 1945 után. In: Balogh Margit (szerk.): *Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után. Konfesie, cirkevná politika, identita na Slovensku a v Maďarsku po roku 1945*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 2008. 289–294.; Pilipkó Erzsébet: *Identitás és hit*. III. kötet. Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó, 2010. 64.; Bendász Dániel: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a szovjet megszállás után és ma. In: Molnár D. Erzsébet – Molnár D. István (szerk.): *A kommunizmus áldozatait, rehabilitációs alternatívák Közép-Kelet Európában*. Beregszász, k. n., 2016. 198–208. (Továbbiakban: Bendász, 2016.); Gönczi Andrea: A görögkatolikus egyház felszámolása Kárpátalján az Orosz Föderáció Állami Levéltára anyagainak tükrében. In: Gazdag Vilmos – Karmacs Zoltán – Tóth Enikő (szerk.): *Értékek és kihívások*. II. kötet. Ungvár, Autdor – Shark, 2016. 41–48.

¹¹ Marosi István szerint a „Beregszászi Esperesi Kerület fogalma az 1806-os egyházi összeírásban szerepel először. Az esperesi kerület akkor a Bereg vármegyei esperességek közé tartozott és Beregszász, Makkosjánosi, Pisztraháza, Falucska, Remete és Kovászó egyházközségeket foglalta magába filiáikkal együtt. Ebben az időben a kerületben az anyaegyházközségekhez 26 filia tartozott, és csak négynek volt temploma.” Marosi, 2014. 29.

¹² Marosi, 2014. 27.; Bendász, 2016. 208–209.

¹³ Marosi, 2014. 27.; Bendász, 2016. 215.

¹⁴ Marosi, 2014. 27.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A következő egyházigazgatási átalakítás Milan Šášik püspök nevéhez fűződik, aki közvetlenül beiktatása után (2003) e kerületről leválasztotta a Nagyszőlősi járás szláv falvait. Jelentős változásokat a főesperességek megszervezése hozott. 2011. szeptember 17-én Milan Šášik püspök felállította az Ungvári, a Munkácsi és a Huszti Főesperességet. Ekkor hozták létre a Beregszászi Magyar Esperesi Kerületet, amelyet az Ungvári Főesperesi Kerület kötelékébe soroltak. A beregszászi esperesség élére 2011. március 1-jén a munkácsi püspök Demkó Ferenc tiszacsomai áldozópapot nevezte ki.¹⁵

Marosi István kiemeli, hogy „2011. augusztus 1-jén a munkácsi püspök létrehozta a Beregszászi Ukrán Esperességi Kerületet is, mely Beregszász központtal a Beregszászi járás területén rendelkezik joghatósággal a szláv hívek fölött. Itt kell megjegyezni, hogy a fentebb felsorolt és a járások határait követő, szláv (ukrán és ruszin) nyelvű híveket magába foglaló esperesi kerületek közül csak a beregszásziban van párhuzamos esperesi kerület.”¹⁶ Marosi végül megállapítja, hogy a „sorozatos átalakítások következtében mára kialakult egy kisebb egyházkormányzati egység, a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület, amely lelkipásztori tevékenységével egyidejűleg lényeges identitás-meghatározó és önazonosság-formáló feladatokat lát el a magyar közösségen belül.”¹⁷

A szakirodalom 320–350 ezer főre teszi Munkácsi Egyházmegye híveinek számát.¹⁸ Nagy részük ukrán/ruszin nemzetiségű, kisebb hányaduk magyar (23–24 ezer fő) és román ajkú (4500 fő).¹⁹ Az esperesi kerület papsága 48 helyen teljesít lelki szolgálatot.²⁰

¹⁵ Marosi, 2014. 27–28.; Bendász, 2016. 217.

¹⁶ Marosi, 2014. 28.

¹⁷ Uo. 28.

¹⁸ Ettől eltérően Marosi 400 ezres létszámot említ. Marosi, 2014. 28.

¹⁹ Uo. 28.

²⁰ Vö. a tanulmány végén lévő Melléklet.

II. Egyházi szervezetek és intézmények

A rendszerváltás követő években nemcsak az egyházszervezeti igazgatás újult meg, hanem számos olyan kezdeményezés is született, melyek célja különböző profilú egyházi szervezetek és intézmények létrehozása volt. Ezek között találhatunk úgy görögkatolikus és keresztény fiatalokat és főiskolán/egyetemen tanuló diákokat összefogó szervezeteket, mint oktatási intézményeket.

II.1. Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet (GISZ)

A Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet 2001-ben alakult meg azzal a céllal, hogy összefogja és segítse a kárpátaljai magyar fiatalságot. Elnöke Lődár Jenő batári görögkatolikus parókus. A GISZ egy olyan tér biztosítására törekszik, mely lehetővé teszi a fiatalok közötti együttműködést és az egymás felé nyitást.

Lődár Jenő elnök szerint *„a szervezet célközönségét elsősorban azok a fiatalok alkotják, akik egyházi, nemzeti és hagyományörző értékeket képviselnek mind a saját közösségükben, mind a GISZ-en belül. Minden olyan törekvést felkarol, ami egyházi értékeinket, nemzeti identitásunkat és a helyi hagyományokat ápolja.”*²¹

A GISZ aktív szerepet tölt be a kárpátaljai görögkatolikus közösség mindennapjaiban. Az egyesület részt vesz különböző fesztiválok, lelkigyakorlatok, sportnapok és táborok szervezésében. E programok közül egyeseket állandó helyszíneken rendeznek, emellett mozgó programokkal is szolgálnak az érdeklődnek számára. Szempontként szerepel a helyszín témához illeszkedése és megközelíthetősége.

Leghíresebb rendezvényként az augusztus 20. körül megtartott Görfeszt (más néven Hagyományörző Szent István-napi Görögkatolikus Ifjúsági Fesztivál) említhető, melynek minden évben a Tiszacsomai Honfoglalási Emlékpark ad otthont. Ezeken a rendezvényeken szívesen várják

²¹ Gál Adél: *Civil szervezetek Kárpátalján: Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet (GISZ)*. 2014.07.05. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-gorogkatolikus-ifjusagi-szervezet-gisz>. (Továbbiakban: Gál, 2014.07.05.)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

más felekezetek tagjait is. Az alkalmak megszervezését és lebonyolítását egy körülbelül 50 főből álló önkéntes csapat végzi.²²

II.2. GörögKör és az Ortutay Elemér Szakkollégium

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola görögkatolikus lelkészsége 2006-ban alakult, 2007 felében indult el. A lelkészség vezetője, Marosi István nagybégányi parókus szerint maga a GörögKör *„igazából egy fantáziánév és nem annyira oktatási intézmény”*, melynek lényege, hogy *„a görögkatolikus értelmiségi életre felkészülő diákoknak egyfajta találkozási lehetőséget biztosítson”*. A lelki háttér megteremtése mellett célként jelenik meg a görögkatolikus egyházhoz köthető tudományossággal való foglalkozás iránti igény. Ezen kívül a GörögKör *„a görögkatolikus lelkiség megismerése és ehhez a lelkiséghez kapcsolódó diákok találkozási helye és intézményesülő”* alkalmául kíván szolgálni.²³

A GörögKörhöz hasonlóan kimondottan a görögkatolikus és keresztény szellemiségű főiskolás diákokat próbálja összegyűjteni az Ortutay Elemér Szakkollégium, melynek elindulása a 2015-2016-os tanévre tehető. A szakkollégium azoknak a diákoknak az otthona, akik *„a lelkiségen kívül a vallási gyakorlatba is próbálnak betekinteni.”* A GörögKör és az Ortutay-szakkollégium alap gondolata közös: a görögkatolikus lelkiség és tudományosság megmutatásán alapszik. A kollégium és a főiskolai lelkészség kizárólag pályázatokból és egyházi támogatásokból tartja fenn magát.

A GörögKör mintegy 11 éves múltja tekint vissza. Marosi atya szerint a főiskolai lelkészség működésében a baráti körök játszanak döntő szerepet: *„Ha a kisközösségek szívesen jöttek, akkor azzal segítették egymást, hogy jelen legyenek az alkalmainkon. Volt, amikor ezeket a baráti köröket nem tudtuk kelőképp megszólítani, akkor volt pangás. Tapasztalatilag azt tudom megfogalmazni, hogy a szellemi és lelki nyitottság megvan a fiatalokban, de igazából, ha a csoportosulási és a közösségalkotó hajlam meg tud valósulni, akkor mindig jól tudott működni a GörögKör.”* A lelkész az Ortutay-

²² Uo.

²³ Interjú Marosi Istvánnal, a GörögKör vezetőjével. 2017. 04. 06. (Továbbiakban: Interjú Marosi GörögKör-vezetővel, 2017.)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

szakkollégium esetében pedig azt hangsúlyozta, hogy a diákotthon még a tapasztalatszerzés időszakában van.²⁴

Az önkéntességre épülő főiskolai lelkeszség mára intézményesülni látszik. Ezt különböző konferenciák, előadások és más programok szervezése is egyértelműen jelzik. Az utóbbi két évben a GörögKör rendezvényeiben aktív szerepet vállalnak az Ortutay Elemér Szakkollégium lakói, akik konkrét ügyekért kell, hogy feleljenek. A diákotthon működését egyébként két nevelő, egy titkárnő és egy ügyintéző segíti.

A beregszászi főiskolán a GörögKör mellett működik egy református (Főiskolai Református Ifjúsági Gyülekezet) és egy római katolikus lelkeszség (Pásztor Ferenc Szakkollégium). Marosi István szerint a három főiskolai lelkeszség közötti együttműködés a közös programok és alkalmak szervezése terén nem mondható túl intenzívnek, ugyanakkor vitathatatlan az egymás iránt érzett kölcsönös tisztelet megléte.

A GörögKör vezetője jelentős előrelépésnek ítéli a heti rendszerességgel megtartott szent liturgiát, amely az előadásokkal és lelki beszélgetésekkel együtt egyfajta lelki támaszt nyújtanak az ifjúságnak. Marosi az ifjúsággal kapcsolatban megjegyzi, hogy *„általában véve a fiatalok számára nehezen megfogható a jövő, viszont azt tapasztalom, mivel egyházközösségben is jelen vagyok, hogy a hasonló korú fiatalok, akik nem kapcsolódtak be a felsőoktatásba úgy érzem, minőségileg alul maradtak a felsőoktatásban jelenlévőkhöz képest. Ezt egy nagyon fontos különbségnek tartom.”* A főiskolai görögkatolikus lelkeszség vezetője a szociális és karitatív tevékenység terén pótolnivalókat és hiányosságokat lát, viszont a tudományosság megjelenítésével elégedett. Utóbbiakhoz sorolható, hogy a görögkatolikus egyház történetéhez köthető tudományos konferenciák és a Keresztény Tudományos Diákköri Konferencia²⁵ évenkénti megszervezése.

²⁴ Marosi jellemzése szerint *„a kollégium az utóbbi két évben próbál intézményesülni és valóságos intézménnyé alakulni. Alapvetően túl kisszámú ahhoz, hogy ennyiféle programot megvalósítson, ezért sokkal inkább úgy építsük fel az év folyamán lévő szakkollégiumi programokat, hogy minél színesebb programokat biztosítsunk. Egy évben rendszeresen legalább két konferenciát rendezünk, vannak előadások, valamint törekszünk arra, hogy a kultúrába és az irodalomba is betekintsünk.”* Uo.

²⁵ A 2014 óta megtartott diákköri konferencián nemcsak görögkatolikus hallgatók adhatják elő munkájukat, hanem más felekezet tagjai is képviseltethetik magukat. Egyetlen feltételként azt szabják meg, hogy *„a beadott dolgozatnak a történelmi egyházak hagyományához, tanításához kellett kapcsolódnia.”* Célként szerepel, hogy a konferencia találkozási lehetőséget biztosítson a keresztény értelmiségi körhöz tartozó fiatal kutatók számára, s megjelenítse a tudományos kutatások keresztény értékrendjét. Marosi Anita: *Civil Szervezetek Kárpátalján: a GörögKör.*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

II.3. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum

Kárpátalja egyetlen középfokú görögkatolikus oktatási intézménye a híres oktatásszervezőként is ismert Sztojka Sándor munkácsi püspök szülőfalujában, Karácsfalván nyitotta meg kapuit 2003-ban. 2008 óta Nemzeti Jelentőségű Intézménynek minősül.²⁶ A líceum igazgatója Tóth Jenő karácsfalvi és tiszakeresztúri görögkatolikus parókus, az oktatásért felelős igazgató Magyar Vita, míg Pösze Roland a líceum lelki vezetőjeként tevékenykedik.²⁷

Az intézmény weboldalán található bemutatkozó szöveg szerint a líceum alapítása óta „*fejti ki ifjúságnevelő és 'magyarságmegtartó' kulturális tevékenységét. Több mint egy évtizedes munkája során, a diákok oktatásán, nevelésén kívül a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Beregszászi Esperesi Kerületének kulturális központjává vált. Az intézmény célja, egy görögkatolikus mentalitású, magyar hagyományokon és értékeken nyugvó nevelési munka. Emellett tehetséggondozó műhely, mely a Kárpátaljai Magyar Görögkatolikusság jövője számára patronálja legkiválóbb diákjait, ezzel támogatva egy intelligencia alapú, befolyással bíró magyar görögkatolikus réteg kialakítását.*”²⁸

A Sztojka-líceum mottója: „*Több, mint iskola!*” E gondolkörbe illeszkednek olyan, az intézmény által nyújtott szakoktatási irányok, mint a fafaragás, virágkötészet, falusi és szakrális turizmus. Heti két órában valósítják meg a foglalkozásokat. A szakoktatás nem akkreditált keretek között folyik.²⁹ Tóth Jenő líceumigazgató elmondása szerint az intézményben jelenleg 100 diák tanul. Ennek 60 %-a lány, 40 %-a fiú. Azok a kárpátaljai tanulók jelentkezhetnek ide, akik elvégzik a 7. osztályt, s sikeres felvételi vizsgát tesznek.³⁰ Az oktatás négy évfolyamon zajlik. A diákok a 11. osztály elvégzését

2014.06.07.<http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-a-gorogkor>.

²⁶ Gál Adél: *Keresztény értékek és közösség – a Sztojka-líceum*. 2014.03.10.

<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/keresztény-ertekek-es-kozosseg-a-sztojka-liceum>. (Továbbiakban: Gál, 2014.03.10.)

²⁷ Interjú Tóth Jenővel, a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum igazgatójával. 2017. 04. 13. (Továbbiakban: Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017.).

²⁸ <http://sztojkaliceumblog.blogspot.com>.

²⁹ Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017. A szakképzési irányokról részletesebben ld. Gál, Gál, 2014.03.10.

³⁰ Az intézmény „*az oktatásban a keresztény erkölcsi alapelveket vallja és tartja irányadónak. Ezért az intézmény belső felépítésében, rendjében és a tanári kar kialakításában ennek elsődleges szerepet*

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

követően szerezhethetnek érettségit. A líceumban negyedévenként és félévenként átlagolják a tanulók teljesítményeit. Kötelező az év végi 7-es átlag,³¹ ellenkező esetben a diákot elbocsájtják. A tanulók részt vesznek különböző ukrainai és magyarországi tanulmányi vetélkedőkön, ahol rendszerint kiválóan helyt állnak. A jó helyezések elérését a líceum vezetése pénzjutalommal is igyekszik motiválni. Azok a diákok, akik fejleszteni kívánják tudásukat, vagy éppen le vannak maradva a tananyaggal, ingyenes pótfoglalkozásokat vehetnek igénybe.³²

Az intézmény létrehozta a Sztojka Sándor Jótékonyági Alapítványt, amelynek célja, hogy a tehetséges és hátrányos helyzetű diákok egyenlő feltételekhez jussanak. Emellett *„gondoskodik arról, hogy akadálytalanul működhessen a líceum”*. A szociális program keretében 70 tanulónak nem kell ún. kenyérpénzt fizetnie, *„a maradék 30 gyereknek sem kellene fizetnie, ha nem lenne különböző magaviseleti problémáik, illetve figyelmeztetések.”*³³

A tanári kollektíva 21 főből áll, akik közül 8 állandó tanár. Emellett összesen 11 olyan személy van, akik takarítóként, karbantartóként, szakácsként, könyvelőként és egyéb tevékenységeket végző személyként járulnak hozzá az intézmény működéséhez.

Az Ukrajnában kialakult nehéz gazdasági helyzet a líceum életére is befolyást gyakorol. Ennek egyik negatívuma a Magyarországra történő tanárelvándorlás. Tóth Jenő igazgató szerint azonban a magyar állam támogatásának köszönhetően *„az elmúlt 5 évben semmilyen fenntartási nehézségeink nem adódtak, bár újra és újra el kell mondanom, hogy a tanárainkat meg kell, hogy tartsuk, ezért folyamatosan emelnünk kell a fizetésüket.”* Az elvándorlás a diákokat is egyre nagyobb mértékben érinti. Az érettségizők 60-70 %-a továbbtanul, vagy felsőoktatásban, vagy szakképzésben vesz részt. 2015-ig a végzős diákok döntő többsége

szán. Ezt szolgálja az intézmény bennlakásos jellege is, mely nemcsak a görögkatolikus diákokat várja, hanem a kárpátaljai történelmi felekezeteket képviselő tanulókat is szívesen fogadja. Jelen pillanatban is tanulnak itt református diákok. Azt viszont tény, hogy görögkatolikus intézmény lévén ennek megfelelő lelkiességi szertartásai vannak, és ehhez kell igazodniuk az itt tanuló fiataloknak. A vallási kötelezettségeket is figyelembe véve vállalja az iskola a református fiatalok konfirmációra való felkészítését és konfirmálásra küldését. Egyedüli elvárás, hogy minden diák vallásos legyen.” Gál, 2014.03.10.

³¹ Ukrajnában 1-től 12-es érdemjegyig osztályozzák az iskolai tanulók eredményeit.

³² Gál, 2014.03.10.; Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017.

³³ Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Kárpátalján folytatta tanulmányait, „de az elmúlt két évben változott az arány.”³⁴

Tóth Jenő ezen kívül kiemeli, hogy nagyon nehezen alakul ki a fiatalok jövőképe és esetükben nagyfokú érdektelenség tapasztalható: *„Érdektelenség – valószínűleg a XXI. század ördögi köre ez, hogy semmi nem érdekli a diákokat, hogy minden virtuálisan, de anélkül semmi, szóval, ezen, jó volna változtatni. A másik, a fiatal jövőképe, nagyon nehezen alakul ki a fiatal jövőképe és talán ebből fakad az érdektelenség.”* Az igazgató szerint a tanárok körében is tapasztalható egyfajta bizonytalanság, amelyet talán képes ellensúlyozni a líceum rendezett anyagi finanszírozása: *„A tanároknál a bizonytalanság, az aktuális ukrainai helyzet miatt, mint magániskola talán stabilabb a helyzet, mint más iskolákban az anyagi hátteret tekintve.”*³⁵

Mint említettük, a líceum működési feltételeit a magyar állam biztosítja. Jelen tanév elejére jelentős mértékű infrastrukturális fejlesztések valósultak meg. A Sztojka-líceum modern, standard kosárlabdapályával, öltözőkkel, tanuszodával és lelátóval felszerelt tornateremmel gazdagodott, valamint egy 50 férőhelyes kollégium³⁶ is felépítésre került. A magyar állam 291 millió forinttal járult hozzá a beruházásokhoz, ezen kívül a Magyar Püspöki Kar, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Metropólia, a Pannonhalmi Bencés Főapátság és számos magánszemély támogatta az építkezést. Az új létesítmények megnyitása lehetővé tette a diákok számára a heti kétszeri úszásoktatást, valamint a röplabda-, gimnasztika-, kosárlabda-oktatásban való részvételt.³⁷

Az intézmény az önellátás terén is komoly eredményeket ért el: 80 ezer liter vízzel tudják ellátni melegvíz-rendszerüket és medencefűtésüket, illetve napelemek segítségével mintegy 20 kilowattnyi elektromos energiát képesek előállítani.³⁸

³⁴ Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017.

³⁵ Uo.

³⁶ A diákok két különálló kollégiumban élik hétköznapijait. Van egy lány- és egy fiúkollégium. A kollégium vezetője: Varjú Zoltán.

³⁷ Vö. Marosi Anita: *A Sztojka-líceum épülő tornaterme és kollégiuma*. 2015.03.24. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-ma/karpatalja-ma-a-sztojka-liceum-epulo-tornaterme-es-kollegiuma>; Marosi Anita: *Kettős ünnep a Sztojka-líceumban*. 2016.09.20. <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/kettos-unnep-a-sztojka-liceumban>; Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017.

³⁸ Interjú Tóth Jenő igazgatóval, 2017.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

A meglévő humán- és anyagi erőforrások tekintetében a Sztojka-líceumban minden feltétel adott ahhoz, hogy az elit funkcióját betölteni képes kiművelt főként gazdagítsa a kárpátaljai társadalmat.

III. Az egyházkerület helyzetének jellemzése a Demkó Ferenc esperessel készített interjú tükrében

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület híveinek számát Demkó Ferenc esperes 25-30 ezerre becsüli.³⁹ Elmondása szerint a falusi lakosság körében egyértelműbben beazonosítható a görögkatolikus egyházhoz való tartozás, mint a kárpátaljai városokban (Ungvár, Nagyszőlős, Beregszász stb.) lakók esetében. A magyar kerületen kívül a Munkácsi Egyházmegyéhez további 24 esperesség tartozik, amelyek az állami közigazgatást követik, azaz a járások határain belül találhatók. A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület e tekintetben kilóg a sorból, hiszen határai átnyúlnak a Beregszászi járáson, s kiterjednek az Ungvári, Munkácsi és Nagyszőlősi járás magyar ajkú parókiáira. Az esperesi kerület és az állami szervek között nem alakult ki szorosabb kapcsolat. A két fél közötti kapcsolat a hivatalos ügyintézésre korlátozódik. Gondot okoz az egyházak rendezetlen jogi helyzete, illetve az is, hogy az ukrán állam anyagilag semmilyen támogatást sem nyújt a görögkatolikus egyház számára.

A beregszászi esperesi kerület kiegyensúlyozott kapcsolatot tart fenn a kárpátaljai történelmi egyházakkal. Az ukrán állami források hiányában még inkább felértékelődik a magyar kormányzati támogatások jelentősége. 2017 februárjában Dr. Grezsa István, a Miniszterelnökség Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja fejlesztési feladatainak kormányzati koordinációjáért felelős kormánybiztosa Kárpátalján járt, ahol bejelentette, hogy Magyarország kormánya 600 millió forint támogatást kíván nyújtani a beregszászi magyar

³⁹ Interjú Demkó Ferencsel, a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület esperesével. 2017. 04. 20. (Továbbiakban: Interjú Demkó Ferenc esperessel, 2017.)

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

görögkatolikusok központjának létrehozására.⁴⁰ A létesítmény a néhai munkácsi püspök, Ortutay Elemér nevét fogja viselni. A tervek szerint e reprezentatív épület válna a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület központjává, ahol többek között helyet kapnának a görögkatolikus szervezetek (GISZ, GörögKör) irodái, az Ortutay Elemér Szakkollégium, illetve az esperesi kerület folyóiratának (*Kárpátikon*) szerkesztősége. Demkó Ferenc esperes elmondása szerint az Ortutay Elemér Központ létesítése céljából megítélt összeg mellett az esperesi kerület további támogatásokat kap a Bethlen Gábor Alap és az Emberi Erőforrások Minisztériuma jóvoltából a meglévő építkezések befejezésére, illetve rekonstrukciós munkálatokra.⁴¹ A beregszászi esperesi kerület évi 30-40 rendezvényt szervez, amelyek kerületi, illetve kisebb és nagyobb egyházközségi szinten valósulnak meg. Demkó esperes a kiegészítő tevékenységek közül a hitoktatást és a karitatív munkát emelte ki: *„A közösségekben belül rendszeres a hitoktatás, minimális hely van, ahol a hitoktatás nem az iskolákban zajlik, bár arról még vitatkoznak, melyik a hatékonyabb: az iskolai, vagy az egyházközségi teremben lebonyolított órák.”*

Az esperes kiemelkedő eredménynek tartja a Harangozó Miklós tiszaujhelyi parókus vezetésével működő Szent Panteleimon Karitás szerepét. Némely egyházközségeknél karitás-csoportok is alakulnak, amelyek a rászorulókon és az idős embereken igyekeznek segíteni. A Szent Panteleimon Karitás emellett tanulmányi és szociális ösztöndíjat biztosít az elsődiplomás képzésben résztvevő katolikus és más keresztény vallást követő kárpátaljai magyar diákok számára. Az esperes a kerületben tapasztalt kedvező tendenciák körébe sorolja azon kárpátaljai görögkatolikus szervezeteket, melyek tagjai a keresztény értékeket valló magyar fiatalokból kerülnek ki. Vélekedése szerint kiemelkedő fontosságú azoknak az egyházi személyeknek és szervezeti vezetőknek a sikeres tevékenysége is, akik helyi szinten fogják össze a görögkatolikus híveket. Ezen kívül létfontosságúnak ítéli a karitás-csoportok működését, illetve azt a fejleményt, hogy a magyar állam hathatós támogatást nyújt az esperesi kerület működésére, biztosítva ezzel a kárpátaljai magyar ajkú görögkatolikus közösség fennmaradását.

⁴⁰ Miniszterelnökség. 600 millió forintos kormányzati támogatással épül görögkatolikus központ Beregszászban. <http://haromhatar.hu/index.php/hirek/hirek-kulfoldrol/2653-600-millio-forintos-kormanyzati-tamogatassal-epul-gorogkatolikus-kozpont-beregszaszban.html>.

⁴¹ Interjú Demkó Ferenc esperessel, 2017.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az esperes ugyanakkor több kedvezőtlen tendenciát is észlelt. Negatív tendenciaként értékelhető, hogy az ukrán állam nem bocsát forrásokat a görögkatolikus egyház számára. Másrészt aggasztónak tartja a munkaképes lakosság külföldi célú elvándorlását. Az esperes úgy véli, hogy a külföldről hazatérő hívek számos esetben egy olyan mentalitás sajátítanak el, amely károsan hatnak a helyi közösség vallásos életére: *„azok a hívők, akik elmennek külföldre, behoznak magukkal egy olyan fajta mentalitást, ami szerintem nem valami szerencsés, rombolja ezt az itteni vallásos és hagyományokra támaszkodó közösségi életet.”* Demkó szerint az egyes hívek körében tapasztalható vallási közönyösség problémájára az egyháznak kell megoldást találnia.

IV. Az egyházkerület helyzetének jellemzése az esperesi kerület papsága körében elvégzett kérdőíves felmérés tükrében

A továbbiakban azon eredmények bemutatásával kívánjuk folytatni a Beregszász Magyar Esperesi Kerület helyzetének bemutatását, amelyet a kerület papjai körében végzett kérdőíves, nem reprezentatív felmérés útján nyertünk.⁴² A felmérés során nyilatkozó parókusok mindegyike abban egyházkerületben lakik, ahol szolgálatot teljesít. Átlagéletkoruk 39 év, s átlagban kilenc éve teljesítenek szolgálatot. A megkérdezettek mindegyike közel maximális pontszámra – tízes skálán 9,6-ra – értékelte azt a kérdést, hogy mennyire szeretik jelenlegi munkájukat. Átlagban napi 10 órát dolgoznak, sokrétű, bonyolult munkakört látnak el. Jellemző a kiterjedt szolgálati terület, az anyaegyházközségük mellett további 2-3 filia is gondjaikra van bízva. Sokszor bizonyul megterhelőnek a különböző filiák közötti nagy távolság. A felmérésben résztvevő papok átlagban körülbelül 600 fős gyülekezetet vezetnek, ahol a templomba járók száma stagnál. A heti

⁴² A kérdőívet a következő hat magyar egyházközség parókusa töltötte ki: Barkaszo (filia: Munkács), Nagybégány (filiák: Kisbégány és Gut), Makkosjánosi (filiák: Balazsér és Csikós), Forgolány (filiák: Nagypalád és Fertősalmás), Csepe (filia: Csomafalva) és Palágykomoróc (filiák: Gálóc, Kisszelmenc, Téglás és Szürte). Az egyházközségek és filiák adatait illetően ld. a tanulmány végén lévő Mellékletet.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

rendszerességgel templomba járó hívek száma átlagban 125 fő körül mozog, míg a templomok közepes befogadóképessége 275 fő. A felmérés kimutatta, hogy a templomba járó fiatalok (18-25 évesek) száma az utóbbi 2-3 évben stagnál, vagy csökken. A szentmisék megtartására heti 2-3 alkalommal kerül sor.

A templomhoz leggyakrabban az alábbi kiszolgáló helyiségek tartoznak: lakás, hittanterem, mellék helyiségek és sekrestye. A válaszadók a templomok műszaki állapotát közepesre, ötfokú skálán hármásra értékelték. Az egyházi ingatlanokra egyik esetben sem kötöttek biztosítást. Az egyházközségek anyagi helyzete szűkös. Ennek hátterében a legnagyobb részben az áll, hogy az ukrán államtól semmilyen anyagi támogatás sem érkezik. Az egyházközségek a hivatalos és kötelező adminisztrációs viszonyon kívül nem tartanak fenn más természetű kapcsolatot az állammal. Ritka kivételként említhető a makkosjánosi parókia, amely együttműködik a Beregszászi járási gyermekvédelmi szolgálattal.

A hívek demográfiai viszonyaira vonatkozó mutatók minden esetben stagnáló tendenciát mutatnak. E megállapítás igaz a keresztelesek, a házasságkötések, a temetések, illetve az elsőáldozók számának alakulására. Igencsak kedvezőtlen a tendencia a keresztelesek és a temetések száma közötti különbség esetében. A parókusoknak évenkénti átlagban négy-ötten több temetést kell elvégezniük, mint keresztelest.

A parókiákon végzett tevékenységek sokrétűek, szinte minden korosztályt megszólítanak. A kisgyermek számára tartott foglalkozások közül az iskolai és a parókián végzett hittanoktatás, a gyermekprogramok, a kirándulások és az énekkar a legnépszerűbbek. Csepében emellett olyan programokat is megvalósítanak, mint a kézműves foglalkozások, a gyermekfarsang, a tojásfestés, az adventi koszorúkötés és a gyermeknap. A kisgyermek közösségi programokba való bevonását illetően meghatározó szerepet játszik a szülők valláshoz való viszonya. A parókusok a kisgyermekkel végzett szolgálatuk hatékonyságát közepesre, tízes skálán hatra értékelték.

A felnőttekkel végzett tevékenységek közül a miséket, a számukra szervezett énekkarokat és csoportokat, a lelkigyakorlatokat, az imaórákat és a kirándulásokat lehetne kiemelni. A megkérdezett papok a felnőttekkel végzett munkát közepesen hatékornak ítélték, ami tízes skálán hatot jelent. E korosztálynak (18-60 éves korig) –munkahelyi kötelezettségei miatt– rendszerint kevés ideje jut arra, hogy bekapcsolódjon az egyházközség lelki-közösségi életébe.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Az idősebb korosztály (60 év feletti) számára is rendelkezésre állnak azok a lehetőségek, amelyekben a középkorúak is részt vehetnek. De esetükben olyan speciális tevékenységekről is szót kell ejtenünk, mint a betegápolás, a lelki beszélgetések, a szentségek kiszolgálása és a különböző imacsoportokban való részvétel (például Csepében az *Anyák Imája* vagy a *Rózsafüzér Társulat*; bár mindkettőben találhatunk fiatalabb tagokat is). Az idősokkal való munkát a felmérés keretében megkérdezett papok hatékonyabbnak ítélik meg, mint a gyermekekkel és a középkorúakkal való foglalkozást (tízes skálán nyolcasra). E mögött a legtöbbször az áll, hogy az idősebbek több időt tudnak szentelni e célra és fogékonyabbak a lelki élet gyakorlására.

A megkérdezett parókusok véleményei alapján kedvező tendencia mutatkozik az oktatási intézmények és a karitatív csoportok fejlődése terén. Sokszor e kettő szorosan kapcsolódik egymáshoz. Makkosjánosiban az egyház segít az óvoda fenntartásában, illetve folyamatban van a helyi mezőgazdasági líceum átvétele és egyházi finanszírozásának megszervezése. Ezzel a görögkatolikus egyház megakadályozza az egyetlen magyar nyelven oktató kárpátaljai szakközépiskola bezárását. A helyi oktatási intézmények fenntartását a M. Pokrova [Oltalom] Jótékonyági Alapítvány végzi, amelynek fő profilja a szociális segélyezés. A segítségnyújtás terén nem szorítkozik a településre, hanem a Beregszászi járás vagy az azon túl élők is fordulhatnak az alapítványhoz. A makkosjánosi karitászcsoport vezetését a helyi parókus és felesége végzi. Segélyt osztanak a Kelet-Ukrajnában katonai szolgálatot teljesítő fiatalok családjának, a nagycsaládosoknak és a nyugdíjasoknak. A rászorulóknak – főleg az idősebb korosztálynak – tűzifát és gyógyszert biztosítanak.⁴³ A M. Pokrova Jótékonyági Alapítvány több betegen a Magyar Máltai Szeretetszolgálat segítségével tud segíteni. Ugyancsak jelentős karitatív tevékenység tapasztalható Csepében, ahol a helyi csoport a központi, Panteleimon Karitásztól nyújtott segélyek kiosztását koordinálja. Emellett többször gyűjtöttek már betegeknek is pénzt.

A kérdőíves felmérés során az egyházközségekben tapasztalt jelentős problémák között szerepel a szovjet éra idején elvett egyházi ingatlanok és

43 Vö. még Gál Adél: *Civil szervezetek Kárpátalján*: M. Pokrova Jótékonyági Alapítvány. 2015. 06.06. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-m-pokrova-jotekonysagi-alapitvany>.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

földek jogi státuszának rendezetlensége. (Sokszor a visszaszolgáltatott ingatlanok is lelakott állapotban kerülnek vissza, s ezeknek igencsak költséges a helyrehozataluk.) Az egyházi tulajdonok helyzetének rendezésére az ukrán állam nem biztosít megfelelő jogi szabályozást. A parókusok emellett kiemelik, hogy állami támogatások híján az egyházközségek is csak szűkös anyagi keretből tudnak meríteni, s ez jelentős mértékben meghatározza mozgásterüket. Az anyagi támogatás hiánya különösen a kelet-ukrajnai válság és az országban tapasztalt rossz gazdasági helyzet miatt nehezíti meg a parókiák működését. Például Barkaszon várat még magára a templom teljes felújításának és a parókia kibővítésének feladata. Az anyagi források szűkössége a közösségi élet terén is érezteti hatását: nem jut elég pénz közösségformáló rendezvényekre, kirándulásokra, gyermektáboroztatásra stb. A népesség lélekszámának alakulását illetően a természetes fogyás, az elöregedés és az elvándorlás okoz jelentős problémákat. Főleg a munkaképes lakosság vándorol el, akik pedig itthon maradnak, azokat leköti a többműszakos munka.

A felmérésben résztvevő parókusok a különböző felekezetekhez fűződő viszonyukat jónak és kiegyensúlyozottnak tartják, amit egy 5-ös skálán 4-esre értékelték. A soknemzetiségű Kárpátalján – történeti okokból is – jellemző a felekezetek, egyházak és etnikumok közötti megértés és tolerancia. A papok vélekedése szerint a keresztény egyházaknak a következő célok eléréséért kellene együttműködniük:

- a krisztusi szeretet megélése;
- a keresztény hit, értékek és értékrend átadása, továbbadása és életben tartása;
- összefogás az adott község céljainak és érdekeinek érvényesítése;
- a kárpátaljai magyarság megtartása;
- a szociálisan hátrányos helyzetűek segítése.

A felmérés során megkérdezett parókusok szerint az egyházközségek működéséhez nagyban hozzájárulna az egyházak megfelelő állami támogatása, illetve, ha ez utóbbi párosulna működés gördülékenységét lehetővé tevő jogszabályi és anyagi háttér megteremtésével. Olyan közösségépítő tevékenységi formák meglétére is szükség van, amelyek lehetővé teszik a szélesebb körű társadalmi összefogást.

V. Összegzés

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület széles körű tevékenységet végez, amelyről interjúk és nem reprezentatív kérdőíves felmérés segítségével igyekeztünk képet adni. Az egyházi feladatok közül a parókiák fenntartása – ukrán állami források hiányában – meglehetősen nehéz feladat. Ennél fogva érthető, hogy a magyarországi kormányzati támogatások döntő fontosságúaknak bizonyulnak a kárpátaljai magyar görögkatolikus egyház működése szempontjából. A Szent Panteleimon Karitászt és kisebb karításcsoportokat részvételével jelentős karitatív tevékenység is megvalósul, amely különösen fontos a jelenlegi kelet-ukrajnai konfliktus és a nehéz gazdasági helyzet miatt.

A beregszászi esperesség egyházi és oktatási vezetőivel készített interjúk, illetve a parókusok által kitöltött kérdőívek a magyar görögkatolikus hívek körében jelentkező demográfiai problémákra is ráirányítják a figyelmet. A magas halálozási ráta mellett alacsony kereszteselési arány hosszú távú rögzülése negatív következményeket sejtet. E negatív tendenciát tovább rontja az egyre szélesebb társadalmi rétegeket érintő elvándorlás.

Kedvező a helyzet az ifjúság és a diákság mozgósításában, amelynek szervezeti kereteit a Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet, a GörögKör és az Ortutay Elemér Szakkollégium adják. A görögkatolikus egyház három településen (Tiszabökény, Batár, Makkosjánosi) óvodát, Karácsfalván középfokú oktatási intézményt tart fenn. Emellett célként szerepel a Makkosjánosi Mezőgazdasági Líceum finanszírozásának biztosítása. Az oktatási intézmények támogatásával és fejlesztésével a görögkatolikus egyház lehetőséget teremt a kárpátaljai magyar ajkú közösség szülőföldön maradására.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Interjúk

Interjú Marosi Istvánnal, a GörögKör vezetőjével. 2017. 04. 06.

Interjú Tóth Jenővel, a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum igazgatójával. 2017. 04. 13.

Interjú Demkó Ferencel, a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület esperesével. 2017. 04. 20.

Sajtócikkek, internetes források

A Karácsfalvi Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum honlapja.
<http://sztojkaliceumblog.blogspot.com>

Gál Adél: *Keresztény értékek és közösség – a Sztojka-líceum*. 2014.03.10.
<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/kereszteny-ertekek-es-kozosseg-a-sztojka-liceum>.

Gál Adél: *Civil szervezetek Kárpátján: Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet (GISZ)*. 2014.07.05. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-gorogkatolikus-ifjusagi-szervezet-gisz>.

Gál Adél: *Civil szervezetek Kárpátján: M. Pokrova Jótékonyági Alapítvány*. 2015. 06. 06. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-m-pokrova-jotekonyasagi-alapitvany>.

Marosi Anita: *Civil Szervezetek Kárpátján: a GörögKör*. 2014.06.07. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/civil-szervezetek-karpataljan/civil-szervezetek-karpataljan-a-gorogkor>.

Marosi Anita: *A Sztojka-líceum épülő tornaterme és kollégiuma*. 2015.03.24. <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-ma/karpatalja-ma-a-sztojka-liceum-epulo-tornaterme-es-kollegiuma>.

Marosi Anita: *Kettős ünnep a Sztojka-líceumban*. 2016.09.20. <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/kettos-unnep-a-sztojka-liceumban>.

Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu>.

Miniszterelnökség. Miniszterelnökség. *600 millió forintot kormányzati támogatással épül görögkatolikus központ Beregszászban*. 2017. 02. 15. <http://harmohatar.hu/index.php/hirek/hirek-kulfoldrol/2653-600-millio-forintos-kormanyzati-tamogatassal-epul-gorogkatolikus-kozpont-beregszaszban.html>.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Irodalom

- Bendász Dániel: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a szovjet megszállás után és ma. In: Molnár D. Erzsébet – Molnár D. István (szerk.): *A kommunizmus áldozatai, rehabilitációs alternatívák Közép-Kelet Európában*. Beregszász, k. n., 2016. 198–208.
- Brenzovics László: *Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944*. Ungvár, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2010. 148–163.
- Fedinec Csilla: A kárpátaljai fejlődés sajátosságai a két világháború között. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008. 104–109.
- Gönczi Andrea: A görögkatolikus egyház felszámolása Kárpátalján az Orosz Föderáció Állami Levéltára anyagainak tükrében. In: Gazdag Vilmos – Karmacs Zoltán – Tóth Enikő (szerk.): *Értékek és kihívások*. II. kötet. Ungvár, Autdor – Shark, 2016. 41–48.
- Magocsi, Paul Robert: *The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus', 1848–1948*. Cambridge – London, Harvard University Press, 1978.
- Marosi István: *Görögkatolikus magyarok Kárpátalján. Közösségek és templomok*. Nagybecskény – Beregszász, Szent Miklós Egyesület, 2014.
- Pekar, Athanasius B.: *The History of the Church in Carpathian Rus'*. New York, Columbia University Press, 1992.
- Pilipkó Erzsébet: *Identitás és hit*. III. kötet. Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó, 2010.
- Pirigyi István: *A magyarországi görög katolikusok története*. II. kötet. Nyíregyháza, Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 1990.
- Véghseő Tamás: Útkeresés kényszerpályák között: görög katolikusok Kárpátalján Magyarországon és Ukrajnában 1945 után. In: Balogh Margit (szerk.): *Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után. Konfesie, cirkevná politika, identita na Slovensku a v Maďarsku po roku 1945*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 2008. 289–294.
- Véghseő Tamás: A görögkatolikus magyarok mozgalma a kezdetektől 1905-ig. In: Véghseő Tamás – Katkó Márton Áron: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez*. 1. kötet. 1778–1905. Nyíregyháza, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2014. 31–47.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Melléklet

1. táblázat: Bejegyzett és folyamatos lelkipásztori ellátásban részesülő
kárpátaljai magyar görögkatolikus egyházközségek összesítő adatai

	Egyházközség	Jelenlegi templom építésének ideje	Az egyházközség tagjainak száma 2014-ben	Az egyházközség hivatalos bejegyzése a legalizációt (1989) követően
1.	Ungvár, püspöki székesegyház	1646	1000 magyar hívő	–
2.	Kisgejőc	1993	600	1991
3.	Rát	1912	450	1991
4.	Sislóc	1872	400	1991
5.	Palló	2003	110	1996
6.	Koncháza	1888 -1891	100	1995
7.	Palágykomoróc	1847	150	1992
8.	Gálocs	1886	115	1994
9.	Kisszelmenc	A szertartásokat a Szentháromság római katolikus templomban végzik.	80	2006
10.	Téglás-Szurte	1900-as évek vége	200	1995
11.	Beregszász	1825	1300	1990
12.	Makkosjányosi	1835	1350	1992
13.	Balazsér	1896	450	1991
14.	Csikós	Nincs külön liturgia, a görögkatolikus hívek Makkosjányosiba járnak szertartásokra.	40	2010
15.	Beregdéda	1863	950	1993
16.	Tiszacsoma	2009	800	1993
17.	Macsola	A szertartásokat a közösen épített Szentháromság	130	2003

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Egyházközség		Jelenlegi templom építésének ideje	Az egyházközség tagjainak száma 2014-ben	Az egyházközség hivatalos bejegyzése a legalizációt (1989) követően
		templomban végzik.		
18.	Mezőgecse	1947	450	1991
19.	Nagyborzsova	1946	250	1991
20.	Bene	A szertartásokat a római katolikus Jézus Szíve templomban végzik	110	-
21.	Nagymuzsaly	2001	130	1998
22.	Nagybégány	1904	750	1992
23.	Kisbégány	Épülő templom Szent Tamás apostol tiszteletére	150	2009
24.	Gut	2006	50	2001
25.	Batár	1747 előtt	850	1997
26.	Csepe	1883	1600	1991
27.	Csomafalva	1914	170	1991
28.	Tiszabökény	-	500	1991
29.	Tiszapéterfalva	2009	550	2003
30.	Tiszafarkasfalva	2009-ben átépítve	350	1991
31.	Forgolány	2003	185	1993
32.	Fertősalmás	Szent Péter és Pál főapostolok tiszteletére szentelt kápolna	100	2004
33.	Nagypalád	Épülő templom a Mindenszentek tiszteletére	100	2004
34.	Nevetlenfalu	2011	150	1993
35.	Szőlősgyula	2011	85	2007
36.	Aklihegy	Urunk színeváltozása (ökumenikus templom)	50	-
37.	Salánk	1878-	1750	1991

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Egyházközség		Jelenlegi templom építésének ideje	Az egyházközség tagjainak száma 2014-ben	Az egyházközség hivatalos bejegyzése a legalizációt (1989) követően
		1883		
38.	Verbőc- Feketepatak	2008	180	2002
39.	Tiszakeresztúr	2014	120	2008
40.	Tiszaújlak	1792 előtt	980	1991
41.	Csetfalva	2001	120	–
42.	Tiszaújhely	1926	900	1991
43.	Karácsfalva	1856- 1859	350	1991
44.	Mátyfalva	1937	850	1991
45.	Fancsika	1902	730	1991
46.	Nagyszőlős	2004	300 magyar hívó	–
47.	Barkaszó	1906	200 magyar hívó	1996
48.	Munkács	1747 előtt	400 magyar hívó	–
Magyar egyházközségekben összesen:			21 695	
Szórványban élő magyar görögkatolikus száma:			4 000	
Magyar görögkatolikusok száma összesen:			95	

(Forrás: Marosi, 2014. 32–35.)

*Béres Attila*¹

A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház társadalmi szerepvállalása

I. Történeti áttekintés

Az első királyunk által alapított egyházmegyék közül a jelenlegi kárpátaljai terület az 1009-ben megszervezett erdélyi egyházmegye része lett. 1346-ban az egri egyházmegyéhez került ez a terület. Egy 1332-ből származó, a vatikáni levéltárban őrzött dokumentum szerint a térségben több mint 50 templom volt.² 1804-ben az egri egyházmegye két részre lett osztva. Az egyik rész továbbra is az egri püspökség része maradt, míg a másik felén 1804. március 23-án létrejött a Szatmári Római Katolikus Püspökség. Az intézkedést *VII. Piusz* pápa hagyta jóvá.³

Trianon után, Csehszlovákiában, az elcsatolt részen megalakult az ungvári apostoli kormányzóság. ⁴ A kormányzóságot 1939. július 17-én szüntette meg a Szentszék.⁵ *Dr. Scheffler János* szatmári megyéspüspök, utolsó körútja alkalmával Kárpátalján is csakúgy, mint az egyházmegyében mindenütt, helynököt nevezett ki a Rómából jövő utasítás szerint. Ezek a helynökök a püspök akadályoztatása esetén fel voltak hatalmazva az adott egyházi kerület irányítására. *Pásztor Ferenc*, a beregszászi fő esperes kapta a megbízatást. ⁶

¹ Az Ungvári Szent Gellért Katolikus Kollégium igazgatója.

² NÉMETH IMRE OFM: *A Katolikus Egyház 1000 éve a Kárpát-medencében*. Új Hajtás, 1999. 5. sz. 10-11. old.

³ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000.

⁴ BURA LÁSZLÓ: *A második évszázad (1904-2004) A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2003. 16. old

⁵ u.o.

⁶ NÉMETH IMRE OFM: *A Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság jogtörténeti áttekintése(3.)* Új Hajtás, 1999. 1. sz. 10-11. old.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Kárpátalján 1945-ben 48 latin szertartású pap tevékenykedett. Közülük hármat még 1945-ben elhurcoltak.⁷ 1948-tól újabb letartóztatások történtek. Összesen 19 pap került a vádlottak padjára, több esetben nem kevesebb volt a vád, mint hazaárulás. A bebörtönzöttek közül ketten nem éltek túl a megpróbáltatásokat.

Az itthon maradt papokat folyamatos megfigyelés alatt tartották. Bármikor letartóztathatták volna őket. A hatóságok minimális cselekvési szabadságot hagytak csak az egyház számára. Szentmisén és temetésen kívül semmilyen más tevékenységet nem végezhettek.

Új fejezetet nyitott Paskai bíboros kárpátaljai látogatása. *„Nem szeretek nagy kijelentéseket tenni. Mégis meg merem kockáztatni, hogy kárpátaljai látogatásom történelmi jelentőségű volt...”* – nyilatkozta a sajtónak Paskai László bíboros 1989. május 25-én Ungváron.⁸ *Gorbacsov* főtitkár által meghirdetett peresztrójka hatásaként a 80-as évek utolsó harmadában, a korábbiakhoz képest, több olyan eseményre is sor került, melyek azt hivatottak bizonyítani, hogy az átalakítás a megvalósítás fázisába lépett.

1988-ban a Kijevi Rusz megkeresztelkedésének ezer éves évfordulója alkalmából az államilag szervezett ünnepekre, számos külföldi főpap érkezett. Paskai László a pápai delegáció tagjaként volt jelen. Csáti József szintén a meghívottak között volt. Alkalom adódott arra, hogy találkozzanak és megbeszélést folytassanak a kárpátaljai helyzetről.⁹ Csáti atya meghívta Kárpátaljára a bíborost. A látogatáshoz továbbra is állami jóváhagyás kellett. A látogatás során megállapodás született, amiben öt magyarországi pap átjövételét engedélyezték. Ők a nyár folyamán megkezdheték működésüket. A megállapodás szerint, a hatóságok nem akadályozták azokat, akik magyarországi teológiai képzésre jelentkeztek.

Következő esemény már egyházjogilag is igyekezett szabályozni azt a visszaszállást, amely a háború után kialakult vidékünkön. 1993. augusztus 14-én. megalakult a **Latin szertartású Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság**. Az első kormányzó Antonio Franco, Ukrajna Apostoli Nunciusa lett. A pápai

⁷ A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 22. old.

⁸ *Megerősíteni őket hitükben és hűségükben* Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról. Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

⁹ Bohán Béla SJ

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

bullát 1993. december 16-án hirdették ki a munkácsi római katolikus templomban.¹⁰

Kárpátalja szempontjából ismét egy fontos döntés született a Vatikánban. 1995. december 9-én II. János Pál pápa Majnek Antal ferences atyát kinevezte segédpüspökké.¹¹ 2002. március 27-én II. János Pál a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóságot egyházmegyei státuszba emelte, Majnek Antalt, pedig megyéspüspökké nevezte ki az egyházmegye élére.¹²

II. Társadalmi, szociális, oktatási tevékenység

A 80-as évek végére 9 pap látta el az egész szóban forgó területet. Erősen korlátozva volt minden egyházi tevékenység. Ilyen körülmények között csak minimális, egyéni segítségnyújtásra volt lehetőség. Szó szerint a túlélésért küzdött az a kárpátaljai római katolikus egyház. Újjá kellett szervezni a teljes tevékenységi kört. Paskai bíboros „mintegy 60000 hívőről” tájékoztatja a nyilvánosságot, ebből az időszakból.¹³

II.1. Karitászok

Fél évszázados elnyomás után, rengeteg tennivaló várt az egyházra. Így természetes, hogy amint adódott lehetőség, megszerveződtek az első karitászok, vagy szeretetszolgálatok. Jobbára egyházi személyek kezdeményezésére jöttek létre plébániákon, illetve a filiákban, helyi segítőkész hívek közreműködésével. A bejegyzésük ezeknek gyakran több évvel a létrejöttük után történt meg. Például técsői karitászbefeljegyzése csak 1995. január 31-én történt meg.¹⁴

¹⁰ A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 17. old.

¹¹ DIÓSSI GÉZA KORNÉL, MAJNEK ANTAL: A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története. Új Hajtás, 1996. 3. sz. 6-7. old.

¹² Új Hajtás, 2002. 3. sz. 12. old.

¹³ Megerősíteni őket hitükben és hűségükben Paskai László bíboros nyilatkozata kárpátaljai látogatásáról. Új Ember, 1989. június 11. sz. 1. old.

¹⁴ FÜLÖP VALÉRIA: Karitászbefeljegyzés. Új Hajtás, 1996. 1-2. sz. 10. old.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Jellemző, hogy inkább a nagyobb településeken vállalták a nem kevés utánajárást igénylő bejegyeztetési eljárást, mivel ezek voltak a központok, így tudtak külföldről humanitárius küldeményeket fogadni, a kisebb hozzájuk tartozó településekre pedig egy ottani karitásos segítségével megszervezték a szállítást, elosztást. Az évek során, lassan kialakult egy struktúra, amely a hívek megsegítésére irányult.

2000-ben a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság névtára már 10 helyi karitást sorol fel, illetve ekkor már működik az Apostoli Kormányzóság Szent Márton Karitászt Központja.¹⁵

2016. november 1.-ei adat szerint az Egyházmegyében 13 karitászt működik.¹⁶

1. *Aknaszlatinai Karitászt*
2. *Beregszászi Szent Anna Karitászt*
3. *Gyertyánligeti Szent Antal Karitászt*
4. *Husztai Szent József Karitászt*
5. *Munkácsi Szent Erzsébet Karitászt*
6. *Nagybereznai Karitászt*
7. *Nagybocskói Boldog Romzsa Tódor Karitászt*
8. *Nagyszőlősi Szociális-karitatív Központ*
9. *Rahóai Karitászt*
10. *Szerednyei Misericordias et Spes Karitászt*
11. *Técsői Szent István Karitászt*
12. *Ungvári Szent György Karitászt*
13. *Viski Karitászt*

Az alábbi rövid részben, tekintsük át a Szent Márton Karitászt létrehozásának körülményeit, indokait.

Az 1998-as árvíz pusztítása Kárpátalja járásainak csaknem egészét érintette, így szükségessé vált összehangolni a már meglévő karitászt-csoportok munkáját, a nagyobb hatékonyság érdekében, annál is inkább, mivel nagy mennyiségű segélyszállítmányok érkeztek külföldről és ezek fogadását, hivatalos ügyintézésait az Apostoli Adminisztrátúra munkatársai végezték. Tehát gyakorlatilag minden szállítmányt ők fogadtak és juttattak el a szükséges helyekre. A helyzet megkívánta, hogy egy külön központi szervezet

¹⁵ *A Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóság Névtára*. Szerkesztette: NÉMETH IMRE OFM. Munkács, 2000. 36-37. old.

¹⁶ *A Munkácsi Egyházmegye Névtára*. 2016/2017. 19-21. old.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

koordinálja a segítségnyújtás folyamatát, minden szükséges támogatást megadva a helyi karitászoknak.

Majnek Antal püspök 1998. december 30-án megbízta Tegze Józsefet, aki előzőleg 1995-97 között a Nagyszőlősi Szociális Karitatív Központ igazgatója volt, hogy fokozatosan vegye át az árvízzel kapcsolatos teendőket, valamint kezdje meg az előkészületeket az Egyházmegyei Karitászmegszervezéséhez, illetve hivatalos bejegyzéséhez. A bejegyzésre 1999. július 19-én került sor. Segélyprogramok keretein belül gyorssegélyek, élelmiszer-csomagok célba juttatásával igyekeztek a munkatársak enyhíteni a katasztrófa következményeit. Az árvíz levonulása után a központi iroda az újjáépítési program keretében 23 házat építtetett újjá.¹⁷

A 2001-es árvíz során már egy több éves múlta visszatekintő és a korábbi árvíz során szerzett tapasztalatokkal rendelkező karitás látott neki a feladatok elvégzésének. Már a korai időszakban nyilvánvalóvá vált, hogy a klasszikus értelemben vett tevékenység: segélyezés, ételosztás, élelmiszer-csomagok osztása messze nem elég. Az élet más területein is: oktatás, kultúra, egészségvédelem – fokozott igény volt központilag, vagy helyi karitászok által szervezett, kivitelezett segítségre. Az alábbiakban röviden, felsorolási szinten, sorra vesszük ezen intézményeket.

II.2. Ingyen konyhák

A következő településen:

Beregszászban,¹⁸ Gyertyánligeten, Munkácson, Nagyszőlősen, Szolyván, Técsőn és Ungváron van megszervezve a rászorulóknak számára az étkeztetés.¹⁹

A fekvőbetegek, mozgáskorlátozottak számára, házhoz szállítják az elkészített ételt. A felsoroltak közül például Ungváron napi 45 adag ételt főznek, ebből 15 adagot kiszállítanak. Heti öt alkalommal készítenek meleg ételt. Karácsony, Húsvét előtt szárazélelmiszer-csomagot adnak a rászorulóknak.²⁰ Beregszászban szintén 50 ebédet készítenek, heti öt alkalommal.²¹

¹⁷ http://www.caritas-transcarpathia.com/_/index.php/kozponti-iroda

¹⁸ BUNDÁNE FEHÉR RITA *Sikeresen működik a katolikus ingyen konyha Beregszászban*. Új Hajtás. 2017. 1. szám

¹⁹ *A Munkácsi Egyházmegye Névtára*. 2016/2017. 24. old.

²⁰ Palkó Éva az ungvári karitás vezetője adatai alapján.

²¹ BUNDÁNE FEHÉR RITA *Sikeresen működik a katolikus ingyen konyha Beregszászban*. Új Hajtás. 2017. 1. szám

II.3. Idősek otthona

Póсахázán idősek otthonát tart fent az egyház, amelyet Szent József szerzetesnővérek vezetnek. 2016-os adatok szerint 18 lakót látnak el.²²

II.4. Intézmények testi és szellemi fogyatékosok számára

A Nagyszőlősi Szent Teréz Gyermek-Rehabilitációs Központ 1999-ben kezdte meg működését. 6 és 21 éves kor közötti fogyatékkal élőknek nyújtanak segítséget. 15 tanulókorú gyerekek foglalkoznak az intézményen belül, 46 gyerek pedig bejár gyógytornára, ingerterápiára.²³

12 év után, 2012 szeptemberében saját épületbe költözhetett a *Husztai járási oktatási-rehabilitációs központ*. Az intézményben 17 iskoláskorú és 25 óvodás gyerekek foglalkoznak a szakemberek.²⁴

A fogyatékkal élők számára, Viskén 2010-ben megalakult a *Fény és Öröm Gyertyaöntő Foglalkoztató Műhely*. A nappali foglalkoztatóban heti három alkalommal más-más csoport készít gyertyákat. A csoportok létszáma átlagosan öt fő. A tevékenység során közösség formálódik a segítők és segítettek közül.²⁵

II.5. Gyermekotthonok

Az árvák családoknál való elhelyezését támogatja, az a kezdeményezés, amelyet a családi típusú gyermekotthonok képviselnek. Az egyházmegyében mára már több helyen élnek olyan családok, akik ezt a kezdeményezést követik.

Husztai Karitás Assisi Szent Ferenc Gyermekotthona
Munkácsi Karitás Néri Szent Fülöp Gyermekotthona
Nagybereznai Karitás Gábrriel Főangyal Gyermekotthona
Nagybereznai Karitás Béke Királynője Gyermekotthona
Rahói Páli Szent Vince Gyermekotthon

²² http://www.caritas-transcarpathia.com/_/index.php/osszes-program

²³ http://nagyszolos-rkorg.web-server.hu/?page_id=125

²⁴ http://www.caritas-transcarpathia.com/_/index.php/30-jotekonyasagi-husztai-oktatasi-rehabilitacios-kozpont

²⁵ SZATMÁRI Klára: *Fény és Öröm Gyertyaöntő Foglalkoztató Műhely Viskén*. Új Hajtás. 2010. 10. szám.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Ráti Gondviselés Háza Gyermekotthon (intézményen belül három családban nevelnek árva gyerekeket)

*Szerednyei Karitás Szent Erzsébet Gyermekotthona*²⁶

II.6. Óvodák

Már az egyházi élet újjászervezésekor, a kilencvenes évek elején, felmerült az egyházi óvodák alapításának gondolata. Az első óvoda 20 éve, 1997-ben nyitotta meg kapuit. A következő településeken működnek egyházi óvodák (zárójelben az alapítás, indulási év):

Aklihegyi Óvoda. Aklihegy (1997)

Szent Anna Óvoda. Aknaszlatina (2002)

Szent Erzsébet Óvoda. Bustyaháza (2001)

Szent Katalin Óvoda. Fancsika (2003)

Páduai Szent Antal Óvoda. Gyertyánliget (2001)

Szent Ferenc Óvoda. Királyháza (1998)

Kőrösmezői óvoda (2007)

Boldog Romzsa Tódor Óvoda. Nagybocskó (2000)

*Szent József Óvoda. Nagyszőlős (1998)*²⁷

II.7. Szent István Líceum

1998-ban a munkácsi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tannyelvű Középiskola keretein belül a katolikus egyház két osztályt hozott létre. Három év elteltével szűknek bizonyult már az iskolán belül elkülönített rész. Az Egyházmegyei Szent Márton Karitás alapítási igényt nyújtott be a megfelelő szervekhez. Az adminisztrációs akadályok elhárulása után, 2001. augusztus 30-án, a városi önkormányzatnál bejegyezték a *Munkácsi Magyar Nyelvű Líceumot*.²⁸ 2003-ban akkreditálták az intézményt. 2004 nyarától a líceum felvette Szent István nevét.

²⁶ A Munkácsi Egyházmegye Névtára. 2016/2017. 22-23. old.

²⁷ http://www.caritas-transcarpathia.com/_/index.php/intezmenyeink/ovodak

²⁸ NEO: A tanulás utáni vágy – a Bölcsesség kezdete. Új Hajtás, 2001. 5. sz. 24. old.

II.8. Kollégiumok

Az oktatási intézmények mellett kollégiumok is nyíltak az évek során. A első kollégiumok a munkácsi líceumos diákok részére lett alapítva a líceumi osztály indulásakor 1998-ban. Mára 6 kollégium működik az egyházmegyében:

Munkácsi Szent István Líceum Fiúkollégiuma

Munkácsi Szent István Líceum Leánykollégiuma

Ungvári Szent Gellért Kollégium. Egyetemisták, főiskolások részére. Koedukált

Ungvári Szent György Fiúkollégium. Egyetemisták, főiskolások részére

Beregszászi Kis Szent Teréz Leánykollégium. Főiskolások részére

*Beregszászi Pásztor Ferenc Szakkollégium. Főiskolások részére*²⁹

Bár nem kollégium, de hasonló céllal és lelkülettel működik Ungváron egy internátus, a *Ward Mária Katolikus Internátus*.³⁰

II.9. Ösztöndíj program

2007-től működik a *Szent Márton Egyházmegyei Karitászt ösztöndíj-programja*. Azok a magyar középiskolát, líceumot, gimnáziumot végzett katolikus diákok pályázhatnak, akik ukrainai felsőoktatási intézményben tanulnak és családjuk anyagi helyzete, vagy más szociális szempont miatt nehezen tudnák tanulmányi kiadásukat előteremteni.³¹

II.10. Tájékoztatás

Minél inkább kiterjedt az egyház tevékenysége, annál inkább szükségessé vált a hatékonyabb tájékoztatás. Más egyházakhoz hasonlóan a római katolikus egyházban is felvetődött egy lapnak az életre hívása. Sikertelen anyagi forrást biztosítani a megjelenéshez, a lap az *Új Hajtás* nevet kapta. 1996 májusától jelenik meg havonta. Lehetővé vált tehát a hívek rendszeres tájékoztatása az aktuális eseményekről, ezen felül kitekintést nyújt a nemzetközi hitéletre. 2300 példányban jeleneik meg.

Hasonló céllal jött életre az ukrán nyelvű hívek számára a *Світло* 2009-ben. Havi rendszerességgel jelenik meg 750 példányszámban.

²⁹ <http://www.caritas-transcarpathia.com/presi/>

³⁰ *A Munkácsi Egyházmegye Névtára*. 2016/2017. 16. old.

³¹ http://www.ferences.hu/hirek_019-2015.php

III. Speciális programok, tevékenységek

2013. november 29-én a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye támogatásával, a Család és Élet Egyesület kezdeményezése nyomán *Élet Ablakot* nyitottak a Munkácsi Megyei Gyermekkórház területén. Itt lehet elhelyezni azokat az újszülötteket, akiket a szüleik nem kívánnak felnevelni.³² 2014. április 7-én egy kislányt helyeztek el benne ismeretlenek. Ő volt az első, akit ilyen módon mentettek meg.³³ Ma már ez a kislány családban nevelkedik. A Kezünkben a Jövő Alapítvány kezdeményezésére *Szolyván a Megyei Gyermekotthonban is átadtak egy Élet Ablakot*. Az alapítvány koncertet szervezett a munkácsi székesegyházban a gyermekotthon megsegítésére. Az ablak létrehozásában a Szent Márton Karitás is részt vett. A jelzőberendezést és a befejező munkákat a jótékonyági koncert bevételéből finanszírozta az alapítvány. 2014. december 8-án átadták.³⁴

2010. szeptember 13-én Szerednyén ünnepélyesen átadták a *Szent Szűzről nevezett krízisközpontot*, ahol ideiglenes lakóhelyet biztosítanak azoknak az anyáknak és gyermekeiknek, akiknek nincs hová menniük.³⁵ A fentebb felsoroltakon kívül még számos más területen van jelen tevékenyen az egyház. Jelen dolgozatban csak felvázoltuk a társadalmi szerepvállalás kereteit, amennyit a munka megszabott terjedelme engedett számunkra.

A történelmi áttekintésben már érintettük a főbb eseményeket. Most, a napjainkban jellemző viszonyokat vázoljuk, hogy szemléltessük, milyenek az aktuális viszonyok, amelyek között az Egyház tevékenykedik.

2002. március 27-én vált egyházmegyévé az Apostoli Kormányzóság. Ennek a 15 évvel ezelőtti eseménynek apropóján interjú készült Majnek Antal püspökkel, aki 1989 júliusától szolgálja a kárpátaljai híveket. A beszélgetésben a püspök röviden felvázolja a jelenlegi helyzetet és azokat a nehézségeket, amelyek naponta kihívás elé állítják az egyházmegyében tevékenykedőket. 54 000 hívő él az Egyházmegyében. 47 plébániát és 54 fíliát lát el a 35 pap (22 egyházmegyes és 13 szerzetespap) és két állandó diakónus (a szovjet rendszer előtt 48 pap tevékenykedett). A papok közül 15 helyi,

³² Popovicsné Palójtay Márta – Pápai Zsuzsanna: Megnyílt az Élet Ablaka a munkácsi gyermekkórház oldalában. *Új Hajtás*. 2013. 9. szám

³³ Csecsemő az Élet Ablakban. *Új Hajtás*. 2014. 5. szám

³⁴ Zsábej Edit: Az Élet Ablaka a szolyvai gyermekotthonban. *Új Hajtás* 2015. 1. szám

³⁵ Bunda Szabolcs: Krízisszálló Szerednyén anyáknak és gyermekeiknek. *Új Hajtás* 2011. 4. szám

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

6 Ukrajna más megyéiből származik. 3 magyarországi, 6 Lengyelországból jött, 3 Szlovákiából, 2 atya pedig Németországból érkezett. Ezen kívül 10 női kolostor és 4 férfi kolostor is működik.³⁶

Ugyan nem beszélhetünk kritikus paphiányról, de az adatokból kitűnik, hogy minden pap több helyen is szolgálatot teljesít (a kérdőíves felmérésben is alátámasztva, átlagosan több mint 3 helyen, több mint a fele nem ott lakik, ahol szolgál). Illetve, hogy a Kárpátaljáról származó papok aránya kevesebb mint a fele, az itt szolgáló papokhoz képest. Más helyekről kell „toborozni” atyákat, hogy megfelelően elláthassák a helyeket.

Sajnos az utóbbi években megfigyelhető nagymértékű elvándorlás, a társadalom minden szintjén érezteti hatását, így a kárpátaljai római katolikus egyház sem kivétel. A megkérdezett római katolikus papok arra a kérdésre, hogy: „Templomba járó hívek száma az utóbbi 2-3 évben”, többségében a „stagnál”-t húzták alá, a maradék „csökken”-t lehetséges választ jelölték meg. A kérdésre, ami a templomba járó 18-25 éves korosztályra vonatkozik, szintén vagy a csökkenő, vagy a stagnáló állapotot jelölték meg. A keresztelesek számának alakulására vonatkozó kérdésben is csak egy atya számolt be növekedésről, a többség stagnálásról tájékoztat, ha nem csökkenésről. Nincs ez másként a házasságkötések számát illetően sem. A negatív tendenciát igazolva, a temetések számának növekedéséről számol be a megkérdezettek többsége, illetve ezek számát is stagnálónak jelölik. A püspök atya szavai is erről tanúskodnak. A dolgozathoz készített kérdőívben, amelyet hozzá is eljuttatunk, többek között ezt is említi, mint jelenséget (következményeiként pedig a munkaerőhiányt). A vele készített interjúban is kiemeli az elvándorlást, hozzátéve, hogy néhány pap is elhagyta az egyházmegyét. Hárman a papságot is.³⁷

Szoros összefüggésben, kiváltó okként az Ukrajnában tapasztalható gazdasági helyzet, az ebből fakadó bizonytalanság, korrupció tovább erősíti ezt a negatív tendenciát. Felmerül a kérdés, hogy ebben a helyzetben, milyen segítségre számíthat az egyház az államtól? Illetve, hogy milyen a viszony az ukrán állammal? A kérdésre: „Kérjük jellemezze az állami szervekkel való együttműködést ötfokú skálán”, 2,8 lett az átlag. A legmagasabb érték a 4 volt, a többség 3-ra értékelte, az 1-et egy személy jelölte be. Ez a viszony az anyagiakban viszont meglehetősen felemásan mutatkozik meg, ha a támogatásokat vesszük alapul. Azok az egyházközségek, ahová eljutottak a

³⁶ Irina OSZTROVSZKA: Tizenöt éves a Munkácsi Egyházmegye. *Új Hajtás*. 2017. 3. szám. 5. oldal

³⁷ u.o.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

kérdőívek, kivétel nélkül arról számoltak be, hogy az elmúlt öt évben nem kaptak állami támogatást felújításra, fejlesztésre. Konkrét állami segítség az oktatási-nevelési intézményekben van jelen részben. Példának okáért a 10 óvodából hat óvodában biztosítja az állam az alkalmazottak bérét, a maradék négy óvoda fenntartása, illetve a hat óvoda egyéb kiadásait pályázatok, támogatók segítségével tudják kivitelezni.

A kérdőívek gazdasági helyzetre vonatkozó részében csak egy atya jelölte meg a „kedvező” válaszlehetőséget, a többiek fele-fele arányban a „stabil”, illetve a „szűkös” megadott jelzőt választották. Ezek között a körülmények között a külföldi alapítványok, civil szervezetek, egyházak, magán adakozók segítsége nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a megkezdett tevékenységet folytathassák. Kiemelten fontosak az anyaországi támogatások, amelyek stabilitást jelentenek az itteni bizonytalan helyzetben.

A kérdőív második fele az egyházi személyek munkásságára, tevékenységi körére vonatkozott. Arra a kérdésre, hogy „Egy tízes skálán kérjük, jelölje meg, hogy mennyire szereti jelenlegi munkáját”, a legalacsonyabb érték a nyolcas volt, összességében 9,4-es átlag született.

A „legszívesebben végzett szolgálat” kérdésre született válaszok: gyóntatás, beteglátogatás, mise, prédikáció, hittan, keresztselés. Leginkább „megterhelőnek” a következő dolgokat tartják a megkérdezettek: adminisztrációs tevékenység, papírmunka.

A korosztályos tevékenységek felmérésénél, a gyermekek körében végzett szolgálat 10-es skálán való értékelésnél, a kérdésre „mennyire érzi jónak, hatékonynak”, az átlag 8. Az indokok között szerepelt a családi háttér kedvezőtlen befolyása (külföldön dolgozó szülők, válások), gyerekek túlterheltsége. A felnőttekre vonatkozóan szintén 8-as lett az átlag. Az idősebb korosztályra vonatkozó átlag: 6,4. Jellemzően a következő időségek körében végzett szolgálatokról számolnak be a megkérdezettek: bibliaóra, beteglátogatás, karitatív szolgálat, látogatások, zárandoklat, kirándulások, imakörök.

A lelkipásztorok többsége igennel válaszolt arra a kérdésre, hogy „van-e kapcsolat oktatásiintézményekkel”, ez jellemzően hitoktatást jelent. A válaszadók többsége kapcsolatban áll valamilyen szociális, gyermekvédelmi, egészségügyi, karitatív intézménnyel. A megkérdezettek kevesebb, mint felének a plébániáján működik saját alapítású alapítvány. Ezek jellemzően oktatást segítő, karitatív, szociális irányultságú alapítványok.

TÖRTÉNELMI EGYHÁZAK TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSA

Vállalkozás egy helyen működik a beérkezett kérdőívek alapján, mégpedig egy kegytárbolt.

A kérdésre, hogy „Milyennek gondolja a különböző felekezetek közötti együttműködést?” 1-5 ig értékelve, 3,2 átlag született. Javaslatok az együttműködésre: keresztény értékek átadása, rászorultak segítése, közös részvétel nemzeti ünnepeinken, hit, erkölcs erősítése, szociális együttműködés, közös imádság az egységért, békéért Ukrajnában, együttes fellépés életvédelem terén.

A kiemelkedő események kapcsán a válaszadók a következőket közölték: különböző hittan csoportok megléte, karításztevékenység...

Jellemző probléma: elvándorlás, magas halálozási arány, általános szegénység, szociális védtelenség...

A megkérdezettek szerint, ahhoz, hogy javuljon a működés, szükséges lenne: több papra, képzések szervezésére, segítők képzésére, több találkozási lehetőségre.

Végül, arra a kérdésre, hogy „Hány órát dolgozik naponta?” Eltérő válaszok születtek. Nem is tudták pontosan meghatározni ezt a számot. Volt, aki azt válaszolta „nincs behatároló idő” mások 8, 10, 12 órát írtak.

